

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

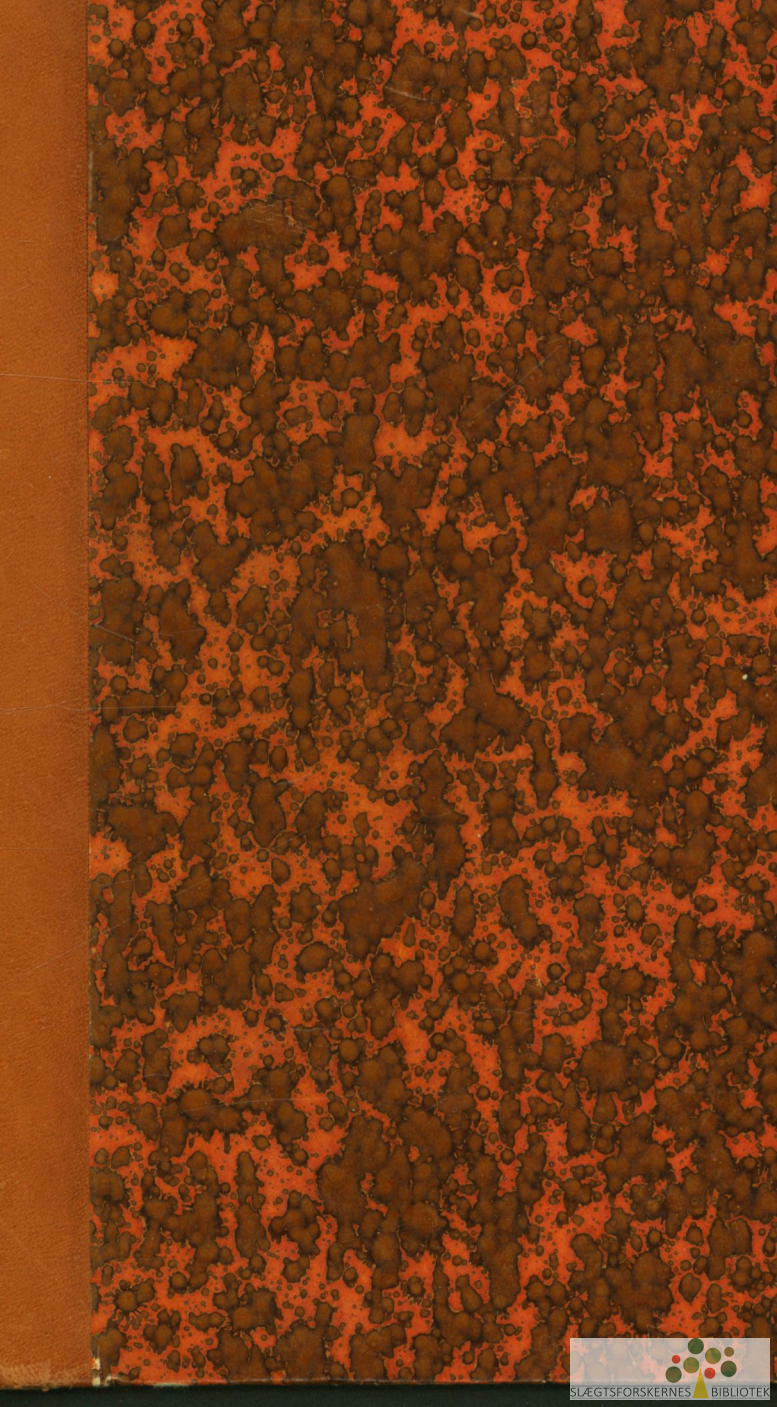
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

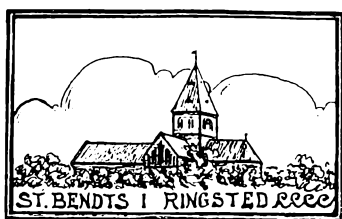
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Arthur G. Hassø

Ringsted Købstads Historie

fra de ældste Tider til vore Dage

Ringsted 1921

Trykt i 500 Eksemplarer.

HARALD JENSENS BOGTRYKKERI — KØBENHAVN

Mine Forældre

er dette Debutarbejde tilegnet.

FORORD

RINGSTED er en ældgammel By, hvis Grund er blevet lagt for over et Tusindaar siden. Mange for vort Land vigtige Begivenheder har Ringsted været Skueplads for, idet Lovgivningen og Domstolen for Sjælland havde sit Sæde her paa Sjællandsfars Landsting. Interessant er det at følge denne Midtsjællands ældste minderige Købstad gennem henved tusind Aar: Borgernes Liv og Færden, Bystyrelsens Udvikling, de Begivenheder, der har vakt Røre i Byen og sat Spor i dens Udvikling, Ildsvaade og Fjendevold.

Ringsted Købstads Historie er et Led af vort Lands Historie. Ligesom de enkelte Købstæders Historie maa betragtes som Dele af Danmarks Riges Historie, kan denne ikke skrives, uden at der tages de tilbørlige Hensyn til Købstædernes indre og ydre Forhold i skiftende Tider. Derigennem faar Købstadmonografier — og lokalhistoriske Arbejder overhovedet — deres berettigede Eksistens i vor Historieskrivning. Det er derfor ikke blot som et Udslag af Lokalpatriotisme — der i og for sig er meget priselig, naar den blot ikke fører til Snæverhed og Isolation —, men ogsaa nok saa meget som et supplerende Hjælpemiddel til Forstaaelsen af vort Lands indre Historie, at denne Ringsted Købstads Historie ser Lyset.

Hvad angaar Kilderne til Byens Historie, vil der ved Værkets Afslutning blive gjort Rede derfor

som ogsaa for mit Arbejdes Tilblivelse. Her skal kun siges saa meget, at den middelalderlige Del af Historien væsentlig hviler paa trykte Kilder; thi dels er der fra denne Tid kun bevaret faa Dokumenter vedrørende Ringsted, og dels er disse saa godt som alle udgivne under en eller anden Form. Forøvrigt maa det siges at være indlysende, at Hovedkilden til Byens Historie bestaar i dens Arkiv, hvad enten dette nu er havnet paa Rigsarkivet eller Landsarkivet for Sjælland. Men først fra det 16. og 17. Aarhundrede er der bevaret et nogenlunde nævneværdigt Materiale. Af forskellige praktiske Grunde er Kildeangivelserne sat efter hvert Afsnit.

Ringsted Købstads Historie er hidtil ikke blevet behandlet udførligt; hvad der foreligger i den Henseende er af en overordentlig spredt og ubestemt Karakter. Det er derfor mit Haab, at en følelig Mangel vil være nogenlunde afhjulpet ved dette Arbejdes Udsendelse.

Ringsted i Maj 1921.

ARTHUR G. HASSØ.

ARTHUR G. HASSØ

RINGSTED KØBSTADS HISTORIE

FØRSTE BOG

ARTHUR G. HASSØ

BIDRAG

TIL

**RINGSTED KØBSTADS
HISTORIE**

INDTIL AAR 1600

**Eget Forlag
Ringsted MCMXXII**

Trykt i 500 Eksemplarer

August Pries' Bogtrykkeri, Leipzig.

I.
KØBSTADENS HISTORIE I OLDTID OG
MIDDELALDER

RINGSTED OG MIDTSJÆLLAND

PAA et Højdepunkt i Sjællands Midte ligger Ringsted Købstad i en historisk Egn. I vore Dage hører Byen jo langt fra til de førende blandt Danmarks Købstæder; men der har været en Tid, da Ringsted spillede en betydelig Rolle i vort Lands Historie, og denne dens Storhedstid falder væsentlig sammen med Danmarks, begynder i Vikingetiden og kulminerer i Valdemarernes lykkelige Aar; og da Ulykkerne styrter ind over Landet, og Nedgangstiden kommer, den, som kendetegnes ved Valdemar Sejrs Fangenskab, Erik—Abel Striden, Erik Glippings Mord og de holstenske Grevers Regimente, synker Ringsted efterhaanden ned i Ubetydighed og har kun St. Bendts Kirke og Kloster og den hellige Knud Lavard at takke for, at den ikke aldeles blev udsløttet af de »levende« Byers Tal. Flere Gange senere har Byen været saa langt nede, baade hvad Indbyggernes Tal og deres Kaar angaar, at den ikke har fortjent at kaldes en Købstad. Først i seneste Tid er Ringsted begyndt at vinde frem mod bedre og større Forhold.

I Navnet Ringsted — Hringstaðir, som Byen kaldes i en af Sagaerne — klinger der Lurtoner fra Sagatid.

Den, der har beskæftiget sig med vore gamle Bynavne, et overmaade interessant Studium, vil vide, at til de ældste Led i vort Lands Bebyggelse hører

Byerne med Endelserne —løse, —lev, —by, —inge og —sted. Naar vi nu kaster vort Blik paa Landsbynavnene med Endelsen —sted, finder vi, at deres Bærere er af en ganske anselig Størrelse, selv om de ganske vist ikke naar op paa Siden af Byerne paa —løse, vore ældste Landsbyer; deres Tilliggende er som oftest paa 60—90 Tdr. Hartkorn, hvilket er et Tegn paa deres Ælde; thi naturligvis tog vore Forfædre først de Egne og Pletter i Besiddelse, hvor en gavmild Natur gav de bedste Kaar, hvor den frugtbare Jord var let tilgængelig, uden at de behøvede at rydde Skove, lede Vand bort eller rense Jorden for Sten. Endelsen —sted skreves oprindeligt —s t a - ð i r, der er Flertalsformen af staðr; men kun ganske undtagelsesvis kender vi fra vore allerældste Kilder denne oprindelige Form, og Ringsted danner en af disse Sjældenheder (Hringstaðir). Navnene paa —sted har en overordentlig stor Udbredelse i Skandinavien og Tyskland; deres første Led er — naar vi taler om Danmark — saa godt som altid et Personnavn, Mandsnavne, saaledes som vi kender dem fra Runeindskrifter paa Redskaber og Stene eller fra vore allerældste Oldsagn og fra Vikingetiden. Naar vi vender os mod Navnet R i n g s t e d, bliver Spørgsmaalet derfor: Hvilket Personnavn dølger sig vel her? —

Navne paa —sted menes at betegne oprindelige Stormands- og Høvdingegaarde fra Vikingetogenes Tid og Tiden umiddelbart forud, altsaa omkring 700—1000 e. Chr.; denne Antagelse udelukker imidlertid ikke, at der før denne Tid kan have været Bebyggelse paa disse Steder, men betyder blot, at Høvdinger her har rejst deres store Gaarde og givet

dem Navn efter sig, saaledes som vi ved fra Sagaerne, at det fandt Sted paa Island, naar Havard gav sin Gaard Navnet Havardsstaðir (d. v. s. Havards Sted), og naar Halkel byggede Halkelsstaðir. Herefter skulde »Ringsted« altsaa skyldes en Mand ved Navn Ring (oldnordisk Hringr). Dette Navn kender vi jo ogsaa fra Saxo, blandt andet findes det i Listen over Deltagerne i Braavallaslaget. Det er maaske dette Navns oprindelige Form, vi finder i den urnordiske Indskrift paa Skåängsstenen (fra Skåäng i Vagnshäradt Sogn i Södermanland):

h a r i n g a j l e u g a R

der betyder »Haringe (oldnordisk Hringr? oldhøjtysk Herinc) og Leug«, to Mandsnavne. I Sagnene optræder en Kong Ring, og usandsynligt er det vel ikke, at en Konge af det Navn har haft sin Bostavn i Ringsted; at Ringsted omtales som en navnkundig Kongsgaard i den ældre Eddas Kvad om Helge Hundingsbane, kunde ogsaa vise, at Stedet har nydt Berømmelse som Kongesæde vidt om i Norden, men nærmere derom et andet Sted.

Vi vil nu kaste et Blik ud i Ringsteds nærmeste Omegn for at se, hvad Landsbyernes Navne vel kan fortælle os om Landets Bebyggelsehistorie og om den fremadskridende Opdyrkning.

Landsbysamfundene skriver sig fra den Tid, da vore ældste nordiske Forfædre fra at være omstrejfende, Nomader, blev boende, hvoraf vi den Dag i Dag har Betegnelsen Bønde (oldnordisk buandi af Verbet bua, at bo, bygge). Mange Steder gaar Bebyggelsen længere tilbage i Tiden end deres Navne, saaledes som det sikkert er Tilfældet med for Eksempel Byerne paa —sted (—stað, stath), hvor Høv-

dingegaarde, rejst i ældre Bebyggelser, har givet Navn til disse.

Alting taler for, at Landsbyerne paa —løse hører til de ældste Bebyggelser. De er alle af anseelig Størrelse, er vel Landets største Landsbyer, idet de har et Tilliggende paa gennemsnitlig 100 Tdr. Hartkorn eller ca. 1000 Tdr. Land. Hvad der kunde være et Bevis for —løse'ernes Ælde, er den Omstændighed, at deres Naturforhold synes særlig at egne sig for Kvægavl; selve Endelsen —løse er vanskelig at fortolke, hvilket ogsaa turde være et Tegn paa, at den hører hjemme blandt vore allerældste Bebyggelser; Betydningen er antagelig »Engstrækninger« eller »sid, græsklædt Jord ved Vand«, idet —løse kan sidestilles med angelsachsisk »læs«, en Eng; derimod har Endelsen ikke noget at gøre med vort »løs« i Betydningen »fri«. I Navnene paa —løse er første Sætningsled altid en Betegnelse for en Naturgenstand, men er ofte — paa Grund af Ordenes Ælde — vanskelige at tyde. I Ringsted Herred har vi fire Navne paa —løse, nemlig Benløse, Farendløse, Aarløse og Skuderløse; i Alsted Herred findes Slaglille, oprindelig Slauløselille (1185: Slaulse litlæ, ca. 1370: Slauløsæ litlæ), og hertil kom i Middelalderen en By Slauløsebø, nu en Gaard, St. Ladegaard. Ved alle disse seks Byer træffer vi da ogsaa ganske rigtig de side Engstrækninger, hvorom Endelsen —løse skulde være Vidnesbyrd.

Dette var jo kun en meget spredt Bebyggelse; men snart dukkede nye Bysamfund op, nemlig Byerne paa —lev, —sted, —by og —inge, som ogsaa alle har et stort Jordtilliggende: —lev'erne om-

kring 80—100 Tdr., —sted'erne og —by'erne omkring 60—90 Tdr. og —inge'rne omkring 70—90 Tdr. Hartkorn.

I Bynavne, hvis Endelse er —lev, er det første Sammensætningsled altid et Mandsnavn; selve Endelsen —lev er det oldnordiske »leiv«, hvis Betydning er »hvad der er overladt en«, d. v. s. som Gave eller Arv, bestaaende af Samlinger af Jordegods. Mandsnavnene, hvormed denne Endelse sammensættes, kunde tyde paa, at Byerne paa —lev har faaet Navn omkring 500—800 e. Chr., altsaa i Tiden mellem Folkevandringerne og Vikingetogene; saaledes er for Eksempel Fjalins Lev blevet til vort Fjenneslev, Øthers Lev til Ørslev (—vester og —underskov), Frethærs Lev til Frerslev. Et interessant Moment er det, at de fleste af Byerne paa —lev er Kirkebyer; det betyder, at disse Byer maa have haft deres nuværende anselige Størrelse allerede ved Kristendommens Indførelse her i Landet omkring 900—1000 e. Chr.; thi det gjaldt jo for den nye Religions Mænd at ramme Hedsenskab i dets Hjertesteder ved at bygge Kirkerne dér. Byerne paa —lev er talrige i Ringsteds Omegn: Ørslev (—vester og —underskov), Fjenneslev (Kirke— og —magle), Veterslev, Sneslev, Ørslev, Førsløv, Terslev, Haslev, Frerslev, Vøllerslev, Gjørslev, Kimmerslev. Et Minde om en længst forsvunden By ved Navn Gørlev har vi i Navnene Gørlev Sø og Gørlev Mose.

Om Byerne paa —sted har vi alt fortalt foran; vi skal her blot tilføje, at Høvdingerne Hring, Aeg, Sigar, Harald og Vikar alle har valgt højt beliggende

Steder med vid Udsigt til alle fire Verdenshjørner, da de byggede deres Gaarde Ringsted, Alsted, Sigersted, Haraldsted og Vigersted, som senere gav Navn til hele Stedets Bebyggelse.

Navne med Endelsen —by betegner Bebyggelser, hvori flere Personer har taget Del, eller som omfatter flere Bosteder, Gaarde og Huse; —by er som Regel sammensat med et Navn, som enten angiver Naturejendommeligheder ved Stedet, for Eksempel Dalby, Sandby, Skovby, eller et større Værk, frembragt af Mennesker, for Eksempel Broby, Brøndby, Mølleby. I Ringsteds Omegn finder vi kun to af disse Byer, nemlig Sandby og Kværkeby; en Kværk er en Vinkel af Form som Vinklen mellem Menneskets Hage og Hals.

Den Gruppe Byer, der er den talrigste, er den, som samler sig om Endelsen —torp, eller som dens afsvækkede Former lyder —trup, —drup, —rup. I den Tid da de gamle Landslove blev til, betegnede Torp Datterbyen paa Hovedbyen, Adelbyens Mark; dette, at Byerne paa —torp oprindeligt er Udflytterbyer, er Grunden til, at de som Regel er mindre Landsbyer, idet deres Jordtiliggende kun er 30—60 Tdr. Hartkorn. I Modsætning til Byerne paa —lev og —sted, der bærer Præg af Stormandsvælde, synes Torperne at skyldes de jævne Bønder deres Opkomst. Betegnende i saa Henseende er den Betydning Ordet þorpari har faaet; oprindelig Betegnelse for Beboerne af Torpet er det endt som Skældsord: Tølper; man sammenligne i denne Forbindelse Ordet Bonde, der i vore Dage synes at have faaet en Biklang af Haan; nu kalder Bønderne sig jo ogsaa Landmænd i Stedet. —

Enten finder man Torp alene uden Sammensætning, Torpet eller Torped, eller ogsaa — og det er det almindelige — i Forbindelse med et Personnavn, antagelig Navnet paa den Bonde, der først brød ud af den gamle Adelby og byggede paa dens Mark. Disse Navne viser, at —torp'erne er blevet til i Slutningen af Oldtiden og Begyndelsen af Middelalderen, dels i hedensk, dels i kristen Tid, næsten alle uden Undtagelse inden 1200, da Landsbydannelsen sluttede, og en 600-aarig Stilstand i Landets Bebyggelseshistorie indtraadte, fra 1200 til 1800, da Udskiftningen begyndte. De eneste Forandringer i disse seks Sekler er, at der paa en Del Landsbyers Plads opstod *H e r r e g a a r d e*, idet en tidligere Hovedgaard i Byen — paa mere eller mindre ærlig Vis — tilhandlede sig samtlige Byens Jorder; ofte antog eller rettere overtog den saaledes opstaaede Herregaard den forsvundne Landsbys Navn. Denne Fase i Bebyggelseshistorien gik særlig ud over de smaa Byer paa —torp. Her følger en Fortegnelse over de fleste Stednavne paa —torp i Ringsted Herred:

A a g e r u p (Agerop, Agorp, Agørp), sammensat med olddansk Mandsnavn Aki (Vigersted Sogn).

A t t e r u p (Attæthorp, Attorp) sammensat med olddansk Mandsnavn Atte, der betyder »Fader«; nu en Gaard, Atterupgaarden. (Jystrup Sogn).

B a l s t r u p (Bolstørppæ?), maaske af Bal[g] eller Balder. (Ringsted Landsogn).

B r i n g s t r u p (Brengstorp), af olddansk Mandsnavn Breng. (Bringstrup Sogn).

E g e r u p (Ekæthorp, Ekithorp), af olddansk Mandsnavn Eke. (Bringstrup Sogn).

E j l s t r u p (Ehilsthorp, Elafstorp, Elestorp), sam-

mensat med olddansk Egil (Egel). Nu Ejlstrup Huse. (Ringsted Landsogn).

E n g l e r u p (Englorp, Ænglorp), maaske af Mandsnavnet Engel (opr. Ingild). Denne By har omtrent lidt samme Skæbne som ovenfor Atterup, idet Gaardene efterhaanden er blevet nedlagt, og Jorden lagt til Englerup Mølle. (Sigersted Sogn).

E s k i l d s t r u p (Eskilstorp, Æskælstorp), sammensat af olddansk Asketil, der betyder »As-Kedelhat (Hjælm)«, vort Eskild. Nu en Gaard. (Sneslev Sogn).

E s t r u p (Estrithethorp, Estritetorp, Estrethorp), sammensat, mærkværdig nok, med et olddansk **K v i n d e n a v n** Asfrid, der betyder »As-smuk«, vort Astrid, Estrid. (Allindemagle Sogn).

H a s t r u p (Hastorp), (af olddansk Hasi?) (Terslev Sogn).

H ø s t e n T ø r p (Høstendhorp), af olddansk Hasten? (Fferslev Sogn).

J y s t r u p (Jørstorpe, Jursthorp, Jørstorp), sammensat af olddansk Mandsnavn Juris, Jøris, hvis første Stavelse betyder »Hest« (Jór). En Datterby af Jystrup nævnes simpelthen **N y J y s t r u p**. (Jystrup Sogn).

K a s t r u p (Kaarlsthorp), sammensat med Karl, der er olddansk og betyder Karl, Mand; nu en Gaard. (Haraldsted Sogn).

K a g s t r u p (Kaxtorp), antagelig sammensat med olddansk Kak. (Ørslev Sogn).

K æ r u p, af olddansk Kari? nu en Gaard. (Benløse Sogn).

M o r t e n s t r u p (Marthinstorp, Mortenstorp).

- sammensat med det kristne Navn Martin. (Jystrup Sogn).
- M u l s t r u p** (Mulstorp), sammensat med olddansk Mule, oprindelig et Tilnavn, senere som Fornavn. (Nordrup Sogn).
- N o r d r u p** (Norrethorp, Northorp), af olddansk Mandsnavn Nore. (Nordrup Sogn).
- O t t e s t r u p** (Otterstorp, Otestorp, Othinstorp), sammensat med olddansk Ottar, Otter, der betyder »Skræk-Kriger«; nu en Gaard. (Ørslev Sogn).
- S i m e n d r u p**, enten sammensat med det kristne Simon (hebraisk Simeon, d. v. s. »[Gud] har hørt«) eller med det olddanske, hedenske Sigmund, der betyder »Sejr-Værn«. (Førslev Sogn).
- S l a n g e r u p** (Slauorp, Slauethorp, Slancdorp). Nu Slangerup Gaard og — Huse. (Ringsted Landsogn).
- S n e k k e r u p** (Snækkæthorp). (Vigersted Sogn).
- S t e n k e l s t r u p** (Stenkelstorp, Stenckelstrøp), sammensat med olddansk Mandsnavn Stenketil, senere Stenkil, der betyder »Sten-Kedelhat, (Hjælm)«. Nu Gaarden Sofiendal. (Terslev Sogn).
- S v a l m s t r u p** (Swalmsthorp, Sualstorp). (Valsø-lille Sogn).
- S v e n s t r u p** (Swenstorp, Suenstorp), sammensat med olddansk Mandsnavn Sven, »ung Mand«. Nu en Gaard Lille Svenstrup. (Bringstrup Sogn).
- S ø r u p** (Syøthorp, Syøerop, Syødherdrop), et af de faa Undtagelsestilfælde, hvor —torp er sammensat med et Naturnavn, altsaa her med Sø, hvilket godt kan passe, naar man erindrer, at der i Sø-rups umiddelbare Nærhed findes Mosestrækninger, der udmærket kan være Levninger af en for-

dums Sø. De to Byer Hjelm sø (—magle og —lille), der ligger i Nærheden, støtter ogsaa denne Antagelse. Nu er Sørup en Gaard. (Vetterslev Sogn).

T e s t r u p (Tetztorp, Teestorp, Testorp) er sammensat med Mandsnavnet Tet(e), senere Tetz. (Testrup Sogn).

T o l s t r u p (Tholfsthorp, Tølstørpe), sammensat med det olddanske Mandsnavn Torlef, senere Tolf, der betyder »Tor-Levning«. (Ringsted Landsogn).

T o r p e d eller rettere **T o r p e t** er den bestemte Form af Torp, i ældre Tid ogsaa kaldet Ringstede Torp. (Ringsted Landsogn).

T o s t r u p (Torstenstorp, Thorstensthorp, Tors-
torpe) er sammensat med det olddanske Mandsnavn Torsten, »Tor-Sten«. (Jystrup Sogn).

T r o e l s t r u p (Thruelsthorp, Thruetstorp), sammensat med olddansk Mandsnavn Torgisl, senere Troels, Truels, der betyder »Tor-Spyd«. (Haslev Sogn).

T v i n d e l s t r u p (Tuindesthorp, Thwinnælstorp), maaske sammensat med et olddansk Mandsnavn som Tvinulf. (Farendløse Sogn).

U l s t r u p (Ulfstorp, Ulstorp), sammensat med olddansk Mandsnavn Ulf, der betyder »Ulv«. (Terslev Sogn).

En By paa —torp, som vi slet ikke har kunnet finde Spor af er det »F l i t s t o r p« eller »F i l i t s t o r p« i Ringsted Herred, der nævnes i to Breve af 8. November 1321. Skulde det være sammensat med det oldnordiske Mandsnavn Filath, hvorfra man afleder Føllesløv (Fillizløv)? I saa Tilfælde maa det være en meget gammel By, der her er forsvundet.

Nogle af Landets mindste Bebyggelser er Byerne med Endelsen —rød, der betyder et Stykke Jord, der er ryddet for Skov, en Rydning; den gamle Form er —ruth af Verbet ryĉja at rydde. Disse Byer har kun et Tilliggende paa 10—30 Tdr. Hartkorn, og Navnenes første Led er altid Personnavne. Vi har i Ringsted Herred af Bebyggelser paa —rød kun Byen Tollerød (af olddansk Mandsnavn Tole, Tule) og de to Gaarde Sollerødgaard og Onterød (af Mandsnavnene Sølge og Unni(?)). Om Skellerød se nedenfor.

Navnene paa de Byer, vi hidtil har omtalt, har alle paa en eller anden Maade fortalt os noget om Menneskene, deres Liv og Færden. En anden Gruppe Navne er de saakaldte Naturnavne, der kun fortæller noget om Stedets Naturforhold; at bestemme disse Bebyggelsers Alder blot nogenlunde er sikkert ugørligt. Af Naturnavne har vi ikke saa faa i Ringsted Herred, og vi skal her omtale enkelte af dem.

Nord for Haraldsted Sø ligger de to Byer Allinde(magle og —lille), der i ældre Tid skreves Alendæmaglæ, Allande, Alende, Alundællæ, Alendhæ. Navnet betyder »Aalandskabet« (Ā=Aa; Lendæ der betyder »udstrakt Landskab«, »større Flade« er afledet af Land).

Ved Allindelille finder vi Allindelille Old, ved Skee (af det gamle danske skethæ, d. v. s. Jordryg, ophøjet Vej) Skee Old og Oldhuse; Old betyder Udmark eller Fæled.

Nord for Haraldsted Skov træffer vi Egtved (Gaard og Fæled); Tved er et Jordstykke mellem to Skovstykker; denne Endelse finder vi ogsaa i

H ø e d (By i Valsøllille Sogn og Skov ved Kværkeby), hvorom Navnets gamle Former Høøtweth, Høtwith, Hodtwet, Høødueth og Høthwith bærer Vidnesbyrd; paa samme Maade forholder det sig med O r t v e d (Vigersted Sogn), ældre Orthwit, hvor første Stavelse er Ore, der i Betydning falder sammen med Old.

I Sneselev Sogn ligger H j e l m s ø m a g l e (en tilsvarende By, —lille, ligger i Nærheden, i Tybjerg Herred). Denne By skulde være blevet til ved en Sø; men denne er nu forsvunden, om der nogensinde har været en saadan (se iøvrigt Sørup). I et Brev finder vi Byen Hyælmsyø omtalt. Forbundet med Sø er ogsaa Byerne V a l s ø (magle og —lille), som i gamle Breve skrives Walsye maklæ, Walsyø, Walsiolillæ, Walsiøllillæ, Walsyøllilæ, Walsyø. Val kan betyde enten Græsslette eller Forhøjning.

H a v b y r d (Ringsted Landsogn) kan betyde Havens (d. v. s. Indhegningens, sml. Kohave, Hestehave, Dyrehave etc.) Begyndelse, idet »byrd« kunde være afledet af byrja: at begynde.

Landsbyen H ø m, der ligger en halv Mils Vej Syd for Ringsted, er meget vanskelig at bestemme; maaske er det et af de faa Navne paa —um, vi her har for os; Endelsen —um (em, m) er en gammel Dativsændelse og betyder altsaa »i«, saaledes for Eksempel Bjerrum: i Bjergene (d. v. s. Bakkerne). I et Par Breve nævnes »Høøm«.

Landsbyen S k e l l e r ø d (Sigersted Sogn) er et Eksempel paa, at Navnets nuværende Form kan bedrage. Det ligger jo lige for at henføre Byen til Gruppen paa —rød, saaledes som J. V. Christensen har gjort det i »Tider og Skikkelser i Midtsjællands

Historie«. Dette er imidlertid fejlagtigt. Byen hed i Middelalderen Skelverhøve (en enkelt Gang dog Skyelruth; men det er saa sent som i Maj 1378). »Høve« er vort Høj og »Skelv« betyder et Højsæde, en Bænk (man erindre, at Odins Højsæde hed Hliðskjalf), eller en Afsats eller Terrasse af Form som en af disse. H. V. Clausens Tydning af Navnet derhen, at det skulde betegne det Sted, hvor Kongen »sad paa Høj«, den Maade, hvorpaa man i Datiden holdt Statsraad og gav Audiens, er vist temmelig uholdbar; det samme gælder den Formodning, at Navnet skulde sige noget om en Gudsdyrkelsesindretning. Langt sandsynligere er Henrik Ussings Fortolkning, at det betyder »Højen med Afsatsen«; paa Skraaningen ud mod Sigersted finder vi netop en saadan Afsats (mellem 90 og 100 Fods Kurven).

Vi har nu i store Træk gennemgaaet Ringstedeg-
nens Bebyggelseshistorie, og vi kan som Resultat
uddrage følgende: Egnen har ikke hørt til de først
bebyggede; de allerældste Landsbyer ligger i Egnens
Udkanter mod Nord, Vest og Syd; kun to beboede
Pletter finder vi, Benløse og Farendløse. Snart gjorde
Menneskene dog et kraftig Fremstød mod den øde
eller skovklædte Jord, og nye Bysamfund (paa
—inge, —lev, —sted, —by) voksede frem; blandt
dem har Ringsted sin Plads, saaledes at selvom Byen
ikke kan henregnes til **L a n d e t s** allerældste Be-
byggelser, men kun til de næstældste, saa hører den
dog for **E g n e n s** Vedkommende til de første. En-
delig flyttede nogle af de allerfattigste ud paa de
gamle Adelbyers Jorder og grundede dér paa Ud-
marker i en lang, sejt Kamp med en stridig Natur

de Bebyggelser paa —torp, vi finder saa at siges overalt. — —

Inden vi fra denne Orientering i Omegnen vender tilbage til Ringsted, skal her blot siges et Par Ord om *Susaaens* mulige Betydning for Midtsjællands Handelsliv.

I mange nyere Fremstillinger af historisk-topografisk Art finder man *Susaaens* Fortid omtalt paa en Maade, der nok kan sætte Fantasien i Bevægelse: *Susaaen* skal helt fra Sagntiden have været en fortræffelig Søvej ind til Sjællands Midte; Hanseaterne skal have været saa fortrolige dermed, at nogle af dem, Lybækkerne, der havde Kontor og Oplagsplads i Næstved, skal være sejlet med deres Skibe op til Tjustrup Sø, hvor der var Havn ved Næsby, ja endog videre helt op til Vrangstrup, en Mils Vej fra Ringsted (Vrangstrup Kirke skulde oprindeligt have været lybsk Pakhus). Enhver vil kunne indse, at saafremt dette var paalideligt, aabnede der sig uandede Muligheder for, hvad *Susaaen* kan have betydet for Midtsjælland i Handelslivet. *Joh. Steenstrup* har imidlertid paavist hele Fortællingens Uholdbarhed. *Pontoppidan* er sikkert Ophavsmanden til Krøniken, idet han skriver i Danske Atlas, at *Susaaen* har været af langt større Dimensioner, »ja den delede Sjælland ved en Gjennemskjærelse, lige fra Kallundborg til Nestved, og gjorde fra begge Sider Indseigling til Ringsted eller egentlig til Sigersted der i Egnen«. Til Bevis for denne Paastand anfører han for det første *Saxos* Fortællinger om Sigarslægten; men det er Sagn, baserede paa Udtydning af Stednavne, og har derfor ingen Værdi som Bevis; *Saxo* siger oven i Købet om *Aaen*, at den »nu

er blevet saa indsnævret, at Skibe kun sjældent løber op ad dens smalle og dorske Løb«. Pontoppidans andet Bevis hviler paa et Brev, udstedt af Frederik II 1564, idet han — som Steenstrup har paavist — forveksler Næsby ved Susaaen med Næsby ved Stranden.

Vi kan da rolig betragte Historien om, at der gennem Susaaen har været let Adgang til Sjællands Indre saavel under fredelige Handelsforhold som under krigerske Angreb, som aflivet.

KILDER OG HENVISNINGER

- E. Brate, Lektor: Skåängsstenen (i Nordisk Familie-bok), 1917.
- J. V. Christensen: Tider og Skikkelser i Midtsjællands Historie I.
- H. V. Clausen: Efterskrift (i Fortid og Nutid I) 1915, 125.
- E. Madsen: Sjællandske Stednavne (Ann. for nord. Oldkyndighed) 1863.
- O. Nielsen: Olddanske Personnavne 1883.
- Sig. Nygård: Stednavnes Bygning (Hist. Tidsskrift VII. R., 1. Bd.).
- Erich Pontoppidan: Danske Atlas I, 1763, 531 flg.
- Rasmussen: Gisselfeld, 11 flg.
- Repertorium Diplomaticum Regni Danici mediævalis, I—IV.
- P. Severinsen: Sigarsagnet (Aarbog for hist. Samf. for Sorø Amt VI.).
- Johs. Steenstrup: De danske Stednavne, 1918.
- De ældste Stednavnes Bygning (Vid. Selsk. Skrifter, 7. R., hist.-fil. Afd., 1. Bd.), 1909.
- Mænds og Kvinders Navne, 1918.
- Om Susaaens Sejlbarhed (Hist. Tidsskrift VII. R., 6. Bd.).
- Henrik Ussing: Stednavnene i Sorø Amt (Aarb. for hist. Samf. for Sorø Amt IV.), 1915.

RINGSTED SOM KONGESTAD I OLDTID OG MIDDELALDER

SLAAR vi efter i Trap: Danmark, finder vi om Ringsted følgende Stedsbestemmelse:

»Købstaden Ringsted ligger i Ringsted Herred under $55^{\circ} 26' 34''$ nordlig Brede og $0^{\circ} 47' 1''$ vestlig Længde for København. — $11^{\circ} 47' 39''$ østlig Længde for Greenwich (beregnet for det nu nedbrudte, gamle Vandtaarn). Byen ligger temmelig højt — højeste Punkt er ved Sprøjtehuset paa Køgevej, ca. 58 m, ved Hjørnet af St. Knudsgade og Torvet er der 57 m —, men paa et jævnt og skovløst Terræn. Lige Vest for Byen er der en Sænkning, hvori den fra Langesø kommen Ringsted Aa (Næsby Aa) løber mod Syd til Susaa. Byen ligger ca. 60 km Sydvest for København, 30 km Sydvest for Roskilde og 15 km Østnordøst for Sorø.«¹⁾

Denne By er det, hvis Historie vi vil fortælle. Ringsted har utvivlsomt i Oldtidens Slutning og Begyndelsen af Middelalderen været Sjællands anseligste By. Her var Sæde for Landsdelens højeste Domstol, Landstinget. Her ofrede Forfædrene til deres hedske Guder, og her fik den danske Kirkeforfatning sin Daab; Absalon selv stod Fadder. I Ringsted har Danmarks mægtigste Konger dvælet, her har de fattet Beslutning om Landets Ve og Vel i gode som i onde Tider.

Alt i Sagntiden skal Ringsted have været et berømt Kongesæde; derom bærer de gamle Skjaldes kraft-

fulde Sange Vidnesbyrd. I den ældre Eddas Kvad om Helge Hundingsbane finder vi en Mængde Stednavne, der ikke kan knyttes til noget som helst Sted, fordi de ene og alene hører hjemme i Poesiens Verden (et Eksempel herpaa er det, at Sigrun, Helges Elskede, bor paa »Sefafjöllum«, d. v. s. »Elskovsfjælde«; men der er dog i de første af de to Kvad adskillige Stednavne, som maa antages at høre hjemme i Virkelighedens Verden, og de kan alle henføres til Danmark. Saaledes fortælles der i den ottende Strofe, at Kong Sigmund gav sin nyfødte Søn Navnet Helge og i Navnegave tillige

Hringstaði	Ringsted
Sólfjöll, Snæfjöll	Solfjæld, Snefjæld
ok Sigarsvöllu,	ok Sigarsletterne,
Hringstöð, Hátun	Hringstöð, Haatun
ok Himinvanga.	ok Himmelvang.

Her synes for os ingen Tvivl om, at det første af disse Navne maa være vort Ringsted; Solfjæld, Snefjæld og Himmelvang er et blot og bart poetisk Udtryk for det udstrakte Eje Kong Sigmund skænkér Sønnen. »Sigarsvöllu« bliver da ikke vanskeligt at stedfæste; her maa være Tale om Sigerstedegnen, hvortil Sagnene om Sigarætten er knyttet. Endelig bliver der tilbage et »Hringstöð«; Sophus Bugge har givet en Forklaring af det derhen, at det skulde være Navnet paa en Havnestad hørende til Ringsted, der jo ligger midt inde i Landet uden bekvem Adgang til Havet. Denne Fortolkning turde imidlertid være noget usandsynlig.

I samme Digts sidste (56.) Strofe udbryder Sigrun, da Helge Hundingbane har fældet sin Fjende og Medbejler Hodbrodd, henvendt til Sejrherrén:

Heill skaltu buðlungr	Hil dig! Du skal
bædi njóta	ubestridt besidde baade
Hogna dóttur	Hognes Datter
ok Hringstaða,	og Ringsted,
sigrs ok landa.	Overmagt og Lande.

Heller ikke her kan nogen Tvivl tænkes levnet; Talen er om Ringsted, og det synes fremhævet som det Sted, hvor han skal fæste Bo, altsaa som Hovedstad, som Kongesæde.²) Selve denne Tanke, at Ringsted har været en Kongestad, finder vi ogsaa udtrykt andensteds; Arngrim Jonsson beretter efter en nu tabt Kilde — maaske en Redaktion af Skjoldunga-saga — om Kong Frode den Fjerde (hin Frøkne), Ingjalds Fader, at han boede snart i Lejre, snart i Ringsted.³) En af Norges ældre Kongesagaer, Fagrskinna, fortæller, at Sven Tveskæg i Ringsted holdt Gravøl over sin Fader Harald Blaatand.⁴) I Knytlingasaga fortælles i 25. Kapitel om Kong Sven Estridsens Død saaledes: »Derpaa drog Sven tilbage i Landsbyen, hvor han forud havde været paa Gæsteri; den hedder Suddathorp. Og da Kongen kom til sit Herberge, lod han sin Seng rede og lagde sig syg til Sengs, og denne Sygdom blev hans Død. Hans Lig blev ført til Ringsted, hvor han blev jordet. (Lík hans var flutt til Hringstaða, ok var hann þar jarðaðaðr).« Som Kilde til denne Efterretning angiver Sagaen et Vers af Kalf Maanason, der senere var Skjald hos Sven Estridsens Søn Knud den Hellige, i hvilket der siges, »at Kong Svens Lig i tretten Dage blev ført søndenfra Jylland nordpaa til Ringsted med megen Pragt og et anseligt Ligfølge (at líkit Sveins konungs var flutt á 13 dögum sunnan af Jótlandi

ok norður til Hringstaða með miklum þrís ok virðulegri líkfylgju),«⁵⁾)

Nu vides det imidlertid, at Sven Estridsen fandt sit sidste Hvilested i Højkoret i Roskilde Domkirke; derfor kan han selvfølgelig godt have hvilet i Ringsted først og senere været flyttet; Worsaae prøver at give et Sandsynlighedsbevis derfor.⁶⁾ Selv om dette maa ske er urigtigt, og selv om Efterretningerne fra Helgekvadene, fra Fagrskinna og Arngrim Jonsson er usikre og omdisputable, bliver dog eet tilbage, dette, at saadanne Begivenheder overhovedet har kunnet knyttes til Ringsted, at man ved Sven Estridsens Begravelse har kunnet forveksle Roskilde og Ringsted; at dette i sig selv rummer netop et Vidnesbyrd om Ringsteds Anseelse, kan man dog ikke benægte.

Et Fingerpeg i Retning af en gammel Forbindelse mellem den danske Kongeæt og Ringsted kunde ses i den Omstændighed, at Byen i Følge Valdemar Sejrs Jordebog⁷⁾ skal have været et af Danmarks Krongodser, indtil den i det 12. Aarhundrede blev magtskiftet for Søborg i Nordsjælland.

Hvad er det da, som kan have bevirket, at Ringsted blev Sjællands førende By? Det eneste Svar paa dette Spørgsmaal maa vel være, at Byens centrale Beliggenhed midt paa Øen og dens Naturforhold har gjort Ringsted til Landets, d. v. s. Sjællands naturlige Samlingspunkt i verdslig Henseende som ogsaa i religiøs; her var Domstolens og Lovgivningens, Landstingets, Sæde, og her stod Gudetemplet, hvor der ofredes for hele Sjælland. Naar Folket nu samledes i Ringsted paa Tinge og til Offerfester, gav dette Anledning til en betydelig Handel, idet der samtidig med Ofringerne blev afholdt store Markeder.

Naar vi holder os denne Omstændighed for Øje, vil vi kunne forstaa, hvorledes en By som Ringsted (sml. ogsaa Lund og Viborg) kunde vokse frem saa langt fra Havet.

Da Kristendommen kom til Landet, var Ringsted et af de Steder, hvor der først byggedes Kirke og Kloster, ret naturligt, thi det gjaldt jo for den nye Læres Forkæmpere om at ramme Hedenskabet i dets Hjertesteder, og til disse maa vel først og fremmest Hovedofferstederne henregnes. Endnu et godt Stykke op i Tiden var Ringsted en anset By; Konger lod slaa Mønt her; Landstinget havde stadig sit Sæde her; men snart gik det ned ad Bakke. Oppe mod Nordøst voksede en By sig stærk og tog snart baade Anseelse og Magten fra Ringsted; det var H ø g e - k ø b i n g, der nu blev Hovedstaden, Kongesædet.

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) Trap: Danmark, 4. Udgave, 11. Hæfte, 1920, 34.
- 2) Sophus Bugge: Helgedigtene i den ældre Edda, 1896, 123—27.
- 3) Henry Petersen: Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetrol, 1876, 10.
- 4) Sophus Bugge: Anf. Sted, 126.
- 5) Formannasögur XI, 1829, 214 og Oldnordiske Sagaer XI, 1829, 191.
- 6) Worsaae: Kongegravene i Ringsted Kirke, 1858, 6—7.
- 7) O. Nielsens Udgave af Valdemar Sejrs Jordebog, 127.

DA RINGSTED VAR MIDTPUNKT FOR ASADYRKELSEN

VI vil nu i det følgende prøve at gøre Rede for den Rolle, Ringsted har spillet i Rigets aandelige Liv i den hedenske Tid.

Som bekendt troede vore hedenske Forfædre ved Slutningen af Oldtiden paa Guderne Odin, Tor og Frøj, af hvilke Tor betegner den oprindelige Hovedgud, og til denne Gudekreds knyttede der sig Skikkelser som Freja, Frigg(a) etc.; ligesom Grækerne havde en Mængde Fortællinger om deres Guder, saaledes havde ogsaa Nordboerne Sagnkredse om deres. Vi skal imidlertid her ikke komme ind paa den nordiske Mytologi mere end højst nødvendigt, da i det mindste Hovedtrækkene deraf vil være Flertallet af Læserne bekendt.

Naar vi undersøger Ordningen af den hedenske Gudsyndkelse her i Norden, finder vi, at det ser ud, som om Betingelsen for en anset Stilling i Hedningernes religiøse Liv har været en dertil svarende i det verdslige. Vi finder af de gamle Sagaer, Gang paa Gang, at Kongerne har haft den øverste gejstlige Værdighed, har været en Slags Ypperstepræst, den, hvem det tilkommer at ofre, »blote«, for hele Folket. Under Kongerne stod i verdslig Henseende Jarlerne, der var Kongens Repræsentant i de enkelte Landsdele, som det synes, baaede i verdslige og i religiøse Forhold, idet vi erfarer, at Jarlerne forestod Gudsyndkelsen med dertil

hørende Ofringer for hele Landsdelen. Hvert »Land«, for Eksempel Sjæl»land«, var delt i H e r r e d e r (oldnordisk þingsókn).¹⁾ Den Offerpræst, som stod i Spidsen for Herredet og dets Gudsdyrkelse, kaldtes en »G o d e«, saaledes som vi kender det fra Island, Norge (oldnordisk góði) og ogsaa fra Danmark, hvor de tre Runestene Glavendrup-, Flemløse- og Helnæsstenen giver os Underretning derom. (olddansk kuþi).²⁾

Som Kristendommens Tilhængere samler sig om deres Kirke, saaledes har ogsaa den hedenske Gudsdyrkelse sit Samlingspunkt i Templet, G u d e h o v e t, som det kaldes. Hvor mange der har været af dem i de nordiske Lande, vides der intet om; men sandsynligt er det, at hvert Herred har haft sit Gudehov; adskillige Ting tyder paa, at Gudehovene er blevet rejst ved Herredstingstederne, dér, hvor senere Kirkerne fik deres Plads. Vi har set, at der var en nøje Forbindelse mellem Stormændenes verdslige og deres gejstlige Stilling; paa samme Maade maa vi derfor antage, at der har været en vis Sammenhæng mellem Tingstederne og Gudehovenes Beliggenhed: H e r r e d s h o v e t laa ved H e r r e d s t i n g e t, L a n d s h o v e t ved L a n d s t i n g e t, og R i g s h o v e t paa det Sted, hvor R i g e t s T i n g blev afholdt. Den Opkomst og Anseelse, som vi træffer, naar Talen er om Byer som Lund, Ringsted, Odense og Viborg, skyldes antagelig derfor den Omstændighed, at de forskellige Landsdeles saavel Landsting som ogsaa Landshov har haft deres Sæde netop i disse Byer;³⁾ Navnene Odense (Odins Vi, d. v. s. Helligdom), Viborg (opr. Vi-bjerg) og Lund (maaske oprindeligt: i Offerlunden) er i sig selv

sproglige Vidnesbyrd om disse Byers religiøse Betydning.⁴⁾)

I Følge den ovenfor fremsatte Formodning skulde vi nu vente at finde R i g s h o v e t og R i g s t i n g e t paa samme Sted. Naar det gælder Sverige, holder vor Antagelse Stik, idet de to Institutioner for dette Riges Vedkommende har haft Sæde i Upsala, hvorom Adam af Bremen fortæller os i sin Nordens Beskrivelse.⁵⁾ Undersøger vi Forholdet for Danmarks Vedkommende, erfarer vi, at her passer vor Formodning ikke.

Vi har en Beretning om, at Ofringerne, »Blotene«, for hele Danmark i 931 blev foretaget i L e j r e; den skyldes en Forfatter T h i e t m a r af Merseburg (død 1028), der udtaler, at Ofringerne nævnte Aar foregik »ved Kongerigets Hovedstad, Lederun kaldet, i den Landsdel, der nævnes Selon«;⁶⁾ her er Navnene Lejre og Sjælland gennemskuelige nok; men om Beretningens Paalidelighed er der med Rette blevet rejst Tvivl, der grunder sig paa, at Lejre, der allerede i det 12. Aarhundrede anføres af S v e n A g g e s ø n som en meget uanselig lille Landsby,⁷⁾ umulig kan have været den mægtige Rigshovedstad, man tidligere har været tilbøjelig til at tro. Ogsaa andre Grunde taler imod.⁸⁾ Det eneste rigtige i Thietmars Fortælling er sandsynligvis det, at Rigens Gudehov har staaet paa Sjælland, det centrale af de daværende danske Lande, Skaane, Sjælland, Fyn og Jylland; skal vi saa nærmere bestemme, hvor paa Sjælland Hovet har ligget, maa vi søge en By, som ogsaa i verdslig Henseende har været den betydeligste. Og her bliver da intet Valg. R i n g s t e d, det gamle Kongesæde, kan alene den Ære tilkomme at

være det midtsamlende i hele Rigets Kultus. — Hvis vi imidlertid nu vil søge Rigstingstedet i Ringsted, leder vi forgæves. Rigets Hovedting finder vi et helt andet Sted, nemlig ved Isøre, antagelig i Nærheden af Rørvig ved Isefjordens Indløb.⁹⁾

I Ringsted stod da Gudehovet, der som Rigs- og Landshov maa have været anseligt. Bygget med Høvdingehallen som Forbillede adskilte det sig dog fra denne ved — i Lighed med Kirkerne i Syden — at have en Slags Kor, en halvrund Udbygning (Apsis) i Øst. Baade Høvdingehal og Gudehov laa i Retningen Øst—Vest ligesom de kristne Kirker; derfor kunde de hedenske Templer uden Ombygning tages i Brug som Kirker, da den hvide Krist begyndte at vinde frem nordpaa mod Hedenskaben.¹⁰⁾

Gudehovet har været af Træ med Udskæringer og Prydelser, indhegnet med et Gærde og smykket indvendig med Tæpper, Guld og Sølv; inden for Hovets Døre stod Højsædestøtterne, som havde næsten religiøs Betydning. I »Koret« stod et Alter, »stall«, hvorpaa der brændte en evig Ild, den viede Ild; herpaa laa ogsaa den hellige Ring af Guld, paa hvilken alle Eder skulde sværge. Allerinderst i »Koret« stod Gudebillederne (af Træ) paa hver sit Fodstykke, »hjaller«. Paa Alteret stod ogsaa Blodbollen (af Kobber), »hlautbolli«, hvori Ofrenes — Dyr eller Menneskers — Blod samledes, for at Goden med sin Kost, »hlauttein«, kunde stænke det over Forsamlingen. Kroppene af de ofrede Dyr blev fortæret ved Blotgildet i Gildeshallen efter Ofringen, medens Menneskeligene blev hængt op i den hellige Lunds Træer. Minder om en saadan Lund ved Ringsted har vi i den i sjælland-

ske Kirkelov nævnte »Ringsstathælund«, antagelig lig med den »Thislund Skov«, som af Sven Grathe skænkedes til Ringsted Kloster 1148,¹¹⁾ og den Ringsted Lund, hvoraf Erik Emune 1135 skænkede Halvdelen til samme Institution.¹²⁾ Hvor denne Thislund¹³⁾ har været beliggende, kan ikke siges med Bestemthed; men et Fingerpeg er det, at Aaen mellem Gørlev Sø og Haraldsted Sø hedder Tidselaa og Broen derover Tidselbro; i en Brofortegnelse fra 1751 kaldes den »Tislebroe«, hvilket kunde tyde paa at være en afjasket Form for Thislund Bro.¹⁴⁾

Vore Forfædre havde tre store Offerfester om Aaret; den største Højtid var Julen ved Midvinters Tid; den fejredes i Slutningen af Januar eller Begyndelsen af Februar for at ofre for et heldbringende Nytaar, og for at de gamle Nordboer kunde aflægge Løfter om mandige Gerninger. Den anden Fest holdtes ved Sommerens Begyndelse, og den tredie, en Takkefest for Høsten om Efteraaret. — I Ringsted blotedes der altsaa tre Gange aarlig for Ringsted Herred, desuden hvert tredie Aar for Sjælland og endelig hvert niende Aar for hele Riget.

Saaledes var Ringsted det samlende Punkt i Rigets Gudsdyrkelse, da Nordboernes Gudetro havde faaet sin faste Form i Asalæren; men snart begyndte Kristendommens Forkæmpere deres Mission, og da var Læren om Odin, Tor og Frøj viet til Undergang.

Ved Kristendommens Indførelse maatte selvfølgelig et saa vigtig Sted som Ringsted naturligt blive en af Planteskolerne for den nye Læres Udbredelse og Rodfæstelse i Folket. Det er derfor højst sandsynligt, at Ringsted, næst efter Roskilde, har været et af de

første Steder paa Sjælland, som fik en noget større Kirke, omend ogsaa denne i Lighed med de andre Kirkebygninger i Norden kun var af Træ; ja, hvem véd, maaske er det hedenske Tempel ligefrem blevet omdannet til kristen Kirke; for Bygningskonstruktionens Vedkommende var der jo, som ovenfor nævnt, intet i Vejen. Rimeligvis har denne første Kirke staaet paa samme højtliggende Plads (omtrent hvor nu Teknisk Skole er beliggende), hvor der senere opførtes en St. Hans (Johannes) Kirke, der lige til Slutningen af det 16. Aarhundrede var Byens egentlige Sognekirke.

Ringsted Kloster skal først være anlagt under Sven Estridsen (1047—1076), selvom det først blev fuldført under Sven Norbagger, Bispen i Roskilde, Aar 1081 eller 1082; denne sidste tilkommer rettest Æren for dets Stiftelse, hvorom Roskildekroniken siger: »Desuden byggede han Ringsted Kloster til Ære for den hellige Maria« (Preterea monasterium Ringstathæ in honore sancte Mariæ construxit).¹⁵) Den Orden, der kom til at residere i Ringsted, var Benediktinernes, hvorfor Kloster og Kirke foruden at være helliget til Vor Frue ogsaa nævnedes St. Benedikts (Bendts) Kloster og Kirke. Dette Kloster spillede i det første halve Sekel næppe nogen fremragende Rolle udover, at det naturligvis bidrog til at udrydde de sidste Rester af Hedenskabèn, der endnu fjælede sig i de mere afsidesliggende Egne. Munkene levede deres stille Liv, da der pludselig skete noget, som skulde faa den største Betydning for Klosteret, Knud Lavards Mord.

Først vil vi imidlertid se paa den Betydning, Ring-

sted kan have haft som et af Kongens Mønsteder; overvældende har den sikkert ikke været.

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) Henry Petersen: Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro, 1876, 1—2.
- 2) smst., 3, P. G. Thorsen i De danske Runemindesmærker I, 337—338 og Wimmer i Aarboeg for nordisk Oldkyndighed 1874, 234 og 248.
- 3) Henry Petersen: Anf. Sted, 6—7.
- 4) Johs. Steenstrup: De danske Stednavne, 1918, 82—83.
- 5) Adami gesta Hammaburgis ecclesiae Editio altera, 1876.
- 6) Monumenta Germaniæ historica III, 739.
- 7) Script. Rer. Dan. I, 45.
- 8) Henry Petersen: Anf. Sted, 8—9.
- 9) smst., 13—17.
- 10) Dette og følgende fra smst., 21—33.
- 11) Afskrift Nr. 3 i Diplomatarium Ringstadsense; RA.
- 12) smst., Nr. 2.
- 13) d. v. s. Tyrs eller Tors Lund.
- 14) Sager vedr. Vejvæsen (1 Pk.) i Svenstrup Godsarkiv (VII, 43).
- 15) Script. Rer. Dan. I, 378.

DA DER BLEV SLAAET MØNT I RINGSTED

ALLEREDE i den tidlige Oldtid var Penge, præget Mønt, blevet et uundværligt Led i Omsætningen hos Handelsfolk som Fønikerne, Oldtidens Hansestæder i Middelhavet, om man saa maa sige; efter dem optog først Grækerne og senere Romerne dette Omsætningsmiddel i Handel og Vandel.

Herhjemme i Danmark havde man imidlertid klaret sig indtil omkring 900 e. Chr. udelukkende ved Hjælp af fremmede Pengestykker: kufiske (fra Arabien (El Kufa) og det vestlige Asien), byzantinske (fra Byzantz, det nuværende Konstantinopel), angelsachsiske og karolingiske Mønter (fra det frankiske Rige) foruden enkelte andre.

Ganske vist var der allerede fra Slutningen af det 9. Aarhundrede blevet foretaget Udmøntninger i Norden; men den prægede Mønt var, hvad Udstyr angik, helt igennem paavirket udefra og var holdt i den Grad nær op ad de udenlandske Forbilleder, at endog disses Navne og Tegn overførtes uden Ændring.

Senere udmøntedes der mere specielt nordiske Typer, og af dem er Hovedformerne de saakaldte Slange- og Hjortetyper, saaledes kaldt efter Tegnene og Billederne paa Mønterne. Efter rent angelsachsiske Forbilleder lod Sven Tveskæg (985—1014) slaa Mønt med sit Navn paa Forsiden.

Alle disse Udmøntninger er dog kun at betragte som Tilløb, og saaledes blev det en af Knud den Stores Hovedopgaver at faa indført et fast, ordnet Møntvæsen i Danmark. Han, der var blevet engelsk Konge Aar 1014 og dansk Konge Aar 1018, betragtede stadig England som sit egentlige Hovedrige, og derfor blev det hans engelske Møntformer, der blev overført her til Landet, saaledes at vi fra hans Tid kun yderst sjældent træffer Mønter med et selvstændigt nordisk Præg. Ligeledes var Møntmestrene og Møntprægerne (to forskellige Embeder, henholdsvis over- og underordnede) som Regel Englændere, dog finder man ogsaa, at Danskere har beklædt denne Stilling, hvorom nedenfor.

Knud den Store oprettede en Del Møntsteder omkring i Danmark: for Skaanes Vedkommende i Lund, der antagelig under de tidligere Udmøntninger havde været Møntsted; paa Sjælland var det Byerne Roskilde, Ringsted og Slagelse, der fik Æren, og i Vestdanmark Odense, Viborg, Ørbæk, Ribe og maaske tillige Hedeby og flere andre.¹⁾ Fra Ringsted findes to Mønttyper:

I. Den ene, der er fundet i Valby, og som opbevares i den kongelige Møntsamling i København, bærer paa Forsiden et Brystbillede af Kongen, bærende et Scepter, samt en komplet uforstaaelig Omskrift. Paa Bagsiden findes et stort Kors og en Omskrift saalydende:

† VLIF ON RICZTA²⁾

Denne Mønts forholdsvis store Vægt — 1,85 gr. — viser, at Ringsted har været et af Knuds tidligst oprettede Møntsteder; thi senere bliver Mønternes Vægt ringere og ringere.³⁾

II. Den anden Mønttype, der findes i Stockholms Møntkabinet, bærer ligeledes paa Forsiden Kongens Brystbillede med Scepter; men her er Omskriften ikke forvirret; den lyder:

† CNVT REX AGN

Paa Bagsiden ser man et Kors; i dettes tre Vinkler staar en Bue, omsluttende en Kugle, i den fjerde Vinkel findes et T; endvidere bærer Bagsiden en Omskrift, som følger:

† VLF ON RICZTA

Denne Mønt vejer kun 1,02 gr., og er derfor sikkert af senere Dato end den første.⁴⁾

Angaaende den i Stockholm opbevarede Mønt (Type II) er den svenske Historiker B. E. Hildebrand af den Mening, at den skulde stamme fra et engelsk Møntsted, en By ved Navn Ricyebyrig, idet han urigtigt læser RICZZA, hvor Møntens Indskrift lyder RICZTA. Om de to her omtalte Mønter, der begge er af angelsachsisk Type, er der imidlertid at bemærke, at de begge bærer Navnet paa Møntmesteren Ulf eller Ulif, antagelig vel Navnet paa en og samme Person; dette Navn kendes aldeles ikke fra Knud den Stores engelske Mønter, hvorimod man finder det paa adskillige Mønter (fra samme Tid), præget i Slagelse. Man kan da med nogenlunde Sikkerhed gaa ud fra, at de omtalte to Mønter er danske, og de kan i saa Tilfælde, da de begge bærer samme Stedsangivelse Ricsta, kun henføres til Ringsted, der jo ogsaa senere var Møntsted.⁵⁾ Møntmesteren har da sikkert haft sin Virksomhed baade i Ringsted og i Slagelse, hvilket maa ske kunde være et Vidnesbyrd om, at de to Byers

Indsats i Udmøntningen ikke har været overvættes stor.

Fra de følgende Konger indtil Knud den Hellige (1080—1086) kender vi ingen Mønter fra Ringsted. Enten har Virksomheden staaet helt i Stampe, hvilket er det mest sandsynlige, eller ogsaa har vi endnu ikke været saa heldige at finde nogle af de Ringstedmønter, der — skjulte et eller andet Sted — skulde stamme fra hin Tid.

Vore Forskeres Viden om Udmøntningerne under Knud den Hellige er uden Tvivl overordentlig ufuldkommen og mangelfuld; vi kender fra hans Regering kun 13 Mønttyper, der alle er tysk paavirkede; af dem stammer den ene fra Ringsted.⁶⁾ Denne Ringstedstype, der forefindes i hele syv Varianter, ser i Hovedtrækkene saaledes ud: paa Forsiden ses et Brystbillede af Kōngen med Krone paa Hovedet og holdende et Sværd; Omskriften lyder:

CNVT REX.

Paa enkelte af Varianterne findes et I efter »rex«. Bagsiden bærer et Midtkors og en Omskrift saalydende:

† ALFVART I REG.

Møntmesteren hedder Alfvart eller Alfvord (samme Navn), og han er sikkert den samme Alfvord (Alfvård), som vi træffer som Møntmester under Oluf Hungers og Erik Ejegods Regering⁷⁾ (se nedenfor). Hans Navn kunde tyde paa, at han har været Englænder; men en saadan Antagelse er dog ikke aldeles afgjort nødvendig, idet Navne af angelsachsisk Oprindelse som for Eksempel Alfvard, Godvine og Liofvine sikkert har været almindeligt brugte i Danmark efter den livlige Forbindelse mellem de to

Lande, som havde fundet Sted i Knud den Stores Dage.⁸⁾ Paa Knud den Helliges Mønter angives Møntstedet som R e g, R e, R i i, R i o g R, hvilket alt sammen er Forkortelser af Ringsteds latinske Navn. Vægten af Mønterne varierer mellem 0,80 og 0,95 gr.⁹⁾

Mønter fra den følgende Konge, Knud den Helliges Broder O l u f H u n g e r s Regering (1086—1095) regnes i Numismatikkens Verden for de største Sjældenheder. Kun ialt 18 Mønter fra dette Tidsrum er blevet fundet, og de er alle Enerepræsentanter for hver sin Type. Ogsaa disse er tysk paavirkede. Møntstederne er Lund, Roskilde, R i n g s t e d, Slagelse og Viborg.¹⁰⁾ Ringstedtypens Udstyrelse er den samme, som er blevet den ovenfor omtalte Mønt fra Knud den Hellige til Del, blot Inskriptionerne er forskellige. Paa Forsiden finder vi Omskriften:

OLAF REX

og paa Bagsiden:

† ALFVORD.

Denne Mønt, der opbevares i den kongelige Møntsamling, vejer kun 0,71 gr.; som man ser er Mønternes Vægt — og dermed deres Værdi — i jævn Tilbagegang.¹¹⁾

Ogsaa Mønterne fra Efterfølgeren, Broderen Erik Ejegods Tid (1095—1103) er Rariteter, idet der kun kendes syv Mønttyper fra disse otte Aar; af dem er den ene fra Ringsted.¹²⁾ Møntens Forside bærer et Brystbillede og Omskriften:

† ERIC REX,

og paa Bagsiden ses et Kors, i hvis Midte der er en

Ring; for Enden af hver Korsarm findes tre Kugler; Omskriften er denne:

† ALFVARD I RI.

Dette Eksempel, der ligeledes kan ses i den kongelige Møntsamling, er fundet i Slingerup. Vægten er nu kun 0,70 gr.¹³⁾

Fra Perioden 1018—1146 kendes 16 Møntsteder, og af dem har de fem sikkert stadig været i Gang, blandt dem Roskilde; i fem andre Byer har der kun periodevis fundet Udmøntning Sted, blandt disse er Ringsted og Slagelse; de øvrige seks har kun ganske lejlighedsvis været Møntsted.¹⁴⁾ Udover de ovenfor omtalte Mønter kendes ikke flere fra Møntstedet Ringsted; det kan imidlertid godt være, at enkelte af de omtrent ubestemmelige Pengestykker, som nu henføres enten til Roskilde eller Slagelse, egentlig hører hjemme i Ringsted; skønt tvivlsomt er det, om vor By har haft megen Betydning som Møntsted; Mængden af herfra udmøntet Metal synes ikke at have været ret stor.¹⁵⁾ Man maa derfor ikke — som Red. J. V. Christensen i sit Værk Af Ringsteds Saga — nære for høje Tanker om Ringsteds Storhed i svunden Tid alene paa Grundlag af, at Byen har været Møntsted under Knud den Store; thi dette fortæller ikke saa overmaade meget »om Byens Betydning i den Tid, da Danmark og England var ét Rige«, naar man erindrer, at der i Danmark i den Periode var i det mindste otte Møntsteder, for saa ikke at tale om, hvor mange der var i England, der jo af Knud betragtedes som Hovedlandet.¹⁶⁾

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) P. H a u b e r g: Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146 (Vid. Selsk. Skrifter, 6. Række, hist.-fil. Afd., 5. Bd., 1906) 44—45.
- 2) s m s t., 195.
- 3) s m s t., 73, Aarb. for nord. Oldkyndighed, 1875, 125 og Danske Saml. II. Række, 3. Bd., 122.
- 4) P. H a u b e r g: Anf. Sted, 195.
- 5) s m s t., 72 og 94.
- 6) s m s t., 55.
- 7) s m s t., 101—103 og 227.
- 8) s m s t., 105.
- 9) s m s t., 227 og 73.
- 10) s m s t., 55.
- 11) s m s t., 103 og 229.
- 12) s m s t., 56.
- 13) s m s t., 103 og 230.
- 14) s m s t., 68—69.
- 15) s m s t., 72.
- 16) J. V. C h r i s t e n s e n: Af Ringsteds Saga, 1910, 8—9.

RINGSTED STADSRET OG PRIVILEGIER

MEDENS der allerede adskillige Tusindaar før vor kristne Tidsregnings Begyndelse i Østens Kulturlande fandtes store ordnede Bysamfund, der blev Grundlaget for mægtige Statsdannelser, kendtes der for Danmarks Vedkommende kun ganske enkelte bylignende Bebyggelser ved vor Histories Begyndelse, nemlig Byer som Slesvig, Viborg, Odense o. a., og først under Valdemarernes Regering fremstod der Byer i større Tal. Fra denne Tid begyndte man ogsaa at give disse større Byer særlige Forrettigheder fremfor de mindre; det var de saakaldte Privilegier, Købstadrettigheder, der i Reglen bestod af Næringsforrettigheder i Handel og Haandværk, en begunstiget Stilling for Købstadstederne med Hensyn til Skatter, egen Styrelse og Retspleje, samt særlige Retsregler. Antagelig har ogsaa Ringsted faaet sine Købstadprivilegier paa denne Tid; Brevene derpaa brændte imidlertid, og i 1441 fik Byen da nye Rettigheder af Kong Kristoffer af Bayern, og de er bevaret til vore Dage i Afskrift.¹⁾ Bevaret er ogsaa en Afskrift af Ringsted gamle Bylov, taget af Resen til hans Udkast til »Atlas Danicus«. ²⁾ Da denne gamle »Leges Magistratus et civium urbis Ringstadii«, som han kalder den, har stor Betydning for Forstaaelsen af Byens Styrelse i Middelalderen, hidsætter vi den her:

»In nomine domini nostri Iesu Christi (I vor Herres J. Kr. Navn), Gøre wi Borgemestere oc Rathmæn

innæn Ringstæthæ och Meneheden (de menige Borger) i thæn samme Stæth allæ gothæ Mæn kun-
 nught (vitterligt) oc openbarlickt, som nu æræ och
 her effter kommæ meth Schellighed at bygge oc boo
 innen Ringsted, at som all Christenheden bør at sty-
 res oc ræthes med Pawe och Biscoper til then hellghe
 Kirckes och christnæ Troes Bewarelse, och Rige och
 Land at beschermes met Keiser och Koninge hvært
 æfter som thet tilbør til sin Bestandelse med Logh oc
 Ret och then Logh som the giffue i tehris Land oc
 Rige, och the taghe wether (vedtager) then Logh,
 mughæ the ey effter mælæ som i tehris Land boo
 och opholder, the som sithen tilkomme for then
 Schild (Skyld), thet tilbør huer Mand at rettis (rette
 sig) efter then Logh som hand finder foræ sich, oc
 iche æfter then Logh som han thit (did) med sich
 fører: Swo (saaledes) tilbør och huer Kjøpsteth at
 stande met Burgemestere och Rathmen, och holdes
 och styrckes met skellighæ Wilkor (Bestemmelser)
 oc Reffselsæ them imellem som i Kjøpstæthen boor,
 Swo som Burghemestere och Raathmen innen then
 Kjøpsteht endrectelige worthæ (bliver enige om at)
 omsætte oc ponælæggæ (forandre eller paalægge), oc
 Menehed oc Almoghe i then Kjøpsteht wethertaghe
 til theris Kjøpstedtz Bewaring oc allæs theris Bestan-
 delse som ther i boo, then maa och ingen i then Kjøp-
 stedt boor, then eftermælæ eller imod the Velkor
 genasighæ (sige imod; »gen-«), som Burghemestere
 och Rathmæn swo ponæ (paa) læggæ, och Almoghæ
 och Meneghed wetherthage oc bør huer Mand som til
 Kjøpstedt komme at boo, och i Bylagh ganger (bliver
 Borger), och then Kjøpstedtz Burgscap (Borgerskab)
 taghær, at ræfses oc rætes æfter thæn Kjøpstedtz Wel-

kor, som han ther fore sik finder, och ey schall han Makt haffue the Welkor om at wende, æller til entte gøre (tilintetgøre), oc andre Welkor med sich thid at førhe och leffue effter sin eghen Williaë, for then Schyld, siger mand, Swo haffthæ man æy i By schællighæ Welkor oc Wide (Vider d. v. s. Vedtægter), tha wiste engen huot (hvad) han mate panæ lyde (skulde rette sig efter), ther effter stethie (fastsætter) wy Burghemæstere och Rathmen och Menehed innen Ringstedthe, och faste velle holle alle Welkor, som aff Alder haffuer weret i Ringstedthe och her effter ere schreffne, och gothe Men och wore Foreldre panæ fynne (udfundne), oc lagthe effter høybaren oc ethle (ædle) S. Førstes Wilie Woldemar met Guds Nathe, forthem (fordum) Konning i Danmarck etc. Sctæ Knwts (St. Knuds) Søn i Ringstethe ligger, och hanss gothe Mentz Rath, som tha ware; Hvelchen fornnte wærdughe Første, som vnte (undte) och gaff Ringstethe By Kõpstes Friihed oc giorthe thet til Bierch (gjorde Byen til et Birk, d. v. s. til en Jurisdiktion for sig selv, til en særlig Retskreds, hvilket jo er et af Kendetegnene paa en Købstad), och gaff sin Beuissning pane (paa), om huot (hvad) som Ringstethe schulde rethe tehre effter til Ringstathe Closter vm Aret (aarlig skulde give til R. Kl.s Forbrug), och hafr fornnte Ringstethe nydet och hafft oc holdet alle these effterschreffne Welkor whindræthe oc wgenkallethe til thenne Dag innen hafue weret ther effter ydermehre vnte och stedde (indrømmet) aff ethle, wertige och høghbaarne Førster som Konninge haffuer werit i Danmarck etc. och besønderlighe aff werthigh Første och høghbaren Her Konning Erich Christoffersen som Handt-

festningen giorte effter sine Bestemendtz Rath innen sit Righe Danmarck etc. och effterdj at vi vthi (udi) Sandhedth forfaarit (erfare) haffue at vore ellschelige Vndersote i wor K psteht Ringsteth aff wore Forfethre fremfarne Konninger i Danmark nathelige vndt och tilladt er, the mue (maa) althidt haffue fri Fegangh och Gressgangh til deris Qvegh i wor och Cronens Skow Besteth (Bedsted), som the aff Allers Vane hafft haffue wthen all Modstandh och Giensielse (Modsigelse) i alle Mathe (Maader) then samme Frihedth hafue wi fuldbiurd (fuldbyrdet) samticht (samtykket i) och staedfesth, første Welkor innen Ringstethe er om wor nadtighe (naadige) Herschabs aarlighe Schatt som teht (det) schall haffue aff Ringst the, er swo om noger Byhman vill offuerside meth sin Schatt hartich (haardnakket?) och vil ey vdrethe (udrede den), tha schulle Burghemestere och Rathmen Macht haffue then Schatt aff hannum at pante, en (men) vil handwerie (værge) fore Huss eller Garth, och vill huerchen wdretthe eller lade Pant taghe, fanger handther Schade fore i syn Gorth haffue Hieme Gield (maa han tage Skade for Hjemgæld), och were huercken Gort Gang eller Huss(f)rith (og der er da hverken gjort Angreb paa Gaardsfreden eller Brud paa Husfreden) pone hannum eller nogher innen gordth brudet och taghe Pant allige wehl och schiche Herschupe (sender Herskabet) sin Schatt och hans Brudt (forbrudte Ejendom) och Sagefald (B de), ther innen schall stande til Burghemestere oc Rathmen, och flere gothe Byemen meth them aff Byen, huor h ght som the wehle (vil) thet sætte och wrche (orke, d. v. s. evne), Item thet sammen Velkor er om

Herskapens Kost och Spissing (Bespisning) och Fothring naar thet kommer til Byes eller huort som Herschapet biuther, at thet vil thet haffue, Item naar Herscap wil haffue Waghne (Vogne) aff Byen, huen tha bør at aghæ effter ret Omgangh och vil han ey och dyrwer («djærver», d. v. s. drister) sich til ther emod at side, thol (skal han taale, lide) sammen Wilkor som forskreffuit star, och bryde eyntæ (intet) mod hannem, oc hans Brut (forbrudte Ejendom) stande til Burgemehstere oc Rathmæn som forskrewet staar om Skatten, swo schall och wære om ald annen Bethæ (Afgift) och Hjælp som wort natheligh Hærschab tilsigher æller biudher at haffue aff Byen, Item far (farer, drager) noghen man til Ringsteht rithænde eller ganghendæ æller aghende eller huilche Madhe (Maade) som han tha kommer och vfymer (foruretter, øver Vold imod) Byemen eller Hustru æller Barn æthæ Swæn (ægtefødt?) æth (eller) Thænstæ Møø oc qvinnæ innæn Byæn æller innæn Byssens Frith, suo langth som han (d. v. s. Freden) recher vthen Byen, oc ær vdteghneth (udtegnet) oc styrketh aff Alder bøde fore sit Brut (Brøde) om han worther wethergrebhen (paagrebet), æffterthi som Konning Erick Christoffhpersøns(!) Handfestningh vdlyder over Køpstæths Rættten at hannum bør en (men) flyær han thil nogher Bymandts Gardth i Ringstethe, tha maa Byman som Garthen ægher, ganghe i fullæ Burghen foræ hannum om hand vil wære ther burghe fore, at hand gør then ful Bod som hand giorthe Schathe och Konningen sin Rætt och Byen sin Reth, en wil nogher Byeman der ower dyrfue sich (driste sig) til at holle hannum i sin Gorth, swo ath han schall ey gøre hannum fuld

Bood, som han haffuer giort Schathæ æntigh (enten) Saar æller Stoegæhug (Stokkehug, -prygl) eller noghræ andrhæ Ærethæ (Orethæ? = Uret) och Konningen sin Reth oc Byen sin Ret och vil han ther wæriæ (væрге) fore oc wæle (bruge Magt), tha Burghemestre och Rathmen och gothe Men, aff Byen ændelick (til sidst) hannum ther vdtage som Schatten (Skaden) giorte och scheer Bunden (Bonden, d. v. s. Ejeren af Gaarden, hvortil Forbryderen er tyet hen) ther nogen Schathæ tha ower haffue Hemmegield (maa han tage Hjæmgæld derfor) oc were huercken Gorthgang æller Hussfrith som han swo scheer, och hans Bruth ther om standhe til Burghemestere och Rathmæn hues (hvad) och som hand schall ther bøde fore och then som Schatten (Skaden) hauer giort sættæ tha andræ Burghere fore sich, at hand bæthæ (raader Bod; sml. »Gud bedre det!«) meth then full Bood som han Schatten giorte och Konningen sin Ret och Byen sin Ret, Item kommer thet (sker det) och swo om nogen Man giør Byeman eller Hustru, et Barn, æth (eller) Hionne (Husstand) Wfyrnd (Skade, Vold) i these Stædher som for ærsacht (sagt) æller Ærethe (Orethe = Uret?), kommer han bort i sit Behold (i Sikkerhed) och Burghemestehre forbiuther alle Men i Byen, then Man ath huse eller heme (huse eller (hjemme)) som then Wfyrnd eller Ærethe haffuer giorth, och dyrwer (dri-ster) nogher Byeman sich thil mod thette Forbiuth at gøre, och worther thet openbart, at hand thet gorth hafr och hin bortkommer som Schatten haffuer gorth, tha standhe thet oc til Burghemestere och Rathmæn och flere gothe Mæn i Byen, hwath som the wele (vil) ath han schall ther forre bøthe,

en (men) worther han som Skathen giorth hafr, funnæn i nogher Byemandtz Hus eller Gorth, æffter thette Forbuth, oc dyll (dølger) Bonden hannum, oc ær hand tha thær inne, oc Bonden wil ey opladhe syne (sine) Døre ower hannum, tha haffuer Burghemesthre och Byemen Fuldmacht then schatte Man ther vd at thage oc skycke (sende) then som Schate hafr fanget, sin fulde Bood oc Konningen syn Ræt oc Byen sin Ræt aff hannum, oc wære huerchen Hussfreth eller Gorthfridt ther udj giorth, Man schall och stande thil Burgemesthre och Rathmen och flere gothe Mæn i Byen huat hans Brudt er, som hannum swo husser oc hiemer oc huat han ther forhe bothe skall; Item trenges nogher Byeman aff sine Wwene (Uvenner) och annen Byeman hos ma kome (hid kan komme) hannum till Hielp oc wil ey stande oc hans Brut ther om til Burghemestehre och Rathmen, huat han ther fore bøde schall, Item naar nogher Byeman hører Storm Klochen hwat thet heller gøhører om wether (mod) Ild eller Bordagh (Trængslernes Dag, onde Tid) komme gensten (straks) syn Bye och Byeman til Hielp met suodan Styrche som ther tihl hører eller hans Brud stande, och thet thil Burghemestere och Rathmen, som hand ther fore bødhe schall, Item om nogher Byeman festher Iordh wnder annen syn Byeman mod hanss Wilie som pane (paa) Ringstæthæ March ligger, bøthe therföhre som gammelt Wilkor er, och Borghemestere och Rathmen ther pane (paa) finner. Item om nogher Byeman gør annen sin Byemand Forkiöp (gør Indgreb i hans Næring, krænker ham i hans Haandtering) bothæ och ther fore som Borgehemestere och Rathmen worthæ

omsette at (bliver enige om at) hand bothe schall. Item om alle Skeluethe (Adskillelse, skillende Sager) som Byeman kand mellom komme, skall Byeman først kere (kære = klage) for Burghemestere oc Rathmen innen theris Rathstohl, och kreffue ther till Myne all Rath (hele Raades Minde) før han æmhtigt (enten) steffner thil Byeting, eller kerer for nogen annen Voldzman pane sine Byeman, eller bødhe som Borghemestere och Rathmen ther om mele (dømmer, erklærer), en (men) huilchen Byeman som sich wer (vægrer) her innen oc wil ey vdlægge then Bood, som Burghemestere och Rathmen och flere gothe Byemen meth them jæfnsampt firia(?) them emellom, at hand bøde schall for noghen aff alle these fornnte Sacker oc Wilkor, tha schulle the Fuldmagt haffue oc pante hannum thet aff innen sit Huus eller Gorth, wil han wærie (væрге) fore, oc ey lade Pant thaghe, for han ther Schathe innen haffue Hemmegield (maa han tage Skade for Hjemgæld), oc wereh (være) huerchen Hussfrith eller Gorth Frith pane hannum brudhet oc ey heller pone nogen annen innæn hans Gorth som ther fore wor (var), oc thage Pant alligewell, oc hans Brudrisse (rejser, hæver sig) sithen halfæ mære at bøde mod syn Bye, War ther till æn at nogher aff os alle schall sich ther thil dyrffue (driste) noghen aff these fornnte Wilkor emodh at ganghe æller brydhe eller gen at sigeh (at modsige) i noghen Madhe, som wi swo have wederthaget oc gothe Men oc wore Foreldre haffue pane funnet forer os, oc skichelighe oc hellighe haffue holdet oc nydhet, oc pane thet at worth natheligke Herschab os biuther oc will aff os haffue oc Ringstethe ma (kan) thes bethre blifue

byggt oc beset worth nathigke Herschab thil thes meere wellich (villig) thro Thieneste oc os selffue indbyrdis thil Endracht (Endrægtighed) oc Kerlighed, tha lade wy alle met wor sæmborne (enige) Ja och Wilie oc Fuldbordh (Samtykke) wort Statz Indsigle meth beradh Modh oc Kærlighed hænge fore thette Breff.«

— Vil vi nu i store Træk gøre op, hvad denne Bylov egentlig fortæller os, bliver Resultatet følgende:

Byloven med dens Retsregler er optegnet i nærværende Skikkelse paa Erik Glippings (Christoffersøns) Tid; dog er enkelte Momenter af yngre Dato, idet for Eksempel Borgmestre jo først optræder i Danmark i 1342 (i Slesvig). Byloven er gjort til Lov ved saavel Borgmestrenes og Raadets som ogsaa ved Almuens Medvirkning. Byen skal styres af Borgmestre og Raad efter de Retsregler og Bestemmelser, som disse enes om, som de menige Borgere anerkender, og som ingen maa handle imod, det være sig Byens Borgere eller tilflyttede fremmede. Kong Valdemar I har gjort Byen til et Birk, d. v. s. en særlig Retskreds inden for Herredet, og fastsat Byens Ydelser til Klosteret, ligesom Erik Glipping har stadfæstet Borgernes Ret til frit at lade deres Kvæg have Græsgang i Kronens Skov. B e d s t e d. Retsreglerne er følgende:

§ 1. Vil Bymænd ikke betale sin Skat til Herskabet, maa Borgmestre og Raad pante hos ham; sætter han sig derimod med Magt, maa han selv tage Skade for Hjemgæld, om der sker hans Ejendom noget. Den udpantede Skat sendes til Herskabet, og af Borgmestre, Raad og nogle Bymænd idømmes der ham en Bøde.

§ 2. Vil Bymand ikke give sin Andel til Herskabets Bespising og Kost, naar og hvor det byder, sker ham som ved § 1.

§ 3. Ligesaa, naar Herskabet ønsker Vogne til Befordring (den saakaldte Ægt) eller andre Afgifter.

§ 4. Kommer nogen ridende, gaaende, kørende eller paa anden Maade til Ringsted og øver Vold mod nogen Borger, hans Hustru, Barn, Karl, Tjenestepige eller -kvinde inden for Byens Fred (inden for Byens Grænser gjaldt der en højere Straf for Voldshandlinger end udenfor, idet Kongen jo havde taget Borgerne under sin særlige Beskyttelse), skal han bøde — hvis han paagribes — efter Erik Glippings Haandfæstnings Bestemmelser derom. Tager Voldsmanden sin Tilflugt til en af Byens Borgere, er denne ansvarlig for, at han gør sin Bod til den skadelidte, Kongen og Byen. Gør Udaadsmanden ikke fuld Bod, og vil den Borger, som huser ham, forsvare ham, skal Borgmester og Raad og Bymænd gribe ham med Magt, og sker der saa Borgeren og hans Ejendom noget, maa han selv tage Følgerne. Forbryderen skal saa staa Borgmestre og Raad til Rette, men maa lade sig forsvare af andre Byens Borgere, at han bliver dømt retfærdig. Slipper Voldsmanden bort ved en Borgers Hjælp, skal Borgeren dømmes af Borgmestre, Raad og Bymænd; ligesaa den Borger, der har huset Udaadsmanden og sat sig imod hans Paagribelse.

§ 5. Den ene Bymand skal komme den anden til Hjælp, naar denne overfaldes af Uvenner, ellers skal han dømmes af Borgmestre og Raad.

§ 6. Naar Stormklokken ringer — ved Ildebrand eller andre onde Hændelser —, skal Borgeren møde

frem til Hjælp med passende Styrke, ellers skal han dømmes af Borgmestre og Raad.

§ 7. Fæster nogen Borger Jord paa Ringsted By-mark under sin Medborger mod dennes Vilje, skal han bøde efter gammel Sædvane og Borgmestres og Raads Forgodtbefindende.

§ 8. Krænker den ene Borger den anden i hans Næring, skal han bøde, hvad Borgmestre og Raad bliver enige om.

§ 9. Ved alle Trætter skal Borgeren først klage for Borgmestre og Raad og kræve deres Minde, inden han stævner sin Modpart til Byting, ellers skal Borgmestre og Raad idømme ham en Bøde.

§ 10. Hvis en Borger ikke vil betale de Bøder, han idømmes af Borgmestre, Raad og Bymænd, maa de inddrives ved Udpantning; modsætter han sig denne, forhøjes Bøden til en halv Gang mere, naar den inddrives med Magt, hvorved Borgeren selv maa tage Følgerne af mulig Skade.

Som Pant paa, at ingen af Borgerskabet agter at bryde ovennævnte Bestemmelser, har de da endrægtigt sat Ringsted Stadssegl under Loven.

Som man vil se, er denne Ringsted Stadsret temmelig primitiv, og de Forhold, hvorfor der er fastsat Retsregler, er kun saare faa. Yderligere Bestemmelser finder vi i de ovenfor omtalte Privilegier, givet af Kristoffer af Bayern. Da de er vore eneste Kilder til Forstaaelsen af Ringsteds middelalderlige Bystyrelse, der vil blive behandlet i et senere Afsnit, vil de blive gengivet her. De nu tabte Originaler, der oprindeligt befandt sig i Ringsted Bys Arkiv, er dog for Ordlydens Vedkommende bevaret i to Afskrifter, den ene taget af *Resen til Atlas Danicus*,²⁾

den anden skyldes følgende Omstændigheder: Den 29. Juli 1648 fik Borgmestre og Raad i Ringsted — som i de andre Købstæder — gennem Lensmanden Jørgen Seefeld kongelig Ordre til snarest at indsende en rigtig Kopi af Byens Privilegier under Byens Segl, for at de kunde blive stadfæstet ved den forestaaende Kroning.⁴⁾ Ordren blev udført, idet der den 18. September s. A. blev indsendt under Byens Segl Afskrift af samtlige Privilegier i Byens Arkiv.⁵⁾ Originalerne har sikkert eksisteret indtil Branden 1747, da saa godt som hele Byens Arkiv gik op i Luer. Ved en Skrivelse af 12. September 1773 befalede Stiftsbefalingsmand Grev E. C. Knuth Byfoged C. Sweistrup at indsende Genpart af Ringsteds Privilegier og eventuelt at forhøre, om der skulde findes noget desangaaende i de omliggende Købstæders Arkiver. Sweistrup fandt intet i Ringsted, formodede, at vedkommende Sager var brændt, og skrev saa til Nabobyernes Magistrater den 30. Oktober s. A. Svarene var alle benægtende; saaledes meddeler Byfoged N. Thorup i Næstved den 29. November, at der i Arkivet i hans By intet findes antegnet, som i nogen Maader angaar eller nævner Ringsted Købstadsprivilegier, hvilket han kan bevidne, siden han i den Anledning har gennemgaaet alle gamle Bøger og Dokumenter.⁶⁾

Ringsteds ældste kendte Privilegium er da følgende af Kong Kristoffer af Bayern, udstedt den 2. Januar 1441:

»Wi Christoffer med Guds Naade, Danmarkis Norgis Wendiss och Gottes Konning Pfalds Greffue paa Rihen och Herthug udj Beihern, Gjørre vitterlig at for Throeskab och villige Tieniste, som vj aff vorre

elschelige Borgemeester och Raaedmend och Menighed udj Ringsteed, her till befunden haffue och vi her effter oss till dennom som voere throe Tiennere Borgere och Underdane anforsee throe och tillhaabiss, naar dess Behoff giøris, frembdellis med Throeskab at befindende, da tage vi och undfange dennom och deriss i vor kongelige Naade, Fred och Hegenn naadelige och (d. v. s. at) beschirme, och haffuer de beret (berettet) for os at derriss Privilegier och Frihed ere brende (brændte), som vorre Forfedre dennom unndt och giffuit haffr, da haffue vi aff voeris synderlige Gunst och Naade undt och giffuit denom disse effterskreffne Privilegier och Friheder,

(§ 1.) Først at ingen dennom for nogen Hande Dællemaalssag (Rettergangssag) eller Skylding der vj Magt med haffue, thør for nogen anden Mands Steffning, Bud eller Opkald (Indvarsling) udaff Byenn farre eller nogen Hande Tienniste, nogenn i saa Maader giøre, uden de det vill giøre med Kierlighed och goede Vilge, uden saa varre at vi denom for Rigenss merkelige Erinde Schyld til byde eller tilsigte denom de serdelliss Bud ombfange aff oss, att de da i alle Maader vilige dertill veere och vor Bud staae som dennom bør,

(§ 2.) Itemb huo so mnogen Sag Schylding eller Tiltalle till dennom haffuer at hand deremoed dennom paa deeriss Byting lofflig forfølger, och at de, ssom de aff Alder vanne ere, der undleyde sig (rense sig) med Reete for saadanne Sager eller och bøde derforre effter Minde och Naade,

(§ 3.) Itemb at ingen Giest eller Kiøbsuend der ej ere vorden boesidende Borger schal dølgiss (taales)

i nogen Maade at kiøbe i dend Bye leffuende Nøed (Kvæg) eller Suin, eller fersch Nøed eller Suinekroppe eller salted Huger (Huder) at udførre.

(§ 4.) Itemb giffue vi dennom Louff och Magt at talle till deris Schyldener och till andre der dennom Uret gjørre, huilche de der i derriss By betrede (betrede, d. v. s. gribe) och at kreffue och fange Reet och Schiell offuer demb och seete demb till Reete derom med Hielp och Raaed vor Byfougets der i Byenn.

(§ 5.) Itemb at alle de ssom Marcheder, Torffue och Kiøbmandschab der hoess denom vill søge och øffue och alle andre som Goeds och Indgiel (Indtægt) der i Byen haffue at de gjørre schatte och schylde med Mennigheden och Bye, och det som de aff Raadet der i Byen tilsagt vorder, dogh som Schiell och Reet ehre, huer i sinn Reet uforsømet,

(§ 6.) Itemb naar nogen Tysch eller Udlendigsche dør der i Byen da schall giffuis aff hans Goeds huer tiende Penning halfft Koning och halfft Byenn omb hand haffr ingen Arffuinger, da gaae omb hans Goeds som gamell Reet och Seduane ere,

§ 7.) Itemb schall ingen gaae eller maae ride i forneffnte vor Kiøbsted Ringsted med spendt Arembøst Dag eller Nat, findiss det nogen at gjørre och fanger Schade och schall beholde Schaden ubøter (uden at faa Bøde),

(§ 8.) Itemb schall ingen gange med Suer (Sværd) eller Arembøst lenger end hand komer i sit Herberge.

(§ 9.) Itemb schall ingen gøre Sammenbindelse (Sammenslutning, -sværgelse) emoed nogen Mand och synderlige emoed Borgemestre och Raad under Liff och Goeds (under Straf paa Liv og Gods),

(§ 10.) Itemb ville vi och haffue Magt at seete Borgemester och Leyde (Styrelse) och schall vor Foget med Borgemeestre haffue Magt at leyde (styre, lede), och Borgemeestre och Raad schall haffue Magt at keyse Raadmend naar nogen aff Raadet affgaar eller Behoff giøres,

(§ 11.) Itemb Borgemestre och Raad schall haffue Magt at reegiere alle Embeder effter Schillighed (effter Ret og Skel) och som de for os bekiende ville vere, och ingen schall emoed derriss Vilge gøre eller begynnde Gilde eller nogen Sambfund under sin Hoffuidlod (under Straf af at miste sin Hovedlod, d. v. s. hele sin Ejendom),

(§ 12.) Itemb schall ald Kiøbmandschab vejes, huo det icke gjøre giffue 3 Mark som selger och thre dennom ssom køber, halfft Konngen och halfft Byen.

Och diszsze forneffnte Artickeler haffuer vi undt och giffuet vorre Borgemestere och Raadmend och Mennighed i Ringsteed, paa det at vor Kiøbsted der aff maac forbedriss /: dog ville vi haffue Fuldmagt dennom at forbedre och till eller aff at seette, omb oss tycker nytteligt at veere, Thi forbyede vi alle huo de helst erre och serdeliss vorre Føgeder Embidsmend forneffnte voere Borgemestere och Raadmend Borger och Mennighed eller nogen aff dennom moed denne vor Gunst och Naade i nogen Maader at hindre, møde, tøffue eller uforrette (d. v. s. forurette) under vor kongelige Heffn och Vreede.

Cuius rei evidens testimonium et euidentiam fir-
miorum Secretum Nostrum. Hafniensis Crastino
Circumcisionis dominij Anno Nativitatis eiusdem
Milesimo Quadringentesimo quadragesimo primo.

(Dateringen er: København, Dagen efter Herrens Omskærelse (1. Januar) i hans 1441. Fødselsaar).«

Her er, som man vil se, Bestemmelser om Byens Styrelse og dens Retspleje, hvortil vi senere vil vende tilbage. Et andet Brev af en lidt anden Karakter er udstedt af samme Konge den 9. December 1447 og lyder som følger:

»Wi Chrisstoffer med Guds Naade Danmarkis Suerigis Norgiss och Gottiss Koning Pfaldsgreffue paa Rihnen och Herthug udi Beihrin, Gøre vitterlig alle Men at forre Troschaff och villig Tienniste som voere elschellige Borgere i Ringsted oss och vort Rige Danmarch her til giort haffuer, och her effter throeligen gøre och beuisse schulle, da haffr vi undt och giffuet och unde och giffue dennom med dette vort obne Breff, tholdfri at veere ihuor de helst komendiss vorder i vort Rige, undertagende i vor Schaanne Marchet omb Høstenn, paa forneffnte vor Købsted diss yder meere byggiss och forbeedris maae, thi forbyde vi alle hoe (hvo) de helst ere forneffnte voere Borgere i Ringsted eller nogenn aff denom her udj i nogenn Maader paa Goeds eller Personn at hindre eller hindre lade, møde eller uforreette (d. v. s. forurette) under ald Heffn och Vreede, Datum Castro nostro Haffniæ Die beatæ Annæ, nostro sub secreto, Anno Domini milesimo, qvadringentesimo, qvadragesimo septimo (Givet paa vort Slot København under vort Signet St. Annæ Dag (9. December) i det Herrens Aar 1447).«

Ved Brev, udstedt i Kallundborg den 21. December (die beati Thomæ Apostoli) 1451, stadfæster Kong Kristian den Første Ringsteds Privilegier, og ligesaa gør Kong Hans ved et Brev, udstedt den 2. December

1484 (feria quinta proxima post festum beati Andreæ Apostoli). Af senere Stadfæstelser kendes Kristian III's, dateret Dragsholm den 26. August 1546 (Thorsdagen nest effter S: Bartholomæi Apostoli Dag), hvori han tilføjer, at hvor han erfarer, Privilegierne er til Skade for andre Rigets Undersaatter, forbeholder han sig Ret til at forandre dem. Endelig skal nævnes, at Frederik III, ved hvis Kroning de her meddelte Afskrifter, som nævnt, blev taget til Stadfæstelse, ogsaa konfirmerede dem den 30. November 1648 og uden Forbehold af nogen Art.⁷⁾

Vi vil senere faa Lejlighed til at vende tilbage til Ringsted Stadsret og Privilegier, naar vi skal gøre Rede for Bystyrets Udvikling; men forinden skal vi se, hvilke Begivenheder der har sat sit Præg paa Ringsteds Middelalderhistorie.

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) Afskrifter af Købstædernes Privilegier, indsendt i Henhold til kgl. Missive af 29. Juli 1648, Litra J: Ringsted; RA.
- 2) Arne-Magn. Saml. 361 fol., pag. 29—33; Univ.-Bibl.
- 3) smst., pag. 23—24.
- 4) Sjæll. Tegnelser XXXI (1648—50) fol. 17; RA.
- 5) se 1).
- 6) Ringsted Raadstuearkiv D: Diverse Korrespondance 1700—1800, 1 Pk. i Landsarkivet.
- 7) Samtlige her omtalte Breve fra 1441, 1447, 1451, 1484 og 1546 findes i den i 1) nævnte Afskrift. — Om Frederik III's Stadfæstelse: Afskrift i Arne-Magn. Saml. 361 fol., pag. 28; se Sjæll. Register XXII fol. 60, RA.

(Om Citaterne gælder det, at der intet Hensyn er taget til den inkonsekvente Brug af store og smaa Bogstaver, vi træffer i Afskrifterne saavel i RA. som hos Resen.)

BEGIVENHEDER I BYENS LIV

GLANSPERIODEN i Ringsted Købstads Middelalderhistorie falder sammen med Valdemarernes lykkelige Regeringsaar. Begivenheder af Vigtighed for Land og Rige har fundet Sted her i Sjællands og det gamle Danmarks naturlige Midtpunkt. Det, der gjorde, at Ringsted ligesom blev et Hjemsted for Kongeslægten i hine Aar, var naturligvis den Tilknytning, Slægten gennem Knud Lavards Mord og Jordfæstelse havde til Byen. Vi skal da kort gøre Rede for de nærmere Omstændigheder ved de Begivenheder, der blev Signalet til et kvart Sekels Kamp om den danske Kongetrone.

Erik Ejegods Søn Knud, der blev født i Roskilde den 12. Marts Aar 1096, skulde have faaet sit Navn paa følgende Vis: fra Balstorp (Balstrup) kom kort efter Kongesønnens Fødsel en Odelsbonde ved Navn Aslak; støttet paa en Aabenbaring fra den hellige Knud Konge gav han den nyfødte Navnet Knud.¹⁾ Størstedelen af sin Barndom tilbragte Knud hos Skjalm Hvide, og han voksede op til en afholdt ung Mand; selv Roskildekroniken, der staar paa Niels' og Magnus' Parti, skildrer ham som en kysk, ædruelig Mand, klog og veltalende.²⁾ Ved sin stadig tiltagende Popularitet betød han mere og mere en Fare for den regerende Konge Niels og Sønnen Magnus; denne sidste søgte en Lejlighed til at rydde sin Fætter af Vejen, og det lykkedes ham at finde en saadan. Dagen efter Helligtrekongers Dag, den 7. Januar 1131 blev Knud Lavard (Lavard =

eng. Lord, d. v. s. Hertug, Herre) myrdet ude i Haraldsted Skov af sin Fætter. Drabet vakte overalt blandt Folket den største Harm; den folkekære Kongesøn var jo blevet berøvet Livet paa ægte Stmandsvis i selve den hellige Juletid.

Skjalm Hvidesønnerne vilde give deres Fostbroder en standsmæssig Begravelse og vilde derfor føre Liget fra Haraldsted Kirke til Roskilde, der da havde Forrang for de andre Byer i enhver Henseende. De anmodede Kong Niels om Tilladelse hertil; men han gav dem Afslag. De maatte da nøjes med at føre Liget til Ringsted Klosterkirke, hvor han blev gravlagt foran Højalteret.³) Dette var Indledningen til Ringsteds nye Betydning som Kongestad og Gravsted for Valdemarerne.

Paa Ringsted Landsting mødte Hagen Sunnives Søn, Peder Bodilsøn og Skjalm Hvidesønnerne frem og førte Kæremaal mod Magnus og fremviste Knuds gennemhullede, blodige Kjortel. »Harald (Kesia, Knuds Broder) mødte ogsaa frem paa Tinge ved Ringsted og klagede sig ynkelig over sin Broders Drab; men det var mere, fordi han var begærlig efter at vinde Riget, end fordi han tørstede efter Hævn, hvorimod Erik (Knuds anden Broder) kun pønsede paa Hævn,« siger Saxo. Over dette er Niels imidlertid blevet ængstelig og tør ikke sende sin Søn til Tinget; men efter Ærkebisp Adser's Raad bliver Magnus tilbage i Roskilde, og Niels drager alene af Sted i det Haab, at Tingmændene skulde være fredeligere stemt, naar Morderen ikke viste sig. Da han kommer til Ringsted, tør han alligevel ikke drage ud paa »Tinget, der skulde holdes paa nogle Høje udenfor Byen« (Verum quia habendam in collibus

concionem tuto petiturus non videbatur); men han bliver i selve Byen. Ude paa Tinget river Knuds Brødre ved deres gribende Fremstilling af den sørgelige Begivenhed hele Folket med sig; det erklærer Morderen for sin Fjende og forbander hans Færd; mod den gamle Konge er der ingen Forbitrelse til at begynde med. Men snart opstaar der megen Tale om hans Fraværelse fra Tinge, da man erfarer, at han opholder sig inde i Ringsted, og nu vender Harmen sig ogsaa mod ham. Tinget opløses, og mange styrter mod Byen for at hugge ham ned. Da sender Niels Ærkebisp Adser ud for at møde den rasende Skare. Den gamle, ærværdige Prælat griber Eriks Hest ved Tøjlen, beder ham dæmpe sin Vrede, idet han lover, at Magnus skal ske, hvad ham tilkommer, og vender sig dernæst mod Folket med blottet Hoved. De høje Oprørsbølger dæmpes, og Tingfolket lover, at Niels uden Fare kan komme ud paa Tinge. Det sker, dog staar Niels paa den ene Side af Tingstedet, Folket paa den anden. Den gamle Konge maa saa indvillige i, at Magnus forvises fra Danmark.

Snart vender Magnus hjem, og der udbryder aabent Oprør mod ham og Faderen. Sjællænderne vælger — vistnok i Ringsted — Knuds Broder Erik til Konge, og nu følger nogle Aar fulde af Kampe og Uroligheder, der først slutter, da Knud Lavards Søn *V a l d e m a r* bliver Enekonge i 1157.⁴⁾

Medens nu bevægede politiske Begivenheder fandt Sted, grundfæstedes efterhaanden Hertug Knuds Ry som Helgen. Først var jo Kilderne i Haraldsted med deres Lægekraft et Tegn, og der berettedes om Under og Jærtegn ved hans Grav.⁵⁾ Dog, ikke alle vilde godkende hans Hellighed, saaledes endog to

Klerke i selve Ringsted Kloster, der beskyldtes for med Trolddom at ville modvirke Miraklerne.⁶⁾ Dette hænger sammen med, at Knuds Hellighed var afhængig af de politiske Begivenheder. — Da Broderen E r i k (E m u n e) bliver Konge, hvad er da mere naturligt end, at han yderligere vil fæstne sin Broders Ry. Det sker ved, at han i 1135 skænker Benediktinerklosteret i Ringsted store Gaver »til Minde om min grusomt myrdede Broder Knud«. Gaven bestaar i 10 Mark af Byens Midsommersgæld aarlig til Munkenes Beklædning, to Bol i B i a r g e (Bjerre i Arts Herred), to paa A m a c a (Amager), et i G l y (Glim ved Roskilde) og et i A l m s t o f t (Almstoft i Sneslev Sogn) og endelig Halvdelen af R i n g s t e d Lund samt alle kongelige Rettigheder over det Jordegods, som var eller maatte blive skænket Klosteret.⁷⁾ 1137 bliver Erik Emune myrdet paa Tinge, og Søstersønnen E r i k L a m bliver Konge. I et Brev af 1. Marts 1139 tager Pave I n n o c e n t II Prioren O r m og Munkene under sin Beskyttelse; ingen Munk maatte uden Priors og Kapitlets (d. v. s. Konventets) Tilladelse forlade Klosteret og søge andendets hen; ingen maatte skade Kirken eller gøre Indgreb i dens Gods.⁸⁾ Saavel Erik Emunes som Pavens Brev kunde selvfølgelig kun gavne Knuds voksende — omend uofficielle — Helgenry.

I 1146 bliver Ringsted atter Skueplads for en Begivenhed af Rang. De to unge Mænd og Fætre, Hertug Knuds Søn V a l d e m a r og Erik Emunes Søn S v e n, tager trods Forbud fra Ærkebisp E s k i l, der hele Tiden af kirkelige Hensyn havde modsat sig Knuds Helgenberømmelse, Hertugens jordiske Levninger op af Graven og lægger dem i et Skrin.

For desuden at være sikker paa Medhold fra hele Klosteret indsætter de med Munkenes Billigelse en Odensekannik Johannes til Abbed.⁹⁾

Samme Aar gik Erik Lam i Kloster, og Sven blev Konge. Han skænker saa i 1148 til Ringsted Kloster en Del udover, hvad han fortæller, han allerede straks, han blev Konge, har givet af Ærefrygt for den hellige Jomfru og Knud Lavard, nemlig Halvdelen af Ringsted Bys Marker en Eng og et Møllested (Have Mølle?). Det nye, der nu i 1148 kommer til, er Thislund Skov, hele Midsommersgælden af Ringsted og Arbejde af Borgerne i Høstens Tid, det saakaldte Dagsværk, efter gammel og sand Takst. Desuden omtaler han den af ham og Valdemar indsatte Abbed Johannes.¹⁰⁾

Imidlertid indtraf blodige Begivenheder. Valdemar sluttede Forlig med Svens Fjende Kong Sverker og drog til Ringsted. Sven, der var forbitret over Forliget, ilede over Hals og Hoved efter Valdemar til Ringsted. Her foregaar en større Skændescene, idet Sven fremviser et af ham selv fabrikeret Brev, hvorved han vil bevise Valdemars Troløshed. Valdemar skælder ham Huden fuld; men da Sven vil lade ham gribe, nægter Hirdmændene at udføre Befalingen, hvorpaa Valdemar forlader Ringsted for at klage i Jylland over den ilde Medfart og derved skaffe Sven end flere Fjender.¹¹⁾ Imidlertid sluttede dog de tre Tronkrævere Sven, Valdemar og Magnus' Søn Knud Forlig, og i Følge med Valdemar drog Knud til Sjælland, der var tilfaldet ham, for at rede til Gæstebud for Sven, som havde lovet snart at følge efter. Han faar at vide, at Sven allerede er ankommet til Ringsted, og vil i god Tro drage ham i

Møde; men undervejs møder han Provsten i Ringsted og den tyske Ridder Radulf, og grundet paa, hvad de fortæller ham, fatter han Mistanke og drager ikke til Landstinget i Ringsted, hvor det havde været Svens Agt at lade begge sine Rivaler dræbe.¹²

Snart efter blev Knud dræbt ved Blodgildet i Roskilde og efter Svens Fald paa Grathehede, stod Valdemar da i 1157 som Danmarks Enekonge. Nu kunde han i Ro arbejde videre paa et af sine store Maal: at faa Kirken til at anerkende hans Fader som Helgen. Først betænkte han Ringsted Kloster med rigelige Gaver. I et Brev, sikkert fejlagtigt dateret til 1152 (maaske snarere 1162), skænker han for sin og sine Forældres Sjæles Frelse H o f Kirke i Halland med Tilliggender: Enge, Marker, Skove og »de Stæder, paa hvilke der vokser Pors« (loca in quibus crescit myrtus; myrtus i Stedet for myrica; Pors brugtes til Brygning, hvor man nu bruger Humle), samt Tiendedelen af den Fisk, der fanges dér i Sognet. Brud paa dette Privilegium ved et »djævelsk Vovestykke« straffedes med Kirkens Band.¹³) Den 8. September 1164 stadfæster han sine Forgængeres Gaver og lægger selv endnu en Del Gods til Kloster og Kirke, nemlig Resten af Byens Jorder, Tienden af samtlige Bymarker, en Gaard i L i u n c h e (Lynge), en i B j a r g e (Bjerre), Trediedelen af en Skov, som kaldes A r v e s n e (i senere Breve: Ars-næs), et Bol i B e n l ø s e og tre og et halvt Bol paa M ø e n.¹⁴)

Nu nærmede Tiden sig, da Valdemar kunde foretage det sidste Skridt, nemlig en Henvendelse til Paven om, at hans Fader maatte erklæres for H e l g e n. I 1169 sender han da en Sendefærd til Rom

under Ledelse af den svenske Ærkebisp **S t e f a n**. I Begyndelsen af Aaret 1170 kom de kongelige Udsendinge hjem fra Rom med Pavens Bulle om Tilladelse til at kanonisere Knud Hertug. At Valdemar blev glad over denne Tidende, er indlysende, og sikkert ikke alene af religiøse Grunde, men ogsaa af politiske, da dét, at Kongeslægten stammede fra en Helgen, jo maatte betyde en enorm Styrkelse af Kongemagten.

Valdemar kundgjorde straks, at al Adelen skulde møde i **R i n g s t e d** ved St. Hansdagstide, da han paa denne Dag vilde lade sin Fader skrinlægge og sin Søn **K n u d**, der da vilde være syv Aar, krone til Konge. Dette sidste var noget ganske nyt her i Landet; men Kongen følte sig nu stærk nok til, at han i levende Live kunde sikre sig, at Kongeværdigheden blev i hans Slægts Eje. Kundgørelsen kom saa tidlig paa Aaret, at Valdemar kunde sende sine Skibe paa Langfart ud i Østersøen for at tugte de noget næsvise estniske, kuriske og vendiske Sørøvere, medens der blev truffet Forberedelser til den store religiøs-politiske Midsommerfest i Ringsted. Efter en for Danmark sejrrig Kamp under Øland vendte de gæve Krigere hjem i rette Tid.¹⁵⁾

Hen til **R i n g s t e d** stævner da i Midsommereens fagreste Tid Folk fra hele Landet. Høje gejstlige og verdslige Høvdinger og en talløs Skare Almue samles ved St. Hansdag i vor gamle, minderige By. Det maa have været nogle uforglemmelige Dage for den Tids Ringstedborgere. Her opholdt sig jo den smukke, anselige Konge med sin syvaarige Søn. Den danske Ærkebisp **E s k i l** fra Lund, den svenske Kollega **S t e f a n** fra Upsala,

de syv danske Bisper, hvoriblandt Absalon, der havde udmærket sig Aaret før ved Rygens Erobing, den norske Bisp Helge fra Oslo, alle var de med deres Klerke mødt op for at ære den danske Kirkes nye Helgen.¹⁶⁾ — Konge og Kirke! Om de to Institutioner samler Begivenhederne sig som i to Brændpunkter.

Dagen efter St. Hansdag finder den store Fest Sted med kongelig Pragt. Ærkebisp Eskil foretager med Absalon ved sin Side den kirkelige Handling. Først oplæses Pave Aleksander III's latinske Bulle af 8. November 1169; ved Valdemars Brev, ved Ærkebisp Eskils skriftlige Fremstilling og ved Ærkebisp Stefans mundtlige Beretning har Hans Hellighed faaet oplyst, at Hertug Knud har været en hæderlig Mand med en priselig Vandel, og da man havde Tegn paa hans Hellighed, nemlig Kilderne og Undergerningerne ved hans Grav, har Pavens anset det for rigtigt, at Knud Hertug indføres paa Helgenlisten, og hans Festdag skal være den 25. Juni.¹⁷⁾ Efter Oplæsningen af Pavebullen bæres den nye Helgens Ben til Alteret, og dér, paa Kirkens helligste Sted, svøber Ærkebispem dem i Silke og lægger dem i det smukt forarbejdede, gyldne Skrin. Efter Pavens Forskrift holdes derefter en Prædiken med Lovtale over Knud, og der afsynges Hymner til hans Ære. Sjællandskrøniken beretter, at den store Skare Klerke, Munke, Lægfolk og Kvinder opløftede et Jubelraab: »Lovet være den Herre Jesus Kristus, som gjorde den hellige Knud til Sjællands Skyts-helgen!«¹⁸⁾ Hermed slutter den religiøse Del af Festen, og man tager fat paa den politiske.

Eskil indvier den lille Knud, der allerede er

blevet valgt til Tronfølger fem Aar tidligere, til Konge, sætter en Krone paa hans Hoved, og med Purpurkaaben om sig sidder den syvaarige Prins paa Kongetronen og modtager Folkets jublende Hyldest. Det var som om Ærefrygten for Kongen og Præstestanden forøgedes ved denne første kirkelige Kroning. Til sidst træder Bisp Helge fra Oslo frem paa en ophøjet Plads («*editiore loco occupato*»; skulde det mon være Tingstenene?) og forkynder — støttet af Ærkebisen fra Upsala — Fred fra Norges (Erling Skakkes) Side. Jo, Ringstedmødet var en Mærkedag i vort Lands Historie, den 25. Juni 1170.¹⁹⁾

Ringsted var at betragte som Rigets første By; den blev Kongestad i en særlig Forstand, idet den skulde huse Kongerne, naar de var døde. Valdemar har sikkert opholdt sig ofte i vor By; saaledes ved vi fra Saxo, at han engang — det var før Ringstedmødet — opholdt sig i Ringsted, da han var paa Vej for at bekriige de genstridige Falstringer; han kom imidlertid ikke længere; thi han fik pludselig heftig Feber og maatte søge til Sengs; han lod Absalon kalde; denne kom, men blev ogsaa syg. Kong Valdemar var allerede døende, men kom sig dog alligevel.²⁰⁾

Ringsted Kloster blev naturligt efter Knuds Kanonikation yderligere udstyret med rige Gaver, særlig da Valdemar jo havde bestemt den af ham ombyggede Kirke til Gravsted for sig og sine Efterfølgere. Selv forkyndte han, at enhver, der gav noget af sin Hovedlod til Klosteret, skulde være fritaget for al kongelig Tynge.²¹⁾ Ærkebisp Eskil skænkede et Kapel i Hof Sogn i Halland (hvor

Klosteret allerede ejede Kirken) med Tilliggende, Tiende og Fiskeri.²²⁾ Absalon gav betydelige Dele af Bispestolens Indtægter, to Pengeindsamlinger, nemlig »Knud-Skudet« fra hele Sjælland og »Marieskudet« fra Vestre og Middel Sysse.²³⁾ Disse sidste Gavebreve er antagelig udstedt i 1170.

Hvad der yderligere bidrog til at gøre Ringsteds Berømmelse større, var, at Absalon den 21. Juli 1171 fremsatte sin sjællandske Kirkeret paa et Møde i Ringsted Lund, en Efterlignelse af Ærkebisp Eskils skaanske Kirkeret. Loven, der begynder med disse næsten klassiske Ord: »Thettæ ær then ræt ær sat vardh a malstæfnæ (Møde, Tingmøde) i ringstathæ lund af absalon ær kibiscop æftær allæ siallænz faræ bøn, for thii at rætæn var förræ af hardh mællæ biscop oc bønder«, blev, som disse Ord udsiger, vedtaget af Almuen.²⁴⁾

Men det, som Ringsted i første Række skyldte sin Anseelse, var Hertug Knud. Længe efter hans Skrinlæggelse tilflød der Klosteret rundelige Gaver. Den kendte Roskildebisp Peder Sunesøn skænkede det St. Hans Kirke i Ringsted, Kirken i Benløse og Tienden af Benløse Sogn.²⁵⁾ Den 23. Maj 1177 tilskødede Valdemar Klosteret (Abbed Pain, d. v. s. Paane) Halvdelen af Halsted Kirke i Lollands Nørre Herred, hvorved Grunden vistnok lagdes til Halsted Kloster som et Datterkloster af Ringsted.²⁶⁾

I Aaret 1182 døde Kong Valdemar den Store paa sit Slot i Vordingborg, og paa en Baare blev hans Lig ført til Ringsted for at blive jordfæstet dér; thi forlængst havde han bestemt Klosterkirken

til Gravsted for sig og sin Slægt og derfor ombygget den, saa den fremtraadte i en helt ny, skøn og majestætisk Skikkelse. Da Absalon nu skulde læse Sjælemessen over sin afdøde kongelige Ven, kunde han, mens han fremsagde de højtidelige Ord, ikke bekæmpe sin Smerte eller hindre, at hans Taarer randt ned over Alteret; ja, han havde knapt saa megen Magt over Haand og Mund, at han kunde fuldføre Gudstjenesten, og, siger Saxo, det var nærvædt, at han havde opgivet Aanden, samtidig med at han sluttede Messen.²⁷⁾

I de følgende halvandet Hundrede Aar drager da Ligtog efter Ligtog til Ringsted; Konger, Dronninger, Fyrster finder her deres sidste Hvilested, og som Følge deraf tilflyder der Klosteret store og rige Gaver. Knud den Sjette gav saaledes en Fjerdedel af sin Arvelod, Broderen, Hertug Valdemar (Sejr) ligesaa, og Moderen skænkede Halvdelen af sin Arvelod, alle tre dog med den Klausul, at de forbeholdt sig Ret til at kunne forandre deres Bestemmelser efter Behag. Ved samme Lejlighed (antagelig Aar 1197) afstod Marsken Sune Halvdelen af sit Gods til Klosteret, Hertug Valdemars Kapellan Ægidius ligeledes, medens Knud den Sjettes Kapellan Duko og to andre gav hver 4 Mark Sølv, Mundskænken Rodengar 1 Mark Guld og Nicolaus, som skrev dette store Testamente, 2 Mark Sølv.²⁸⁾

Endnu en Gang giver den pavelige Velvilje sig til Kende, idet Cølestinus III udstedte en Kundgørelse af 26. Februar 1193 til Abbeden og Munkene i Ringsted Kloster, hvorved han anerkendte deres Besiddelsesret til alle Gaver, saavel allerede mod-

tagne som ogsaa alle fremtidige; saaledes nævnes særlig **M a r i e s k u d e t** af de to Sysler, Gaver af de Pilgrimme, der valfartede til Knud Hertugs Grav, **K n u d s k u d e t** fra Sjælland og Halland, Andel i det østsjællandske **M a r g r e t e o f f e r** og **K n u d d e n H e l l i g e s O f f e r**. Endvidere anerkendte Paven Klosterbøndernes Frihed for kongelig Tyng, indskærpede dernæst Munkenes Forpligtelse til aldrig uden deres Abbeds Samtykke at forlade Klosteret og gav Konventet Ret til under Interdikt at holde Gudstjeneste for lukkede Døre og uden Klokkklang. Tilsidst fik Klosteret Ret til at give Gravsteder til dem, der ønskede det og gav en Sjølegave derfor.²⁹⁾

Den første af Kongehuset, der fandt sit sidste Hvilested i Ringsted Klosterkirke efter Hertug Knuds Helgenkroning, var **V a l d e m a r d e n S t o r e s** og **T o v e s** unge Søn **K r i s t o f f e r**, der døde i 1173. Ni Aar senere blev Valdemar selv jordet her, og 1198 fik hans Dronning **S o f i e P l a d s** ved hans Side. Deres Søn **K n u d d e n S j e t t e** blev begravet i Kirken 1202, og 1212 blev den milde, folkekære Dronning **D a g m a r** ført som Lig til Ringsted. Otte Aar senere blev Valdemar den Stores Datter **R i c h i z a**, den svenske Enkedronning begravet i vor Kirke, og Dronning **B e r e n g a r i a** (Bengerd) fulgte hende Aaret efter. Valdemar Sejrs og Dagmars Søn **V a l d e m a r d e n U n g e** fandt ogsaa her sin sidste jordiske Bolig sammen med sin Hustru **E l e o n o r e**; de døde begge i 1231. Ti Aar efter drog igen et kongeligt Ligtog til Ringsted Kirke, denne Gang med **V a l d e m a r S e j r**, den Konge under hvem Danmarks

Stormagts tid var kulmineret. I Aaret 1257 blev Erik Plovpenning's jordiske Levninger ført fra Slesvig til Ringsted af Broderen Kristoffer den Første, hvis Søn Valdemar ogsaa fandt Hvile her; tre Aar senere fik Valdemar Sejrs uægte Søn Hertug Knud af Lolland Plads i Klosterkirkens Gulv. 1304 drog to Ligtog til Midtsjællands By, det ene med Knud af Lollands Søn Erik af Sønderhalland, det andet med Erik Menveds Moder, Dronning Agnes. 1319 fandt Erik Menved sin Grav her sammen med sin Dronning Ingeborg, og to Aar senere fulgte hendes Broder, den landflygtige Kong Birger af Sverige, efter; endelig sluttes de kongelige Begravelser med Margrete, Erik Menveds Søster, Kong Birgers Dronning, der døde i 1341.

Medens saaledes Dødklokken Gang paa Gang ringede over Kongers og Dronningers Lig, fandt der ogsaa andre Begivenheder Sted. Ligesaa lidt som senere i Tiden gik Byen i Middelalderen fri for Ildsvaade og Fjendevold, selv om kun sparsomme Efterretninger om saadanne bevægede Tildragelser er os beskaaret. I Aaret 1241 blev Klosterkirken til Dels ødelagt af en hærgende Ildebrand, kort Tid efter at Valdemar Sejr havde fundet sin Grav der; Ilden opstod den 30. Maj, en Torsdag. Kirken blev imidlertid restaureret og indviet af en engelsk Biskop i 1268.³⁰⁾ I Aaret 1300 hærgede Ilden atter Kirken og Byen.³¹⁾

I Aaret 1269 var der fint Besøg i Ringsted, idet den svenske Dronning Sofie, der var Datter af Erik Plovpenning, besøgte sin Faders Grav i Klosterkirken og skænkede Gaver til Munkene. Det var

i Dagene omkring Marie Himmelfart, den 15. August.³²⁾

Livet i Ringsted Kloster har imidlertid ikke altid aandet lutter Fred og Lykke. Ogsaa onde, strenge Tider har hjemsøgt Munkene, naar den kongelige Naades Sol formørkedes. Under det første store Sammenstød mellem kongelig og gejstlig Politik, under Striden mellem Kristoffer den Første og Ærkebispem Jacob Erlandsen, forfattede denne sidste et Klageskrift (1257), hvori der fortælles, at Kristoffers Regering havde været fordærlig for Undersaatterne, saavel de læge Folk som de gejstlige. Siden har var blevet Konge, hedder det, var mange Lægfolk blevet dræbt uhævnede; gejstlige, selv Nonner, var blevet dømt fra Livet og begravet i Hedenjord; Præster, Kirker, Klostre, som jo ellers næppe havde det nødvendige til Livets Op- hold, gæstedes ofte af Kongen med et stort Følge af Folk, Heste og Hunde, saa at Munkene blev for- trængt af deres Værelser, saaledes som det var sket i Tvillum, Odense og Ringsted Kloster; ja, somme Tider maatte Munkene endog skaffe Kongen og hans Hof Underhold uden for deres Klostre. Noget sandt er der sikkert i Jacob Erlandsens Beskyldninger; Pengemanglen i den kongelige Kasse gjorde det vanskeligt for Kongen at holde sit Hof anstændigt, og disse Forhold har tvunget ham til at falde Klostrene og andre store Gaarde til Besvær med Gæsteri. Naa, paa den anden Side har Hævn-gerrighed aabenbart forledt Ærkebispem til Overdrivelser.³³⁾

Som en slaaende Modsætning til hin lyse Sommerdag i 1170, da Hertug Knud skrinlagdes og hans Sønesøn kronedes, staar den mørke, triste No-

vemberdag 1329, da Kristoffer den Anden sluttede det forsmædelige Forlig, der lod ham komme tilbage som Danmarks Konge, omend kun af Navn. Paa et Møde i Ringsted fik han nemlig klaret sit Mellemværende med begge sine mægtige Modstandere, Hertug Knud Porse og Grev Johan den Milde. Paa Mødets første Dag — den 11. November — sluttedes Forlig med Knud Porse, der fik arvelig Forlening paa Hertugdømmet Estland. Dagen efter kom det ligeledes med Grev Johan til et endeligt Forlig, der kom Kongen dyrt at staa; thi Johan fordrede ikke blot Femern som Arvelen og Lolland som Pantelen (for 20,000 Mark Sølv); men han vilde ogsaa have hele Sjælland og Skaane i Pant for sine Udgifter; hertil kom endda Hindsgavl paa Fyn og en Del af Skatterne i Jylland, for at Kristoffers Gæld derved efterhaanden kunde afdrages. Kristoffer havde intet andet at gøre end at give efter for disse ublu Forlangender, og saaledes banede han sig Vej til Danmarks Trone ved at afstaa Halvdelen af Riget.³⁴⁾

Dybere og dybere sank Danmark i det følgende Tiaar; men det blev Kristoffers Søn Valdemar (Atterdag) beskaaret atter at hæve det, og i hans Bestræbelser derfor var Ringsted ofte Udgangspunktet. Der maatte kæmpes fortvivlede Kampe med Holstenerne, før Sjælland blev befriet for Fremmedherredømmets Aag; men ikke altid kronedes Anstrengelserne med Held. Saaledes ved Juletid 1343. Tredie Juledag slog Kongen Lejr ved Ringsted med hele sin Hær; Nytaarsaften brød han op og drog mod Slagelse for at overrumple Taarnborg ved Korsør, en stærk Fæstning, der var i Holstenernes

Vold. Forsøget mislykkedes, og Valdemar Atterdag maatte drage tilbage til Ringsted, hvor han Dagen efter Nytaarsdag opløste og hjemsendte Hæren, medens han selv tog Kvarter i Roskilde.³⁵⁾

Aaret efter — i 1345 — var Ringsted atter Krigsskueplads; men denne Gang var det Holstenerne, der foretog et voldsomt Strejftog ud fra en af deres faste Borge (antagelig Næstved). Ved denne Lejlighed blev Byen udplyndret.³⁶⁾

Paa Baggrund af disse alvorlige Tildragelser fremtræder Billedet af Knud Hertugs Dag, den 7. Januar 1349, lyst og ildnende.

Tung og tornefuld havde Valdemar Atterdags Vandring mod Maalet været i de otte Aar, han havde stridt for at fri Danmark ud af sit uværdige Aag. Men fremad var han dog kommet, langsomt, men sikkert, efter utrættelige Anstrengelser. Lykken havde han egentlig ikke haft med sig, og at han var naaet saa vidt, som han var, skyldtes kun hans egne ufortrødne Bestræbelser. Det var derfor naturligt, at han følte Trang til at aflægge Regnskab for, hvorledes han hidtil havde røgtet sit Hverv. Han stævnedes da Sjællands, Lolland-Falsters og Møens Adelskab, ja endog Repræsentanter for Købstadborgerne og Landalmuen til et Møde i Ringsted St. Knuds Dag (den 7. Januar) 1349. Hvorfor han just valgte denne Dag, der havde saa stor Tilknytning til Kongefamilien og Ringsted, kan ikke siges med Bestemthed; umuligt er det ikke, at Valdemar, der forbandt en politisk Mening med alt, hvad han foretog sig, ogsaa i dette Tilfælde har haft sine Tanker ved Bestemmelsen af Dagen.

Det Rige, Valdemar havde modtaget, da han blev

Danmarks Konge St. Hansdag 1340, havde kun været 125 Kvadratmil stort. Nu herskede han over ca. 450 Kvadratmil; men det havde ogsaa kostet ham haarde Anstrengelser, og tunge Skatter havde han maattet paalægge sit Folk, der i Forvejen var udpint af mange Brandskatter. Nu vilde han aflægge Regnskab, og af hans Redegørelse fremgaar det, at han i de forløbne otte Aar havde anvendt 30,000 Mark Sølv af Skatterne og 10,000 Mark Sølv af egne Midler (antagelig af den ved Estlands Salg indkomne Sum) til Indløsning af pantsatte Godser paa Sjælland og omliggende Øer. Om Ringstedmødet siger Historikeren Reinhardt i sit Værk om Valdemar Atterdag, at Kongens aabne og redelige Fremfærd ved denne Lejlighed næppe har været uden Del i, at Befolkningen saa meget villigere er gaaet ind paa at bevilge de nye Skatter, Kongen i dette og det følgende Aar hævede hos Læg og Lærd; endnu stod jo meget tilbage at udrette. Desværre er der ikke opbevaret noget nærmere om Enkelthederne ved denne Kongens Regnskabsaflæggelse i Ringsted.³⁷⁾

En vigtig politisk Begivenhed fandt Sted den 2. Juli 1421, da Kong Erik af Pommern æskede Ringsted Landstings Kendelse i et Tvistemaal af politisk Karakter, nemlig angaaende et sønderjydsk Spørgsmaal. Hvitfeld fortæller, at paa dette Ting gav Bispen og Kapitlet i Roskilde, Abbederne i Sorø og Skovkloster (Herlufsholm), Ridderne Ivar Bryske og Jørgen Rud, 12 Væbnere, 12 Borgere og 12 Odelsbønder Bevis paa, at Sønderjylland

fra Arilds Tid havde ligget under Danmark.³⁸⁾

Af mindre vigtige Begivenheder har vi nu ingen Spor udover en enkelt Bemærkning som denne, at Kongens Retterting den 27. Maj 1458 holdtes i »Ringstede closthers stwæ«, hvor Ringstedabeden »Magns« (Mogens, Magnus) var nærværende. — — —³⁹⁾

Hvad der ellers har vakt Røre i Byens Liv, er sikkert de Kongehyldinger, der Tid til anden fandt Sted paa Sjællandsfars Landsting; men disse vil blive behandlet andetsteds.

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) Robert af Elgins Fortælling i Script. Rer. Dan. IV, 258. — Sml. Hans Olrik: Knud Lavards Liv og Gerning, 1888, 22—25.
- 2) Roskildekrøniken i Script. Rer. Dan. I, 380.
- 3) Saxonis Grammatici Historia, ed. Müller & Velschow II 1839, 640.
- 4) smst., 642.
- 5) smst., 641, Sjællandskrøniken i Script. Rer. Dan. II, 611 og Sven Aggesøn smst. I, 59.
- 6) »Translatio«, lectio 3—4 (G. Waitz: Eine ungedruckte Lebensbeschreibung des Herzogs Knud Lavard von Schleswig. 1858).
- 7) Afskrift Nr. 2 i Diplomatarium Ringstaden-
se, RA.
- 8) smst., Nr. 13.
- 9) »Translatio«, lectio 5—7.
- 10) Afskrift Nr. 3 i Diplomatarium Ringstaden-
se, RA.
- 11) Saxo: Anf. Sted, 704.
- 12) smst., 720.
- 13) Afskrift Nr. 4 i Diplomatarium Ringsta-
dense, RA, Hamsfort i Script. Rer. Dan. I, 276.
- 14) smst., Nr. 10, Hamsfort i Script. Rer. Dan. I,
277.
- 15) Saxo: Anf. Sted, 846—52.
- 16) Lundeaarbogen i Script. Rer. Dan. I, 242.
- 17) Thorkelins Diplomatarium Arn. Magn. I, 27—28.
- 18) Saxo: Anf. Sted, 852, Sjællandskrøniken i
Script. Rer. Dan. II, 616.

- 19) Saxo: Anf. Sted, 852—53.
 20) smst., 740.
 21) Afskrift Nr. 5 i Diplomatarium Ringstadense, RA.
 22) smst., Nr. 8.
 23) smst., Nr. 9.
 24) P. G. Thorsen: Valdemars sællandske Lov og Absalons sællandske Kirkelov (Nordiske Oldskrifter Nr. 13), 1852.
 25) Afskrifter Nr. 16, 19 og 22 i Diplomatarium Ringstadense, RA.
 26) smst., Nr. 6.
 27) Saxo: Anf. Sted, 957.
 28) Afskrift Nr. 12 i Diplomatarium Ringstadense, RA.
 29) Afskrift Nr. 14 i Diplomatarium Ringstadense, RA.
 30) Næstvedaarbogen i Script. Rer. Dan. I, 370; Rydaarbogen i Script. Rer. Dan. I, 167 og Script. Rer. Dan. IV, 24.
 31) Sjællandskrøniken i Script. Rer. Dan. II, 636.
 32) Esromaarbogen i Script. Rer. Dan. I, 247.
 33) Suhms Historie af Danmark X, 309 og 314.
 34) C. E. F. Reinhardt: Valdemar Atterdag 1880, 42—44.
 35) C. E. F. Reinhardt: Anf. Sted, 126 flg. og Script. Rer. Dan. VI, 524 flg.
 36) C. E. F. Reinhardt: Anf. Sted, 147 og Script. Rer. Dan. VI, 525.
 37) C. E. F. Reinhardt: Anf. Sted, 96 og 169 flg.; Script. Rer. Dan. VI, 525 og I, 307.
 38) Hvitfelds Danmarkskrønike IV, 302; sml. Tingsvidne af 2. Juli 1421 (Repertorium Nr. 5924).
 39) Tingsvidne i Diplomatarium Christierni Primi ved Hans Knudsen 1856, 92.

II.
RINGSTED BY
I DET 16. AARHUNDREDE

KØBSTADSTYRET I RINGSTED TIL 1619.

DET er et højst utaknemmeligt Hverv at skulle gøre Rede for den Udvikling, Ringsted Købstads Forfatning har gennemgaaet i Middelalderen. Indholdet af Byens Arkiv er for denne Tids Vedkommende lig Nul; Ildebrande har gjort det af med de fleste middelalderlige Dokumenter, noget er gaaet under i Krigstiders Lovløshed, og Resten af Aktstykkerne til Ringsteds ældste Historie har senere Tidens pietetsløse og uforstandige Mennesker bragt ud af Sagaen. Heldigvis er dog noget blevet bevaret for Eftertiden gennem Afskrifter taget i forskellige Anledninger, for Eksempel, naar senere Konger skulde stadfæste tidligere Tidens Privilegier ved deres Tronbestigelse, eller til Arbejder som Resens »Atlas Danicus«. Imidlertid maa vi dog i det store og hele, naar det gælder om at skildre Ringsted Købstadsstyrelses Udvikling, slutte fra det almene til det specielle, fra den Udvikling, der er paavist for samtlige Rigets Byers Vedkommende, til Ringsted Bystyres Udvikling¹).

Naar der er Tale om Byens Styrelse, er der to Synspunkter, hvorunder den kan sammenfattes, nemlig: Købstadens Selvstændighed i Styret og Kronens Indflydelse derpaa. Vi skal i det følgende kortelig gøre Rede for hvert af disse Forhold, idet vi samtidig tager i Betragtning, hvad vi véd om Ringsted specielt. Foruden selve Byens Styrelse til 1619 vil ogsaa de Mænd, der har haft denne inde, blive omtalt, forsaavidt som der er beskaaret os nogen Efterretning derom.

A.

KØBSTADENS SELVSTYRE.

I den ældste danske Købstadlovgivning, Stadsretterne, træffer vi et kommunalt Styre, der udelukkende varetages af *Borgerne* selv, uden nogen Repræsentation; de kaldes (paa Latin) »*cives*« eller »*villani*«, eller under eet »*communitas*«, d. v. s. Borgerskabet, Menigheden. Her er altsaa tilsyneladende intet Organ for Selvstyret; men naar Beslutninger skulde fattes om Stadens Ve og Vel, mødte samtlige Byens Mænd personlig op og afgjorde de presserende Spørgsmaal. Fra Midten af det 13. Aarhundrede begyndte der imidlertid et livligt Handelssamkvem mellem danske og tyske Byer, og fra disse sidste trængte da en ny Ordning i Byernes Selvstyre ind i Danmark: man fik et *Raad*. Medlemmerne af denne nye Institution benævntes »*consules*«, d. v. s. Raadmænd. For Ringsteds Vedkommende finder vi — da saa mange Aktstykker er gaaet tabt — ikke Raadmænd omtalt før end den 24. April 1392, da to »*consules* Ringstadenses«, *Jens Nielsen den Yngre* og *Jens Brun*, optræder som Landstingsvidner²). I Spidsen for Raadet traadte senere ved en naturlig Udvikling — og ligeledes efter tysk Mønster — en eller flere Raadsformænd, der paa Latin kaldtes *proconsules* og paa Dansk *Borgmestre* (egentlig det tyske Navn). I Danmark findes dette nye Moment i Bystyrelsen fra Midten af det 14. Aarhundrede. Ringstedborgmestrene træder for første Gang frem i Historiens Lys den 30. September 1388, da de to »*proconsules* Ringstadenses« *Jens Niel-*

sen og Jens Brunsen nævnes som Landstingsvidner³). Vi vil med det samme give Navnene paa Ringsteds Borgmestre i Middelalderen, saa mange som vi har fundet. De fleste af dem kendes kun derigennem, at de har været Vidner ved Sjællandsfar Landsting og som saadanne nævnes i Tingsvidnerne. Listen ser da saaledes ud:

- 1388, ³⁰/₉: Johannes Nielsen, } proconsules
 » , » : Johannes Brunsen, } Ring-
 } stadenses⁴).
- 1398, ⁶/₃: Johannes Nielsz, proconsul Ringstadensis⁵).
- 1400, ³/₂: Jens Nielsz, Borgemester i Ringstædhæ⁶).
- 1408, ¹⁸/₇: Pawel Jenssz, Borgemester i Ringstæthæ⁷).
- 1417, ¹³/₁: Pær Arfast, Borgemester i Ringstæthæ⁸).
- 1417, ¹⁵/₁₂: Petrus Arfast, proconsul Ringstadensis⁹).
- 1420, ⁴/₉: Hemming Smeth, Borgemester i Ringstæthæ¹⁰).
- 1421, ²/₇: Jenes Kyndich, Borgemester i Ringstedhe¹¹).
- 1422, ⁷/₇: Hemming Nielsøen, to Ringstede borghermestere¹²).
- 1434, ³⁰/₆: Johannes Hemmyngi, proconsul Ryngstæthæ¹³).
- 1436, ⁹/₅: Jacobus Skrædere, proconsul Ringstadensis¹⁴).
- 1440, ²⁰/₄: Hemming Smeth, } Borgemestre i
 » , » : Jeip Skredere, } Ringstethe¹⁵).

Vi vil nu først vende vor Opmærksomhed mod Byraadet, dets Karakter og Sammensætning. Oprindeligt var Raadet vistnok udgaaet af Borgernes Rækker ved Valg. Efterhaanden sker der imidlertid den forfatningsmæssige Forandring, at Raadsmedlemmerne supplerede sig selv. Selvsuppleringen kan for Danmarks Vedkommende første Gang paavises Aar 1353 (i Malmø). Som i de øvrige Byer saaledes ogsaa i Ringsted. I Byens Privilegier af 2. Januar 1441 bestemmes der angaaende Valg af Raadsmedlemmer, at Borgmestre og Raad skal have Magt at vælge Raadmænd, naar nogen i Raadet gaar af, eller naar Behov gøres¹⁶). Hvilken Stilling Borgmestrene indtog, om de blot sad i Raadet som dettes naturlige Formænd, eller om de allerede omkring Aar 1400 har været en særlig Magtfaktor indenfor Raadet, er ikke muligt at afgøre. Borgmesterstillingens naturlige Udvikling af Byraadet peger dog afgjort mod den første Mulighed. Heller ikke vides der ret meget om, af hvem og paa hvilken Maade Borgmestrene valgtes; blot véd man, at Borgerne oprindeligt har haft Del i Afgørelsen. Allerede tidlig har Kongemagten imidlertid taget Haand i Hanke med Sagerne, særlig under Kristoffer af Bayern; saaledes véd vi fra hans førømtalte Privilegium af 1441 for Ringsted, at han i denne By vil have Magt at indsætte Borgmester¹⁷). Fra nu af var det Kongen, der havde Retten til at indsætte Borgmestre i Byen. d. v. s. formelt; thi realiter havde dog Byen selv — enten gennem Raadet eller det samlede Borgerkab — en afgjort Indflydelse paa Valget. Saaledes ved Middelalderens Slutning.

Hvem kunde nu blive Raadmand (og der-

igennem Borgmester)? Bortset fra en Del næppe meget betydelige Sportler fik Raadmændene ingen Løn for deres Arbejde for Byens Vel; Raadmandsbestillingen tog imidlertid megen Tid fra vedkommendes private Erhverv; saaledes bliver det indlysende, at Velstand var en uomgængelig Betingelse for at kunne beklæde Raadmandsbestillingen. Heller ikke Rigdom alene var i Længden tilstrækkeligt, for at man kunde anses for valgbar til Raadet. I Erik af Pommerns Forordning af 1422 — den første og grundlæggende Købstadlovgivning — træffes der Bestemmelser, hvorved Borgerne deles i to Kategorier, *K ø b m æ n d* og *H a a n d v æ r k e r e*, og hvorved det fastsættes, at Borgmestre og Raad ikke maatte tages af de sidstnævnte («Embedsmænd», som de kaldtes i ældre Dansk), men blandt andre Borgere og Købmænd. Ogsaa disse Indskrænkninger af Valgbarheden, der nødvendigvis maatte give Bystyrelsen et stærkt aristokratisk Præg, var af tysk Oprindelse. — I Forbigaaende skal nævnes som et Eksempel paa, at en Raadmand i Ringsted har været af Købmandsstand, en Gravskrift i St. Bendts Kirke:

»Hic jacet *J a c o b u s J o h a n n i s m e r c a t o r*, qvondam Consul Ringstadiensis, qvi obiit anno Domini M. C. D. XXV tertia feria ante festum S. Johannis Baptistæ cum dilecta uxore sua — — — — orate.«

(Her hviler Jep Hansen, *K ø b m a n d*, engang Raadmand i Ringsted, som døde i det Herrens Aar 1425, Tirsdagen før St. Hansdag, med sin dyrebare Hustru — — — — bed!)¹⁸).

Undersøger man, hvilken *M y n d i g h e d* Raadet

sad inde med omkring Aar 1500, finder vi, at dette — efter en Udvikling paa Bekostning dels af Borgernes og særlig af Landsherrens Indflydelse — stod ualmindelig stærkt og sluttet. Med Hensyn til Lovgivning i Købstaden, herskede der fra gammel Tid en betydelig Autonomi; thi hvad er Stadsretterne, ogsaa Ringsteds fra Erik Glippings Tid? Ikke andet end Optegnelser af de i Byen gældende Retsvedtægter, der saa har faaet Kongens Underskrift; i Ringsteds Stadsret udtales dette jo udtrykkelig. Nye Forhold, der dukkede op, eftersom Byen voksede, maatte medføre nye Love eller »Vilkaar« (tysk); disse gaves da ofte i de saakaldte Privilegier. Ifølge Ringsteds ofte omtalte Privilegium af 1441 havde Borgmestre og Raad en helt uenevældig Magt i Byen; de skulde regere alle Embeder, hedder det, og ingen maatte sætte sig imod denne Byens Øvrighed under Straf af at miste sin Hovedlod, ligesom heller ingen maatte driste sig til at danne Gilder eller andre Foreninger mod dens Villie¹⁹). Lignende, omend endnu strengere præciserede Bestemmelser findes i Kong Hans' almindelige Stadsret. Ligeledes var Raadet som Helhed saavel som ogsaa de enkelte Medlemmer deraf ved strenge Straffe sikrede mod mulige Anslag og Overgreb fra Borgernes Side; saaledes findes der Bestemmelser derom baade i Ringsteds Privilegium (af 1441)²⁰) og i Kong Hans' almindelige Købstadret; i denne sidste fastsættes nærmere Takster for Overtrædelser: For ærekrænkende Beskyldninger og Tiltale enkelt 40 Marks Bøde, for Overløb med »vred Hu eller Ukvemsord« tredobbelt 40 Marks Bøde, og gjorde man Raadmændene kor-

porlig Skade gjaldt det Overtræderens Liv og Gods. At holde Møder uden Raadets Tilladelse var ogsaa forbudt; Hovedmanden straffedes paa Livet, Deltagerne med Bøder, idet man ræsonnerede som saa, at havde man noget at klage over, burde man henvende sig til Raadet.

Selv om det saaledes alt i alt kan siges, at Byens Styrelse har været i høj Grad aristokratisk i Middelalderens senere Tid, begynder der dog nu at komme Bestræbelser i en anden Retning. Men det maa betones, at i Udviklingen er der intet Brud paa Kontinuiteten bortset fra Kristian den Andens Købstadlov af 1522; denne, der ingen praktisk Betydning fik — Kristian den Anden blev jo forjaget i 1523 — kan siges at være monarkisk-demokratisk, da den tilstræber en større Indflydelse paa Byens Styre for baade Kronen og den menige Almue. Idet vi for et Øjeblik standser ved Tiden for Grevens Fejde og Reformationen, skal vi her hidsætte Navnene paa de af os kendte Raadmænd i Ringsted i Middelalderen; de kendes ligesom Borgmestrene derved, at de har fungeret som Tingsvidner:

1392, ²⁴ / ₄ :	Johannes Nielsz } junior,	} consules Ringstadenses ²¹).
» , » :	Johannes Brwn,	
1418, ²² / ₆ :	Gerechinus Diæg n, } » , » : Petrus Alfast,	} consules Ring- stadienses ²²).
» , » :	Paulus Jensson,	
» , » :	Johannes Nicholai	
1421, ² / ₇ :	Pether Jacobssz, } » , » : Jenes Jacobssz,	
» , » :	Pawel Jenssz,	
» , » :		

- 1421, $\frac{1}{10}$: Hans Brothersen, } Raadmænd i
 » , » : Jens Nielsen, } Ringstathe²⁴).
- 1440, $\frac{20}{4}$: Niels Hemingsson, Raadmand i
 Ringstethe²⁵).
- 1494, $\frac{22}{1}$: J e p B r w n, Raadmand i Ringsæde²⁶).
- Til Sammenligning med Listen over Borgmestrene og ovenstaaende Fortegnelse over Raadmændene kan føjes en Liste over Ringstedborgere i Middelalderen, alle kendte som Landstingsvidner:
- 1363, $\frac{20}{11}$: S o n o J a c o b y, villanus Rynkstadiensis²⁷).
- 1378, $\frac{3}{3}$: J o h a n n e s N y e l s s z } villani
 senior, } Ryng-
 » , » : B e n e d i c t u s J a c o b i, } stadienses²⁸).
- » , » : J a c o b u s S m e t h, }
- 1392, $\frac{20}{3}$: J o h a n n e s N i c h o l a i, } villani
 » , » : J o h a n n e s B r w n, } Ryng-
 stadenses²⁹).
- 1393, $\frac{11}{6}$: J o h a n n e s N i c h o l a i, villanus Ryngstadensis³⁰).
- 1400, $\frac{3}{3}$: J e n s B r w n, } Bymænd i
 » , » : P æ t æ r J a c o b s s z, } Ringstædhæ³¹).
- 1404, $\frac{27}{2}$: J o h a n n e s G l a r m e s t e r, } cives
 » , « : M a t h e u s C h r i s t i e r n s s z, } Ringsta-
 » , » : K a n u t u s P e t r i, } denses³²).
- 1407, $\frac{20}{6}$: J o h a n n e s N i e l s z, } villani
 » , » : P a u l u s J e n n e s z, } Ringstadenses³³).
- » , » : P e t r u s J a c o b i, }
- » , » : H a n s G l a r m e s t h e r, }
 »forsynsman« til Spi-
 tal, } Bymænd i
 » , » : J e n s J a c o b s s z, } Ringstæde³⁴).
- » , » : P e r A l f a s t, }

- 1408, $^{18}/_7$: Jens Nielssz, }
 » , » : Pæther Jæcopssz, } Bymænd i
 » , » : Jens Glarmestere, } Ringstæthæ³⁵).
 » , » : Jens Jacøpsøn, }
- 1415, $^{20}/_7$: Pæther Alfast, } Bymænd i
 » , » : Gerkæ Dyegn, } Ringstæthæ³⁶).
- 1416, $^{16}/_{11}$: Jens Glarmesteræ³⁷).
- 1417, $^{13}/_1$: Gereke Diegn, } Bymænd i
 » , » : Pær Jæcopssz, } Ringstæthæ³⁸).
- 1417, $^{10}/_6$: Jens Glarmæstære, } Bymænd i
 Formand i »spithel«, } Ring-
 » , » : Paul Jenssz, } stæthæ³⁰).
 » , » : Jens Niels[sz], }
- 1419, $^{26}/_4$: Jens Nielssz, Bymand i Ringstæ-
 thæ⁴⁰).
- 1420, $^4/_9$: Pawel Jenssz, } Bymænd i
 » , » : Jens Nielssz, } Ringstæthæ⁴¹).
- 1422, $^{16}/_{12}$: Gerichinus Dyegn, civis Ring-
 stadiensis⁴²).
- 1426, $^{10}/_4$: Gerike Diegn, Bymand i Ringstæ-
 thæ⁴³).
- 1433, $^4/_2$: Gerike Deghn, } af
 » , » : Hermend Kremere, } Ringstæthæ⁴⁴).
- 1440, $^{17}/_2$: Per Nielssz, Bymand i Ringstæde⁴⁵).
- 1440, $^{20}/_4$: Oleff Daniel, Bymand i Ringste-
 the⁴⁶).
- 1445, $^{28}/_4$: Per Nielssøn, Borger i Ringstæd⁴⁷).

Man kan ikke sige, at Begivenhederne i Aarene 1534—1536 indleder nogen ny Epoke i Købstadsstyrelsen; endnu er der intet Brud paa Kontinuiteten i Styrets Udvikling. I Tiden 1536 til 1619 staar Borgmester og Raad som Købstædernes

egentlige Ledelse, og det var kun en faatallig Forsamling, der raadede for alle Borgernes Ve og Vel. Efter Kong Hans' Stadsret var det Bestemmelsen, at Byerne skulde have mindst to Borgmestre hver, og dette overholdtes forbavsende godt, saa der selv i Smaabyerne var to Borgmestre. Dette havde imidlertid været Tilfældet ogsaa før Kong Hans' Paa-bud, saaledes véd vi, at der var to Borgmestre i Ringsted den 30. September 1388, Jens Nielsen og Jens Brun(sen)⁴⁸), og den 20. April 1440, nemlig Hemming Smed og Jep Skrædder⁴⁹). Kong Hans havde ligeledes bestemt Raadets Størrelse, idet der i hver Købstad skulde være ti Raadmænd. Dette Lovbud overholdtes vist ikke. Om Ringsted kan intet siges i den Henseende udover, at det største Antal Raadsmedlemmer, der nævnes paa een Gang, er fire, nemlig da Gerike Degn, Peder Alfast (eller Arfast), Povl Jensen og Jens Nielsen findes samlet som Tingsvidner i et Dokument af 22. Juni 1418⁵⁰).

Naar Talen er om Udnævnelse af nye Magistratsmedlemmer, maa der skelnes skarpt mellem Raadmænd og Borgmestre.

Den middelalderlige Ordning, at Raadet supplerede sig selv, har aabenbart holdt sig i hele det her omhandlede Tidsrum; men vi véd saa godt som intet om, hvordan man egentlig gik frem ved Raadmandsvalgene.

Naar det derimod drejer sig om Borgmestrenes Beskikkelse, er Kilderne til vor Viden talrigere, idet der foreligger ikke saa faa Bestallinger og Følgeskrivelser til Byerne, hvorved Borgmestrene be-

skikkes i deres Stilling. Undertiden fik den Lensmand, der havde Byen »i Forsvar«, blot et kongeligt Sendebrev om, at han selv kunde udnævne Borgmesteren og tage ham i Ed. Fra Ringsted ved vi, at Peder Bilde den 8. Juli 1561 fik Købstaden i Forsvar og som Følge deraf blandt andet skulde sørge for, at der dør i Byen blev indsat dygtige Folk til Borgmestre og Raadmænd og Byfogeder⁵¹). Den 27. Marts 1576 var Kongen paa Ringsted Kloster paa Gennemrejse og udstedte samme Dag et Følgebrev for Abbeden Bendt Gregersen til Borgerne i Ringsted, hvori der gives ham Ret til at tilskikke Borgmester og Byfoged, naar Behov gøres⁵²).

Herefter kunde man jo tro, at Borgerne ingen Indflydelse havde ved Beskikkelsen af deres Borgmester, hverken direkte vælgende eller blot raadgivende. Denne Antagelse er imidlertid sikkert fejlagtig; der foreligger nemlig saa mange Eksempler paa Borgernes Medvirkning, og det vides med Bestemthed, at i flere Byer havde det menige Borgerskab under en eller anden Form større eller mindre Medbestemmelsesret i Valget af deres Borgmestre — ikke som Følge af skrevne Love og Vedtægter, men i Kraft af, hvad der var Skik og Brug. Sandsynligvis har dette været langt videre udbredt, end man i Almindelighed — som Følge af Kilderne Svigten — skulde antage, saaledes sikkert ogsaa i Ringsted, selvom der ingen Efterretning forefindes desangaaende.

Ved Besættelsen af Borgmesterembedet maa der skelnes mellem Valget, Edsaflæggelsen og Indsættelsen i Embedet. De to sidste

Momenter maa nærmest betragtes som Formaliteter, hvis Enkeltheder ikke kendes nu. Retten til selve Indsættelsen beholdt Kronen hele Tiden, ligesom ogsaa Eden skulde aflægges til denne eller dens Repræsentant, Lensmanden.

Kongen tilkom ogsaa den Ret at afsætte Borgmestrene, naar det gjordes nødvendig, hvad enten det nu var paa Grund af Misrøgtning af Embedet eller et altfor opsigtsvækkende Privatliv. Undersøger man Spørgsmaalet nærmere, maa man indrømme, at meget nøjeregnende har Kongen egentlig ikke været; selvom Borgmestrene begik de mest haarrejsende Ting, kunde de alligevel blive siddende i deres Embede. Denne Regeringens Forsigtighed finder sin Motivering derved, at der i en By paa et Par Hundrede Skatteborgere eller saa ikke har været saa overdrevent mange Borgmesteremner at vælge imellem, tilmed da gammel Vedtægt yderligere indsnævrede Kredsen; thi endnu gjaldt i Praksis den middelalderlige Regel, at ingen Haandværker kunde blive Raadmand og derigennem Borgmester. Vi træffer ganske vist i vor Borgmesterfortegnelse *N a v n e*, der kunde tyde paa, at Indehaverne var »Embedsmænd« (d. v. s. Haandværkere); vi kan saaledes nævne *H e m m i n g S m e d* (1420 og 1440) og *J e p S k r æ d d e r* (1436 og 1440); men der maa hertil siges, at Navnegivningen er noget for sig selv, idet en Mand jo slet ikke behøver at have ernæret sig ved den Profession, hvis Navn han bærer⁵³).

At Raadet egentlig var en *K ø b m a n d s r e p r æ s e n t a t i o n*, ses klarest ved dets Forhold til *G i l l e v æ s e n e t*. I det 15. og 16. Aarhundrede var der stiftet en Mængde Købmandsgilder ved Siden af

de gamle St. Knudsgilder, og i de fleste Byer — saavel i de større som i de mindre — glider Kommune og Gilde sammen i en for os uforstaaelig Grad⁵⁴).

Baade i social og økonomisk Henseende dannede da Borgmestre og Raad Toppen indenfor det lille Samfund, hvis Øvrighed de var, og da hverken Lovbud eller Tradition hindrede, at nære Slægtninge kunde sidde i Raadet sammen, maatte Følgen blive, at den lille Kreds — i Kraft af Selvsuppleringsystemet — yderligere styrkedes ved Slægtskabsbaand, saa at Raadmandsstillingen i Praksis var arvelig i visse Familier; paa den Maade opstod de gamle *Patricierfamilier*.

Vi har i det foregaaende undersøgt Spørgsmaalet om Raadets Sammensætning og Karakter; men hvori bestod nu dette Raads *Virksomhed*? Man vil snart finde, at den falder i to Hovedgrupper, idet Raadets Myndighed var dels administrativ og dels dømmende.

Raadmændenes Funktion som *Dommere* skal her blot berøres løseligt, idet der i et særligt Afsnit om Byens Retspleje nærmere skal gøres Rede derfor. Raadets dømmende Myndighed er uden Tvivl af meget gammel Dato, og den udøvedes gennem de to Domstole, der fandtes i Købstæderne, *Bytinget* og *Raadstueretten*. Medens Magistraten har skænket Domstolene sin fulde Opmærksomhed, synes det derimod, som om den menige Befolknings Interesse for og Deltagelse i Rettergangen har været yderst ringe.

Raadets *administrative Arbejde* var mangesidigt; først og fremmest skulde det udadtil *repræsentere* Købstaden og haandhæve dens In-

teresser. Saaledes maatte Ringsted sende nogle af Raadets Medlemmer til K o n g e h y l d i n g e r n e ; for at nævne et Par Eksempler kan anføres, at den 10. Januar 1584 fik Ringsted — ligesom de øvrige Købstæder — Ordre til at lade sig repræsentere med Borgmestrene, to Raadmænd og fire fornemme Borgere med Byens Segl og Fuldmagt fra alle Borgerne ved Hertug K r i s t i a n s (den senere Kristian den Fjerdes) Hylding⁵⁵); denne fandt Sted med stor Højtidelighed og Festivitats den 8. Juli samme Aar i selve Ringsted og er forøvrigt den sidste Begivenhed af denne Art i vor By⁵⁶). Den næste Hylding fandt Sted i København den 14. Marts 1610, da Kristian den Fjerdes Søn Hertug K r i s t i a n blev udvalgt til Danmarks Konge; han døde imidlertid før sin Fader. Ogsaa ved denne Lejlighed repræsenterede Borgmestrene, to Raadmænd og fire Borgere Ringsted i Henhold til kgl. Missive af 3. Januar 1610⁵⁷).

Ogsaa paa H e r r e d a g e n e finder vi Ringsted repræsenteret af Magistratsmedlemmer; saaledes deltog en Borgmester, en Raadmand og tillige to menige Borgere i den berømte Herredag i København den 15. Oktober (Søndagen efter St. Dionysii Dag) 1536⁵⁸), og paa et Møde den 1. Juli (Søndagen efter Petri et Pauli) 1537 samtykkede en Borgmester og to Borgere fra Ringsted i, at Byens Borgere skulde betale en Sølvskat saa stor som den største, de havde betalt tilforn under Grevefejden, for Ringsteds Vedkommende 200 Lod Sølv⁵⁹). Den 15. Marts 1575 fik Magistraten i Ringsted Ordre til at sende en Borgmester og en Raadmand til København den 17. April s. A. for at deltage i Forhandlingerne om Indførelse af ens Maal og Vægt⁶⁰).

Ogsaa paa anden Maade varetog Borgmestre og Raad i Ringsted deres Bys Interesser, som naar de den 22. Maj 1578 fik Lov til i de næste to Aar at maatte oppebære Kronens Markedstold til at forbedre deres Raadhus med.. Der er det interessante ved det i den Anledning udstedte kongelige aabne Brev, at det er dateret fra Ringsted Kloster, hvorfor man sikkert kan antage, at der ligger en personlig Henvendelse fra Raadet til Kongen til Grund for Tilladelsen⁶¹). Den 24. Maj 1581 fik Byen Lov til fremdeles at oppebære den omtalte Told paa ubestemt Tid mod, at der med det allerførste lagdes en god Stenbrolægning igennem og ved Byen⁶²). Denne Naade varede imidlertid kun til 1597; thi den 2. Juni nævnte Aar fik Borgmestre og Raad et kongeligt Sendebrev, hvori det i en meget unaadig Tone siges, at da Kongen har bragt i Erfaring, at de har dristet sig til at oppebære den Markedstold, der aarlig falder i Byen, uden at gøre rigtig Besked eller Regnskab derfor, befales det dem enten selv at møde snarest muligt hos Kongen eller sende deres befuldmægtigede til ham med de kongelige Breve, som de har paa at maatte beholde Tolden, og forøvrigt ikke for Fremtiden befatte sig med den. Samme Dag fik Byfogden i Ringsted Brev om at hæve Tolden og gøre aarligt Regnskab derfor⁶³). Sic transit . . .!

I Aaret 1590 sved Byen af — at Byer b r æ n d t e halv- eller helvejs ned, var i hine Tider ikke noget usædvanligt — og straks tog ogsaa her Magistraten fat; Borgmestre og Raad gav en Indberetning til Kongen om Borgernes Nød og udvirkede derved en Del Lettelser i fiskal Henseende, hvorom andetsteds⁶⁴).

Dette var lidt om Raadets Virksomhed udadtil; indadtil frembyder dets Arbejde naturligvis ikke færre Sider, selv om vi i de store og hele mangler Midler til at kunne paavise, hvorledes disse har taget sig ud for vor Bys Vedkommende.

I store Træk kan Byraadets Virksomhed indadtil siges at være denne: det skulde have Opsyn med Byens *F i n a n s e r*; naar Skatter blev udskrevet, hvad enten det nu var til Stat eller Kommune, fungerede Raadet som *L i g n i n g s k o m m i s s i o n*, i Begyndelsen uden Medvirkning af Folk uden for Magistraten, men senere i Forbindelse med nogle af de mest ansete Mænd blandt det menige Borgerskab, de saakaldte *T a k s e r e b o r g e r e*. *S k i f t e -* og *O v e r f o r m y n d e r i v æ s e n e t* hørte ogsaa til Raadets faste Funktioner, ligesom det var en af dets Opgaver at holde god *O r d e n* og »*P o l i t i*«; under denne sidste Betegnelse skjuler sig, hvad vi kunde kalde *S i k k e r h e d s v æ s e n e t* (Vægterinstitutionen) samt *B r a n d -* og *S u n d h e d s v æ s e n e t*, hvilket sidste »Væsen« notabene dengang ikke var paa langt nær saa omfattende som i vor Tid med dens stadig strengere Krav i Retning af Hygiejne. Endelig skulde Raadet føre Tilsyn med alt *K ø b m a n d s s k a b*, hvilket betyder, at det skulde paase, at Borgerskabet ikke krænkedes i sin Næring ved ulovlig og illoyal Konkurrence udefra, fra andre Købstæder eller fra Landet, og at den gældende Lavsordning overholdtes i selve Byen. Denne Opgave har sin Begrundelse i den føromtalte Kongruens med Hensyn til Kommunens og Købmandstandens Interesser.

En Fordeling af Forretninger fandt ikke Sted; den

nuværende Fremgangsmaade med Nedsættelse af U d v a l g, der hvert skal tage sig af de forskellige Sider ved Byens Styrelse, kendtes ikke. I saa godt som alle Forhold optraadte Raadet som en E n h e d udadtil, medens der indadtil aabenbart har hersket en streng R a n g f o r o r d n i n g: øverst Borgmestre, dernæst Raadmændene efter Anciennitet.

R a a d s m ø d e r n e blev holdt paa R a a d h u s e t i et bestemt Lokale: R a a d s t u e n, og det synes, som om det har været Raadets Sag at vedligeholde denne som ogsaa at sørge for dens Opvarmning. Kronen kunde dog ogsaa træde hjælpende til, som vi véd fra Ringsted, hvor Borgmester og Raad ved Brev af 22. Maj 1578 fik Lov til i de næste to Aar at oppebære Kronens Markedstold til at forbedre deres Raadhus med⁶⁵). Byraadets Møder, hvortil alle Raadets Medlemmer under Mulkt for Udeblivelse havde at være nærværende, afholdtes antagelig en Gang ugentlig. Forhandlingerne var hemmelige; den ældste af Borgmestrene førte Forsædet og var Raadets Ordfører; i det hele taget var han Nummer et; thi til ham skulde Medlemmerne melde Forfald, og han havde en vis Jurisdiktion over dem. Hvorledes Raadet tog sine Beslutninger, véd vi ikke.

Om Raadets I n d t æ g t e r er kun lidt at sige; thi saavel Borgmestre som Raadmænd var ulønnede, da Embedet var et Æreshverv; enkelte Indtægter blev dog i Tidens Løb knyttet til Stillingen. At lønne Magistraten ved at give den E m b e d s j o r d blev meget udbredt, idet de fleste af Borgerne ved Siden af deres borgerlige Haandtering ogsaa havde Avlsbrug. Snart var det en Del af Bymarken, der særlig indrømmedes Raadet, snart overdrog Kongen det et

Stykke Jord frit eller mod en ringe aarlig Afgift. I Ringsted, hvor Byens Marker før Reformationen tilhørte Klosteret, efter denne Kongen, maatte den sidstnævnte Maade blive den gængse. Den 14. Februar 1590 fik Lensmanden paa Ringsted Kloster Dr. Johan Knoppert et kongeligt Missive af følgende Indhold: Da Borgmester Jørgen Skriver i Ringsted har berettet, at han daglig besværes meget af Kongens Folk, som rejser gennem Byen i Kongens Bestilling, og at han ingen Jord har ved Byen til at opholde saadan Tynge og Gæsteri med, befales det Doktoren at udvise ham en 2—3 Pd. Land af Klosterets Jord og sende Besked derom til Kancelliet, for at Kongen derefter kan give Jørgen Skriver Brev derpaa⁶⁶). Den 7. Juli 1591 kommer endelig Kongens aabne Brev, hvorved han bevilger, at Jørgen Skriver, der efter Kongens Forskrift til den i Mellemtiden afdøde Dr. Johan Knoppert om nogle Klosterjorder, som Kongen havde bevilget ham for hans Borgmesterstilling, har faaet Jorderne anvist af Dr. Knoppert, indtil videre maa nyde de ham udlagte tre Fjerdinger Jord, der aarlig svarer 3 Pund (ca. 12 Tdr.) Korn til Klosteret; de nuværende Brugere af Jorderne skal dog have Ret til at dyrke dem, saalænge de lyster, mod aarlig at svare Jørgen Skriver de 3 Pd. Korn; men naar de ikke længer vil beholde Fjerdingerne, eller dør de, maa Borgmesteren selv bruge Jorden uden al Afgift⁶⁷).

At Jørgen Skriver virkelig ogsaa har faaet de 3 Pd. Korn, ses af følgende Post i Ringsted Klosters Lens Regnskab for 1602—1603:

»Antuoridt Jørgen Hannssen Borgemester y Ring-

stedt effter Kong: May:s Breffs Liudilsse Biug 3 Pd.«⁶⁸).

Af andre Indtægter kan nævnes Afgifter af Vin og tysk Øl, Fiskeret (hvor der var Lejlighed til at udøve den), Vejerpenge, Beværtningsret (man erindre »Raadhuskælderren«) etc., men herom har vi ingen Efterretning fra Ringsted. En Forrettighed havde de styrende deri, at de var fritagne for den aarlige Byskat, hvilket dog ikke betød stort. Hvor store Raadets Indtægter har været, er det umuligt blot tilnærmelsesvis at angive; en Regel har det vist været, at Borgmesteren af alle Sportler har faaet dobbelt saa stor en Part som en Raadmand.

Til Slut skal blot anføres nogle Efterretninger om Ringsteds Magistrat, som ikke kan anbringes under de i det foregaaende benyttede Hovedpunkter, idet de nærmest kan betegnes som *Personalia*.

I et Landstingsvidne, dateret 1542, Onsdag efter St. Prisce Jomfrus Dag (den 25. Januar) nævnes »Jep Stygsen, borgemester i Ryngstædhe«⁶⁹).

Den 11. August 1577 fik Abbeden i Ringsted Kongebrev om følgende: Da Hans Mortensen, forhen Borgmester i Ringsted, for nogen Tid siden var død uden at efterlade sig Arvinger her i Riget, og Robert Stiurt i Næstved havde tilforhandlet sig Arven af Hans Mortensens Arvinger i Skotland, befaledes det Abbeden at lade Robert Stiurt faa Arven, saafremt denne kunde fremlægge Bevis for, at Arven tilkom ham⁷⁰). Hermed var det sidste Ord dog ikke talt i denne Sag; af et senere Kongebrev af 20. November s. A. erfarer vi, at Næstvedianeren

har maattet lade sig nøje med 50 Daler af Arven, der aabenbart ikke har været saa ganske ringe; Abbeden fik nemlig nævnte Dag den Besked, at da Hans Mortensens Arv i Henhold til Loven var tilfalden Kronen, fordi hans sande Arvinger ikke personlig var mødt inden Aar og Dag for at vedkende sig den, havde Kongen bevilget, at Arven — med Undtagelse af de 50 Daler, han tidligere havde givet Rubbert Stiurt — maatte bruges til den meget bygfaldne (d. v. s. forfaldne) Klosterkirkes Istandsættelse. Abbeden skulde straks lade Borgmestrene og nogle af de fornemste Borgere der i Byen vurdere Arven og skulde siden anvende den til Kirkens Bygning alene⁷¹).

En vigtig Kilde til Ringsted Købstads Historie er Ringsted Klosters Lens Regnskaber (i Rigsarkivet); her faar vi mangt et Fingerpeg om Livet i den lille midtsjællandske Købstad. Vi faar at vide, hvor smaa Kaarene har været for Datidens Ringstedborgerne; selv Borgmestre og Raadmænd maatte ved Siden af deres borgerlige Næringsvej øge Indtægterne som Fæstere under Ringsted Kloster. Eksempelvis anføres i det følgende nogle Poster fra nævnte Lensregnskaber.

I Følge Regnskabet fra 1. Maj 1570 til Aarsdagen 1571 var der to Borgmestre i Ringsted, nemlig Jens Skrædder og Hans Kræmmer. I Landgilde af nogen Jord skulde Jens Skrædder give 3 Pd. (d. v. s. 12 Tdr.) Byg, medens Hans Kræmmer havde lejet Hus af Klosteret for en Leje af 14 Skilling. Jens Skrædder har af Klosteret købt 3 Pd Byg, hvorfor han har givet 30 Mark, og han har givet 3 Mark 4 Skilling for Brænde, »saaldt aff N o r d e -

rup Orre vedt Knut Hemmingssenn y Norde-
rup«. Han har ogsaa haft nogle Svin gaaende ude i
Klosterets Skove, hvorfor Afgiften er to »Oldensvin«. — Hans Kræmmer, der har købt Brænde i »H ø f f -
u i t t S k o f f ved Jacob Schriffuere y Querckebye«,
har betalt med 2 Tdr. Havre; for noget Krudt, han
har solgt til Klosteret, har Betalingen været 6 Skil-
ling, og sammen med K i r s t i n e O l u f S m e d s
har han solgt 10 Tyskøls Tønder for 6 Mark⁷²). I
Regnskabet 1576—1577 nævnes, at Klosteret har gi-
vet Hans Kræmmer 3 Mark 7 Skilling for 11 Alen
Sardug til Abbeden til Bukser og Hoser og hans
Dreng P e d e r til en »Trøye«; Prisen var 5 Skil-
ling pr. Alen⁷³). Den her omtalte H a n s K r æ m -
m e r maa være den ovenfor omtalte Borgmester
H a n s M o r t e n s e n, hvis Arv tilfaldt Kronen, og
hans Navn har da været Hans Mortensen, medens
Betegnelsen Kræmmer i dette Tilfælde sikkert har
været en Angivelse af hans Bestilling: K ø b m a n d.

I Regnskabet 1585—1586 optræder første Gang
som Borgmester den ovenfor omtalte J ø r g e n
S k r i v e r, idet nemlig »Jørrenn Schriffuerre Borg-
mester« har betalt $2\frac{1}{2}$ Mark i Landgilde, har købt
tyve Læs Ved hos »Jenns Hamnsenn wdi H a r r i d -
s t e d t for 2 Tdr. Havre og for en Eng, han har
lejet i B e d s t e d, givet 1 Lam og 2 Gæs. Han har
købt 1 Fjerding Smør for 9 Rdlr. og en Mængde
Faare- og Lammeskind for ialt 113 Mark 4 Skil-
ling⁷⁴). — J ø r g e n H a n s e n S k r i v e r træffer
vi i de følgende Aars Regnskaber ud over det Tids-
rum, der behandles i nærværende Afsnit, saaledes i
Regnskabet 1602—1603, hvor han har købt Huder
og Skind for en Sum af 47 Dlr. 2 Mark 4 Skilling

og lejet Eng i Bedsted for 2 Mark⁷⁵), i 1607—1608, hvor Udgiften til Huder og Skind har været 28 Dlr. og til Engleje 2 Mark; han har købt Brænde hos Rasmus Nielsen i Haraldsted — 18 Læs for 3 Mark 12 $\frac{1}{2}$ Skilling —, hos Mads Pedersen i Valsø — samme Mængde og samme Pris — og hos Kristoffer Pedersen i Kærup — 12 Læs for 48 Skilling —, og til Gengæld har han solgt til Klosteret 2 Tdr. Lønborg Salt for 7 Daler den 14. Oktober 1607⁷⁶). Saaledes i de følgende Aar; Jørgen Skriver køber Skind, lejer Eng i Bedsted, fra 1611—1612 ogsaa 1 Fjerding Jord af Bymarken for 2 Pd. (8 Tdr. Byg), der senere forhøjes til 3 Pd.⁷⁷), og til Gengæld sælger han et eller andet til Klosteret, saaledes den 3. Juni 1610 en halv Tønde »smaa Thorsk vden Hoffder«, for hvilket han har faaet 2 Daler⁷⁸). Fra 1612—1613 har han lejet Kaalhaver af Klosteret; Afgiften er 2 Sildegarn aarlig⁷⁹). 1613—1614 gav han 10 Daler i Indfæstning for en Fjerding Jord paa Ringsted Mark, som hans Fader Hans Pedersen »fraa døde«⁸⁰).

Her vil vi forlade Jørgen Skriver og vende tilbage til Regnskabet 1585—1586. Heri nævnes ogsaa en »Christopher Jennsenn«, Borgmester i Ringsted, der har haft en Hest og et Øg gaaende paa Græs ude i Humleore; Afgiften derfor er 2 Skpr. Havre⁸¹). I Følge et Missive af 22. Juni 1593 til Lensmanden Lave Beck har den samme Kristoffer Jensen, Borgmester, berettet Kongen, at han og flere andre af Byens Borgere har noget af Klosterets Jord i Brug mod at svare en aarlig Landgilde til Klosteret deraf. Da hans Landgilde er blevet forhøjet i afdøde Magister Iver Bertelsens Tid, og de andre

Borgere for nogen Tid siden, paa Kongens Faders (Frederik II's) Tid, har faaet deres Landgilde nedsat, har han anmodet om, at hans Landgilde ogsaa maa blive nedsat med det, som den er blevet forhøjet over Billighed. Lave Beck skal undersøge Sagen, eventuelt nedsætte Landgilden saa meget, som han kan finde rimeligt efter Kongens Faders Brev, og lade det forandre i Jordebogen⁸²).

Af Raadmænd nævnes i Regnskabet 1585—1586 en *Laurits Skomager*, der har købt Huder for ialt 65 Mark⁸³). I et Brev af 10. Maj 1596, der vil blive omtalt i et senere Afsnit om Byens Udseende, nævnes *Poul Olufsen*, Raadmand i Ringsted, der lejer Jord af Klosteret⁸⁴). I et Bilag til Regnskabet 1611—1612, dateret den 4. April 1612, kvitterer *Jørgen Nielsen*, Raadmand i Ringsted for 5 $\frac{1}{2}$ Dlr. 9 Skilling, han har modtaget af Skriveren *Peder Christensen* paa Klosteret for 8 »Støuicken« (Stobe) Vin, og for 7 $\frac{1}{2}$ Dlr. for 3 Tdr. Rostocherøl⁸⁵). Denne *Jørgen Nielsen* er antagelig identisk med *Landstingskriveren J. N.*, der vil blive nævnt andetsteds (se *Navneregister*).

Vi forlader nu Toppen af det lille Samfund, Byen dannede, for at beskæftige os kort med Mellemeleddet mellem Magistrat og Borgerskab, med de kommunale Embedsmænd og Funktionærer, der under eet kan benævnes »*Stadens Tjenere*«, vore *Bestillingsmænd*.

Den fornemste af disse lønnede Bestillingsmænd var *Byskriveren*. Allerede tidlig maa Byen have haft en Mand, der kunde udføre dens skriftlige Arbejder, saaledes at man ikke altid skulde være af-

hængig af Munke og Præster; vi træffer ham dog først omtalt 1338 (Slagelse). For Ringsted er Efterretningerne i den Henseende saa yderst sparsomme, som de kan taale at være. Fra Middelalderen træffer vi for første og eneste Gang en Byskriver, da den flere Gange nævnte Gerike Degn i et Brev af 30. Juni 1434 kaldes »Gerekinus Diegn notarius ibid. (d. v. s. Ryngstæthæ)«⁸⁶). Næste Gang vi finder en Byskriver omtalt, er i det ovenfor nævnte Landstingsvidne af 1542 (den 25. Januar): »Peder Masszen, byschriffuere ibid. (d. v. s. Ryngstædhe)«⁸⁷). Ellers er det først i Lensregnskaberne, vi træffer Byskriveren.

Hans Bestilling var at være Øvrighedens Sekretær, og hans Virksomhed bestod i at indregistrere alle Breve, der »udgives for Borgmestre og Raad«; ligeledes skulde han føre en Fortegnelse over Byens Del af Sagefaldet (Bøderne); men hans vigtigste Pligt var at føre Retsprotokollerne fra Raadstueret og Byting, hvorfor han undertiden benævnes Tingskriver. Han ansattes af Magistraten, men skulde aflægge Troskabsed til baade Byen og Kongen. Foruden en fast aarlig Løn havde han en Del Sportler ved Udstedelse af Borgerskabsbreve, Skøder og Dokumenter i det hele taget, hvilket kaldtes Brevpenninge. Fra Klosterets Lensregnskaber finder vi, at dette fra 1585—1586 har indført at give Byskriveren et vist aarligt Beløb i Naturalier i Stedet for Brevpenninge, nemlig 6 Skpr. Malt⁸⁸).

Som Bilag ligger Byskriverens Kvittering derfor:

»Jacob Pedersen n Byeschriiffuer y Ringsted, kiend och vitherligt gjør for alle wdy thenne

mynn Sedill, ath jeg hafr annamit, aff Christiann Machabæus, Kong: May:s Befallings Mandt y Ringsted Closter sex Skpr. Maltt for myn Wmage, ath schrive thill Ringsted Byethingh, och for megen andenn Wmage — er fran 1585, och thill samme Aarzs Dag igenn 1586. Thill Vidnisbyrdt hafr jeg wnder schreuit med mynn egenn Hanndt.

Actum Ringsted, 12 Aprilis Aar 1586. —

Jacob medt egenn
Pedersenn Haanndt. — «⁸⁹).

I Regnskabet 1602—1603 ses en Forandring at være fundet Sted; thi i dette og de følgende Regnskaber findes Byfogden og Byskriveren under eet at have faaet 1 Pd. (4 Tdr.) Byg »for huis Wmage de hafr till Byetingett med Chlosters Sagger, thj de icke heller bekommer andre Breffuepeninge.«⁹⁰). Denne Ordning forefindes i Regnskaberne 1607—1608, 1610—1611, 1611—1612 etc. dette Tidsrum ud.

Byskriveren havde vistnok desuden fri Bolig og Byen betalte hans Højtidsoffer, undertiden var der tillagt ham Embedsjord. Byskriveren maatte være i Besiddelse af nogen boglig Dannelse, og i mange smaa Købstæder var det derfor ret almindeligt at anvende Skolemesteren eller en af Hørerne til denne Bestilling; i mange Tilfælde er Byskriveren ogsaa identisk med Lensmandens Skriver; i Ringsted har sikkert Byens og Landstingets Skriver ofte været en og samme Person. Den før nævnte G er i k e D e g n vides endog — selvom det blot er som Vikar eller lignende — at have beklædt saa overordnet en Stilling som Landsdommerembe-

det paa Sjællandsfars Landsting i Ringsted, idet han nemlig omtales som saadan i Landstingsvidner af 12. April 1419 («Vi Gereke Diægn, som Siælandsfarer Landstthing holdt i Landsdommers Sted») ⁹¹⁾, af 26. April s. A. (Gerkæ Dyegn, Landsdommer i Syæland») ⁹²⁾, af 28. August 1420 ⁹³⁾, af 4. September s. A. ⁹⁴⁾ og af 2. Juli 1421 («jeg Gerike Diekn, Landsdommer i Sieland») ⁹⁵⁾. Hans Segl var et kronet G ⁹⁶⁾. At det ikke har været ualmindeligt, at Byskriveren tillige var Raadmand, véd vi fra Byer som Helsingør, København og Malmø; men ogsaa fra Ringsted kender vi et Eksempel derpaa. Den ofte omtalte Gerike Degn var nemlig ogsaa Medlem af Magistraten, idet han nævnes som »consul Ringstadiensis« den 22. Juni 1418 ⁹⁷⁾.

I Lensregnskaberne træffer vi den førømtalte Jakob Pedersen 1585—1586 (se foran); han har i dette Aar købt 20 Læs Ved hos Jens Hansen i Haraldsted for 2 Tdr. Havre og lejet Eng i Bedsted for en Afgift af 1 Lam ⁹⁸⁾. 1602—1603 nævnes »Byeschriffuer Hanns Ibsen n« ⁹⁹⁾; samme Hans Ibsen har 1607—1608 i Landgilde givet for en Fjerding Jord 2 Pd. (8 Tdr.) Byg og af Slaaderne 1 Pd. Byg, 2 Tdr. Havre og 16 Skpr. Byg og for en Eng i Bedsted 2 Mark i Leje ¹⁰⁰⁾. De samme Udgifter har han haft 1609—1610, 1610—1611 og følgende Aar. I Oldengæld har han for 8 Svin betalt 1 Mark $13\frac{1}{2}$ Skilling i Aaret 1612—1613 ¹⁰¹⁾. I Lensregnskabets 1613—1614 og følgende Aar optræder en Byskriver Niels Mortensen ¹⁰²⁾; i et Bytingsvidne af 15. April 1616 kaldes han »Niels Pedersen n, Schriffuer ibid. (i Ringstede)« ¹⁰³⁾ og Lensregnskabets 1618—1619 kalder ham ogsaa Niels Pedersen ¹⁰⁴⁾.

En anden lønnet Bestilingsmand var Stadshauptmanden. Som vi senere skal erfare, var det oprindelig Magistratens Pligt at anføre de i Krigstider udskrevne Borgersoldater; men ofte har Raadet lejet en Mand, i de fleste Tilfælde en almindelig Borger uden anden militær Viden end den, han kunde have erhvervet sig ved Deltagelse i et Par Krigstog, til at træde i dets Sted, og denne Skikkelse i Byens offentlige Liv kaldtes da Stadshauptmand. Fra Ringsted haves ingen Efterretninger om en saadan.

Vagttjenesten synes oprindelig at have været en Byrde, der hvilede direkte paa Borgerne, idet disse efter Tur var Vægttere; men efterhaanden gaar man over til et egentligt Vægtersystem med faste, lønnede Folk. Først fra en senere Tid kendes der Vægttere fra Ringsted.

Medens Vægternes Tjeneste væsentlig faldt om Natten, blev Dagttjenesten varetaget af Stadstjenere, Stadsbude eller som de benævnedes de fleste Steder — ogsaa i Ringsted — Bysvende. Disse stod dels i Byens Tjeneste, dels i Byfogdens, hvorfor de ogsaa kaldtes Fogedsvende og Raadstuetjenere. De var først og fremmest Politibetjente; men tillige havde de en vidtstrakt Virksomhed som Stævningsmænd, hvorfor de havde en ringe Godtgørelse. De fleste Købstæder havde kun en eller to Bysvende, saaledes havde Ringsted i dette Tidsrum kun een. Nogle faa Oplysninger derom har vi fra Klosterets Regnskaber: Før Aaret 1576—1577 er der givet »Frantz Bysuend aff Ringsted for sin Wmage met Closters Ærind at bestille nar Kong: May: och hans Naadis Fadeburd kommer til Closter, och met

Wogne at sige til 6 Skpr. Malt¹⁰⁵). I 1578—1579 har Frants Bysvend købt Malt paa Klosteret, nemlig den 26. August 1578 ialt 1 Pd. (4 Tdr.) for tilsammen 6 Mark og den 6. November s. A. $\frac{1}{2}$ Pd. for $3\frac{1}{2}$ Mark¹⁰⁶). 1585—1586 har »Thammes Jennsen Bysvend« for sin Umage som Stævningsmand af Klosteret faaet 6 Skpr. Malt og 1 Par Sko¹⁰⁷). 1602—1603 finder vi, at Bysvenden har faaet 6 Skpr. Byg og $1\frac{1}{2}$ Mark (24 Skilling) til et Par Sko¹⁰⁸), 1611—1612 er de 6 Skpr. blevet til 1 Td.¹⁰⁹); men de næste Aar er Lønningen atter 6 Skpr. Byg og 24 Skilling.

Til at have Opsyn med hin Tids utallige vagabonderende Tiggere og andre løse Fugle havde man en Stodderfoged eller Stodderkonge; men denne saavel som ogsaa Mestermanden, Bøddlen, kendes ikke fra Ringsted i den her omhandlede Aarrække og vil derfor først senere blive Genstand for en nærmere Omtale.

Af de ulønnede Bestillingsmænd kan nævnes Kæmneren og Rodemestrene, som ogsaa vil blive omtalt andensteds. — — — —

Vi har i det foregaaende set, at Byerne ved Overgangen fra Middelalderen til den nyere Tid havde en udstrakt Autonomi, d. v. s. naar man derved forstaar, at der ikke har fundet nogen Indblanding af Betydning Sted fra oven; thi Borgerne selv, det menige Borgerskab havde ingen Selvstyre, da al Magten var koncentreret hos Raadet (tildels i Forening med Byfogden). Ser man efter i Stadsret og Privilegier, faar man dette Billede af Magtforholdene i Byerne.

De faktiske Forhold ligger dog lidt anderledes; thi

gennem Bytinget og ogsaa paa anden Maade udøvede Menigheden en sædvanemæssig Indflydelse, der var forskellig af Art og Omfang for de forskellige Købstæder; Grunden hertil maa søges deri, at denne Menighedens Ret var fremgaaet af indre Uroligheder i Byerne dels i Tiden omkring 1500, dels og særlig i Aarene efter 1536. Det synes, som om Købstæderne har haft ondt ved at falde til Ro oven paa den stærke Ophidselse under Grevens Fejde, og hele Landet over gærer og syder det i Byerne; Forfatningskampe og Oprør hører i de følgende Aar til Dagens Orden, saaledes i Skelskør 1547, Næstved 1553, Thisted 1554, i de skaaanske Byer 1561—1562 etc. Enkelte Steder fandt der dog mere fredelige Forhandlinger Sted mellem Menigheden og Magistraten, saaledes som det var Tilfældet i Nyborg 1551 og i København 1580—1581. For at have et Øje med Byerne under disse Sammenstød mellem Byernes Magistrater og Borgere lod Kongen sine Lensmænd have Tilsyn med Købstæderne, idet han, som det kaldtes, befalede dem at have Byerne i Forsvar. To Kongebreve fortæller os derom. Det første er dateret Mandagen efter St. Dionysii Dag (den 10. Oktober) 1547 og er af følgende Indhold: Da Kongen har erfaret, at der i hans Fraværelse sker mange Byer Uret, og mange Steder er Tvedragt mellem Borgmester og Raad og Almuen, og at hans og Kronens Rettigheder derover forsømmes, skal Lensmændene have Tilsyn med Byerne — saaledes »Her Mauritzen« med »Ringstedt« — og paase, at Borgmestre, Raad og Borgere ikke forurettes, at Kronens Rettigheder respekteres, at Byskatten be-

tales i Rentekammeret, og at Byfogden gør aarligt Regnskab for Kongens Hofmester eller Rentemester¹¹⁰). Det andet Brev er af 8. Juli 1561 og siger: Da der indløber mange Klager fra Købstæderne over Uenighed blandt Borgerskabet, har Kongen befalet de nærmest boende Lensmænd at have Købstæderne i Forsvar — P e d e r B i l d e saaledes R i n g s t e d og R o s k i l d e — og at paase, at Borgmestre, Raadmænd og Byfogder varetager deres Embede paa rette Maade, og at Borgerne ligeledes skikker sig tilbørligt mod Borgmestre og Raad; endvidere skal Lensmændene sørge for, at der indsættes dygtige Folk til Borgmestre, Raadmænd og Byfogder. Det befales derfor alle at være Lensmændene hørige og at henvende sig til dem med eventuelle Klager; de skal da sørge for, at enhver faar sin Ret¹¹¹).

Disse Brydninger er alle udelukkende af p o l i t i s k Karakter, paa den ene Side Magistraten, paa den anden Menigheden, ikke af s o c i a l Art; thi Haandværkerne staar ikke mod Købmænd, saaledes som i de tilsvarende Kampe i Tyskland; men alle, der ikke sidder i Raadet eller staar i nøje Forbindelse dermed, danner Enheden det menige Borgerskab, Raadets Kontrapart.

Som før nævnt fremgik der af disse Uroligheder Indrømmelser til Borgerne af ren lokal Natur, og naar de i den følgende Tid gør deres Indflydelse gældende, kan det ske under to Former; enten optræder de in pleno som »M e n i g h e d e n«, eller de lader et Nævn, d e 2 4 M æ n d, repræsentere dem. Den første Form, der allerede findes i Ringsteds Stadsret (se foran Side 44), træffer vi anvendt i Hyldingsfuldmagten af 20. Juni 1584 (se Tillæg I),

hvor det oven i Købet er Menigheden alene, der udnævner og befuldmægtiger Byens Repræsentanter, og i Fuldmagten af 7. Maj 1608 til Electionen s. A., hvor Menigheden sammen med Borgmestre og Raad udnævner og befuldmægtiger Byens Repræsentant. Den anden Form med et 24 Mandes Nævn møder os derimod i Hyldingsfuldmagten af Marts 1610 (se Tillæg I).

Da disse faa Eksempler er de eneste Vidnesbyrd, vi har fra Ringsted om Menighedens Indflydelse før 1619, skal vi her undgaa en nærmere Omtale af de 24 Mænd og deres Virksomhed og gaa over til at undersøge, hvilken Indflydelse Kronen i Middelalderen og det 16. Aarhundrede kan have haft paa Købstadsstyret, og hvorledes denne Indflydelse er blevet haandhævet. Forinden skal dog her som Tillæg vedføjes de ovenfor omtalte Hyldings- og Electionsfuldmagter.

TILLÆG I.

HYLDINGSFULDMAGTER 1584, 1608 OG 1610

^{20/6} 1584. Menigheden i Ringsted udnævner og befuldmægtiger Borgmestrene Kristoffer Jensen og Jørgen Hansen, Raadmændene Peder Sørensen og Bernt Hansen samt Borgerne Jens Lauritsen, Hans Ibsen, Laurits Ibsen og Rasmus Hansen til at repræsentere Byen ved Hertug Kristians (senere Kr. den Fjerde) Hylding i Ringsted den 8. Juli 1584, jvnf. kgl. Missive af 10. Januar s. A.

»Wy menige Almuge och Indbøgger wdj Ringsted, gjørre witterligt for alle, at effter som wy naagen Tiid forleden siden haffuer bekommit Kong: May: wor Allernaadigste Herris Breff och Befal-

lingh, at wy skulle lade møde til Høybaarne Førstis och Herris Hertugh Christians Hans Naadis Søns Hyldingh, som er forordineret at skulle skee her samme Stedtz then 8. Julij først komendis, begge Borgemestere, tuende Raadmend och fire aff Borgerne, met Fuldmackt aff alt Byen, met worris Städtz Indsegel. Saa haffuer wy forthi nu effter Høybemælte Kong: May: Befallingh wdualt och tilneffnt, och nu met thette wort obne Breff wduellie och tilneffne erlige Mend Christoffer Jenssen och Jørgen Hanssen Borgemestere, Peder Seurenssen och Berint Hanssen Raadmend, Jens Lauritzen, Hans Ibssen, Lauritz Ibssen och Rasmus Hanssen Borgere, och thennom met thette wort obne Breff Fuldmackt giffue, paa allis worris Wegne forne Dag met wor Städtz Secret til Stæde at werre, at confirmere och bekreffte, hues Breffue som tha om Høybaarne Førstis Hertug Christians Hyllingh wd-giffuis: Til ydermere Widnesbyrd at saa aff oss menige Indbøggere wdj Ringsted samtøckt och be-raad er, haffuer wy thette wort obne Breff met Byens Indsegle bekrefftet:

Schreffuit wdj Ringsted then 20. Junij Aar 1584. «

Herunder findes paatrykt Byens Stadssegl, der er velbevaret. Fuldmagten, der er paa Papir, beror i Rigsarkivet (Hyldinger 45).

^{7/5} 1608. Borgmestre, Raadmænd og det menige Borgerskab i Ringsted udnævner og befuldmægtiger deres Medborger Raadmand Jørgen Nielsen til at repræsentere Ringsted Købstad ved Electionen af Kong Kristian den Fjerdes Søn Hertug Kristian (død før sin Fader) i 1608. Fuldmagten slutter med en Ansøgning om yderligere »Frihed og Benaadning«, da Byen ikke har no-

gen betydelig Købstadsnæring eller Avlsbrug udover lidt Jord, hvoraf Borgerne betaler Landgilde og andre Tynger efter samme Takst som Landboerne.

»Wi Borgemestere, Raadmend, sambt meenige Borgerschab wdi Ringsted Gjørre witterligt at eptersom wi forfare att wor Allernaadigste Herre och Konningh Christiann thenndt Fierde, disse sinne Rigers, Dannmarckis och Norgis Inndbygere till Gaffnn och Beste, haffuer for gott och raadsomt ahnseett, att thennde Høyborne Første och Herre Her Christiann Arffuing till Norghe, Hertugh vdj Slessuigh, Holstenn, Stormarnn och Dittmerschenn, Greffue wdj Oldennborrig och Dellmennhorst Hanns Naadis elskelige kiere Sønn bliffuer vdwalt och forordineritt till dette Riigis Regierinng sambt dess vnnderliggennde Riige, Lannde och Provincier epter Hanns Naadis dødelig Affganng, och enndog Hanns Mait: gierne saae att sligt Wall aff meenige Hanns Naadis Vndersaatte /: saa mannge saadan Hanndling burde att offuerwere :/ enhelligen och sambdrehteligen, paa ett beyleligt Sted skee kunde och dess Dag er kundtbar, och en huer beuist, att saa mannge Folck och enn slig stor Forsamblingh ecke forskriffues eller till Gaffns holdis kanndt for Riigenns Storheed Skyldt och der mange Provincier derudj erre, huilcke wdenn stor Besueringh och Vleyligheddt icke alle paa enn Stedt kunde forskriffues och hennbeskiedis, huorfor Hanns Mait: fornøden och raadsompt erachter, att de fire Rigenns Stenner: som er Riigens Raadt, Ridderskabitt, Clereciet och Borgerskabitt, nu i Thiide, och saa snart Hanns Naadis Patent bleff kundgiort, gjorde ett Vdskudt, paa en wiss Annthall Personer aff huer Stannd udj

huer Provintz att hues de Personer, som vdneffnis till Vdskudt aff de andre som hiemme bleffue, udj forne Sagh gjorde, besluttitt och foraffskieditt och med derris Breff och Seigell tillsagde och loffuede dett wilde de alle och samptligen, huer Stannd och huer Provintz for dennom och theris Arffuinger och Epterkommere saa erligenn fast och vbrødeligenn holde och epterkomme, ligesom dett waar giort aff dennum selffue, och de haffde weritt alle personligen tillstede, och Hanns Mait: att wille thill forne Hanndlings ydermeere Befordringh forordinere nogle hanns Raad och goede Mendt, som paa Hanns Mait: Wegne denne forne Sag med Hanns Mait: elschelige Riigenns Stender skulle handle och tractere, och huis Hanns Mait: tha paa Høybemelte hanns elschelige Søns Wegne loffuer och tillsiger, thet will Hanns M: aldelis holde, vdi Gierningen epterkomme, och med Hans M: Breff och Seigell bekrefftige, saa alle Hanns M: Vndersaatte dermed aldelis skulle were tillfrids och forseckeritt,

Tha haffue wy Borgemestere, Raadmendt, sampt meenige Borger her vdi Ringsted, och huer for sig epter forne Hanns M: Naadigste Begierinngh till Vdskud her aff woris Bye Ringsted vdnefft woris Medborger Jørgen Nielssønn Raadmand her sammesteds, och hannum Fuldmagt giffuitt och nu med dette wort obne Breff Fuldmagt giffuer, att hues hand med de andre forne Riigens Stender /: saawitt Borgerskabitt belanger :/ vdi denne forne Sag gjører, beslutter, och foraffskieder, dett loffue och tillsige wi alle samptligenn och en huer for oss och woris Arffuinger och Epterkommere, saa erligen, fast, och vbrødeligenn, att holde och epterkomme,

ligesom dett waar giort aff oss selff, och wi alle haffde weritt personnligen tillstede, och erre dog der hoss paa dett aller wnderdanigste begierenndis att epterdi wi udi denne ringe Bye, icke haffuer nogen synnderlig Kiøbstedes Næringh eller borgerlig Brugh /: som andre omliggendis Kiøbsteder her inde i Lannditt eller wed Søkanten :/ vden hues ringe Saaelandt wi bruger och giffuer Landgilde aff thill Cronnen lige wed andre Landboer, wi da nadigst med nogen ydermeere Friiheed och Benaadingh mue nadigst bliffue betenckt och forsørgett, enten nu eller udi Frembtiiden paa dett wi tilbørlig kongelig og Byes Tyngge kunde wed Magt holde, saadant will Gud Allermegtigste woris Allernaadigste Herre och Konning rigeligen igien med ett langwarigt och løksaligt Regimente haffue belønnitt. Och wi alle /: som tilbørligt er :/ stedtze will finndis Hanns Mait: vnderdannige och troe Vndersaatte, Actum Ringsted dænd 7 May Anno 1608, thill Winndisbiurd er woris Stads Secret her nedden vnder hengendis.«

Herunder Byens Segl i Rem, velbevaret. Fuldmagten, der er paa Papir, beror i Rigsarkivet (Hyldinger 66 a).

?/ 1610. Et 24-Mands Nævn bestaaende af Raadmændene Peder Kristensen og Laurits Jensen og Borgerne Laurits Jensen, Hans Ibsen, Laurits Fransen, Niels Mortensen, Hans Pottemager, Kristoffer Jensen, Oluf Smed (sen. og jun.), Søren Skomager, Niels Klausen, Rasmus Vincentsen, Niels Hansen, Jakob Andersen, Jep Olsen, Niels Ibsen, Kristen Nielsen, Hans Laursen Mørup, Hans Laursen, Mads Holst, Niels Holst, Oluf Sørensen og Hans Sørensen befuldmægtiger Borg-

mester Jørgen Hansen, Raadmændene Rasmus Hansen og Jørgen Nielsen og Borgerne Knud Pedersen, Hans Poulsen, Ingvor Jensen og Peder Pedersen til at repræsentere Ringsted ved Hyldingen den 14. Marts i København af Kristian den Fjerdes ældste Søn, den i 1608 eligerede Hertug Kristian; jvnf. kongelig Missive af 3. Januar 1610.

»Wi effterskreffne Peder Christensøn, Lauritz Jenssøn, Raadmend, Lauritz Jenssøn, Hans Ibssøn, Lauritz Frandsøn, Niels Mortenssøn, Hans Pottemacher, Christoffer Jennssøn, G: (d. v. s. gamle) Oluff Smed, V: (d. v. s. unge) Oluff Smed, Søffren Skomager, Niels Claussøn, Rasmus Wincentzøn, Niels Hanssøn, Jacob Annderssøn, Jep Oelssøn, Niels Ibssøn, Christen Nielssøn, Hans Laurssøn Møerup, Hans Laurssøn, Mads Holdst, Niels Holdst, Oluff Søffrenssøn, och Hans Søffrenssøn Borgere och Indbygere vdi Ringsted, giørre witterligt for alle med dette wort obne Breff, att efftersom worris kierre Øffrigheed, Borgemester och Raadmend vnderdanigst haffuer bekommitt wor Allernaadigste Herris och Konnings obne Breff, aff Kiøbenhauffns Slott dend 3. Januarij sidst forleden vdgiffuit, indeholdendis i sinn Meening, att efftersom meenige Riigens Stender nu nogen rumb Tiid forleden aff høywichtig Betenckende haffde samptligen keyst korridt och vdwaldt dend Høyborne Første Hertug Christian, Hertug till Schlessuigh, Holstein p. Hans Maytz elskelige kierre Søn till Danmarckis och Norgis Konning att werre, om Gud Allermegtigste dett saa haffde forseet att H: F: N: (d. v. s. Hans fyrstelige Naade) hans kierre Her Faders !: nu worris Allernaadigste Herre och Konnings :/ Døed offuer-

leffuendis worder, thend euige Alldsommegtigste Gud Hans K: M: dog effter sinn guddommelige behagelige Wilge och Forsiun, wed Liffuis Sundheed och Wellfartt, sampt fredeligt och lycksaligt Regimentte, lenge och well erholde och naadeligen beuare sitt Allerhelligste Naffn till Loff och Æhre. H: M: Riiger och Lande och meenig Vndersaatte till Gaffn och Goede, da haffuer H: M: nu for raadeligt och gott anseett, effter dend Vdwegelsse skeed er aff meenige Riigens Stender och gamble Skieck och Sedwanne, her vdi disse Lande och Riiger altid wer- ritt haffuer, att lade hylde Høybemelte Hans M: elskelige kierre Søn, aff alle Vndersaatte her vdi Riigitt vdi ett huer Land vdi shær (d. v. s. især), och berammitt samme Hylding att skee skulde her vdi Sieland vdi Kiøbenhauffn paa dend 14. Dag Martij nu først kommendis, och derhoss naadigst beder och befaller oss meenige Borgerskab, till forne Tiid och Sted at lade frembkomme och møede tillstede worris Borgemester och tho Raadmend med fire andre fornehme Borgere, med worris Stads Seigell och allis worris Fuldmagt, da ydermeere att forfare huis till samme Tiid om Høybemelte hans elskelige kierre Søns Hylding bliffuer forregiffuen, och derudinden gjørre och sambtøcke huadsomhelst andre H: M: Vndersaatte for gott anseendis och gjørrendis worder, som dett Breff wittløfftigen indeholder,

Da haffuer wi forne, sampt Borgemester Raad och meenige Borgerskab vnderdannigst werritt forsamblit paa wort Raadhuus och oss med huer andre beraadslagitt, och wor kierre Borgemester, erlig och welforstandig Mand Jørgen Hanssøn till Assistent vdi dend Ærinde och Bestilling, tilbetroett

samtøcht och fuldmechtigitt, och nu med dette wortt obne Breff tilbetroer sambtøcker och Fuldmagt giffuer forne worris Borgemester saa och erlig och welforstandige Mend Rasmus Hanssøn, Jørgen Nielssøn Raadmend, Knud Pederssøn, Hans Pouelsøn, Inguor Jenssøn, och Peder Pederssøn Borgere her sammesteds till bestempte Tiid att møede och werre tillstede vdi Kiøbenhauffn och paa worris och meenige Borgeris Wegne att forfare, huis da, om Høybemelte wor Naadigste vnge Herre och Prindtzis Hylding worder forregiffuen, och derudinden at gjørre och sambtøcke huis andre Riigens Stender, och meenige Vndersaatter, for gott anseendis och gjørrendis worder, och huis forne worris Fuldmegtige paa deris egne och worris Wegne derudinden gjørre, suerge och hylde, dett skulle wi alle samt och sønderlige, som erlige och tro Vndersaatte fast och vbrødeligen holde och effterkomme ligeruiis, som wi det selff personligen giortt, sourid och hyl-ditt haffde, vden Argelist, till Widnisbiurd haffr wi forne tillkorne, paa meenige Borgerskabs Wegne dende woris Fuldmagt beseglit, Actum Ringsted dend . . . Martij Anno 1610.«

Dateringen er ikke fuldstændig, idet man ikke har tilføjet Tallet i det aabne Rum foran »Martij«. Dokumentet, der findes i Rigsarkivet (Hyldinger 81 a), er paa Pergament og forsynet med samtlige 24 Nævningers Segl i Remme i velbevaret Stand.

B.

KRONENS KONTROL

Hvor selvstændige Byerne end var i Middelalderen, helt uindskrænket raadede deres Magistrater

dog ikke. Altid havde Købstæderne over sig en Herre, ikke blot af Navn, men ogsaa af Gavn. Denne Herre kunde i hin Tid være Kongen selv; men ogsaa Kirken og verdslige Fyrster kunde have Købstæder under sig. Vi véd, hvorledes Sidelinjer af Kongehuset, Bisper og Klostre har haft Højhedsret over enkelte Købstæder; langt den største Part af Byerne var imidlertid Kongens Ejendom, idet de dannede de saakaldte »Konunglev«. Oprindelig har Ringsted ogsaa været Krongods, indtil flere Konger gav Byens Marker til Ringsted Kloster. Erik Emune havde 1135 skænket Klosteret det halve af Ringsted Lund og 10 Mark af Midsommersgælden¹¹²). 1148 gav Sven Grathe hele Thislund Skov, hele Midsommersgælden af Byen og Dagsværk i Høsten af Ringsteds Indvaanere, som da maa have været Fæstere, efter den gamle, sande Takst; allerede ved sin Regerings Begyndelse havde han skænket Klosteret det halve af Byens Mark, en Eng og et Møllested, sandsynligvis Have Mølle¹¹³), og i 1164 gav Valdemar den Første Klosteret Resten af Bymarken og Tienden af den hele Mark. Saaledes var i Aarene 1135—1164 hele Ringsted Købstad med Tilliggender blevet Klosterets Ejendom. At Kronen imidlertid har faaet Erstatning for det saaledes tabte »Konunglev«, fremgaar ikke af Gavebrevene, men derimod med al ønskelig Tydelighed af Kong Valdemar Sejrs Jordebog, hvori vi finder følgende Bemærkning:

»Hec pertinent ad kunnunglef in selandia
 Syburgh cum attinenciis suis quod datum est pro
 Ryngstath.«¹¹⁵).

I Oversættelse:

»Dette hører til Konunglev i Sjælland: Søborg med sit Tilliggende, som er givet for Ringsted.«¹¹⁶).

I Følge ovenstaaende er Søborg, dengang Slot og Købstad, nu By og Sogn i Holbo Herred, givet i Mageskifte for Ringsted, og det maa være sket i Aarene 1135—1164, at Søborg blev Krongods. Slottet stod som Kongsgaard, til det antagelig blev ødelagt i Grevens Fejde.

Hvorledes det imidlertid er gaaet med Klosterets Højhedsret, skal vi ikke kunne afgøre; nok er det, at i Aaret 1387 vender Herskabsretten tilbage til sit Udgangspunkt, Kongemagten. Den 16. Januar nævnte Aar var Kong O l u f i Næstved, og i et Brev af denne Dag forlenede han og hans Moder Dronning M a r g r e t e Ridderen F i k k e K o r t s ø n M o l t k e (til Kyse, Hovedgaard i Øster Flakkebjerg Herred) med B o r g e n S a l t ø i Saltø By (samme Herred), selve B y e n S a l t ø og alle dens Tilliggende, nemlig E n ø (ved Karrebæksminde), K a r r e b æ k, G u m p e r u p, »A n g h e r t o r p«(?), fem Gaarde i M e n s t r u p, en Gaard i L i n d e (i Bjeverskov eller Fakse Herred), en Gaard i J o n s t r u p (antagelig Hovedgaarden J. i Bjeverskov Herred) og to Gaarde i T o s t r u p (Øster Flakkebjerg Herred) med alle kongelige Rettigheder, saalænge han levede, paa den Betingelse, at alt dette Gods efter Fikke Moltkes Død atter tilfaldt Kongen eller hans Moder. Grunden til denne Forlening var, at Fikke Moltke havde overladt Kongen og Dronning Margrete R i n g s t e d B y, Gaarden i Ø r s l e v og alt andet Gods dør og en Mølle, hvilket han havde haft i P a n t af Kongen. Brevet lyder i Uddrag som følger (Forkortelserne er opløst):

»Olauus dei gratia Dacie Noruegie Sclauorum Gothorumque rex et verus hæres Suecie [etc.] ex quo Dominus Vikko Molteke miles sanus et incolumis nobis et matri nostre Domine Margarete villam Ringstadiensem, provinciam Ringstadhæ Herred, curiam in Ørsløf et omnia alia bona ibidem et molendino (sic!), que a nobis in pignere habuit , ad manus resignavit, nos Domino Vikkoni fortalitium nostrum Sooltæ cum omnibus bonis nostris in villa Sooltæ et pertinentiis suis universis, videlicet Ethnøø, Karæbek, Gumporp, Angherthorp, quinque curiis in Meenstorp, una curia in Lyndhæ, una curia in Jonsstorp et duabus curiis in Thorstorp cum omni iure regali in recompensam predictorum honorum ad dies suos libere perfruenda tradimus hac addita conditione, quod quandocumque Dominus Vikko decesserit, fortalitium Sooltæ cum omnibus bonis prescriptis ad manus nostras vel ad manus matris nostre libere revertatur Datum Nestwedis anno Domini millo ccc^o lxxx septimo, quarta feria proxima post octauam epyphanie Domini, nostro sub sigillo.«¹¹⁷).

Saaledes var Ringsted Købstad altsaa atter vendt tilbage til *K r o n e n*, og som Følge heraf var det af Kongens Haand, at Byen modtog sine *P r i v i l e g i e r* den 2. Januar 1441 (se foran Side 54 flg.). Endnu en Gang skiftede Byen imidlertid Herre.

I September 1445 ægtede Kong Kristoffer af Bayern den kun 14 Aar gamle *D o r o t e a*, Datter af Markgreven Johan Alkymisten af Brandenburg, og deres Bryllup blev med Pomp og Pragt holdt i

København. I Morgengave blev der tillagt den unge Dronning store Forleninger i hvert af Rigerne; i Danmark fik hun saaledes Slottene Haraldsborg og Skjoldenæs og Købstæderne Roskilde og Ringsted¹¹⁸).

Kongen maa imidlertid her, hvor det kun drejede sig om en Bortforlening, ikke om et Ejerskifte, have forbeholdt sig Højhedsretten, hvilket ogsaa fremgaar deraf, at Kristoffer af Bayern den 9. December 1447 atter giver Byen Privilegier, denne Gang om Toldfrihed (se foran Side 58).

Da Kongen jo nu imidlertid ikke selv kunde være allestedsnærværende og altsaa ikke i egen høje Person kunde haandhæve sin Højhedsret rundt om i de enkelte Købstæder, maatte han nødvendigvis have en Stedfortræder til at praktisere de kongelige Rettigheder. I Valdemarernes Tid finder vi derfor, at Kongen i Byerne havde en Repræsentant, der varetog hans Interesser; denne Datidens eneste underordnede administrative Embedsmand kaldes Ombudsmand (paa Latin: advocatus, vort »Foged«, og en enkelt Gang (i Slesvigs Stadsret): exactor, d. v. s. »Udøver«.) Den Betegnelse, der sejrede og blev staaende, var Fogden eller Kongens Foged (advocatus). Denne Embedsmand var oprindelig baade Kongens faste Repræsentant i Byens Dagligliv og Udøver af Højhedsretten; men i Tiden omkring Aar 1400 spaltedes Embedet i to: Lensmanden og Byfogden.

Lensmanden, der blev den overordnede af de to, arvede Ombudsmandens Virksomhed som Haandhæver af Højhedsretten; men hertil blev der

knyttet militær Virksomhed, en Arv fra en Embedsmand med en noget mere udstrakt Myndighed end Ombudsmanden, nemlig fra H ø v e d s m a n d e n (paa Latin: *capitaneus*). Da vi imidlertid først i Tidsrummet efter 1536 træffer Lensmænd for Ringsted, skal vi gemme en nærmere Omtale af disse til senere og her beskæftige os med B y f o g d e n, den anden og underordnede Repræsentant, Kongen havde i Købstæderne.

Ved Undersøgelsen af Byfogediet bliver der to Muligheder at skelne imellem: Var Købstaden bortforlenet, maa Byfogden betragtes som Lensmandens Repræsentant. I de Byer, der laa direkte under Kronen, hørte til Kongens F a d e b u r, har den gamle Ombudsmand vedblivende været Kongens eneste Tillidsmand; han har blot skiftet Navn, idet han benævnes Kongens Foged eller Byfoged. Grænsen mellem disse to Kategorier var imidlertid ret udflydende, thi en enkelt Købstad, saaledes som ogsaa Ringsted, kunde jo i en kortere Aarrække gaa over fra den ene Form til den anden. Og laa der et kongeligt Slot i eller ved Byen, greb dette forstyrrende ind, saaledes at Byfogediet kunde ligge til Slottet, medens Byen laa under Fadeburet. Byfogden, der snart kaldes Foged og snart Byfoged (paa Latin: *advocatus, advocatus civilis* og *viceadvocatus*), i Privilegiet for Ringsted af 2. Januar 1441: »Byfouget«, »Foget« og »Foegeder«, maa oprindeligt være blevet udnævnt enten af Kongen eller hans Stedfortræder med Hensyn til Højhedsretten. Senere, i det 15. og 16. Aarhundrede, var det imidlertid ingen Sjældenhed, at Kongen som Tegn paa sin særdeles

Naade og Velvillie gav Borgmestre og Raad i en Købstad Tilladelse til selv at indsætte Byfogden; denne Rettighed overlodes dem ikke ved en almindelig Forordning, men blev givet ved særlige Privilegier eller kunde være Resultatet af en længere Udvikling. Det er vist overordentlig tvivlsomt, om Ringsted Købstad nogensinde er blevet be-naadet med et saadant Privilegium; i alt Fald er ingen Antydning deraf kommet os for Øje, ligesom der i det hele taget heller ikke for vor Bys Vedkommende kan paavises nogen Efterretning fra Middelalderen om Byfogders Ansættelse.

I Bestemmelserne i Ringsted Købstads Privilegium af 2. Januar 1441 figurerer Byfogden et Par Gange (se foran Side 56 (§ 4) og Side 57 (§ 10)). Det ene Sted (§ 4) siges det, at Borgerne i Ringsted skal have Lov og Magt til at tiltale deres Skyldnere og andre, som gør dem Uret, naar de griber dem i deres By, og til at kræve og faa Ret over dem og »seete dem b till Reete derom med Hielp och Raaed vor Byfougets der i Byenn.« Det andet Sted (§ 10) hedder det: Kongen vil have Ret til at indsætte Borgmestre og Styrelse i Byen »och schall vor Foget med Borgermeestre haffue Magt at leyde (d. v. s. styre).«

Efter 1536 — eller rettere fra 1547 — knyttede Kronen alle Købstæderne direkte til sig, idet den lagde dem ind under de kongelige Lensmænd, hvorefter senere. Det siger sig selv, at Lensmanden, der altsaa nu var blevet Udøver af Kongens Højhedsret, ikke kunde føre det daglige Tilsyn med Byen eller personlig udøve alle de Funktioner, Høj-

hedsretten førte med sig; thi han havde andet og vigtigere at tage sig til. Til at besørge alle de løbende Forretninger havde man derfor *Byfogden*, der altsaa i Virkeligheden var den eneste kongelige Embedsmand i Byen.

Kun ganske faa af Byfogderne efter 1536 er blevet udnævnt direkte af Kongen, og Tallet af disse Embedsmænd har dog ellers været stort, da deres *Funktionstid* som oftest kun var kort. Men Grunden er den, at Lensmændene har haft Besættelsesretten.

Den 13. Januar 1544 fik *Abbeden* paa Ringsted Kloster Kongens aabne Brev paa at maatte indsætte *Byfoged* i Ringsted og have Tilsyn med ham, at han hvert Aar ved Juletid gjorde Regnskab for Kongens Rentemester for den kongelige Told og anden Indtægt, der kunde falde der i Byen. Kancelliets Optegnelse derom sker med følgende Ord:

»1544 oct epiphanie domini fick abbeden aff Ringstede eth obet breff, at hand moo sætte byfoget wdj Ringstede by oc haffue wpseende mett hannom, at kon. mts told oc anden rettighed, som faller ther i byen, oc thes frihed bode i marckt och ellers om alt aaret, oc giøre ther fore huert aar om jwlen rede oc regenscaff kon. mts rentemestere wdj Køpenhaffn. Datum Rendesborg vts. (d. v. s. ut supra)«¹¹⁹).

i Følge det tidligere omtalte (se Side 109 flg.) Brev af 10. Oktober 1547 skulde Lensmanden »*Her Mauritz Olsen*« føre Tilsyn med »*Ringstedt*« og som Følge deraf bl. a. paase, at Byfogden aarlig gjorde Regnskab for Kongens

Hofmester eller Rentemester. Dette Regnskab skulde efter en almindelig Befaling af 26. November 1549 (Tirsdag efter St. Kathrine Dag) for Eftertiden altid aflægges ved St. Mortensdagstide¹²⁰).

I Følge et andet Brev af 8. Juli 1561 (se foran Side 91 og 110) fik Lensmanden Peder Bilde Købstæderne Ringsted og Roskilde i Forsvar og skulde derfor bl. a. paase, at Byfogderne varetog deres Embede paa rette Maade, og at der kun blev benyttet dygtige Folk til denne Bestilling. Da Kongen i Aaret 1576 opholdt sig paa Klosteret paa Gennemrejse, gav han Abbeden Bendt Gregersen et Følgebrev dateret 27. Marts til Borgerne i Ringsted om, at han skulde tilskikke Borgmester og Byfoged, naar Behov gjordes¹²¹).

Disse faa Ordre er de eneste bevarede, og skal man dømme herefter, maa man antage, at Lensmanden som oftest har udøvet Besættelsesretten til Byfogedembedet i Kraft af sin Embedsstilling. Sikkert har Byfogden ogsaa aflagt Ede til Kongen for Lensmanden for at spare sig den vanskelige og bekostelige Rejse til Hovedstaden.

I Modsætning til Borgmestre og Raadmænd beklædte Byfogden som oftest kun sit Embede en kortere Tid, og behagelig har Stillingen saa sandelig ikke været. Hin Tids Folk havde en umaadelig Lyst til Processer og var overordentlig trættekære; Retshandlingerne forløb langfra altid i ublandet Fred og Idyl. Embedet kunde i det hele nok siges være i Stand til at sætte sin Mand graa Haar i Hovedet. Desuden var det heller ikke behageligt, at Byfogdens Bolig — som det var Tilfældet mange Steder — toges i Brug som Fængsel; thi selvom

det efterhaanden blev almindeligt, at Købstaden fik sit eget »Tyvehul« i Raadhuskælderen, kunde der dog selv i anseeligere Byer ofte mangle et Fængsel. Hvorledes Forholdene i denne Henseende var i Ringsted i det 16. Aarhundrede, ved vi ikke. Hertil kan føjes, at Byfogedbestillingen lagde Beslag paa megen Tid: Bytinget blev holdt en Gang ugentlig, Udpantninger og andre lignende Forretninger tog ogsaa sin Tid, og da Byfogden jo ligesom Borgmestre og Raad havde borgerligt Erhverv, kan man ikke fortænke ham i, at han tit blev ked af sit Embede, der oven i Købet som Regel var usselt lønnet. Der kunde være tillagt ham Embedsjord, og ofte var han fritaget for Skat og andre Byens Tynger, ikke i Kraft af et almindeligt Privilegium, men ved en — ganske vist sædvanemæssig — personlig Begunstigelse. Først i Slutningen af det 16. Aarhundrede synes Pengeløn at være blevet almindelig, og den toges da som Regel af Sagefaldet (Bøderne) og de andre Beløb, der kom ind i Byfogdens Kasse.

Gør man Spørgmaalet: Hvem var kvalificeret til Byfogedembedet? til Genstand for Undersøgelse, maa vi erkende, at Betingelserne for at blive benaadet med denne Stilling hverken var mange eller store. Vedkommende skulde helst være Borger i Byen og være ægtefødt; juridisk Viden var uundværlig; men alligevel var det smaat bevendt hermed. Naar det gælder Smaabyerne, hvortil Ringsted hørte, kan de eneste udkrævede Kvalifikationer siges at være disse, at Byfogden skulde være en god, uberygtet Dannemand. I Forbigaaende kan nævnes et lokalt Eksempel paa,

at man — hvad juridisk Kundskab angaar — heller ikke ved Besættelsen af et saa overordnet Embede som Landsdommerstillingen tog sig Sagen altfor højtideligt. Den 31. Marts 1630 fik Jakob Ulfeldt, Lensmand paa Ringsted Kloster, kongeligt

Brev om, at han maatte være Landsdommerbestillingen kvit. Da Jørgen Seefeld, hans Efterfølger som Lensmand, skulde have Embedet, men erklærede, at han ikke var synderlig kyndig i den danske Lov, skulde Jakob Ulfeldt forvalte Embedet indtil næste Herredag. Imidlertid vilde Jørgen Seefeld saa besøge Landstinget og dér overvære Retssagernes Behandling for paa den Maade at lære »huorledis Processen her vdi vort Land driffuis«¹²²).

Byfogden var først og fremmest **R e t s b e t j e n t**; han forestod Bytinget, hvor han fungerede som Dommer i denne Periode. Om dette Hverv saavel som ogsaa om de deraf flydende Forretninger (Opkrævninger af Sagefaldet, Udpantning m. v.) skal der fortælles i et særligt Afsnit om Retsplejen i vor By.

En anden af Byfogdens faste Funktioner var Overopsynet med den offentlige Orden og Sikkerhed i Byen; desuden skulde han sammen med Borgmestre og Raad paase, at Regeringens mange **F o r o r d n i n g e r** bekendtgjordes og overholdtes (f. Eks. de talrige Udførselsforbud, Møntforordninger etc.).

Endelig optræder de fleste Byfogder som **C i s e m e s t r e** og, hvor Byen har Toldsted, tillige som **T o l d e r e**, saaledes at disse to Stillinger næsten var fast sammenknyttede. En Gang om Aaret skulde Byfogden gøre **R e g n s k a b** for de oppebaarne Penge, der indbetaltes direkte til Kongens Rentekammer. I **R i n g s t e d** skulde Byfogden i Følge et Brev af 13. Januar 1544 til Abbeden i Ringsted Kloster hvert Aar ved Juletid aflægge Regnskab for Kongens Rentemester i København angaaende den kongelige Told og anden Indtægt, som kunde falde dér i Byen¹²³). I det flere Gange omtalte Brev af 10. Oktober 1547 bestemmes det ogsaa, at Byfogden aarlig skal gøre Regnskab for Kongens Hofmester eller Rentemester¹²⁴). Den 26. November 1549 befaledes det ved en almindelig Forordning, at Byfogderne for Fremtiden skulde aflægge Regnskabet ved St. Mortensdagstide.¹²⁵)

De Penge, for hvilke Byfogden skulde gøre Regn-

skab, bestod af saadanne Oppebørsler som Sagefald, Førlovspenge, Dane arv, samt Told og Cise. I Forbigaaende skal nævnes et Par Tal for at anskueliggøre Sagefaldets (Bødernes) Størrelse:

Omkring Aar 1523 nedskrev Frederik den Førstes Kansler Klaus Gjordsen nogle Optegnelser angaaende Kronens Indtægter paa Kong Hans' Tid; han oplyser da bl. a., at af Ringsted havde Kongen haft en Indkomst paa 24 Mark i Byskat; »ther tiil 14 marck ssagefalldett, sommetiidt mere oc mynder«.¹²⁶)

Jomfru Marie Fødselsdag den 8. September 1513 fik Jep Nielsen, Byfoged i Ringsted, Kvittering for, at han havde for »fornøjet« Kongen med 33 Mark 5 Skilling 1 Hvid af Sagefald og lignende, som han havde oppebaaret i Ringsted, siden han sidst gjorde Regnskab. Kancelliets Optegnelse derom lyder saalunde:

»Jep nielssen byfoget wdi Ringsthede Ffiick quitantantz at han haffuer fornøffwit myn herris nade xxxiiij marck v skilling i alb paa regnskab aff hwes Sagefald oc annen deell som han ther i Ringstede by wpbaaret haffuer Siiden han gjorde ther siisth Regnskab fore Thii Cum inhibicione consueta Datum in castro nostro helsingborgh ipso die Natiuitatis virginis Anno etc mdxiiij.«¹²⁷)

Den 3. Maj 1514 fik den samme Jep Nielsen, Byfoged i Ringsted, Kvittering for 30 Mark han havde givet Kongen af det, han havde oppebaaret i Ringsted siden sidste Regnskabsaflæggelse; Kancelliets Optegnelse sker med disse Ord:

»Jep nielssen byfoged i Ringstæd Ffick quitanciam

at han haffuer fornøget myn herris nade xxx marck paa regneskab aff hwes han haffuer vpborit vti ringsted siden han sistis gjorde regneskab Cum quitançis Datum in castro haffnensi die inuentionis sancte crucis annj etc mdxiiij. («¹²⁸)

Som man ser af de to Data for den aarlige Regnskabsaflæggelse, den 8. September og den 3. Maj, kunde det synes, som har der været noget tilfældigt over denne paa dette tidlige Tidspunkt, og vi bestyrkes yderligere i vor Formodning af følgende Efterretning derom.

Onsdagen den 2. Juni 1518 lever J e p N i e l s e n endnu som Byfoged i Ringsted, og han har nævnte Dag aflagt Regnskab for Kongens Tilgodehavende i Ringsted; i Kancelliets Brevbøger støder vi nemlig paa følgende Optegnelse:

»Jep nielson byfoget i ringstede Ffiick quitancie at han haffuer nw giort rede och regenscab fore hues sagefald told oc annet som paa myn herris vegne vpboret haffuer siden sistis hand gjorde regenscab oc indtil nw oc bliffuer hand myn herre incthet skyldug effter hans regenscabs lydelse cum clausulis consuētis datum haffnie in profesto corporis christi Anno mdxviiij. («¹²⁹)

At Byfogden ikke altid har haft samtlige C i s e p e n g e at gøre Regnskab for, fremgaar undtagelsesvis af en Kancellioptegnelse dateret København, Mandagen den 12. Januar 1518, hvori det berettes, at Borgmester og Menighed i Ringsted har aflagt Regnskab for halvandet Aars Cisepenge af dansk Øl, regnet til Helligtrekongers Dag (Tirsdagen den 6. Januar) 1518; Beløbet var paa 16 Mark 9 Penninge,

hvilke Penge de havde betalt Kongen og faaet Kvittering for. Den omtalte Optegnelse lyder, som følger:

»Borgemester oc menighedt i Ringstede
haffue nw sammeledis giørdt Regenskap fore $j\frac{1}{2}$
aarss Siisse penninge aff danst øll the vpboret haffue
i forneffnte Ringstedt Som er fraa første tiidt the
finge befalling i theris by samme Siisse at wedtage
och vdgiffue oc swa Indtiill nw helge tree kongers
dag nest forleden, oc war swmmen aff forneffnte
Siisse penninge xvj marck och ix penninge Som the
myn herre nw tiill gode rede antwordet och betalet
haffue Cum clausulis consuetis Datum Haffnie 2a
feria post epiphanie domini anno eiusdem
mdxviiij.«¹³⁰)

Fra Tiden omkring 1600-Tallet er der bevaret Byfogedregnskaber fra de fleste Byer; fra Ringsted har vi saaledes Byfogdens Regnskab fra den 28. November 1616 til 13. Oktober 1617, 8. December 1617 til 8. December 1619 etc.; men da de først optræder saa sent, at kun tre af de bevarede Regnskaber falder i det her omhandlede Tidsrum, vil vi gemme en nærmere Omtale af dem til senere.

Byfogden, der oprindeligt var Magistratens Overordnede og endnu i Stadsretterne og Privilegierne var Borgmestre og Raad jævnbyrdig, var imidlertid sunket ned paa Tredjepladsen i Rækken: Borgmestre, Raad og Byfoged; Forklaringen paa denne gradvise Forandring i Byfogdens Myndigheds Udstrækning maa sikkert søges deri, at Udviklingen i Byfogedembedet mere og mere bærer henimod et udelukkende Retsbetjentembede. — — —

Til Slut skal meddeles nogle Personalialia vedrørende de Ringsted Byfogder før 1619. —

Den tidligst kendte Byfoged i Ringsted er den »Jens S u e l l, byfoghet i Ringstæde«, der nævnes i et Dokument af 22. Januar 1494.¹³¹) Der næst kommer den ovenfor omtalte J e p N i e l s e n, der nævnes 1513, 1514 og 1518.

I Frederik den Førstes danske Registranter findes fra Tiden mellem 24. Juni og 4. Juli 1532 en Notits der nævner en Byfoged A n d e r s F u g l; Optegnelsen lyder saaledes:

»Anders Fwell, byfoget i Ringstet, tiiltall tiill Jep Styszen, borger ther sammestedz.«¹³²)

Muligvis er den Borger J e p S t i g s e n, med hvem han laa i Strid, identisk med den »Jep Stygsen«, der nævnes som »borgemester i Ryngstædhe« den 25. Januar 1542.¹³³)

I Jordebogen til Ringsted Klosters Lens Regnskab 1570—1571 ses »Jens Lauritzen Byefogitt« at have svaret en Afgift bestaaende af 3 Pd. (ca. 12 Tdr.) Byg og »1 Haffe Garnn«. For sine Oldensvin har samme Jens Lauritsen givet 8 Skpr. Havre.¹³⁴)

I Følge Lensregnskabet for Aaret 1578—1579 gav Byfoged J e n s N i e l s e n 2 Gæs i Afgift for en Eng i Bedsted.¹³⁵) I 1585—1586 fik han af Ringsted Kloster for sin Tjeneste 1 Td. 6 Skpr. Byg; i en Randnote i Regnskabet oplyses, at han »fick forgangen Aar eckøn 1 Td.« Som Bilag (Nr. 124) findes Jens Nielsens Kvittering saalydende:

»Jenns Niillsenn Byefogit vdj Rinngstade kiennnd mett thette mitt openn breff att jeg haffuer oppeborit aff Erlige Velbyrdige Mannde Christiano Machabeo atthenn Skpr. Bygh for aar som er fran Philippj Jacobj Dag 85 oc till Phillipj Jacobj Dag 86 huilckit

Kornn mig er beuilgit aff Rinngsted Closter paa Kong: May: Vegne for mynn Thienniste, Thill Vinndsbyrd trycker jeg mitt Signet under thette mitt oppenn Breff Actum Rinngstade thenn 24. Aprilis 86. « (Grønt Segl.)

Af Skovbogen til samme Regnskab fremgaar, at Jens Nielsen to Gange har købt 10 Læs Ved hos Jens Hansen i Haraldsted og hver Gang givet 1 Tønde Havre derfor. Desuden har han lejet Eng i Bedsted og Humleore, hvorfor Afgiften har været 4 Gæs og 4 Høns.¹³⁶⁾

At Jens Lauritsen, der var Byfoged 1570—1571, ogsaa var det i Aarene 1574—1576, erfarer vi af et Kongebrev af 7. December 1593, hvori det siges, at Byfoged Jens Lauritsens Arvinger i Ringsted resterer med de to Aars Regnskab 1574—1576. Den 20. December 1594 er Regnskabet endnu uafgjort.¹³⁷⁾

I et Kongebrev af 14. September 1593 fortælles der os, at Klaus Pedersen, Byfoged i Ringsted, sidst gjorde Regnskab til Paaske 1592.¹³⁸⁾ Den 18. December følgende Aar fik Klaus Pedersen Ordre til inden 1. Maj 1595 at klargøre Regnskabet Paaske 1592 til Paaske 1594, hvormed han resterede, i Rentekammeret; hvad han blev skyldig, skulde han da betale, hvis Kongen ikke skulde gribe til at tiltale ham paa det strengeste.¹³⁹⁾ Saa sent som den 23. Januar 1597 er Regnskabet endnu ikke aflagt; thi Klaus Pedersen, forhen Byfoged i Ringsted, resterede med 24 Dlr. 1 Skilling lybsk paa Regnskabet Paaskedag 1592 til Mikkelsdag 1594, da han blev Bestillingen kvit.

I samme Brev af 23. Januar 1597 erfarer vi, at

Laurits Jensen, Byfoged i Ringsted, resterer med Regnskabet Mikkelsdag 1594 til Aarsdagen 1596.¹⁴⁰⁾

Den 10. Oktober 1599 fik Byfogden Peder Ibsen i Ringsted Befaling til at betale, hvad han var blevet skyldig paa Regnskabet til Paaskedag 1599.¹⁴¹⁾

Den samme Peder Ibsen kender vi fra Ringsted Klosters Lens Regnskaber, hvori han optræder første Gang i Aaret 1602—1603, da han i Brevpenninge sammen med sin Skriver Hans Ibsen har faaet af Ringsted Kloster: 1 Pd. (4 Tdr.) Byg som Byfoged og ligesaa som Herredsfoged, hvilken Stilling han ogsaa beklædte.¹⁴²⁾ Samme Indtægt som Byfoged har han haft 1607—1608 og 1611—1612.¹⁴³⁾

Af Klosteret havde han fæstet to Slaader, den ene beliggende »vid Stj Hans Kierckegaard«, for hvilken Afgiften var 6 Skpr. Byg; i 1607—1608 betalte han dog ikke noget for den; »thj then laa i Fælitt«. Den anden Slaade laa »wid Korse Vad«, d. v. s. ved det Sted, hvor nu Sorø Landevej fører over Aaen; Broen dér hedder endnu Korsevad Bro. For dette Jordstykke betalte han i 1607—1608 heller intet, da den ogsaa »laa vdj ligge Maade thette Aar i Fælitt;« ellers var Afgiften 1 Td. Havre.¹⁴⁴⁾ Disse Jorder havde han i Fæste 1609—1610 og 1610—1611;¹⁴⁵⁾ efter hans Død (inden 27. Februar 1612) overtog Enken Gyde Peder Ibsens Fæstejorden og havde den i 1611—1612, 1612—1613, 1613—1614 (laa dette Aar i Fælled) og følgende Aar.¹⁴⁶⁾

At Peder Ibsen ogsaa har haft en Eng i Fæste

fremgaar af en Notits i Regnskabet 1612—1613 om, at Klosteret i Indfæstning har faaet en Okse af Jørgen Nielsen, Landstingsskriver i Ringsted, for en Eng ved Balstrup Egede, kaldet *K o n g e n s E n g*, som forrige Byfoged Peder Ibsen havde i Brug.¹⁴⁷⁾

Sit *B r æ n d s e l s b e h o v* har han ogsaa erhvervet sig hos Ringsted Kloster; saaledes har han i Aaret 1607—1608 købt 18 Læs Brænde for 3 Mark 12½ Skilling hos Rasmus Nielsen i Haraldsted og 6 Læs for 24 Skilling hos »Madtz Pedersøn i Wall-søe«. ¹⁴⁸⁾ Hos sidstnævnte Skovfoged har Peder Ibsens Enke i 1613—1614 ogsaa købt Brænde, nemlig 14 Læs for 3 Daler ½ Skilling.¹⁴⁹⁾ Desuden har hun haft *O l d e n s v i n* gaaende i Klosterets Skove, i 1612—1613 12 Svin for en Afgift af 2 Mark 3 Skilling,¹⁵⁰⁾ 1613—1614 ligeledes 12 Svin, denne Gang for 1 Ort pr. Svin eller ialt 3 Mark i Oldengæld.¹⁵¹⁾

Til Gengæld har Peder Ibsen dog haft Indtægter af Klosteret; eksempelvis skal nævnes, at han den 1. Marts 1611 kvitterede for Penge, han havde modtaget af Peder Kristensen Skriver paa Ringsted Kloster, for 300 *M u r s t e n* til 3 Daler pr. Hundrede, ialt 9 Daler.¹⁵²⁾

I 1599 havde det været galt med Peder Ibsens *R e g n s k a b s a f l æ g g e l s e*; 1610 maa han atter staa for Skud. Den 5. Marts fik Vilhelm Dresselberg, Lensmanden paa Ringsted Kloster, nemlig et Missive fra Kongen om, at Byfogden Peder Ibsen i Ringsted resterede med sit Regnskab for to Aar indtil 1. Maj 1610; Byfogden skulde derfor inden fjorten Dage efter den første Maj møde paa Rentekammeret i København for at forklare sit Regnskab. Gjorde han ikke, som ham var befalet, skulde han tiltales

for Retten, og der skulde ved Vurdering, Borgen eller anden nøjagtig Forsikring sørges for, at de uforklarede Regnskaber en Gang for alle blev klar-gjorte.¹⁵³⁾

I Lensregnskabet 1611—1612 træffer vi første Gang Byfogden »Ingvor Jennssen«, idet han den 27. Februar 1612 havde været Vurderingsmand sammen med Ringstedborgeren Thomas Bertelsen; Taksationsforretningen gjaldt to gamle, udtjente Postheste paa Ringsted Kloster.¹⁵⁴⁾ Ligesom sin For-gænger i Byfogedembedet har Ingvor Jensen faaet Brevpenninge af Klosteret, nemlig sammen med Byskriveren 1 Pd. (4 Tdr.) Byg, saaledes i Aarene 1612—1613, 1613—1614 og 1614—1615.¹⁵⁵⁾

Ogsaa Ingvor Jensen er Fæster under Ringsted Kloster. Først har han en Fjerding, hvoraf han betaler 2 Pd. Byg i Afgift, dernæst en Slaade, hvoraf han svarer 1 Td. Havre; i Husleje og Jordskyld betaler han 2½ Mark 2 Skilling 2 Album. En Eng, han har lejet i Bedsted, koster ham to Lam om Aaret. Disse Udgifter ses han at have haft i Aarene 1612—1613, 1613—1614 og 1614—1615.¹⁵⁶⁾ I Aaret 1613—1614 har han sammen med en Borger Niels Klausen overtaget en Fjerding, hvis Fæster Oluf Eggertsen var død; i Indfæstning har de tilsammen givet 9 Daler.¹⁵⁷⁾ I det følgende Aar er Ingvor Jensens Afgift af Fjerdinger da ogsaa blevet forøget med ½ Pd. Byg.¹⁵⁸⁾

I Følge Regnskabet 1613—1614 har Ingvor Jensen købt Brænde af Klosteret: 10 Læs for 2 Daler 3 Skilling hos Mads Pedersen i Valsø, og af en Fortegnelse med Titlen: »Jørgen Jørgensøn Riidefougedt huiss hand haffuer soldt aff Munnckehaff-

ue« ses Ingvor Jensen at have erhvervet sig en »Thop« for 1 Mark 13½ Skilling.¹⁵⁹⁾

Som Bilag til Lensregnskabet 1614—1615 findes et Bytingsvidne af 15. April 1616, hvori nævnes »Niels Ibsenn Byefougett i Rinngstede«. ¹⁶⁰⁾ Han har ogsaa faaet Brevpenninge som sine For-gængere, nemlig i 1617—1618 sammen med sin Skriver 1 Pd. Byg.¹⁶¹⁾ Fra hans Tid foreligger et Byfoged-regnskab »Niels Ibsønns Regnskab« fra 28. November 1616 til 3. Oktober 1617, da han blev afskeditget.¹⁶²⁾

Hans Eftermand Hans Lauritsen er den sidste Byfoged i denne Periode. Hans Regnskaber findes fra den 8. December 1617, da han blev ansat, til Aarsdagen 1619,¹⁶³⁾ og det vides af hans Eftermands Regnskab, at Hans Lauritsen har ført Regnskab til den 8. December 1621, da Erik Andersen blev Byfoged.¹⁶⁴⁾ Hans Lauritsen fik ogsaa de sædvanlige Brevpenninge fra Klosteret i 1618—1619 og 1619—1620.¹⁶⁵⁾ Af en Strid mellem ham og en Ringstedborger finder vi Spor i det Oprejsningsbrev, der blev udstedt den 4. December 1618 for Jakob Kristensen, Borger i Ringsted, fordi han havde tilfredsstillet Lensmanden for følgende Sag: Han havde haft en Trætte med Hans Lauritsen, Byfogden i Ringsted; ved Sjællandsfars Landsting var Dommen gaaet ham imod; thi han blev dømt til at være nederfældig og bøde 3 Mark.¹⁶⁶⁾ — — —

Vi vil nu forlade Kronens underordnede Repræsentant i Byen for at kaste et Blik paa Lensmandens Stilling i Tiden indtil 1619. — — —

Efter 1536 var det Kronens Maal at bringe alle Købstæderne direkte ind under

s i g, og i Løbet af relativ kort Tid lykkedes det ogsaa Regeringen at naa dette sit Maal. Det skyldtes et Sammentræf af følgende to Omstændigheder: paa den ene Side Magistratens voksende Magt paa Bekostning af Byfogdens Myndighed, hvorved den administrative Forbindelse mellem Regering og Købstad betydelig løsnedes, hvilket ikke var i Samklang med den Bevægelse henimod et stærkt Kongedømme, der prægede Tiden; paa den anden Side blandt Borgerskabet den stærke Gæring, der gjorde det nødvendigt for Kronen at gribe ind med fast Haand. Dette skete ved Missivet af 10. Oktober 1547 (se foran Side 109 flg.) og det aabne Brev af 8. Juli 1561 (se foran Side 110), hvorved Opsynet med Byerne tildeltes Lensmændene.

Imidlertid vedblev Købstæderne dog stadig at ligge under *F a d e b u r e t*; Skatterne, Byfogdens Oppebørsler og Toldafgifterne gik direkte ind i Rentekammeret — uden om Lensmanden.

Lensmanden skulde have Købstæderne i »*B e f a l i n g* og *F o r s v a r*«, hedder det, og Udtrykket maa forstaas aldeles bogstaveligt: Ligesom Borgerne skulde være Lensmanden hørige og lydige som deres Forsvarer og Husbonde paa Kongens Vegne, saaledes paahvilede det ham at værne dem mod indre og ydre Overlast; han skulde ikke blot være Byens Værge udadtil; men ogsaa mellem Borgere og Magistrat eller Borgerne indbyrdes skulde han gøre Ret og Skel. Det er derfor sikkert et Udslag af denne Funktion, naar de undertiden fører Tilsyn med *S k a t t e n s P a a l i g n i n g*. Et Par Eksempler herpaa:

Den 15. November 1588 udstedtes Missiver til

samtligte Rigets Købstæder om en almindelig Landehjælp til Brudeskat (se Afsnittet om Skattevæsen). I en Efterskrift bestemmes det, at Købstaden skulde overgive Lensmanden et Skattemandtal, for at han kunde kontrollere, at det kunde »gaa lige til«, saa der ikke paalignedes efter Venskab og Anseelse.¹⁶⁷) Den samme Bestemmelse findes i Brevet af 28. September 1596, ligeledes om Brudeskat.¹⁶⁸

Med Fordelingen af den aarlige Byskats Byrder beskæftigede Lensmanden sig kun under ekstraordinære Forhold. Men ellers stod Lensmanden som Kongens Stedfortræder i Byen. Som vi alt har erfaret, indsatte han Byens Øvrighedspersoner; til ham aflagde de Troskabseden; af ham blev de tiltalt, naar de havde forbrudt sig; han kunde — om fornødent — afsætte dem. Ofte gik de kongelige Forordninger til Byens Øvrighed gennem ham; men ligesaa ofte blev de tilstillet Byen direkte; nogen fast Praksis i den Henseende fandtes sikkert ikke. Desuden skulde han have et Øje med Domstolene i Byen.

Mellem de menige Borgere og Lensmanden har Forholdet vist som Regel været ret tillidsfuldt; for Borgerne var Lensmanden jo af største Betydning som Kontrol med Magistraten; men gennemgaaende kan man vist sige, at han egentlig har vist temmelig lidt Interesse for Byens Sager og for det meste holdt sig paa sit eget. — — —

Her vil vi da slutte vor Omtale af Købstadens Styre til 1619, idet vi vil gemme en nærmere Omtale af de enkelte Lensmænd til senere. I næste Afsnit vil vi da gøre Skattevæsenet og Skatteydelse rne til Genstand for Undersøgelse.

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) Hvor ingen anden Kilde er angivet, hviler Fremstillingen paa M. Mackeprangs fortræffelige og grundlæggende Værk: Dansk Købstadstyrelse fra Valdemar Sejr til Kristian IV (1619), 1900. —
- 2) Repertorium Diplomaticum Regni Danici mediævalis, Nr. 3851; bevaret er Jens Nielsens Segl: et Skjold med to halve Liljer, hvorimellem en Stjerne. —
- 3) og 4) Repertorium Nr. 3668. —
- 5) smst., Nr. 4189. —
- 6) smst., Nr. 4325. —
- 7) smst., Nr. 4994. —
- 8) smst., Nr. 5631. —
- 9) smst., Nr. 5687. —
- 10) smst., Nr. 5863. —
- 11) smst., Nr. 5924. —
- 12) smst., Nr. 6032. —
- 13) smst., Nr. 6404. —
- 14) smst., Nr. 6826. —
- 15) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium I, 162. —
- 16) se dette Værks Side 56—57 (Afsnittet: Ringsted Stadsret og Privilegier). —
- 17) smst., Side 56—57. —
- 18) Løffler: Gravmonumenterne i Ringsted Kirke 1891, 39; Gravskriften findes hos Resen: Arnemagn. Saml. 361 fol., pag. 41, Univ.-Biblioteket. —

- 19) se dette Værks Side 57 (Afsnittet: Ringsted Stadsret og Privilegier). —
- 20) smst., Side 57. —
- 21) Repertorium, Nr. 3851. —
- 22) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium IV, 22. —
- 23) Repertorium, Nr. 5924. —
- 24) smst., Nr. 5940. —
- 25) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium I, 162. —
- 26) smst., I, 227. —
- 27) Repertorium, Nr. 2710. —
- 28) smst., Nr. 3206. —
- 29) smst., Nr. 3848. —
- 30) smst., Nr. 3904. —
- 31) smst., Nr. 4325. —
- 32) smst., Nr. 4622. —
- 33) smst., Nr. 4909; bevaret tre Bomærker, hvoraf Jens Niensens med Skjold (se ²⁾). —
- 34) smst., Nr. 4910. —
- 35) smst., Nr. 4994. —
- 36) smst., Nr. 5532. —
- 37) smst., Nr. 5622. —
- 38) smst., Nr. 5631. —
- 39) smst., Nr. 5663. —
- 40) smst., Nr. 5765. —
- 41) smst., Nr. 5863; Jens Niensens Bomærke er bevaret (se ²⁾ og ³⁵⁾). —
- 42) smst., Nr. 5990. —
- 43) smst., Nr. 6245. —
- 44) smst., Nr. 6600. —
- 45) smst., Nr. 7064. —
- 46) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium I, 162. —
- 47) Repertorium, Nr. 7505. —
- 48) smst., Nr. 3668. —
- 49) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium I, 162. —
- 50) smst., IV, 22. —
- 51) Kancelliets Brevbøger 1561—1565 (Brev af 8. Juli 1561). —
- 52) smst., 1576—1579 (Brev af 27. Marts 1576). —
- 53) Repertorium, Nr. 5863, 6826 og O. Nielsen: Københavns Diplomatarium I, 162. —
- 54) Gilde- og Lavsvæsen vil blive behandlet andensteds. —
- 55) Kancelliets Brevbøger 1584—1588 (Brev af 10. Januar 1584); se Tillæg I. —
- 56) Denne Begivenhed, der kendes i Enkeltheder, vil blive omtalt senere. —
- 57) Kancelliets Brevbøger 1609—1615 (Brev af 3. Januar 1610); se Tillæg I. —
- 58) Tegnelser i Danske Magazin, 3. R. V., 319—20. —
- 59) smst., 3. R. VI, 140. —

- 60) Kancelliets Brevbøger 1571—1575 (Brev af 15. Marts 1575). —
- 61) smst., 1576—1579 (Brev af 22. Maj 1578). —
- 62) smst., 1580—1583 (Brev af 24. Maj 1581). —
- 63) smst., 1596—1602 (Brev af 2. Juni 1597). —
- 64) smst., 1588—1592 (Brev af 4. Marts 1590). —
- 65) smst., 1576—1579 (Brev af 22. Maj 1578). —
- 66) smst., 1588—1592 (Brev af 14. Februar 1590). —
- 67) smst., 1588—1592 (Brev af 7. Juli 1591). —
- 68) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1602—1603; RA. —
- 69) Kirkehistoriske Samlinger, 2. Række V, 173.
- 70) Kancelliets Brevbøger 1576—1579 (Brev af 11. August 1577). —
- 71) smst., 1576—1579 (Brev af 30. November 1577). —
- 72) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1570—1571; RA. —
- 73) smst., 1576—1577, RA. —
- 74) smst., 1585—1586, RA. —
- 75) smst., 1602—1603, RA. —
- 76) smst., 1607—1608, RA. —
- 77) smst., 1611—1612, RA. —
- 78) smst., 1610—1611; RA. —
- 79) smst., 1612—1613, RA. —
- 80) smst., 1613—1614; RA. —
- 81) smst., 1585—1586; RA. —
- 82) Kancelliets Brevbøger 1593—1596 (Brev af 22. Juni 1593). —
- 83) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1585—1586; RA. —
- 84) Kancelliets Brevbøger 1593—1596 (Brev af 10. Maj 1596). —
- 85) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1611—1612; RA. —
- 86) Repertorium, Nr. 6404. —
- 87) Kirkehistoriske Samlinger, 2. Række V, 173.
- 88) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1585—1586; RA. —
- 89) smst., 1585—1586; Bilag 123; RA. —
- 90) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1602—1603; RA. —
- 91) Repertorium, Nr. 5761. —
- 92) smst., Nr. 5765. —
- 93) smst., Nr. 5861. —
- 94) smst., Nr. 5863. —
- 95) smst., Nr. 5924. —
- 96) smst., Nr. 5765, 5924 o. a. —
- 97) Københavns Diplomatarium IV, 22. —
- 98) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1585—1586; RA. —

- ⁹⁹) s m s t., 1602—1603; RA. —
¹⁰⁰) s m s t., 1607—1608; RA. —
¹⁰¹) s m s t., 1612—1613; RA. —
¹⁰²) s m s t., 1613—1614, 1617—1618, 1619—1620; RA. —
¹⁰³) s m s t., 1614—1615, Bilag: Bytingsvidne af 15. April 1616; RA. —
¹⁰⁴) s m s t., 1618—1619; RA. —
¹⁰⁵) s m s t., 1576—1577; RA. —
¹⁰⁶) s m s t., 1578—1579; RA. —
¹⁰⁷) s m s t., 1585—1586; RA. —
¹⁰⁸) s m s t., 1602—1603; RA. —
¹⁰⁹) s m s t., 1611—1612; RA. —
¹¹⁰) Danske Magazin 4. Række I, 332—333. —
¹¹¹) Kancelliets Brevbøger 1561—1565 (Brev af 8. Juli 1561). —
¹¹²) Afskrift Nr. 2 i Diplomatarium Ringstaden-
se; RA. —
¹¹³) s m s t., Nr. 3; RA. —
¹¹⁴) s m s t., Nr. 10. —
¹¹⁵) O. Nielsens Udgave af Valdemar Sejrs Jordebog 1873, 46. —
¹¹⁶) s m s t., 127. —
¹¹⁷) Arne-Magnæanske Diplomsamling (Dan-
mark) I, 17; Univ. Bibl. (sml. Repertorium Nr. 3575).
¹¹⁸) Diplomatarium Norvegicum, Nr. 426. —
¹¹⁹) Danske Magazin 4. Række I, 29. —
¹²⁰) s m s t., 4. Række IV, 372. —
¹²¹) Kancelliets Brevbøger 1576—1579 (Brev af
27. Marts 1576). —
¹²²) Sjællandske Tegnelser 1628—1631, fol. 400—
401; RA. —
¹²³) Danske Magazin 4. Række I, 29. —
¹²⁴) s m s t., 332—333. —
¹²⁵) s m s t., 4. Række IV, 372. —
¹²⁶) s m s t., 2. Række VI, 315. —
¹²⁷) Suhms Samlinger, II Bind 1. Hæfte 1781, 113. —
¹²⁸) s m s t., 117. —
¹²⁹) s m s t., 170. —
¹³⁰) s m s t., 165. —
¹³¹) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium I, 227. —
¹³²) Erslev og Møllerup: Kong Frederik I's danske
Registranter 1879, 434. —
¹³³) Kirkehistoriske Samlinger 2. Række V, 173.
¹³⁴) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1570—
1571; RA. —
¹³⁵) s m s t., 1578—1579; RA. —
¹³⁶) s m s t., 1585—1586; RA. —
¹³⁷) Kancelliets Brevbøger 1593—1596 (Breve af
7. December 1593 og 20. December 1594). —
¹³⁸) s m s t., 1593—1596 (Brev af 14. September 1593). —

- ¹³⁹⁾ s m s t., 1593—1596 (Brev af 18. December 1594). —
¹⁴⁰⁾ s m s t., 1596—1602 (Brev af 23. Januar 1597). —
¹⁴¹⁾ s m s t., 1596—1602 (Brev af 10. Oktober 1599). —
¹⁴²⁾ Ringsted Klosters Lens Regnskaber 1602—1603; RA. —
¹⁴³⁾ s m s t., 1607—1608 og 1611—1612; RA. —
¹⁴⁴⁾ s m s t., 1607—1608; RA. —
¹⁴⁵⁾ s m s t., 1609—1610 og 1610—1611; RA. —
¹⁴⁶⁾ s m s t., 1611—1612, 1612—1613, 1613—1614, 1614—1615, 1617—1618 etc.; RA. —
¹⁴⁷⁾ s m s t., 1612—1613; RA. —
¹⁴⁸⁾ s m s t., 1607—1608; RA. —
¹⁴⁹⁾ s m s t., 1613—1614; RA. —
¹⁵⁰⁾ s m s t., 1612—1613; RA. —
¹⁵¹⁾ s m s t., 1613—1614; RA. —
¹⁵²⁾ s m s t., 1610—1611; RA. —
¹⁵³⁾ Kancelliets Brevbøger 1609—1615 (Brev af 5. Marts 1610). —
¹⁵⁴⁾ Ringsted Klosters Lens Regnskaber 1611—1612; RA. —
¹⁵⁵⁾ s m s t., 1612—1613, 1613—1614 og 1614—1615; RA. —
¹⁵⁶⁾ s m s t., 1612—1613, 1613—1614 og 1614—1615; RA. —
¹⁵⁷⁾ s m s t., 1613—1614; RA. —
¹⁵⁸⁾ s m s t., 1614—1615; RA. —
¹⁵⁹⁾ s m s t., 1613—1614; RA. —
¹⁶⁰⁾ s m s t., 1614—1615 (Bilag: Bytingsvidne af 15. April 1616); RA. —
¹⁶¹⁾ s m s t., 1617—1618; RA. —
¹⁶²⁾ Byfogedregnskab 28. Nov. 1616—3. Okt. 1617 fra Ringsted; RA. —
¹⁶³⁾ s m s t., 8. Dec. 1617—8. Dec. 1619; RA. —
¹⁶⁴⁾ s m s t., 8. Dec. 1621—16. Maj 1622; RA. —
¹⁶⁵⁾ Ringsted Klosters Lens Regnskaber 1618—1619 og 1619—1620; RA. —
¹⁶⁶⁾ Kancelliets Brevbøger 1616—1620 (Brev af 4. December 1618). —
¹⁶⁷⁾ Sechers Forordninger 1576—1595 (Brev af 15. November 1588) og Sjællandske Tegnelser, XVII, 109. —
¹⁶⁸⁾ Sechers Forordninger 1596—1621 (Brev af 28. September 1596). —

SKATTEYDELSER I MIDDELALDEREN OG DET 16. AARHUNDREDE

DET, der i fiskal Henseende dannede Skellet mellem Land og By i Tiden fra det 15. Aarhundredes Begyndelse og til Enevældens Indførelse i 1660, var den aarlige Byskat. Den fremstod og forsvandt sammen med Købstadrettighederne.¹⁾

Den aarlige Byskat var imidlertid ikke Købstædernes ældste faste Skat, idet den først med Sikkerhed kan paavises omkring Aar 1400; derimod finder vi allerede i det 12. Aarhundrede omtalt en Skat, der i Jylland kaldes »Arnegæld« (d. v. s. Skat paa hver Arne), i Østdanmark »Midsommersgæld«. Midsommersgælden skulde, som Navnet selv udsiger, erlægges ved Midsommertide, til St. Hansdag (den 24. Juni). For Ringsteds Vedkommende kender vi denne Form for Byskat allerede saa tidligt som i 1135, da Kong Erik Emune ved sit Gavebrev skænkede Brødrene i St. Benedikts Kloster blandt flere andre Herligheder »10 Mark af den Byskat, som kaldes Midsommersgæld (decem marcas ex ejusdem villæ censu, qvi dicitur Mitsommersgiæld«).²⁾ I Aaret 1148 skænker Sven Grate efter sin Regeringstiltrædelse det samme Kloster den hele »Mithsommersgiæld«.³⁾ — Da disse to Efterretninger er de eneste, vi har om Ringsteds Midsommersgæld, kan vi ikke paa Grundlag heraf afgøre, hvilken Størrelse denne har haft, udover at den har været større end de omtalte ti Mark, der, hvis det er Sølv, er saadan noget som

knap fem Pund rent Sølv, og hvis det er Mark Penninge, en Del mindre.

Hvorledes Midsommersgælden er forsvundet, og den aarlige Byskat opstaaet, er det sikkert ikke — paa Grund af manglende Efterretninger — nemt at udtale sig om; men i det følgende skal meddeles, hvad vi har erfaret om den aarlige Byskat.

Den aarlige Byskat udredes enkelte Steder i Naturalier; men langt de fleste Købstæder — og deriblandt Ringsted — var dog allerede ved den Tid, da vi begynder at faa Efterretninger om Byskatten, gaaet over til at svare denne i Skikkelse af et vist aarligt Beløb i Penge eller Sølv, i »danske« eller »løde« Mark.

Det første Spor af den aarlige Byskat træffer vi for Ringsted i Byens Stadsret, hvor der i den første Bestemmelse tales om Herskabets »aarlige Skat, som det skal have af Ringsted« (se foran Side 46 og 51); men noget Beløb, der kan give os en Ide om denne Skats Størrelse, nævnes ikke.

Den ældste Ansættelse for Byskat, vi kender for Ringsteds Vedkommende, finder vi i en Optegnelse fra ca. 1523 over Kronens Indtægter paa Kong Hans' Tid, forfattet af Frederik den Førstes Kansler Klaus Gjordsen. I Følge denne skulde Ringsteds Andel i Byskatten være 24 Mark dansk, d. v. s. lybske Mark à 16 Skilling. (Til Sammenligning kan tjene, at ved denne Tid bliver en Mark Sølv regnet til 45 Skilling, d. v. s. at en Mark Penge kun er ca. $\frac{1}{3}$ Mark Sølv; saa langt ned er Pengenes Værdi sunket).⁴⁾

Næste Gang, vi træffer Byskatten fra Ringsted omtalt, er Aar 1513 paa Kristi Lægemsfests Dag, den 26.

Maj, da Kongens Kansler gav B o r g m e s t e r o g R a a d K v i t t e r i n g for blandt andet 20 Mark (uden Tvivl Penninge, ikke Sølv), som de stod til R e s t a n c e med af deres gamle Byskatter. Kanslerens Antegnelse derom lyder saaledes:

»Burgemester oc radt vti Ringstedt feck quitantz Tesliges paa xx marck som igien stode aff noghen theris framfarne byskatther Datum haffnie ipso die Corporis Christj Annj mdxiiij.«⁵)

Samme Dag fik de ogsaa Kvittring for 40 Mark (sikkert ogsaa Penninge), som de skyldte af den deres B y s k a t, de skulde have erlagt til St. Mortensdag det foregaaende Aar, altsaa den 11. November 1512. Kancelliets Optegnelse derom lyder, som følger:

»Burgemester oc radth vdi Ringstedt Fenge en quitantz ath the haffue nw til gode rede fornøget myn herre xl mark aff then theris byskatt som the aff theris by vdgifuet skulde at sancti morthens dagh nw nest forleden cum clausulis consuetis datum haffnie anni mdxiiij ipso die corporis Christi«.

Vi faar, som man vil se, her at vide, at denne Skat forfaldt til Betaling, ikke som Midsommersgælden til St. Hansdag, men til M o r t e n s d a g.⁶) Dette foraarsagede, at man undertiden benævnedes den aarlige Byskat M a r t i n i s k a t.

At de ovenanførte Beløb er i Mark P e n n i n g e, faar vi et Slags Bevis for i Kancelliets Kvittring af Aftenen før Mathias' Dag (den 24. Februar) 1520 for tyve Mark P e n n i n g e, det har modtaget af B o r g e m e s t e r e n i R i n g s t e d for B y s k a t t e n 1520 og 1519. Kvittringens Ordlyd er denne:

»Borgemesther wdj Ringstedt ffich quittance . . .
och haffuer hand antwordæ oss xx marck pendinge
fore theris byskat fföre vti aar och fior . . . Cum
clausulis consuetis Ex castro haffniensi vigilia Ma-
thie Aar etc. mdxx^o.«⁷)

Den aarlige Byskat, der sikkert er et Laan fra det sydlige Udlands fiskale Indretning, optræder som allerede omtalt først omkring 1400 (tidligst 1370 i Roskilde), og dens Størrelse holdt sig med en næsten utrolig Sejghed konstant indtil Slutningen af det 16. Aarhundrede, da der i denne Henseende fandt en Omregulering Sted for de fleste Købstæders Vedkommende. Byskatterne var s m a a, ja, i Betragtning af Købstædernes økonomiske Fremgang i Løbet af det 16. Aarhundrede endog m e g e t s m a a. Hvad der gjorde dette Forhold endnu mere grelt, er den Omstændighed, at medens Byskatterne i den senere Middelalder havde spillet en dominerende Rolle paa Kronens (d. v. s. Statens) Budget, blev deres finansielle Betydning i overordentlig høj Grad forringet efter Aar 1536 derved, at Kronen fik sine Indtægter betydelig udvidet ved Inddragningen af Kirkegodset. Ogsaa andre Forhold spillede ind. Før Grevefejden var Byskatten som oftest indbefattet i Bortforleninger og Pantsættelser af Købstæderne. Ja, der er mange Eksempler paa, at Kongen ligefrem som Belønning for ydede Tjenester gav Privatpersoner Anvisning paa en større eller mindre Part af en Købstads Byskat. Saaledes ved vi om Ringsted, at en Del af Byskatten var bortforlenet til Niels Henriksen; Resten blev Emike Ottesen forlenet med den 19. Marts 1514. Kancelliets Optegnelse derom lyder:

»Emike ottssen Ffick breff ad gratiam paa ringstetis aarlig byskat vnder tagenn then part niels hencrisen haffuer breff paa Datum haffnis dominica oculj Anno etc. mdxiiij.«

At Byskatten bortgaves »ad gratiam« betyder, at Emike Ottesen fik den overdraget paa ubestemt Tid.⁸) Paa denne Maade blev før 1536 Skattebeløbet ofte unddraget den kongelige Kasse. Efter Grevens Fejde indtraadte en stor Ændring i dette Forhold; thi i god Overensstemmelse med hele Kristian den Tredies Købstadspolitik indbetaltes nu alle Byskatter direkte til Regeringen. Ikke desto mindre var Tilstandene paa det finansielle Omraade — selv efter dette Omslag — langt fra ideelle, set fra Kronens Standpunkt; thi andre Omstændigheder gjorde nu et dybt Skaar i Regeringens Indtægt. Først og fremmest var de talrige Fritagelser for Skat, helt eller delvis, paa bestemt Tid eller ad gratiam, medvirkende Aarsager. De var højst almindelige i det 16. Aarhundrede, og man maa sige, at Regeringen ikke har været smaalig, men i høj Grad har stillet sig imødekommende overfor Købstædernes Ønsker. Motiverne til Fritagelserne, der dels kunde gælde hele Købstaden, dels de enkelte Borgere, er mangeartede. Som oftest blev Indrømmelserne givet, fordi Byen var svedet af; i hine Tider hørte Ildebrande jo snart sagt til Dagens Orden — Straatagene, der anvendtes overalt, ogsaa i Købstæderne, havde den væsentligste Skyld derfor. I 1551 blev Ringsted hjemsøgt af en stor Ildebrand, og af den Grund blev Byens Borgere i nogen Tid fritaget for Kronens Tynge ved et Kongebrev af 11. Juni nævnte Aar; Abbederne Hr. Niels i Sorø og Hr.

Niels i Ringsted Kloster fik Befaling til at hjælpe de skadelidte med Bygningstømmer.⁹⁾

Den 19. Februar 1590 har den røde Hane atter galet over Byen, og det fortælles, at ved denne Lejlighed gik den bedste Del af Ringsted Købstad op i Luer. Den 4. Marts samme Aar bevilger Kongen, at Borgerne i Betragtning af denne Ulykke i de næste tre Aar maa være fritaget for at svare Byskat; dog skal de Borgere, der ingen Skade har lidt, betale deres Part af Byskatten som sædvanlig; men det derved indkomne Beløb skal fordeles blandt de brandlidte. Disse maa desuden i de samme tre Aar være fri for Borgeleje af Bøsseskytter og Baadsmænd. Til Gengæld for disse Skattelettelser skal paa den anden Side Borgerne være forpligtede til — hver efter sin Evne — at genopføre deres Huse og Gaarde med gode Købstadsbygninger. Samtidig befales det Lensmanden paa Klosteret Dr. Johan Knoppert at forskaane Borgerne i Ringsted saa meget som muligt for at køre Ægt, indtil de brandlidte er kommet økonomisk til Hægterne igen og har faaet deres Huse genopbygget, og han skal paasé, at de, der ingen Skade har lidt, hjælper deres ulykkelige Medborgere med at rense Grundene og køre Tømmer.¹⁰⁾ — Dette Brev gav altsaa Indrømmelser for tre Aar; længere varede Herligheden heller ikke. Borgmestre og Raad fik sidst paa Aaret 1593 et kongeligt Missive, dateret Koldinghus, den 5. December samme Aar, hvori Kongen meddelte, at da de i nogen Tid ingen Skat har givet af Byen og mener at være fritaget derfor, skal de straks møde paa Rentekammeret og fremvise den Benaadning, hvormed de tilholder sig saadan Fritagelse. Hvis de

derudover bliver Kongen noget skyldig, skal de straks betale det.¹¹⁾ — Nu har Piben altsaa faaet en anden Lyd!

I Aaret 1618 er det galt igen; atter har Luerne med deres spillende, røde Tunger bragt Ødelæggelse over vor By. Vi erfarer det af et kongeligt aabent Brev af 2. August 1618, hvorved Kongen i Anledning af den store Skade, Ringsted har lidt ved Ildbrand, bevilger, at de Indbyggere, det er gaaet ud over, maa være fri for al kongelig og borgerlig Tynge i nærværende Aar; Lensmanden skal have et Øje med, at kun de skaanes, som har lidt stor Skade.¹²⁾

Vi har to Eksempler fra Ringsted paa, at Enkeltpersoner kunde fritages for Skat, nemlig da Jens Kristensen, Borger, den 2. Juli 1583 faar Brev paa at maatte være fri for borgerlig Tynge og Skat indtil videre, hvorfor angives ikke,¹³⁾ og da »Christoffer Søfrenssen«, forhen Skriver i Ringsted Kloster, ved et kongeligt aabent Brev af 27. Juni 1587 fik Tilladelse til at blive boende i Ringsted, ernære sig som andre Byens Borgere og være fri for Skat, Hold og anden borgerlig Tynge. Antagelig drejer det sig her om en Form for Pensionering, hvilket maaske tydeligere fremgaar af den Bestemmelse i samme Brev, at han indtil videre maa bruge al den Markjord, han nu har i Brug af Ringsted Kloster, uden Afgift.¹⁴⁾ — — —

Som man vil kunne indse blot af ovenstaaende Eksempler paa Skattefritagelser, er der her Rum for en udstrakt Beskæring af Kronens Indtægter af Købstæderne. Efter Grevens Fejde var det Reglen, at By-skatten skulde afleveres direkte til Kongens Rentekammer, hin Tids Finansministerium og

Finanshovedkasse. Det havde dog ogsaa været Tilfældet for nogle Købstæders Vedkommende før nævnte Begivenhed, hvilket tydeligt fremgaa af de ovenanførte Kvitteringer fra 1513 for Skatterestancer i Kancelliets Brevbøger.

Ofte maatte Regeringen vente syv lange og syv brede, førend den fik Skatten i Hænde. Borgmestre og Raad havde Pligt til at indsende Summen og i rette Tid; men de var i allerhøjeste Grad forsømmelige med deres Hverv. Det var ikke noget usædvanligt, at Byerne stod til *R e s t a n c e* med en tre-fire Aars Skat, tværtimod; ved Nytaarstid 1592 resterede 51 Byer eller ca. $\frac{2}{3}$ af samtlige Landets Købstæder med deres Skat, ja, en enkelt (Holstebro) for ikke mindre end hele femten Aar.¹⁵⁾ Ofte var det en af Lensmandens Pligter at have Indseende med, at Byskatten af den Købstad, han havde i Forsvar, blev betalt paa Rentekammeret til Tiden, saaledes som det siges, da »Her M a u r i t z O l s e n« fik Ordre til at have Tilsyn med »R i n g s t e d t t« Mandagen den 10. Oktober 1547.¹⁶⁾ Men Restancerne kom Regeringen ikke uden om, og det gjaldt saavel den faste aarlige Byskat som de mange Ekstraskatter.

Den 14. Oktober 1552 fik R i n g s t e d saaledes Ordre til straks at levere E s k i l O x e, Rentemesteren, hvad de resterede med af den Skat, der skulde udgives i Følge Brev af 3. Juledag 1550; Skatten var paa 100 Daler og Restancen paa 20 Daler, en Femtedel.¹⁷⁾

I det store og hele har R i n g s t e d sikkert været en i Forhold til saa mange andre Købstæder nogenlunde prompte Betaler, antagelig fordi man altid havde Sværdet, d. v. s. Lensmanden, over Hovedet.

En enkelt Gang har Byen dog brilleret ved sin Langsomhed, nemlig da Regeringen den 7. December 1593 i al Venskabelighed skrev til Byen og mindede den om, at den endnu ikke havde betalt P e n g e s k a t t e n, der skulde have været udgivet til Jul 1576; det var altsaa et Krav, der var 17 — siger og skriver s y t t e n Aar gammelt. Byen mente sig fritaget derfor; men Kongen vilde vide hvormed.¹⁸⁾ Hvorledes det spændte af med denne Sag, kan vi ikke afgøre; blot kan vi gøre opmærksom paa den mærkelige Kendsgerning, at Byen slet ikke nævnes i den til Skattebrevet af 2. April 1576 hørende Skatteliste.¹⁹⁾ Er det mon en Forglemmelse fra Kancelliets Side?

I Betragtning af de lange Tider det varede, inden Rentekammeret fik Skatterne i Hænde, maa man indrømme, at Regeringen har været uhyre langmodig. Undertiden kunde dog Kongen synes, det snart blev for meget af det gode, og de Missiver, der da blev udsendt til Magistraterne, kunde være temmelig hvasse. Den 18. December 1594 fik R i n g s t e d Brev om, at det resterede med 17 Dlr. 5 Sk. 1 Alb. af den aarlige Byskat, der skulde have været indbetalt til Mortensdag samme Aar. Saafremt Byen ikke betalte sin Gæld med det allerførste, maatte Kongen, der daglig havde store Pengeudgifter at trækkes med, gribe til andre Midler for at faa, hvad der tilkom ham.²⁰⁾

Grunden til hele dette Sløseri bør dog sikkert ikke søges hos Byens Styrelse. Snarere laa den hos B o r g e r n e selv; disse nærede en — heller ikke i vor Tid ukendt — Modvilje mod at indbetale deres Skattebeløb; trods gentagne Formaninger og Paamindelser blev Resultatet alligevel ofte tarveligt. En anden

medvirkende Aarsag kan den kostbare Indsendelse af Summen have været; thi det at lade en eller flere Mænd drage til Hovedstaden var aabenbart en tyngende Udgift paa Byens Budget.

Med Hensyn til Størrelsen af den aarlige Byskat for Ringsted Købstads Vedkommende skal vi her blot nævne, at for Finansaaret 1580—1581 angives den i Rentemesterregnskabet til 50 Mark²¹) (omsat i Daler: ca. 16 $\frac{3}{4}$ Daler, et latterligt ringe Beløb), medens vi iøvrigt henviser til de Skattelister, der vil findes ved Slutningen af nærværende Afsnit. — — —

Langt større finansiel Betydning end den aarlige Byskat havde utvivlsomt de talrige Ekstraskatter, der blev paalagt Købstæderne i mangfoldige Anledninger: naar Krigens Gud svang sin Svøbe over Landet, eller naar andre Forhold krævede store Udgifter af Statskassen, for Eksempel ved Kroninger, eller naar Døtre af Kongehuset skulde bortgiftes og derfor skulde medgives et stort Brudeudstyr. De Beløb, hvormed disse Ekstraskatter paalignedes Købstæderne, var af en saadan Størrelse, at de virker fantastisk store i Sammenligning med de latterlig smaa Byskatter.

Vi vil nu se lidt nærmere paa de enkelte Skattebreve og Anledningen til deres Udstedelse; thi for det meste angives i Brevene selv Hensigten med den opkrævede Skat; en Undtagelse herfra danner dog for Eksempel det Skattebrev, der udgik den 29. Marts (Skærtorsdag) 1548; i dette er Motiveringen nemlig holdt i en mere almindelig Form (»... en mærkelig Sum Penges Udgift, som Vi skulle udgive til vort og Rigets store Nytte og Behov, og vort elskelige menige Danmarks Riges Raad dertil har bevilget

og samtykket Os at maatte lade oppebære en almindelig Skat og Landehjælp«); ved denne Lejlighed var Ringsteds Andel i Udgiften 100 Daler.²²⁾

Som berørt var det alleralmindeligste Øjemed med Skattepaalægget det, at den udskrevne Sum skulde anvendes til at dække **K r i g s o m k o s t n i n g e r** i Krigstider, eller naar Krig befrygtedes at staa for Døren, saaledes i Skattebrevet af 12. Marts 1570 (. . . . »komme Os til Undsætning, fremdeles at udføre denne Krig; da efterdi Vi straks med det første paa Sommeren agter at gøre et alvorligt, bestandig Tog mod vore og Rigets Fjender.«) Til dette Formaal var Ringsted pligtig at yde 300 Daler, halvt i enkelte Dalere (Sølvdalere) og halvt i Mønt. Oprindeligt var det paa Herredagen bestemt, at denne Skat skulde erlægges i fire Terminer; men de overhængende Begivenheder krævede den betalt paa een Gang, nemlig inden Pinsedag, den 14. Maj, samme Aar, hvilket iøvrigt hidførte en Del Vrøvl med nogle Købstæder.²³⁾

Var Udskrivningen end slem i Krigstider, blev Forholdene ikke straks bedre, naar disse ophørte; thi efter Krigene skulde man jo se at blive de mange fremmede **L e j e t r o p p e r** kvit, og det opnaaedes kun ved at udbetale dem deres tilgodehavende **S o l d**. Derfor maatte Befolkningen atter bløde, saaledes som vi kender det fra Skattebrevet af 15. December 1564, hvori det siges, at da Kongen inden 13. Januar 1565 (20. Dag Jul) vil lade Krigsfolket mønstre og afbetale og behøver en stor Sum Penge dertil, skal Købstæderne betale hver et større Beløb i Sølv eller danske Penge inden nævnte Dag til Rentemesteren **J o a k i m B e c k**, saaledes Ringsted

400 Daler. Lensmanden skulde sørge for, at Købstaden indsendte Pengene inden Fristens Udløb.²⁴) Den samme Anvendelse blev den Skat til Del, som udskreves ved aabent Brev af 24. November 1568; i dette nævnes Ringsted slet ikke; men den 2. Januar 1569 fik Byen Befaling til straks at fremsende, hvad den endnu resterede med af den Skat, den skulde have svaret til Jul, da det jo ogsaa maatte være den i høj Grad magtpaaliggende, at Krigsfolket blev betalt og kom ud af Riget.²⁵) — Den 13. December 1570 udsendtes et Skattebrev, hvori det siges, at da Kongen nu har faaet en god Fred med Sverige og derfor med det allerførste vil betale og aftakke de fremmede Krigsfolk for at faa dem ud af Riget, maa han udskrive en Skat, hvorved Ringsted kommer til som sin Part i Gildet at betale 200 enkelte Dalere (Sølvdalere) til Renteskriveren P e d e r H a n s e n.²⁶) — Endelig skal nævnes, at ved et Brev af 24. Marts 1572 befales det bl. a. Ringsted at udgive Penge til at aftakke Krigsfolket for; for vor Bys Vedkommende drejede det sig om 100 Daler, der skulde være indbetalt inden Hellig Trefoldigheds Søndag (1. Juni) til Peder Hansen.²⁷)

Andre Anledninger til Udskrivning af Skat kunde endnu nævnes: Bygning af Slotte og Fæstninger, Kroninger, Prinsessegiftermaal, Afbetaling af Rigets Gæld etc.; men se nærmere herom i de ved hvert enkelt Skattebrev (i Skattelisterne ved dette Afsnits Slutning) tilføjede Anmærkninger.

De hidtil nævnte Ekstraskatter har alle været Pengeskatter; men hertil kommer en Del Ydelser i Naturalier, de saakaldte M a d s k a t t e r,

der især var bestemt til Orlogsskibenes Brug, og som hyppigere paalagdes Bønderne end Købstæderne. For at nævne nogle Eksempler kan anføres, at Ringsted skulde levere »Fitalie øll oc brødth til leyreth«, nemlig 12 Tdr. Øl og 6 Tdr. Brød paa Fredagen efter St. Stefans Dag (31. December) 1534.²⁸⁾ Af en Kancellioptegnelse erfarer vi om en lignende Naturaliepræstation i det følgende Aar:

»Item fredagen nest ephther sancti Calixti (d. v. s. den 15. Oktober) førde the aff Ringsted hiidt en lest øøll, $\frac{1}{2}$ lest brødt.«²⁹⁾

Den 6. Februar 1562 befaledes det Købstæderne at svare en Madskat til førstkommende Paaske; Ringsted skulde saaledes skaffe 40 Sider Flæsk, $\frac{1}{2}$ Læst Oksekød, $\frac{1}{2}$ Læst Faarekød, $\frac{1}{2}$ Td. Smør og 5 Læster Øl. Disse Levnedsmidler skulde overleveres Lensmanden, der saa skulde sørge for videre Fremsendelse.³⁰⁾ — Den 27. Juli 1570 fik Byen en lignende Ordre, nemlig paa Levering af 5 Læster Øl, 5 Læster Brød og 20 Sider Flæsk til Proviantskriveren Oluf Kuld paa Københavns Slot inden 10. August, da Kongen vilde gøre et alvorligt Tog ind i Sverige og derfor maatte have et stort Forraad Proviant.³¹⁾

Madskatterne maa ikke forveksles med, hvad der stundom kaldes G e n g j e r d, der var en tvungen Levering af Fetalje, men mod Betaling, og som derfor ikke kan henføres til Skatteydelse. Et Par Eksempler herpaa har vi ogsaa fra Ringsted, nemlig da Byen den 3. Marts 1569 fik Ordre til at levere 6 Læster Øl, 2 Læster Brød og 2 Skippund Flæsk inden Midfaste; P o v l H v i t f e l d skulde have Opsyn med, at Byen fik sin Betaling derfor.

Grunden til denne Ordres Udstedelse angives at være den, at Svenskerne trods Brev, Segl og Løfter har brudt Freden.³²⁾ Med samme Motivering faar Ringsted den 25. August samme Aar Befaling til at levere 5 Læster Brød, 5 Læster Øl og 20 Sider Flæsk til Proviantmesteren L a v e B e c k og samme Sted som den foregaaende Sending, i Halmstad.³³⁾

Foruden Penge- og Madskatterne var der flere andre Former for Ydelser til Staten, særlig til M i l i t æ r v æ s e n e t . .

I Krigstider havde Byen Pligt til at stille S o l d a t e r til Fædrelandets Forsvar og til at udruste dem med de behørigte Vaaben og medgive dem en Ledelse bestaaende af en Borgmester og en eller flere Raadmænd eller — for de større Byers Vedkommende — en af Købstaden lønnet Officer, den saakaldte S t a d s h a u p t m a n d. Dette af Byerne leverede Soldatermateriale har dog sikkert været af en ret tvivlsom Værdi, militært set, og Regeringen har aabenbart derfor ikke haft synderligt imod, at Byerne købte sig fri for at stille disse »U d b u d s f o l k«, som de benævnes. Vi ved, at Ringsted har benyttet denne Fremgangsmaade at erstatte Udbudsfolket med en større Pengesum, nemlig i de Fejder, der paa Kong Hans' og Kristian den Andens Tid førtes i Sverige. I Aaret 1510 skulde Byen saaledes have betalt for Udbudsfolk; men til Gengæld havde den paa Regeringens Vegne haft en Del Udgifter med nogle Rytteres Kost og Underhold; Kristi Legemsfests Dag (den 26. Maj) 1513 fik Byen da gjort sit Regnskab op med Kronen: For Ryttertæringen fik Ringsted Kvittering for en ubetalt Ekstraskat fra 1510, for 20 Marks Restance af Byens gamle Byskatter,

samt for den Sum, den var Kronen skyldig for de omtalte Udbudsfolk. Kancelliets Kvittering lyder saaledes:

»Burgemester oc radt vti Ringstedt Haffue nw været til regenskab met myn herre om hwes rytther thæringe som the i theres by holdet oc hafft haffue nw vti then forledene feyde som stodt i hans herre faders tiidt oc feck for forne thæringe quitantz paa en theris owerskatt som the giffuit skulde vdi thet aar ther gutz aar schreffues mdx Tesliges paa xx marck som igien stode aff noghen theris framfarne byskatther Oc end til met hues the skyldug ware at vdgifue hans herre fader for theris vdbwtz Folck som the riighet til tjeneste udgiørt skulle vdi thet forne gutz aar mdx oc er swo ther met alting som myn herre oc them emellom er om forne regenskab klart affregnet i alle made Datum haffnie ipso die Corporis Christj Annj mdxiiij.«³⁴)

Om Størrelsen af Afsløsningssummen for Udbudsfolket faar vi et lille Begreb af en Kancellioptegnelse fra Mandagen efter Helligtrekongers Dag (den 12. Januar) 1518, hvori det siges, at Borgmester og Menighed i Ringsted fik Kvittering for 160 Mark, de skulde have betalt for Udbudsfolk i Sommeren 1517. Optegnelsen lyder saaledes:

»Borgemester oc menighedt i Ringstede ffinge quittancie at the nw tiill gode rede haffue ladet antworde myn herre $j\frac{1}{2}$ cx (d. v. s. $1\frac{1}{2}$ Hundrede + 10) march fore thet vdbudz falck the aff theris by i sommer nest forleden vdgiørdt skulle Cum clausulis consuetis Datum Haffnie 2a feria post epiphanie domini anno eiusdem mdxviiij.«³⁵)

Den 28. April (»Tisdagen post jubililate«) 1545

maatte Ringsted bløde 100 Daler for at blive fri for Opbudsfolket, som de da ellers skulde have stillet.³⁶⁾

Det var dog ikke altid, Byen affandt sig med Kronens Krav paa denne Maade; vi skal anføre nogle Eksempler paa, at Ringsted Købstad virkelig har sendt Krigere ud og under Anførsel af Borgmester og Raadmænd.

I Aaret 1542 fik Ringsted Ordre til at stille 10 Krigsfolk med stærke Klippere, d. v. s. Klepperter (Heste), der skulde anvendes mod Sverige og derfor møde i Engelholm Søndagen efter Nicolai episcopi Dag (den 10. December) 1542.³⁷⁾ — Den 22. Marts 1564 befaledes det Byen at stille i i »væragtige« Karle vel rustede med Harnisk, gode Værger, Hager og lange Spyd og sætte en Borgmester og en Raadmand til at kommandere dem, møde med dem i København den 16. April og modtage nærmere Ordre, da Kongen straks efter Paaske vilde lade Flaaden udruste og foruden de fremmede Krigsfolk vilde bruge nogle af sine egne Undersaatter ombord paa Orlogsskibene. Hvis Byen viste sig forsømmelig enten med Udrustningen eller Fremsendelsen af de ti Karle, skulde Kongen vide at lade slig Opførsel tilbørlig straffe.³⁸⁾ — Den næste Ordre af denne Art er af 22. Februar 1566, da Byen skulde sende en Borgmester, en Raadmand og ti Knægte med Harnisker og Værger (d. v. s. Vaaben) til Københavns Slot inden 21. April.³⁹⁾ — I Efteraaret 1567 kneb det for den danske Hær med at klare Ærterne i Sverige, og den maatte have Undsætning. Ved Udskrivningen af Mandskab den 5. December fik Ringsted da Ordre

til at sende seks **K n æ g t e** med Proviant til 14 Dage op til Laholm inden den 9. i samme Maaned, saa det kan siges at være med kortest mulige Varsel.⁴⁰⁾ — Den 2. Juni 1568 befalede Kongen Byen at sende ti **K a r l e**, bevæbnede med »Degener og lange Rør« (d. v. s. Kaarder og Bøsser), til København til Lørdag den 5. Juni, da han til Pinse vilde lade Flaaden løbe ud, men endnu manglede nogle **Knægte** til Skibene; han vilde give dem samme Løn som de tyske Hageskytter.⁴¹⁾ — Den 10. Februar 1611 fik Ringsted Købstad Ordre til at udtage nogle unge, stærke **Karle** til **K r i g s k n æ g t e**. De skulde blive i deres nuværende Stilling og maatte ikke undvige, da de skulde være parat til hurtigst muligt at begive sig derhen, hvor Kongen tilsagde. Det betonedes, at det kun maatte være unge, stærke og dygtige Mænd.⁴²⁾ Mobiliseringsordren lod ikke vente længe paa sig, thi allerede den 28. i samme Maaned udsendtes Befaling til Ringsted, at den skulde sende 5 Soldater op til **C a s p e r M i l t n i t s** paa **K r o n b o r g**.⁴³⁾

At det kunde knibe med at passe paa de saaledes udskrevne **Knægte**, derom fortæller os en Befaling af 24. Maj 1567 til Ringsted om, at man skulde lade de fra Skibene r ø m t e **Knægte** anholde og sende tilbage til København.⁴⁴⁾

Ydelser i Form af **A r b e j d s k r a f t**, **V o g n e** og **H e s t e** var heller ikke noget usædvanligt i Datiden og anvendtes særlig, naar det gjaldt om at anlægge en Fæstning, opføre et Slot eller lignende. I det følgende skal vi i kronologisk Rækkefølge omtale de vigtigste Befalinger i den Henseende.

Den 30. September 1531 befalede Frederik den Første nogle Købstæder, hvoriblandt **R i n g s t e d**,

at de skulde udgøre *Jagterne* (Skibe) i København og sende dem didhen med Bøsser, Lod (d. v. s. Kugler), Krudt, gode Baadsmænd og en Maanedes Fetalje.⁴⁵)

I Aaret 1535 skulde Ringsted indirekte medvirke ved Københavns Belejring (under Grevens Fejde), idet Byen skulde sende to *Tømmere*, to *Vogne* og med hver Vogn tre føre, stærke *Karle*, hver med en god Økse, Spade og Skovl og endelig fem »*Truffue*« (Trug, antagelig en Slags Slæde til at slæbe Sten paa) til Hvidøre, hvor de skulde anvendes i 14 Dage, og de skulde have Mad og Øl med til dette Tidsrum.⁴⁶) — I det følgende Aar skulde Ringsted ogsaa hjælpe til ved Belejringen, idet Byen denne Gang skulde sende to *Vogne* og to unge, føre *Karle* med gode, skarpe Spader og en Maanedes Levnedsmidler til baade Folkene og Hestene op til Lejren foran København for »att graffue«. ⁴⁷) — Samme Aar skulde vor By ogsaa sende en *Tømmemand* med Proviant for en Maaned op til Lejren ved Hvidøre til den 15. Marts (Onsdagen efter Søndagen *reminiscere*⁴⁸) og desuden stille »*Bardtskerer*« (hin Tids Læger) til Flaaden, hvormange vides ikke, men sandsynligvis kun een.⁴⁹) I Forvejen havde Byen faaet Befaling til at sende 20 *Heste* til Helsingør den 4. Februar (Fredag efter »kyndermisse dag«) for at føre »*Skyttet*« (Skytset) derfra til Kallundborg.⁵⁰)

Den 13. Oktober 1537 (Lørdag efter St. Dionysii Dag) fik Ringsted Ordre til at sende en *Vogn* til Malmø.⁵¹)

Ved et Brev af 3. Oktober 1566 beordrede Kongen Ringsted til at sende to *Tømmere* til Kø-

benhavns Slot, til Lensmanden dør, Bjørn Andersen, der skulde give dem videre Besked,⁵²⁾ og den 20. Januar 1582 fik Byen Ordre til at skikke to Tømmere m æ n d til København for at hjælpe Kongens Hjulmager.⁵³⁾ Den 12. Januar 1615 fik Lensmanden paa Ringsted Kloster kongeligt Missive om, at han i Byen skulde udtage 4 P l i g t s k a r l e og sende dem til Frederiksborg Slot, ledsaget af klare Registre med hver enkelts Navn og Hjemsted; det skulde være unge, føre, stærke Folk, og de skulde møde inden sidste Februar; han skulde passe paa, at de ikke løb bort uden Forlov. Disse udkrevne Pligtskarle skulde anvendes ved noget Byggeri paa Frederiksborg Slot.⁵⁴⁾

Til den ovenfor anførte Befaling af 1531 om at udgøre Jagter kan knyttes følgende Efterretninger fra en senere Tid:

Byerne V o r d i n g b o r g, P r æ s t ø, H e d d i n g e (nu Storeheddinge) og R i n g s t e d havde Pligt til i Fællesskab at anskaffe et O r l o g s s k i b og udruste det behørigt. Den 26. August 1555 faar disse Byer Brev fra Kongen, hvori denne beretter, at Rigsens Admiral, Hr. M o g e n s G y l d e n s t j e r n e, er kommen hjem med Flaaden og har faaet Befaling til at forløve (d. v. s. hjemsende) de nævnte Byers Skib. Rigsadmiralen har imidlertid ikke været tilfreds med deres Fartøj; thi han klager over, at det baade har været altfor lille og ikke tilstrækkelig sødygtigt, ligesom det ogsaa har knebet i allerhøjeste Grad med det nødvendigste Skyts. Det er derfor Kongens Vilje, at de fire Byer skal sørge for at have et godt, sødygtigt Skib i Beredskab og lade støbe eller købe godt Kobberskyts dertil, for at alt kan være i

mønstergyldig Orden, naar der bliver Brug derfor. Skibet maa Byerne dog gerne benytte selv, indtil Kongen siger til, at han vil disponere over det.⁵⁵⁾

Det var imidlertid ikke alene det af disse fire Byer udrustede Skib, der var noget i Vejen med; thi i et Brev af 6. Marts 1556 til alle Rigets Købstæder hedder det:

Da der fandtes stor Brøst paa mange af de Orlogsskibe, som Købstæderne udrustede forleden Sommer, og der er klaget af mange Borgere over ulige Taksering, hvor flere Købstæder var sammen om ét Skib, har Kongen befalet nogle Rigsraader at træde sammen 3. Pinsedag (den 26. Maj) i nogle Byer for at gøre en Skik paa de Orlogsskibe, Byerne skal stille, og deres Udrustning. Hver By skal sende en Borgmester, en Raadmand og saa mange af det menige Borgerskab, som de selv synes, med Fuldmagt til dette Møde, hvorpaa de skal rette sig efter den Skik, Raaderne affatter, og lade sig mønstre af Lensmanden, naar han tilsiger dem.

I Følge det til Brevet hørende Register skulde da Rigsraaderne Byrge Trolle, Peder Bille og Jørgen Brahe afholde Møde for Sjælland og Smaalandene (d. v. s. Møen og Lolland-Falster) i Ringsted tredie Pinsedag.⁵⁶⁾ I Kongens Befaling til Rigsraaderne af 7. Marts om at afholde dette Forhandlingsmøde sendes dem et Register, hvorefter Købstæderne skal sættes for Skibsudrustning; men det tillades Raaderne at forandre deri, hvad de anser for rettest.⁵⁷⁾

Om Orlogsskibet hører vi da for sidste Gang i et Brev af 20. December 1557 til bl. a. Ringsted og dets Medredere om, at de ikke efter en tidligere ud-

given Befaling skal udruste deres Orlogsskib til For-aaret, men at de kun skal forskaffe sig et godt Skib og have alt Tilbehør rede for paakommende Til-fældes Skyld.⁵⁸⁾

I Aaret 1566 mistede Danmark det meste af sin Flaade i en forrygende Storm under Gulland og i Be-tragtning af denne store Ulykke paalagdes det den 26. August Købstæderne i hele Riget at udrede en K o b b e r s k a t inden den 9. Oktober. R i n g s t e d skulde saaledes op med 2 Skippund Kobber, hvoraf de to Trediedele var G r y d e k o b b e r og en Tredie-del K e d e l k o b b e r, der overgaves Lensmanden og af ham oversendtes til Københavns Slot.⁵⁹⁾ Dette var en ikke helt almindelig Form for Skatteydelse, hvilket ogsaa nok kan siges om de 50 Par dobbelte A n k e l s k o, som Byen den 30. November 1570 fik Ordre til at levere til Rentekammeret til den 9. De-cember s. A.⁶⁰⁾

En jævnlig tilbagevendende Ydelse var, hvad man dengang kaldte B o r g e l e j e, hvilket nærmest maa forklares som Indkvartering uden Vederlag til Kvartérværferne. Om saadanne Borgelejehold har vi mange Efterretninger fra R i n g s t e d. Vi skal her i det følgende kun omtale enkelte Eksempler og ellers ved nærværende Afsnits Slutning meddele en udførlig Fortegnelse over alle Ringsteds Bidrag paa dette Omraade.

I en Optegnelsesbog fra Kongerne Kristian den Førstes og Hans' Kancelli finder vi de første Efter-retninger om Indkvartering i Ringsted Købstad: 1471 skulde der ligge 15 K r i g s f o l k i »R i n g - s t e d h e«, ⁶¹⁾ ca. 1481—1496 det samme Antal (i »Ringsted«); ⁶²⁾ 1486 var det 12 H e s t e (f o l k ?) (i

»Ringsted«,⁶³) 1488 kun 7 K r i g s f o l k (i »Ringstede«);⁶⁴) men 1496 er det atter 15 Krigsfolk (i »Ringstede«)⁶⁵) og ligesaa 1502 (i »Ringstede«),⁶⁶) samme Aar 1502 endvidere 4 Krigsfolk (i »Ringstæde«) til Landeværn, udskrevet i »Halmstæde«.⁶⁷) Aar 1508 var Antallet af indkvarterede Krigsfolk atter 15 (i «Ringstede»), men senere i samme Aar 12 (i »Ringstæde«).⁶⁸)

I Aaret 1535 skulde Ringsted have 20 K a r l e af Kongens Folk i Vinterkvarter, indtil han skulde bruge dem paa Flaaden igen til Foraaret; men der skal betales for dem som Sædvane har været i Kong Hans' og Kong Frederik den Førstes Tid.⁶⁹) 1539 skulde G r e g e r F r a n c k e med 2 H e s t e i Borgeleje i Ringsted.⁷⁰) Den 26. September 1544 skulde vor By have 10 K n æ g t e i Borgeleje⁷¹) og den 27. September 1547 5 Knægte fra København.⁷²) Aarsdagen 1550 sendte Kongen Ringsted 4 B a a d s m æ n d i Borgeleje, hvor de skulde underholdes med Herberg, Mad og Øl; hvis Baadsmændene opførte sig uskikkeligt, skulde de sendes til Københavns Slot, og dør tilbørlig afstraffes.⁷³)

Den 1. Januar 1551 blev der anbragt Baadsmænd i Borgeleje i alle Købstæder med Undtagelse af de, der i Følge en Optegnelse allerede i Forvejen havde Indkvarteringsmandskab, saaledes havde Ringsted 5 B a a d s m æ n d.⁷⁴) Nu gaar det Slag i Slag: 8. September 1553: 5 Baadsmænd;⁷⁵) 26. September 1554: 4 Baadsmænd;⁷⁶) 16. April 1559: 10 K n æ g t e;⁷⁷) 1. Juni 1563: 1 Fænnike L a n d s k n æ g t e med Øl og Mad samt Herberg indtil nærmere Ordre; med det allerførste vilde Kongen igen forskaane Byen for disse Knægte; i Henhold til et Brev af samme Dato

var det »Jacob Seested« og Hovedsmanden »Jacop Vintz«, der skulde indkvartere dem dør for en kort Tid;⁷⁸⁾ 24. December 1569: 5 Bøsseskytter,⁷⁹⁾ og saaledes videre. Om Underholdningen med Hensyn til Øl bestemmes der i et Brev af 20. Oktober 1573, hvorved Ringsted faar tildelt 10 Krigs- og Skibsfolk, at ingen maa faa mere end 6 Potter Øl daglig, for Nutidsmennesker en ganske anseelig Portion, men for Datidens Mennesker var et saadant Ølforbrug ikke opsigtsvækkende.⁸⁰⁾

Den 22. Februar 1574, da Ringsted faar 3 Bøsseskytter (eller Baadsmænd) i Borgeleje, bestemmes det, at hvis disse selv vil holde sig med Kost, maa der tinges med dem derom; men de maa ikke forlade Byen og ejheller faa mere paa Haanden end Kostpenge for 8 Dage.⁸¹⁾

Udførligere tales herom i Brevet af 30. Juni 1577, da Ringsted faar 8 Baadsmænd i Borgeleje. De indkvarterede skal have tilbørlig Underholdning og Herberg, saaledes som hver Borger formaar det, dog skal ingen om Dagen have mere end 7 Potter »Dantz Øl«, d. v. s. Danskøl, den næstdaarligste Ølsort (den daarligste har altid Betegnelsen »det, som værre er«). Vil de have mere, skal de selv købe det. For at ingen af Baadsmændene skal tage Kostpenge af Borgerne og siden løbe ud til Bønderne og lade dem føde sig eller rejse bort i privat Ærinde, skal Borgerne ikke give nogen Kostpenge for mere end 8 Dage ad Gangen, og det er en frivillig Sag fra Borgernes Side, om de vil give Kostpenge i Stedet for Underholdning eller ikke. Viser nogen af Baadsmændene sig modvillige eller skalkagtige

mod Borgerne eller Borgmestre og Raad, skal Byens Magistrat lade dem fængsle og straffe; men den skal ogsaa paa den anden Side paasé, at Borgerne i Byen ikke overfalder eller foruretter de indkvarterede; sker det, skal Ophavsmændene straffes.⁸²⁾

At det indkvarterede Mandskab var saare langt fra at bestaa af lutter Engle, ser man bedst deraf, at det allerede samme Aar 1577 bliver nødvendigt at gribe ind med haard Haand. Den 18. Oktober udgaar der nemlig et kongeligt Budskab til Lensmændene over hele Riget og de Købstæder, de havde i Befaling, af følgende Indhold:

Da Kongens Bøsseskytter og Baadsmænd, der er lagt i Borgeleje i Købstæderne, undertiden opfører sig utilbørligt, og Borgerne ofte klager over dem, uden at de alligevel bliver straffede, skal Lensmændene i de Købstæder, de har i Befaling, drage Om-sorg for, at de af Mandskabet, der foruretter eller overfalder Borgere eller andre, bliver s t r a f f e t uden Naade og staar deres Anklagere til Rette efter Byretten, og ikke tilstede, at der ses gennem Fingre med nogen. Endvidere skal Lensmændene tilkende-give Borgerne, at de, naar nogen optræder utilbørligt imod dem, og de ikke kan komme til Rette med dem, skal melde det til Lensmændene. Da nogle af Mandskabet løber ud i Landsbyerne, naar de har faaet K o s t p e n g e af Borgerne, og lader Bønderne føde sig, skal Lensmændene have Opsigt dermed og lade dem straffe, der gør det.⁸³⁾

I et Brev af 14. August 1578, hvorved Ringsted faar 8 Baadsmænd indkvarteret, bestemmes, at til n ø d t ø r f t i g U n d e r h o l d n i n g hører 2 Maal-tider Mad og 6 Potter Øl daglig.⁸⁴⁾ Med Hensyn til

Straf for u t i l b ø r l i g O p t r æ d e n meddeles i et Brev af 2. August 1580, hvorved Ringsted tildeles 8 Bøsseskytter, at saafremt Brøden ikke er til Livs- straf, skal de straffe ham hos sig selv i Byen i Stok og Jern eller, hvis Brøden er stor nok dertil, sende ham til København for at arbejde i Lænken en Tid. F o r d e l i n g e n af Mandskabet blandt Borgerne skulde være retfærdig.⁸⁵⁾ Aaret efter, den 14. Januar, faar Ringsted 7 Baadsmænd, og saafremt disse ikke var tilfreds med Kosten, skulde der gives dem $\frac{1}{2}$ Daler hver om Ugen i K o s t p e n g e.⁸⁶⁾

Lidt i Slægt med Borgelejet er de Ydelser, der paa- lagdes Byen i Form af I n d k v a r t e r i n g af gen- nemmarcherende Tropper eller S t a l d r u m til Heste, begge Dele som Regel kun for en Nats Tid eller to. Herom har vi nogle faa Breve.

Den 20. Maj 1563 fik Erik Rud, Otto Rud og Lave Brock Brev om nogle fremmede R y t t e r e, der skulde overføres fra Fyn til Sjælland af Eskild Gjõe. De nævnte Adelsmænd skulde da hver lade en af deres Svende følge Rytterne, den 1. Nat til Slagelse, den 2. til R i n g s t e d og den 3. til Roskilde, og skaffe dem Øl, Mad, Hø, Havre og Straafoder for Rytternes egne Penge. Samme Dag fik Ringsted Ordre til at gøre deres S t a l d e i Stand og have de omtalte Fornødenheder i Beredskab. I det hele har det drejet sig om ca. 3000 Ryttere.⁸⁷⁾ Den 11. Juni gentages Befalingen til Ringsted, og Lensmanden faar Ordre til at lade 2 Svende ledsage Rytterne til næste Natteleje.⁸⁸⁾

Den 17. April 1588 fik Dr. Johan Knoppert paa Ringsted Kloster Befaling til i Ringsted og omliggen- de Landsbyer at bestille Staldrum og andet nødven-

digt for en Nats Tid til ca. 600 Heste; Anledningen var Kongens, Frederik den Andens Begravelse den 5. Juni.⁸⁹⁾

Endelig skulde Borgmestre og Raad den 23. Juli 1596 sørge for at istandsætte Staldene.⁹⁰⁾

Om en anden Ydelse til Kronen, det saakaldte Gæsteri og Nathold, har vi en Efterretning i Ringsted Stadsret, nemlig hvor det siges, at hvis en Borger ikke vil give sin Andel til Herskabets »Kost och Spissing och Fothring«, naar det kommer til Byen, eller hvor det byder, da skal der pantes — eventuelt med Magt — hos ham (se foran Side 47). Samme Sted finder vi en anden gammel Forpligtelse omtalt, Pligten til at køre Ægt; hvis en Borger, naar Herskabet vil have Vogne af Byen, og det er hans rette Tur til at køre, drister sig til at sætte sig derimod, skal han ogsaa pantes.

Til Slut skal her nævnes et Par Ydelser til Kronen, som ved en Forglemmelse er udeladt i det foregaaende.

I Kong Valdemar Sejrs Jordebog findes følgende Optegnelse:

»Ringstath. ix. m. et dim.^a«⁹¹⁾

I Oversættelse:

»Ringsted 9 $\frac{1}{2}$ Mark.«

Denne Skatteansættelse drejer sig maaske om Plovskat.⁹²⁾

Til vore Oplysninger ovenfor om Udbudsfolk kan føjes følgende:

Den 24. Februar 1520 fik Borgmesteren i Ringsted Kvittering for 120 Mark danske Penninge, som var Erstatning for de »R ej s e r«, som Byen skulde have

ydet i Sverige under Kristian den Andens Kampe dør. I Kancelliets Optegnelser finder vi nemlig følgende:

»Borgemesther wdj Ringstedt ffich quittancie at hand haffuer antwordæ myn herræ yt hwndræ oc tywge marck danskæ pendinge som wor fore thee Regsener som thee skullæ haffuæ giord myn herræ tiill hielp vdi suerige Cum clausulis consuētis Ex castro haffnensi vigilia Mathie Aar etc mdxx^o.«⁹³)

Alt, hvad vi i det foregaaende har omtalt af Skatteydelse, kan betegnes som *S t a t s s k a t t e r*; men desuden maa der i Købstæderne have været et *k o m m u n a l t S k a t t e v æ s e n*, hvoraf man finder en Del Spor fra det 16. Aarhundrede. For Ringsteds Vedkommende har vi dog ingen saadanne Oplysninger, hvorfor vi ikke her skal beskæftige os med denne Side af Skattevæsenet. Derimod vil vi se lidt paa de Spørgsmaal, der uvilkaarligt melder sig: *Hvorledes var Fremgangsmaaden ved S k a t t e n s U d s k r i v n i n g*? Hvem var de *s k a t t e p l i g t i g e* og hvem de *s k a t t e f r i e*?

I Ringsted Stadsret er de første Bestemmelser dem, der vedrører *S k a t t e n*: Hvis en Borger nægter at betale sin Part af den aarlige Skat til Herskabet, maa Borgmestre og Raad pante hos ham, og sætter han sig derimod med Magt, maa han selv tage Skade for Hjemgæld, om der sker hans Ejendom noget. Den udpantede Skat skal sendes til Herskabet, og af Borgmestre, Raad og nogle Bymænd idømmes der ham en Bøde. Paa samme Maade gik man frem, naar det drejede sig om Gæsteri, Nathold, Ægt og om »ald annen Bethæ« (Afgift) (se foran Side 46—47).

Om selve Skattens Fordeling fortæller Stadsret og Privilegier os imidlertid intet.

Skatterne for Købstæderne blev paalagt paa den Maade, at hver By fik en bestemt Sum at udrede, saaledes som vi har set i det foregaaende. Dette Beløb blev da fordelt blandt de skattepligtige i Staden. Selve Ligningen varetoges af Købstadens Magistrat, i Begyndelsen alene, men senere dannede de i Forbindelse med nogle fornemme Borgere, de saakaldte *T a k s e r e b o r g e r e*, en Slags *L i g n i n g s k o m m i s s i o n*. Ved Ligningen blev i den tidligste Tid af det 16. Aarhundrede Borgerne lagt i *L æ g d e r*, for at, som det hedder, den rige kunde hjælpe den fattige. Denne Læggen i Lægder er dog sikkert siden hen gaaet af Brug. Fordelingen af Skattebyrden blandt Borgerne skete paa Grundlag af deres Formue hver især, navnlig af deres faste Ejendomme og deres Næringsdrift. *S k a t t e p l i g t i g e* var enhver, der drev borgerlig Næring dør i Købstaden eller havde fast Ejendom sammesteds. Naar Ejeren af en Gaard i Byen var en udenbys Mand — hvilket var ret almindeligt baade med Adelsmænd, gejstlige og Bønder — skulde der alligevel betales Skatter af Ejendommen derved, at der blev holdt Folk paa den, eller at den blev lejet ud. *F r i t a g n e* for Skattebyrder var som Regel, hvad der benævntes kongelige Betjente, hvortil Byfogden maaske kan henregnes; i alt Fald var han skudfri, naar det gjaldt den aarlige Byskat. Gejstligheden (dog ikke altid) og Skibsfolkene, der hørte til Flaaden, var ogsaa skattefri, og det var ligeledes de mange, der havde faaet kongeligt Brev om Frihed for Skat, hvilket forekom temmelig ofte; som et Par Eksempler herpaa for Ringsted's Vedkommende kan nævnes Brevet af 2. Juli

1583 til Jens Kristensen og af 27. Juni til Kristoffer Sørensen (se ovenfor Side 152).

Selv de privilegerede i denne Henseende var dog ikke altid sikker paa at undgaa at dele Skæbne med Skatteyderne. Som et Eksempel blandt flere kan nævnes Skattebrevet af 13. December 1570 om Penge til Afmønstring af Krigsfolk, hvori det siges, at paa Grund af Forholdene maa heller ikke de ellers skattefrie vægre sig ved at betale, hvad de bliver takserede til, da Kongen ellers maa indkvartere Krigsfolket hos dem.⁹⁴⁾

Opkrævningen af Skattebeløbene rundt om hos de enkelte Skatteydere var som Regel paalagt Magistraten, og denne lod den ske ved deres underordnede. Hvorledes man forholdt sig overfor en genstridig Skatteyder, der nægtede at betale, vides ikke med Sikkerhed, rimeligvis har en saadan Modvillie haft en Udpantning til Følge, saaledes som vi erfarede, det skete i Ringsted i Middelalderen. Som Regel indleverede Magistraten dernæst til den fastsatte Frist Skattens Mønt direkte til Rentekammeret; en sjælden Gang kunde Kongen lade en eller flere Mænd rejse rundt og modtage Beløbene eller lade Lensmændene modtage dem; men Regelen er, at Magistraten sendte en af deres Midte til Rentemesteren med Summen; for Eksempel nævnes i Rentemesterregnskabet 1554, at Ringsted svarede en aarlig By-skat paa 50 Mark, »ssom M a t z J e n s s e n n fremførde«;⁹⁵⁾ den 21. November 1556 var det en J e n s P e d e r s e n, der overbragte de 50 Mark.⁹⁶⁾

Saa var Pengene da naaet ind i den Finanshovedkasse, som dengang kaldtes R e n t e k a m n i e r e t, og hvorfra de hurtig vandrede ud igen for at bruges

til Kongens Hofholdning, til Krigsomkostninger, til Afbetaling paa Rigens Gæld etc., og her vil vi da forlade Skattevæsenet for at se, hvorledes man i hine Tider betragtede Fattigplejen, og med hvilke Øjne man saa paa de laveststillede i Samfundet, de fattige og syge.

TILLÆG II.

FORTEGNELSE OVER RINGSTED KØBSTADS
SKATTEYDELSER INDTIL AAR 1600.

Midsommersgæld og aarlig Byskat.

Midsommersgælden nævnes 1135⁹⁷) og 1148⁹⁸); Størrelse ukendt.

Den aarlige Byskat nævnes i Ringsteds Stadsret og 1513⁹⁹) og 1520¹⁰⁰). Størrelse:

»Kong Hans' Tid« (Klaus Gjordsens

Optegnelser 1523).....	24 Mark dansk. ¹⁰¹)
1554 (Rentemesterregnskab).....	50 Mark. ¹⁰²)
1556 (—).....	50 Mark. ¹⁰³)
1557 (—).....	50 Mark. ¹⁰⁴)
1580 (—).....	50 Mark. ¹⁰⁵)

Pengeskatter udgivet af Ringsted Købstad til 1600.

1530,	150 Mark dansk.	106)
1536,	450 Mark dansk.	107)
1536,	40 Lod Sølv pr. 20 Mand.	108)
1537, $\frac{1}{7}$	200 Lod Sølv.	109)
1544, $\frac{26}{9}$	5 Dlr.	110)
1545, $\frac{1}{8}$	100 Dlr.	111)
1548, $\frac{29}{3}$	100 Dlr.	112)
1550, $\frac{27}{12}$	100 Dlr.	$\frac{14}{10}$ 1552resterer Ringsted med 20 Dlr., heraf. ¹¹³)
1564, $\frac{15}{12}$	400 Dlr., Sølv eller dansk.	Afmønstring af Krigsfolk. ¹¹⁴)
1565, $\frac{3}{10}$	200 enkelte Dlr.	Krigsførelse. ¹¹⁵)

1566, $\frac{5}{5}$	200 Dlr., $\frac{1}{2}$ Sølv, $\frac{1}{2}$ Klippinge.	Krigsførelse. ¹¹⁶⁾
1568, $\frac{1}{6}$	200 Dlr., $\frac{1}{2}$ Dlr., $\frac{1}{2}$ dansk.	Pendingsudgift til Krigsfolk. ¹¹⁷⁾
1568, $\frac{24}{11}$	ant. 200 Dlr., $\frac{1}{2}$ Sølv, $\frac{1}{2}$ Mønt.	Afmønstring af Krigs- folk. ¹¹⁸⁾
1569, $\frac{8}{10}$	100 Dlr., $\frac{1}{2}$ enkelte, $\frac{1}{2}$ Mønt.	Krigsførelse. ¹¹⁹⁾
1570, $\frac{12}{3}$	300 Dlr., $\frac{1}{2}$ Dlr., $\frac{1}{2}$ Mønt.	Krigsførelse. ¹²⁰⁾
1570, $\frac{13}{12}$	200 enkelte Dlr.	Afmønstring af Krigs- folk. ¹²¹⁾
1572, $\frac{24}{3}$	100 enkelte Dlr.	Afmønstring af Krigs- folk. ¹²²⁾
1588, $\frac{15}{11}$	100 Dlr.	Brudskat. ¹²³⁾
1596, $\frac{28}{9}$	50 Dlr.	Brudskat. ¹²⁴⁾

Borgeleje ydet af Ringsted Købstad til 1600.

1471,	15 Krigsfolk. ¹²⁵⁾
ca. 1481—96	15 — ¹²⁶⁾
1486,	12 Heste(folk?). ¹²⁷⁾
1488,	7 Krigsfolk. ¹²⁸⁾
1496,	15 — ¹²⁹⁾
1502,	15 — ¹³⁰⁾
1502,	4 — udskrevet i Halmstede. ¹³¹⁾
1508,	15 — ¹³²⁾
1508,	12 — ¹³³⁾
1535,	20 Karle af Flaaden i Vinterkvarter. ¹³⁴⁾
1539,	Greger Francke med 2 Heste. ¹³⁵⁾
1544, $\frac{26}{9}$	10 Knægte. ¹³⁶⁾
1547, $\frac{27}{9}$	5 Knægte fra København. ¹³⁷⁾
1550, $\frac{27}{9}$	4 Baadsmænd. ¹³⁸⁾
1551, $\frac{1}{1}$	0 — da Byen i Forvejen havde 5. ¹³⁹⁾
1553, $\frac{8}{9}$	5 — ¹⁴⁰⁾
1554, $\frac{26}{9}$	4 — ¹⁴¹⁾
1559, $\frac{16}{4}$	10 Knægte. ¹⁴²⁾
1563, $\frac{1}{6}$	1 Fænnike (vistnok ca. 100) Landsknægte. ¹⁴³⁾
1569, $\frac{24}{12}$	5 danske Bøsseskytter. ¹⁴⁴⁾

1573, $\frac{20}{10}$	10 Krigs- og Skibsfolk. ¹⁴⁵⁾
1574, $\frac{22}{2}$	3 Baadsmænd eller Bøsseskytter. ¹⁴⁶⁾
1575, $\frac{80}{12}$	8 Baadsmænd. ¹⁴⁷⁾
1576, $\frac{29}{9}$	5 — 148)
1577, $\frac{80}{6}$	8 — 149)
1578, $\frac{14}{8}$	8 — 150)
1579, $\frac{8}{6}$	6 Bøsseskytter. ¹⁵¹⁾
1579, $\frac{7}{10}$	8 Baadmænd. ¹⁵²⁾
1580, $\frac{2}{8}$	8 Bøsseskytter. ¹⁵³⁾
1581, $\frac{14}{1}$	7 Baadsmænd. ¹⁵⁴⁾
1581, $\frac{3}{8}$	8 Bøsseskytter. ¹⁵⁵⁾
1582, $\frac{22}{10}$	6 Baadsmænd. ¹⁵⁶⁾
1587, $\frac{1}{4}$? Knægte (ialt 400). ¹⁵⁷⁾
1587, $\frac{9}{10}$	4 Baadsmænd. ¹⁵⁸⁾
1589, $\frac{24}{11}$	4 Baadsmænd. ¹⁵⁹⁾
1590, $\frac{11}{8}$	3 — 160)
1591, $\frac{18}{9}$	3 — 161)
1591, $\frac{13}{12}$	2 — foru.de allerede did forskrevne. ¹⁶²⁾
1593, $\frac{25}{8}$	2 — eller Bøsseskytter. ¹⁶³⁾
1596, $\frac{29}{9}$	3 Bøsseskytter. ¹⁶⁴⁾
1597, $\frac{6}{8}$	3 Baadsmænd. ¹⁶⁵⁾
1599, $\frac{8}{11}$	3 Bøsseskytter. ¹⁶⁶⁾

Udbudsfolk fra Ringsted Købstad til 1600.

1510,	Afløsningssum f. Udbudsfolk betalt $\frac{26}{5}$ 1513. ¹⁶⁷⁾
1517,	Afløsningssum 160 Mark for Udbudsfolk betalt $\frac{12}{1}$ 1518. ¹⁶⁸⁾
1542, $\frac{10}{12}$	10 Krigsfolk med stærke Klippere. ¹⁶⁹⁾
1545, $\frac{28}{4}$	Afløsningssum 100 Dlr. for Udbudsfolk. ¹⁷⁰⁾
1564, $\frac{22}{3}$	10 væragtige Karle med Harnisk, gode Værger, Hager og lange Spyd, ledet af 1 Borgmester og 1 Raadmand. ¹⁷¹⁾
1566, $\frac{22}{2}$	10 Knægte med Harnisk og Værger, ledet af 1 Borgmester og 1 Raadmand. ¹⁷²⁾
1567, $\frac{5}{12}$	6 Knægte med Proviant til 14 Dage. ¹⁷³⁾
1568, $\frac{2}{6}$	10 Karle med Degener og lange Rør. ¹⁷⁴⁾

Arbejdskraft og andre lignende Ydelser til 1600.

1535,	2 Tømmermænd, 2 Vogne, 6 stærke, føre Karle med Økser, Spader og Skovle, 5 Trug og Proviant til 14 Dage. ¹⁷⁵⁾
1536,	2 Vogne og 2 unge føre Karle med gode skarpe Spader og 1 Maanedes Proviant. ¹⁷⁶⁾
1536, $\frac{4}{2}$	20 Heste. ¹⁷⁷⁾
1536, $\frac{15}{3}$	1 Tømmermand med 1 Maanedes Proviant. ¹⁷⁸⁾
1536,	(1?) Bartskeerer til Flaaden. ¹⁷⁹⁾
1537, $\frac{13}{10}$	1 Vogn til Malmø. ¹⁸⁰⁾
1566, $\frac{3}{10}$	2 Tømmermænd. ¹⁸¹⁾
1581, $\frac{20}{1}$	2 Tømmermænd. ¹⁸²⁾

Madskatter ydet af Ringsted Købstad til 1600.

1534, $\frac{31}{12}$	12 Tdr. Øl og 6 Tdr. Brød. ¹⁸³⁾
1535, $\frac{15}{10}$	1 Læst Øl og $\frac{1}{2}$ Læst Brød. ¹⁸⁴⁾
1562, $\frac{6}{2}$	40 Sider Flæsk, $\frac{1}{2}$ Læst Oksekød, $\frac{1}{2}$ Læst Faarekød, $\frac{1}{2}$ Td. Smør og 5 Læster Øl. ¹⁸⁵⁾
1570, $\frac{27}{7}$	20 Sider Flæsk, 5 Læster Øl og 5 Læster Brød. ¹⁸⁶⁾

Gengjerd ydet af Ringsted Købstad til 1600.

1569, $\frac{3}{3}$	6 Læster Øl, 2 Læster Brød og 2 Skippund Flæsk. ¹⁸⁷⁾
1569, $\frac{25}{8}$	5 Læster Øl, 5 Læster Brød og 20 Sider Flæsk. ¹⁸⁸⁾

Diverse Ydelser fra Ringsted Købstad til 1600.

1520, $\frac{24}{2}$	»Regsener« skulde have været gjort af Ringsted. ¹⁸⁹⁾
1531, $\frac{30}{9}$	Jagter med Bøsser, Lod, Krudt, Baadsmænd og 1 Maanedes Proviant. ¹⁹⁰⁾
1555—57	Ringsted skulde sammen med Vordingborg, Heddinge og Præstø udruste et Orlogsskib. ¹⁹¹⁾
1566, $\frac{26}{8}$	2 Skippund Kobber, $\frac{2}{3}$ Grydekobber, $\frac{1}{3}$ Keldkobber. ¹⁹²⁾
1570, $\frac{30}{11}$	50 Par dobbelte Ankelsko. ¹⁹³⁾

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) I Almindelighed henvises til P. V. Jacobsen: Fremstilling af det danske Skattevæsen under Kongerne Christian III og Frederik II, Kbhvn. 1833, 7—20 og 98—126, til samme Forfatters Afhandling om Borgeleje, Nathold og Gæsteri i samme Tidsrum i Historisk Tidsskrift II, Kbhvn. 1841, 1—88, samt til M. Mackeprang: De danske Købstæders Skattevæsen til ca. 1600 i Historisk Tidsskrift, 7. Række III, 150—189. —
- 2) Afskrift Nr. 2 i Diplomatarium Ringstaden-
se, RA. —
- 3) Afskrift Nr. 3, smst., RA. —
- 4) Danske Magazin, 2. Række VI, 315. —
- 5) Suhms Samlinger, 2. Bd. 1. Hæfte 1781, 107. —
- 6) smst., 108. —
- 7) smst., 190. —
- 8) smst., 116. —
- 9) Kancelliets Brevbøger 1551—1555 (Breve af 11. Juni 1551). —
- 10) smst., 1588—1592 (Breve af 4. Marts 1590). —
- 11) smst., 1593—1596 (Brev af 5. December 1593). —
- 12) smst., 1616—1620 (Brev af 2. August 1618). —
- 13) smst., 1580—1583 (Brev af 2. Juli 1583). —
- 14) smst., 1584—1588 (Brev af 27. Juni 1587). —
- 15) smst., 1588—1592 (Breve af 21. December 1591 og 8. April 1592). —
- 16) Danske Magazin, 4. Række I, 332—333. —
- 17) smst., 4. Række VI, 333 og Kancelliets Brev-
bøger 1551—1555 (Brev af 14. Oktober 1552). —
- 18) Kancelliets Brevbøger 1593—1596 (Brev af 7. December 1593). —
- 19) smst., 1576—1579 (Brev af 2. April 1576). —
- 20) smst., 1593—1596 (Brev af 18. December 1594). —
- 21) Rentemesteregnskabet 1580—1581, Rentekam-
merarkivet, RA. —
- 22) Danske Magazin, 4 Række II, 71. —
- 23) Kancelliets Brevbøger 1566—1570 (Brev af 12. Marts 1570). —
- 24) smst., 1561—1565 (Brev af 15. December 1564). —
- 25) smst., 1566—1570 (Breve af 24. November 1568 og 2. Januar 1569). —
- 26) smst., 1566—1570 (Brev af 13. December 1570). —
- 27) smst., 1571—1575 (Brev af 24. Marts 1572). —
- 28) Danske Magazin, 3. Række V, 77—78. —
- 29) smst., 136. —
- 30) Kancelliets Brevbøger 1561—1565 (Brev af 6. Februar 1562). —

- 31) s m s t., 1566—1570 (Brev af 27. Juli 1570). —
 32) s m s t., 1566—1570 (Brev af 3. Marts 1569). —
 33) s m s t., 1566—1570 (Brev af 25. August 1569). —
 34) S u h m s S a m l i n g e r, II Bd., 1. Hæfte, 107. —
 35) s m s t., 165. —
 36) D a n s k e M a g a z i n, 4. Række I, 99. —
 37) D a n s k e M a g a z i n, 3. Række VI, 357. —
 38) K a n c e l l i e t s B r e v b ø g e r 1561—1565 (Brev af 22. Marts 1564). —
 39) s m s t., 1566—1570 (Brev af 22. Februar 1566). —
 40) s m s t., 1566—1570 (Brev af 5. December 1567). —
 41) s m s t., 1566—1570 (Brev af 2. Juni 1568). —
 42) s m s t., 1609—1615 (Brev af 10. Februar 1611). —
 43) s m s t., 1609—1615 (Brev af 28. Februar 1611). —
 44) s m s t., 1566—1570 (Brev af 24. Maj 1567). —
 45) F r e d e r i k d e n F ø r s t e s d a n s k e R e g i s t r a n t e r, udg. af Kr. Erslev og Møllerup 1879, 365. —
 46) D a n s k e M a g a z i n, 3. Række V, 261. —
 47) s m s t., 281—282. —
 48) s m s t., 281. —
 49) s m s t., 279. —
 50) s m s t., 279. —
 51) s m s t., 3. Række VI, 185. —
 52) K a n c e l l i e t s B r e v b ø g e r 1566—1570 (Brev af 3. Oktober 1566). —
 53) s m s t., 1580—1583 (Brev af 20. Januar 1582). —
 54) s m s t., 1609—1615 (Brev af 12. Januar 1615). —
 55) s m s t., 1551—1555 (Brev af 26. August 1555). —
 56) s m s t., 1556—1560 (Brev af 6. Marts 1556 og Register af 6. eller 7. Marts s. A.). —
 57) s m s t., 1556—1560 (Brev af 7. Marts 1556). —
 58) s m s t., 1556—1560 (Brev af 20. December 1557). —
 59) s m s t., 1566—1570 (Brev af 26. August 1566). —
 60) s m s t., 1566—1570 (Brev af 30. November 1570). —
 61) D a n s k e M a g a z i n 4. Række II, 144. —
 62) s m s t., 149. —
 63) s m s t., 167. —
 64) s m s t., 163. —
 65) s m s t., 150. —
 66) s m s t., 151. —
 67) s m s t., 153. —
 68) s m s t., 160. —
 69) s m s t., 3. Række V, 259. —
 70) s m s t., 3. Række VI, 230. —
 71) s m s t., 4. Række I, 33—34. —
 72) s m s t., 327. —
 73) s m s t., 4. Række V, 332. —
 74) K a n c e l l i e t s B r e v b ø g e r 1551—1555 (Brev af 1. Januar 1551.). —

- 75) s m s t., (Brev af 8. September 1553). —
 76) s m s t., (Brev af 26. September 1554). —
 77) s m s t., 1556—1560 (Brev af 16. April 1559). —
 78) s m s t., 1561—1565 (Breve af 1. Juni 1563). —
 79) s m s t., 1566—1570 (Brev af 24. December 1569). —
 80) s m s t., 1571—1575 (Brev af 20. Oktober 1573). —
 81) s m s t., (Brev af 22. Februar 1574). —
 82) s m s t., 1576—1579 (Brev af 30. Juni 1577). —
 83) s m s t., (Brev af 18. Oktober 1577). —
 84) s m s t., (Brev af 14. August 1578). —
 85) s m s t., 1580—1583 (Brev af 2. August 1580). —
 86) s m s t., (Brev af 14. Januar 1581). —
 87) s m s t., 1561—1565 (Breve af 20. Maj 1563). —
 88) s m s t., (Breve af 11. Juni 1563). —
 89) s m s t., 1588—1592 (Brev af 17. April 1588). —
 90) s m s t., 1593—1596 (Brev af 23. Juli 1596). —
 91) Kong Valdemars Jordebog, udg. af O. Nielsen, 1873, 83. —
 92) s m s t., 170. —
 93) Suhms Samlinger 1781, II. Bind, 1. Hæfte, 190. —
 94) Kancelliets Brevbøger 1566—1570 (Brev af 13. December 1570). —
 95) Rentemesterregnskab 1554; RA. —
 96) Rentemesterregnskab 1556; RA. —
 97) Afskrift Nr. 2 i Diplomatarium Ringstaden-
 se; RA. —
 98) s m s t., Afskrift Nr. 3; RA. —
 99—100) Suhms Samlinger, 2. Bind, 1. Hæfte 1781, 107,
 108, 190. —
 101) Danske Magazin, 2. Række VI, 315. —
 102—105) Rentemesterregnskaber 1554, 1556, 1557,
 1580 og mellemliggende og efterfølgende Aar; RA. —
 106) Danske Magazin, 4. Række VI, 25. —
 107) s m s t., 3. Række VI, 99. —
 108) s m s t., 3. Række V, 303—304. —
 109) s m s t., 3. Række VI, 140. —
 110—111) s m s t., 4. Række I, 33—34, 99. —
 112) s m s t., 4. Række II, 71. —
 113) s m s t., 4. Række VI, 333 og Kancelliets Brev-
 bøøger 1551—1555 (Brev af 14. Oktober 1552). —
 114—115) Kancelliets Brevbøger 1561—1565 (Breve
 af 15. December 1564 og 3. Oktober 1565). —
 116—121) s m s t., 1566—1570 (Breve af 5. Maj 1566, 1. Juni
 og 24. November 1568, 8. Oktober 1569, 12. Marts og
 13. December 1570). —
 122) s m s t., 1571—1575 (Brev af 24. Marts 1572). —
 123) s m s t., 1588—1592 (Brev af 15. November 1588). —
 124) s m s t., 1593—1596 (Brev af 28. September 1596). —

- 125—133) Danske Magazin, 4. Række II, 144, 149, 167, 163, 150, 151, 153, 160. —
- 134) s m s t., 3. Række V, 259. —
- 135) s m s t., 3. Række VI, 230. —
- 136—137) s m s t., 4. Række I, 33—34, 327. —
- 138) s m s t., 4. Række V, 332. —
- 139—141) Kancelliets Brevbøger 1551—1555 (Breve af 1. Januar 1551, 8. September 1553, 26. September 1554). —
- 142) s m s t., 1556—1560 (Brev af 16. April 1559). —
- 143) s m s t., 1561—1565 (Brev af 1. Juni 1563). —
- 144) s m s t., 1566—1570 (Brev af 24. December 1569). —
- 145—147) s m s t., 1571—1575 (Breve af 20. Oktober 1573, 22. Februar 1574, 30. December 1575). —
- 148—152) s m s t., 1576—1579 (Breve af 29. September 1576, 30. Juni 1577, 14. August 1578, 8. Juni og 7. Oktober 1579). —
- 153—156) s m s t., 1580—1583 (Breve af 2. August 1580, 14. Januar og 3. August 1581, 22. Oktober 1582). —
- 157—158) s m s t., 1584—1588 (Breve af 1. April og 9. Oktober 1587). —
- 159—162) s m s t., 1588—1592 (Breve af 24. November 1589, 11. August 1590, 18. September og 13. December 1591). —
- 163—164) s m s t., 1593—1596 (Breve af 25. August 1593, 29. September 1596). —
- 165—166) s m s t., 1596—1602 (Breve af 6. Juni 1597, 8. November 1599). —
- 167—168) Suhms Samlinger, 2. Bind 1. Hæfte 107, 165. —
- 169) Danske Magazin, 3. Række VI, 357. —
- 170) s m s t., 4. Række I, 99. —
- 171) Kancelliets Brevbøger 1561—1565 (Brev af 22. Marts 1564). —
- 172—174) s m s t., 1566—1570 (Breve af 22. Februar 1566, 5. December 1567, 2. Juni 1568). —
- 175—179) Danske Magazin, 3. Række V, 261, 281—282, 279, 281, 279. —
- 180) s m s t., 3. Række VI, 185. —
- 181) Kancelliets Brevbøger 1566—1570 (Brev af 3. Oktober 1566). —
- 182) s m s t., 1580—1583 (Brev af 20. Januar 1582). —
- 183—184) Danske Magazin, 3. Række V, 77—78, 136. —
- 185) Kancelliets Brevbøger 1561—1565 (Brev af 6. Februar 1562). —
- 186—188) s m s t., 1566—1570 (Breve af 27. Juli 1570, 3. Marts og 25. August 1569). —
- 189) Suhms Samlinger 1781, 2. Bind, 1. Hæfte, 190. —

- ¹⁹⁰⁾ Frederik I's danske Registranter, udg. af
Erslev og Mollerup, 365. —
- ¹⁹¹⁾ Kancelliets Brevbøger 1551—1555 (Brev af 26.
August 1555) og smst., 1556—1560 (Breve af 6. og
7. Marts 1556, 20. December 1557). —
- ^{192—193)} smst., 1566—1570 (Breve af 26. August 1566 og
30. November 1570). —

ST. JØRGENSGAARD OG RINGSTEDS FATTIGVÆSEN.

EN af de mørkeste Sider ved Middelalderens Dagligliv er dens **F a t t i g v æ s e n**. Man manglede i Datiden fuldstændig en ordentligt indrettet Fattigpleje. Mangel paa Organisation paa et saa vigtigt Omraade skyldtes Middelalderens Opfattelse af de fattige, ud fra hvilken man betragtede Omsorgen for disse Samfundets ulykkeligste som i det væsentlige en kirkelig Velgørenhedssag, hvormed det verdslige Samfund ikke befattede sig, da det var noget det ganske uvedkommende. Det Underhold, som blev den laveste, uheldigst stillede Kategori af Samfundsborgere til Del, maatte derfor nødvendigvis komme til at bestaa for største Parten af Almisser.¹⁾

De fleste Steder i Udlandet var en Fjerdedel af hele Tienden henlagt til de fattige; men noget saadant kendes der ikke Eksempler paa fra vore hjemlige Forhold. Ganske vist finder vi en Bestemmelse, der peger i den rigtige Retning, for Sjællands Stifts Vedkommende, da Roskildebispens i det femtende Aarhundredes sidste Halvdel fastsatte den Ordning, at en Fjerdedel af det første Aars Indtægt af et ledigt Præsteembede skulde gives til Fattigfolk; men det blev ved denne Antydning.

De fattiges Forsørgelse maatte saaledes blive et **V e l g ø r e n h e d s a r b e j d e**, og som Midtpunktet i dette fik **K l o s t r e n e** deres store sociale Betydning ved Siden af deres religiøse, omtrent som »Frel-

sens Hær« i vor Tid. Den første Munkeorden, der kom her til Landet, var Benediktinerne; i en af deres Ordensregler var det paabudt, at hvor de kom frem, skulde det være deres Pligt »at vederkvæge de fattige, klæde de nøgne, se til de syge og jorde de døde«. Denne Bestemmelse, der var truffet af selve Stifteren, Benedikt af Nurcia, havde faaet en fastere Form paa et Kirkemøde i Aachen i Aaret 817, da der fastsattes den Regel, at en Tiendedel af alle Benediktinermunkenes Indtægter skulde tilfalde de fattige. Da det jo netop var denne Ordens Brødre, der havde til Huse i Ringsted Kloster, maa de sikkert have virket her til stor Velsignelse for alle Byens og Omegnens fattige. Foruden den paabudte Tiende fik Munkene ogsaa andre Midler i Hænde til at kunne varetage deres Fattigpleje; thi ikke sjældent vil man i Gavebreve til Klostrene finde et udtrykkeligt Paabud om, at en Del af Gaven skal anvendes til Fattigfolks Ophold. Saaledes bestemmes der i Dronning Margretes Gavebrev til Ringsted Kloster, udstedt 1411, at af de 2000 lybske Mark, hvoraf Gaven bestod, skulde de 1500 anvendes til Klosterets Bygning, medens Resten, 500 Mark lybsk (ca. 180 Mark Sølv eller ca. 85 Pd. Sølv), skulde bruges til ni trængende Menneskers Underhold.²⁾ Meget almindeligt var det, at Folk skænkede Gods til Klostrene, mod at Brødrene paa Aarsdagen for Giverens Død holdt Messer for hans Sjæl; til en saadan »Aarstid« eller »Aarsfest« (paa Latin: anniversarium) var der ret hyppigt knyttet en Uddeling af Almisser til de fattige eller en Bospising af dem, og det var vistnok en almindelig Regel, at saavel Almisseuddeling som Bospising skulde foregaa uden for Klosterporten.

Enhver vil imidlertid let kunne indse, at selvom Klostrene udøvede en ikke ringe velsignelsesrig Virksomhed som Fattigforsørgere, vil man dog ikke med nogen Føje kunne fastslaa, at Fattigplejen var deres vigtigste Opgave; heller ikke var de Midler, Munkene i den Henseende raadede over, netop overvældende mange eller store; følgelig kunde derfor den Om-sorg for de fattige, der udgik fra Klostrene, kun blive af en forholdsvis begrænset Karakter. Derimod havde en anden Art af kirkelige Institutioner en langt større Betydning for Middelalderens Fattig-væsen; det var Hospitalerne.

Allerede tidlig træffer man H o s p i t a l e r omtalt rundt om i hele Landet; men om selve de enkelte Hospitalers Oprindelse vil man almindeligvis ikke kunne finde nogen Efterretning. I Slutningen af det tolvte Aarhundrede blev der oprettet mange, og i Aaret 1202, ved Knud den Sjettes Død, omtales Ho-spitaler for fattige, svage og syge som værende ganske almindelige her i Landet. Allerede i det niende Aarhundrede var der i Italien stiftet lige-fremme H o s p i t a l s o r d e n e r, d. v. s. Munke-ordener, hvis Opgave det var udelukkende at hellige sig Pasning og Pleje af de fattige og syge. Kun de færreste af de danske Hospitaler har imidlertid til-hørt saadanne Hospitalsordener; men tiltrods herfor har Syge- og Fattigplejerne vistnok som Regel allige-vel ført et munkeagtigt Levnet, har været »ren-livede«, d. v. s. levet i ugift Stand, i Cølibat. Hospi-talsforstanderen var sædvanligvis en Præst, og han har da sørget for den aandelige Pleje. Lægehjælpen til de syge ydedes ogsaa af Præster og Munke, der foruden deres mange andre Virksomheder tillige

med stor Dygtighed — det gælder særlig Benediktinerne — bestred Lægegerningen.

Johannitterne er den første af de egentlige Hospitalsordener, vi træffer her i Landet; de kom hertil i sidste Halvdel af det tolvte Aarhundrede, og Danskerne kaldte dem St. Hansbrødre eller ogsaa Korsbrødre efter det hvide Korsmærke, de bar paa Brystet; deres vigtigste Tilholdssted var Antvorskov Kloster og Hospital, stiftet 1176. En anden Hospitalsorden var Helligaandsordenen; næsten hver eneste dansk Købstad havde sit Helligaandshus, der paa en Gang gjorde det ud for baade Sygehus, Fattighus og Alderdomshjem.

For de stakkels Mennesker, der led af smitsomme Sygdomme, havde Privatinitiativet i Middelalderen sørget paa lignende Vis, nemlig ved Oprettelse af St. Jørgensgaarde og St. Gertrudshuse. Den Sygdom, der særlig grasserede blandt Middelalderens Befolkning, var den »spitalske Syge« (saaledes kaldt efter »Spital«, d. v. s. Hospital) eller Spedalskhed; den var jo baade ved sin Hæslighed og ved de frygtelige Smerter, den medførte, en Menneskehedens Svøbe. Sygdommen ytrede sig i Begyndelsen ved en paafaldende Døsighed hos den angrebne, der snart saa sin Hud ganske oversaaet med hvide Prikker; disse forvandlede sig snart til Bylder og vædskende Saar og slog til Slut over i en stadig fremadskridende Bortraadnen af Legemet, en Proces, der ledsagedes af en ulidelig Stank. Ved Kors-togene blev denne Farsot udbredt i en forfærdende Grad over hele Europa, og den blev efterhaanden en sand Landeplage. Snart fik derfor hver Købstad sit Hospital for de spedalske, og det indviedes som

Regel til S t. J ø r g e n, Ridderlighedens Skytshelgen, Beskytteren af Samfundets svage og hjælpeløse. Ogsaa R i n g s t e d har haft sin St. Jørgensgaard.

Hvornaar St. Jørgensgaard i Ringsted er blevet oprettet kan ikke siges med nogen Bestemthed, men allerede i Aaret 1261 finder vi det omtalt. Nævnte Aar, den 22. Marts, testamenterede »P æ t æ r O l a f s u n a f K a l w æ r i s« (Karise) Hospitalet »x marcas denar.«, d. v. s. 10 Mark Penninge.³) I det hele taget var det det private Velgørenhedsarbejde, der holdt Hospitalerne oppe; Vidnesbyrd derom finder vi nok af. Den 30. August 1291 tilfalder der atter St. Jørgensgaard lidt jordisk Gods, idet P e d e r U t h i sit Testamente bestemmer:

»Item hospitali leprosorum Ringstadis unum pole-drum«. (Ligeledes de spedalskes Hospital i Ringsted en Plag).

Gavens lidt mærkelige Art faar dog sin Forklaring, naar man erfarer, at Peder Uth var Staldmester hos Roskildebispen.⁴)

Aaret efter — den 4. Marts 1292 — falder der atter lidt Mammon af til Ringstedhospitalet, ligeledes ved et Testamente. Denne Gang er den ædle Giver Hr. Skjelm Bangs Datter (af Hvideslægten?) G y t h æ (Gyde) og Gavens Størrelse er paa 1 Mark Penninge.⁵) Endelig skænker C e c i l i e, Datter af Sevi Jonsøn Litle, Hospitalet 1 Mark Penninge den 9. Oktober 1307.⁶)

Forstanderen for Hospitalet benævnes Forsynsmand, og en saadan kender vi fra Aaret 1407, da der i et Brev af 29. Juni som Vidne nævnes en »H a n s G l a r m e s t h e r e, forsynsman til Spital i Ringstæde«;⁷) han er sikkert identisk med den »Jens

Glarmæstære«, Formand i »spithel i Ringstæthæ«, der — ligeledes som Brevvidne — nævnes den 16. Juni 1417. Jens Glarmester kendes forøvrigt som Ringstedborger fra Breve af 27. Februar 1404 (Johannes Glarmester, civis),⁹⁾ af 18. Juli 1408 (Jens Glarmestere, Bymand)¹⁰⁾ og af 18. November 1416 (Jens Glarmesteræ, Bymand).¹¹⁾ — Næste Gang, vi finder Hospitalet omtalt, er Aar 1530, da E u e r d t S k e p p e r fik Livsbrev paa »S. Iyrgenns Gaard i Ringstedt« ved et Kongebrev af 20. November.¹²⁾ Dette betyder antagelig som ved andre Livsbreve paa St. Jørgensgaarde, hvori der haves mere detaillerede Oplysninger, at han faar Hospitalets Tilliggende som Len mod at underholde de syge fattige i Hospitalet. Den 8. Januar 1539 fik S e v e r e n A s s i n g Brev paa at skulle være Forstander til St. Jørgens Hospital i Ringsted, saalænge han kunde gøre Rede og Regnskab for det tilliggende Gods og Rente for Kongen eller hans Lensmænd i Borgmesters og Raads Nærværelse, saaledes at samme Gods og Rente anvendes til de fattige og syge Menneskers Ophold. Det indskærpes ham endvidere at holde Hospitalet ved Hævd og Magt og god Bygning.¹³⁾ Den 26. September 1577 fik en Fru M a r i n e F i c k s d a t t e r, Enke efter Mouritz Pederssen, og hendes Datter Jomfru K i r s t i n e Livsbrev paa St. Jørgens Hospital, som H a n s N. havde haft i Værge; de skulde være forpligtede til at underholde ligesaa mange fattige i Hospitalet som hidtil og maatte i deres Levetid aarlig oppebære 4 Pd. Korn (1 Pund Korn sædvanlig = 4 Tdr.) af Ringsted Kloster. Til Gengæld havde Fru Marine tilskødet Kronen tre Gaarde i Gundestrup i Ods Herred.¹⁴⁾ Denne Ordning, der altsaa skulde

gælde for de tvende Damers Levetid, kom imidlertid ikke til at bestaa ret længe. Allerede den 30. Maj 1579 afstod Fru Marine og hendes Datter St. Jørgensgaard og de fire Pund Korn af Klosteret, mod at de fik Livsbrev paa en Gaard i Simendrup (i Ringsted Herred) uden Afgift og med Ret til selv at maatte bo paa Gaarden; denne Ordning skulde gælde fra første Fardag (maaske 1. November).¹⁵⁾ Samme Dag (30. Maj) fik Lensmanden Lave Beck Befaling af Kongen til at udminde, d. v. s. opsigte Bonden af Gaarden i Simendrup og enten betale ham hans Indfæstning tilbage eller uden Indfæstning skaffe ham en anden passende Gaard i Lenet.¹⁶⁾ — Ved Frederik den Andens aabne Brev af 27. Januar 1585 tillagdes Kroens Part af Tienden (d. v. s. en Tredjedel) af Allindemagle Sogn indtil videre St. Jørgens Hospital; naar Tienden, der var bortfæstet, blev ledig, skulde den leveres i Neg i Hospitalet. Den skulde udelukkende anvendes til Hospitalets Bedste, og Forstanderen skulde gøre Regnskab derfor som for den øvrige Indkomst.¹⁷⁾

I de allersidste Aar i det 16. Aarhundrede har Forholdene i St. Jørgensgaard aabenbart langtfra været idylliske. Derom vidner et aabent Brev af 5. Februar 1599, hvorved Sognepræsten Peder Krage, Borgmestrene Kristoffer Jensen og Jørgen Hansen samt Raadmand Klaus Pedersen gør vitterligt, at de har stiftet Forlig mellem Hans Sørensen, Forstander i St. Jørgens Hospital, og Lave Beck til Førslev, Befalingsmand paa Ringsted Kloster, idet den sidstnævnte paa Kongens Vegne havde fremført Klage over bemeldte Hans Sørensens elendige Forvaltning af Hospitalet.

Det kunde der nok ogsaa med god Ret, thi det nævnes, at Kirken, hvori de fattige havde deres Bolig, var »offuendehelet« (d. v. s. over det hele) nedfalden: Kirkegaardsmuren var nedbrudt og Gaarden i den Grad forfalden, at Stuelængen ikke længer duede. Et yderligere Vidnesbyrd om slet Administration er det, at Hans Sørensen overhovedet ikke har aflagt Regnskab i hele tretten Aar; til Undskyldning siges blot, at han er en gammel, fattig, skrøbelig Mand, og at han intet kan erstatte.

Som alt meddelt blev de to Parter imidlertid forligt og paa følgende Betingelser: Lensmanden lover at istandsætte Kirken, saa at de fattige kan have bekvemme Værelser deri; til Hjælp til denne Reparation maa han oppebære den førømtalte Kronens Part af Allindemagles Tiendeafgift, indtil Omkostningerne er betalt, hvorefter Tienden atter skal tilfalde de fattige. Det er altsaa disse, der i Virkeligheden kommer til at betale Gildets ene Del; derimod skal Hans Sørensen opbygge Stuelængen af ny. Samtidig fastsættes det, hvad han maanedlig skal give de fattige i Naturalier. De sidste to Bestemmelser er et interessant Eksempel paa, hvorledes middelalderlige Foranstaltninger sejglivet har holdt sig lige til Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Det bestemmes nemlig, at Hans Sørensen skal sende en Karl med Hest og Kærre ud paa Betleri (lade ham »drage i Termin«) paa de fattiges Vegne, og dersom denne »Terminsbroder« er flittig, faar han selv en Trediedel af Almissen. Da han saaledes er interesseret i Foretagendet, tør man saavist ikke tvivle om, at han har været en energisk, paagaende Betler. Denne Skikkelse i Byens Liv, Terminsbroderen, er en ren middelalderlig Levning;

før Reformationen havde Tiggermunkene, Helligaandshusene og St. Jørgensgaardene deres Indsamlere og om de sidstnævnte Institutioners Terminsbrødre var der truffet den Bestemmelse, at de skal være forsynet med »en Trækleppe at klappe med« for at menige vejfarende Mænd skulde kunne kende dem. Naar de betlede i selve Købstaden, skulde de »blive staaende inden for Stadsporten, hvor Alfavej og menig Søgning er«. Drog han ud paa Landet, var det en Regel, at ligesaa langt Terminsbroderen kom paa Betleri, ligesaa langt havde Hospitalet Pligt til at optage fattige. Den anden midderlalders Bestemmelse ved Forliget er den, at Hans Sørensen eller hans Terminsbroder skal gaa omkring med en Bøsse og bede om Almisse, naar en fremmed Adelsmand gæster Byen, for Eksempel til Landsting. Nøglen til denne Bøsse skal opbevares af Sognepræsten.¹⁸⁾

I 1610 er der Mudder i Gelederne i Hospitalet; thi den 10. Marts skriver Kristian IV fra København til Lensmanden paa Klosteret Vilhelm Dresselberg, at han skal undersøge Forholdene med Hensyn til en Mand ved Navn Hans Jørgensen, som Borgmestre og Raad i Ringsted vil forvise af St. Jørgensgaard, og erklære sig derom. Sagens videre Forløb kendes ikke.¹⁹⁾

Hans Sørensen, der allerede i 1599 var en gammel, skrøbelig Mand, virkede dog som Hospitalsforstander i endnu omtrent 16 Aar; den 21. December 1614 gør Befalingsmanden paa Ringsted Kloster, Vilhelm Dresselberg til Vindinge, vitterligt, at Hans Sørensen har fratraadt sin Stilling som Forstander og Tilsynsmand i St. Jørgensgaard paa Grund af sin høje

Alder og Skrøbelighed; efter Sognepræst Peder Krages og Borgemester Jørgen Nielsens Raad og Vidskab har Vilhelm Dresselberg da tilladt, at "Mourids Inguorsen" maa bekomme samme St. Jørgens Gaard og Hospital igen (han maa altsaa have haft dem før) med Haverum, Ager, Eng og alt Tilliggende — indenbys saavel som udenbys — samt anden Hospitalets Indkomst, deriblandt Alindemagle Kongetiende, altsammen afgiftsfri, dog paa den Betingelse, at han skal fly, bygge og forbedre paa Gaarden og Husene; desuden skal han straks give hver af de fire Alumner, d. v. s. Fattiglemmer, 6 Rigsdaler; dette sidste maa dog ikke betragtes som Stedsmaal, d. v. s. Indfæstning, Fæstepenge, men som Kendelse. Dernæst siges, at han skal holde den for Hans Sørensen i 1599 fastsatte Bestemmelse om de fattiges Forsyning med Levnedsmidler ²⁰).

Der er bevaret et Par Regnskaber for St. Jørgensgaards Hospital, nemlig for Aarene 1617—1618 og 1618—1619. Det er gaaet saaledes til. Lensmanden Aksel Urne paa Ringsted Kloster havde faaet Befaling af Kongen til at indsende en rigtig Fortegnelse over Ringsted Hospitals Indkomst samt Forstanderens Regnskab og en Fortegnelse over Alumnerne. Den 5. Januar 1620 indsendte Aksel Urne derfor til den kongelige øverste Sekretær Niels Friis til Krastrup et Brev, hvori han blandt andet meddeler, at om Hospitalets Fundats vides intet; iøvrigt er Brevet ledsaget af en Del Aktstykker med Oplysninger som udkrævet. Allerførst findes en Kopi af det foran meddelte Brev fra Frederik den Anden af 27. Januar 1585 om Kon-

getienden fra Allindemagle Sogn. Dernæst følger Forliget af 5. Februar 1599, Brevet om Mourits Ingvorsen af 21. December 1614 og endelig to Regnskaber, for Aarene 1617—1618 og 1618—1619, samt en fuldstændig Fortegnelse over Jordebogsindtægterne ²¹).

De to Regnskaber og Jordebogen giver os saa mange smaa Træk til Livet i Hospitalet, om Fattiglemmernes Levevis, at vi ikke kan nægte os at meddele det første af de to Regnskaber og Jordebogen, idet vi dog har ændret Retskrivningen til nogenlunde moderne Dansk; man vil bemærke, at her benævnes St. Jørgensgaard forunderligt nok ogsaa Helliggejsthus.

Regnskabet lyder saaledes:

“Register paa huis Indtegt, Hanns Nielsen Forstandere wdj Helliggiestes wdi Rinnghsted hafr paa fire fattige dennom aarligen med att wnderholde, fra Anno 1617 och till 1618.”

	Daler	Mark	Skilling
Af Allindemagle Tiende $2\frac{1}{2}$ Pund Rug hvert Pund til 20 slette Mark, er	12 $\frac{1}{2}$	—	—
Af St. Jørgensgaard, Jorden som ligger til Gaarden, 2 Pund Rug, hvert Pund til 20 Mark, er	10	—	—
Summa Rug i Pendinge	22 $\frac{1}{2}$	—	—

	Daler	Mark	Skilling
Indtægt paa Byg paa samme Til- liggende til St. Jørgensgaard:			
Af Allindemagle Tiende 3 Pund 8 Skæpper Byg, hvert Pund til 24 Mark, er	20	—	—
Af St. Jørgensgaards Landgilde 2 Pund Byg, hvert Pund til 24 Mark, er	12	—	—
Af den Gaard i Tokkerup $1\frac{1}{2}$ Pund Byg, hvert Pund til 24 Mark, er	9	—	—
“Erridtzpennge” af samme Gaard	—	—	26
Af den Gaard i Høm $1\frac{1}{2}$ Pund Byg er	9	—	—
dertil 1 Lam	—	2	—
1 Gaas	—	—	12
1 Skæppe Havre	—	—	8
1 Par Høns	—	—	8
Summa Byg 8 Pund 8 Skæpper, hvert Pund til 24 Mark, er	50	—	
Erridspenge og Smaaredsel	—	5	6
Summarium over al forskrevne Indtægt, Penninge	$73\frac{1}{2}$	1	6

Dette var Indtægtssiden af Regnskabet og hertil kan som forklarende Bemærkninger tjene, at et Pund Korn som Regel er 4 Tønder, at Tokkerup er en Landsby i Allerslev Sogn, Vold-

borg Herred, og endelig at de anførte "Erridtzpenng" paa 26 Skilling egentlig betyder Arbejdspenge, en aarlig Ydelse som Afløsning for Hoveripligten.

Regnskabet Udgiftsside ser saaledes ud:

"Wdgifft aff forneffnte Inndtegt aff St. Jørgensgaard fraa Ao 1617 och till 1618."

	Daler	Mark	Skilling
Hver Maaned til Brød 4 slette Mark er i et Aar	13	—	—
2 Tønder Øl hver Maaned, 3 Skæpper Malf til hver Tønde er 6 Mark; 1 Skæppe Humle til samme 2 Tønder Øl, derfor 1 Mark, er 13 Mark; Øl 26 Tønder, Tønden til 3 Mark, beløber sig tilsammen til	22	3	—
1 Side Flæsk hver Maaned, vejer 32 Mark og koster 4 slette Mark, er	13	—	—
1 Lammekrop hver Maaned til 12 Skilling, er	—	9	12
1 Gaasekrop hver Maaned til 6 Skilling, er	—	4	14
1 Fjerding Nødekød hver Maaned til 4 Mark er	13	—	—
1 Skæppe Byggryn hver Maaned til 24 Skilling, er	—	19 $\frac{1}{2}$	—

	Daler	Mark	Skilling
Salt at salte deres Kød og Flæsk med og andet Salt, som gøres Behov til Nødtørfthighed, er . . .	—	6	—
Om Sommeren bekommer de Smør efter deres Nøje, om Vinteren hver Maaned 1 Mark, er	—	16	4
1 Ol saltet Sild eller saltet Fisk hver Maaned til 12 Skilling, er	—	9	12
Om Sommeren gives dem fire Stobe Mælk hver Uge efter Brevets Ordlyd.			
Summarum over forskrevne Udgift Pendinge . . .	78	1	2

Saaledes er Forholdet mellem de visse Indtægter og Udgifter; men at der ogsaa er uvisse Indtægter, fremgaar af følgende Antegnelse i Regnskabet:

Hvad der kommer i Sparebøssen, skifter Sognepræsten imellem de fire fattige i Helliggejsthuset, som de selv skal bekende. Hvad "Thermerij" angaar, da faar den, som gaar i Herredet, en Tredjedel, og de fire fattige faar de to Parter (d. v. s. de to Tredjedele).

Ovenfor i Regnkabets forskellige Poster bemærker man, at Aaret regnes til 13 Maaneder; hvilket var almindeligt ved Udspisningsregnskaber.

Som Slutning findes der i Regnskabet følgende "Balance":

"Lignede och lagt da befinndes att Wdgiffte[n]n beløber sig høigre och mere ennde Indtegte[n]n Penninge — 17 Mark slett 12 Skilling, och er Indtegte[n]n och Wdgiffte[n]n altid lige megett aarligenn²²)."

Regnskabet fra det følgende Aar 1618—1619 er lig dette med Undtagelse af, at Byggrynene her i Stedet for 19 $\frac{1}{2}$ Mark koster 9 Mark 8 Skilling, et Beløb, der ved Udregning viser sig at være forkert; de 19 $\frac{1}{2}$ Mark er den rigtige Sum. Ellers er Tallene de samme som for 1617—1618²³).

Det sidste Bilag til Aksel Urnes Brev til Niels Friis er en Fortegnelse fra ca. 1619 over, hvad Hans Nielsen, Forstander i St. Jørgens Hospital, kan avle af Jorderne, nemlig i Stubbemarken: 3 Pund haardt Korn, 1 Pund Blandkorn, 4 Tønder Havre og 30 Læs Enghø; i Mellemarken: 2 Pund haardt Korn, $\frac{1}{2}$ Pund Blandkorn, 4 Tønder Havre og 7 Læs Enghø; endelig i Aaarken: 3 Pund haardt Korn, 7 Tønder Havre og 2 Læs Enghø. Derefter følger en Fortegnelse over dem, der gav Landgilde til St. Jørgensgaard, nemlig i Høm Jep Pedersen af en Gaard, han boede i, 1 $\frac{1}{2}$ Pund Byg, 1 Lam, 1 Gaas, 1 Skæppe Havre og 2 Høns, og i Tøkkerup Hans Hansen af en Gaard 26 Skilling og 1 $\frac{1}{2}$ Pund Byg; til denne Gaard hører to smaa Skovlodder, hvor der efter Bøndernes Beretning kan færdes 20 Oldensvin. Desforuden er der af Frederik den Anden tillagt Hospitalet Allindemagle Kronetiende, der aarlig beløber sig til

2¹/₂ Pund Rug, 3 Pund 8 Skæpper Byg. Endelig oplyser Fortegnelsen, at af denne Hospitalets Indkomst underholdes fire fattige, vanføre Kvindfolk, hvoraf enhver selv holder sin Seng; Stedsmaal d. v. s. Indfæstningspenge, af Godset, Termineriets Udbytte, de fattiges Bøsse, og hvad der ellers gives, deler Sognepræsten og Borgmesteren iblandt de fattige, idet dog en Part deraf anvendes til Byggeri paa Kapellet, hvori de nævnte fattige har deres Vaaning²⁴).

Hvorledes det var fat med Dyrkningen af St. Jørgensgaard Jorder paa denne Tid, faar vi et morsomt Indblik i af følgende Brev fra Lensmanden paa Ringsted Kloster Jørgen Kristoffersen Seefeld til Iver Vind; Brevet bærer paa Bagsiden Betegnelsen "Memoriall att tale med Her Cancellær om St. Jørgensgaard eller Hospitalsgaard udj Ringsted". Paa Nutidsdansk er Indholdet dette:

Memorial at Iver Vind ubesværet vil komme i Hu at tale med Hr. Kansleren og paa mine Vegne begære, at St. Jørgensgaards Jorder i Ringsted maatte forundes mig i Fæste for en aarlig Afgift af 31 Slettedaler, som Manden, der bor deri, aarligt har givet de fattige, eller ogsaa for 4 Pund Byg, "som der berettis att skall haffue verit giffuit aff i gamle Dage /: endog jeg derpaa aldelis ingen Effterretning haffuer kund bekomme :/" og at jeg det maa nyde, saalænge jeg bliver i Landsdommerbestillingen. Grunden til, at jeg begærer denne Jord, kender Iver Vind vel selv og ved, at jeg vil have den til Landstingsskriveren; jeg vil selv udgive Landgilden og Indfæstningen. Dersom Hr. Kansleren forstaar min Intention, da tvivler jeg

ikke om, at det jo sker, og dersom Kansleren befaler Forstanderen i Hospitalet at give mig Fæstebrev derpaa, sker det ogsaa, og jeg vil da klargøre derfor. Manden, som nu bor deri, er "en doffven och laed Arbejder", forsømmer Jorden, saa den ikke bliver vel dyrket og tilsaaet, som den burde, men udpines utilbørligt. Dog kunde jeg finde Middel til at contentere ham, hvor han bedre kunde være god for at holde vedlige. At jeg herpaa maatte faa nogen Besked

Jørgen Seefeldt
Christofferssen. Mpp. (egen Haand).

Denne lille Epistel er desværre udateret; men den stammer sikkert fra Tiden efter St. Jørgensgaards Fald som Fattiginstitution, antagelig fra en Gang i 1630-Aarene; eet er imidlertid givet, at Landsdommerbestillingen, som omtales i Jørgen Seefelds Brev, først kom i hans Hænder i Foraaret 1630 (se foran Side 128)²⁵).

St. Jørgens Hospital sang paa sit sidste Vers. Forinden vi gaar over til at skildre, hvorledes Skæbnen ramte det, vil vi dog standse for at gøre et Par Bemærkninger, som ikke har faaet Plads andensteds.

Af specielle Ydelser fra St. Jørgensgaard til Staten har jeg intet Spor fundet udover, at i Følge en Optegnelsesbog fra Kristian den Førstes og Hans' Kancelli skulde St. Jørgensgaard i Ringsted i Aaret 1508 stille en Landeværnssoldat²⁶).

Om en "Jens Andersen tiennendis y St. Jørgens Gaardt y Ringstedt" erfarer vi af Ringsted Klosters Lens Regnskab for Aaret 1570—1571, at

han under Posten "Haaldtzs Haffre" ses at have givet en Tønde Havre²⁷). — — — —

Man vil have bemærket af det foregaaende, at de Folk, der opholdt sig i Hospitalet, ikke var Spedalskhedspatienter, men fattige vanføre Kvinder. Her var der nemlig foregaaet den Forandring, at i Middelalderens Slutningstid, da Spedalskheden var blevet forholdsvis sjælden her i Landet, var Hospitalerne derfor gaaet over til at blive udelukkende Fattigstiftelser. I det hele taget var der sket en Del Forandringer paa Fattigvæsnets Omraade i Reformationstiden; thi da var alle blevet enige om, at en Reform af Fattigplejen var tvingende nødvendig. Omsorgen for de svage og de gamle fattige havde i Middelalderen været knyttet til kirkelige Stiftelser, som for Eksempel St. Jørgensgaardene. Efter Reformationen nedlægges Størsteparten af de smaa Hospitaler og i Stedet oprettes enkelte store "almindelige Hospitaler" som Vartov i København. 1542 bestemmes det saaledes paa et Kirkemøde i Ribe, at alle St. Jørgensgaardene skulde ophæves og deres Gods henlægges til de store Hospitaler. Disse smaa Hospitalers Gods var som Regel ikke overvældende; det bestod for største Delen af Jordegods, som vi har set det for Ringstedhospitalets Vedkommende. Den anden Indtægtskilde var Almisseindsamlingen (Termineriet); men den havde ikke stor Betydning, mest paa Grund af Indsamlerens (Termebroderens) Upaalidelighed.

Hvad angik Hospitalernes Styrelse, saa havde som Regel Bispen og Stiftslensmanden Overopsynet, medens Lokaltilsynet udøvedes af Byens Raad,

Borgmestre og Sognepræst, i Ringsted af Kirkeværger, Borgmester og Sognepræst. Den daglige Økonomi og Styrelse varetoges derimod af en Hospitalsforstander, der i Følge Bestemmelser fra 1542 skulde være "en god, from, gudfrygtig Mand, hvilken som er enten ugift og fører et godt, fromt, kysk Levned, eller og gift er og haver ingen Børn". Han skulde være de fattige tro "videndes og rammendes deres Gavn og Bedste. Og naar samme Forstander dør og afgaar, da skal, hvad han efter sig lader, blive hos samme Hospital, og skal de fattige være hans Arvinger". Hospitalsforstanderen betragtes altsaa nærmest selv som Hospitalslem.

Til "rette Hospitalslemmer" henregnedes egentlig kun "fattige, syge, saare Mennesker, som for deres Sygdoms og Skrøbeligheds Skyld ikke kunde gaa og bede deres Brød". Ikke sjældent blev imidlertid ogsaa bedrestillede Folk optaget i Hospitalerne, selvfølgelig mod Gaver eller en vis Sum Penge. Dette kunde tyde paa, at Opholdet i Hospitalerne har forekommet Folk behageligt, selv om Lemmerne maatte tilbringe Dag og Nat sammen i samme Rum, der som Regel tjente som Kirke; sammenlign hermed, at i Ringsted Hospital havde de fattige deres Vaaning i Kapellet (se foran). Den aandelige Pleje ydedes ved de store Hospitaler af disses egne Præster, ved de smaa af Sognepræsten mindst een Gang ugentlig. Den legemlige Pleje besørgedes af Forstanderen, og for Nutidsmennesker synes Kosten at have næsten overdaadig; Maden var solid, men ret ensformig, hvilket ogsaa fremgaar af Ringstedhospitalets Regnskab. — — —

Som alt omtalt var Dødsdommen over de smaa Hospitaler forlængst afsagt; men for St. Jørgensgaard i Ringsteds Vedkommende sprang Bomben først den 10. April 1631. Nævnte Dag udgik der kongelige Brev fra Frederiksborg til Sjællands Biskop "Hans Reisner" (Hans Povlsen Resen), at han skulde undersøge Fundatserne paa Kallundborg, Næstved og Ringsted Hospitaler, og om noget i disse er til Hindring for, at nævnte Hospitaler "transfereris" til Vartov, dog saaledes at efter Fundatserne ligesaa mange fattige kan af hver By indsendes til Vartov, som hidtil var blevet underholdt i bemeldte Hospitaler²⁸). Samme Dag fik ogsaa Jørgen Seefeld Brev, nemlig om at han skulde indsende St. Jørgensgaard i Ringsteds Jordebog, samt al anden Hospitalets Indkomst, Lejlighed og Inventarium og endelig nogle Aars Regnskaber fra St. Jørgensgaard²⁹).

Jørgen Seefeld efterkommer hurtigst Kongens Befaling. Den 2. Juni 1631 indsender han "Hospitals Regenskab i Ringsted fra Philippi Jacobi Dag (d. v. s. 1. Maj) 1630 till Aarsdagen 1631, som effter Kong: May: seerdelis Befalling nu er giørrt første Gangh". Det er et overordentlig interessant Aktstykke, der giver os mange supplerende Oplysninger, dels til Forstaaelse af Livet i St. Jørgensgaard, dels til Belysning af Datidens Prisforhold; men vi giver Ordet til Jørgen Seefeld:

Aar 1631 den 18. Maj har jeg efter Kongelig Majestæts, min allernaadigste Herres Befaling paa Hans Majestæts Vegne ladet forhøre Hospitalet her sammesteds Regenskab i Ringsted Kloster, som Brandt Hansen, Raadmand, og Niels Block,

Borger, og nu Kirkeværgen her i Ringsted og fornævnte Hospitals og de fattiges tilforordnede Forsvar, samt Hans Nielsen, Forstander i St. Jørgensgaard, klargjorde, som er fra Philippi Jacobi Dag Aar 1630 og til Aarsdagen nu sidst forleden, i Nærværelse af Hr. Peder Krage, Herredsprovst og Sognepræst her sammesteds, som efter deres overgivne og underskrevne Registers Lydelse findes som følger:

Først Indtægten paa de fattiges visse Indkomst, som fornævnte Forstander aarlig oppebærer og under fornævnte Kirkeværgers Inspektion og Opsyn igen til de fire fattiges Udspising hver fjerde Uge ordinært udgiver (her faar vi Forklaring paa de foregaaende Regnskabers 13 Maaneder, nemlig $52:4 = 13$), er:

Kongens Part af Korntienden af Allindemagle Sogn i Ringsted Herred: Rug $2\frac{1}{2}$ Pund, Byg 3 Pund 8 Skæpper.

Landgilden af en Gaard i Høm Sogn og By, som Niels Andersen paabor: $1\frac{1}{2}$ Pund Byg, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns og 1 Skæppe Havre.

Og i Tokkerup en Gaard, som Peder Jørgensen paabor: $1\frac{1}{2}$ Pund Byg og 26 Skilling "Erridspenge" (d. v. s. Arbejdspenge).

Af St. Jørgensgaard i Ringsted og hvilke Jorder, der hører dertil og bruges, giver fornævnte Hans Nielsen /: saaledes som fornævnte Kirkeværgen og han selv angiver, at den er ham forundt, hvorpaa dog intet skriftligt vises /: aarlig 31 Slettedaler 26 Skilling og i Stedet for samme Penge disse Varer, som — efter efterskrevne Takst anslaaet — beløber sig til samme Penge minus 8 Skilling:

Oksekød	6 ¹ / ₂	Fjerdings.
Flæsk	13	Lispund.
Faarekroppe	6 ¹ / ₂ .	
Gaasekroppe	6 ¹ / ₂ .	
Smør	52	Pund.

Mælk om Sommeren fra Philippi Jacobi til Martini.

Siden "Koell" (Kaal) om Vinteren, saa meget som behøves.

Deraf spist og forbrugt til de fire fattiges U n d e r - hold fra Philippi Jacobi Dag 1630 til Aarsdagen nu sidst forleden, beregnet for 52 Uger, hver fjerde Uge til

Brødrug	— 4	Skpr. —	52	Skpr.
Byg til 2 Tdr.				
Øl	— 6	Skpr. —	13	Tdr.
Byg til ¹ / ₂ Skp.				
Gryn	— 1 ¹ / ₂	Skp. — 3	Tdr.	1 ¹ / ₂ Skpr.
Oksekød	— ¹ / ₂	Fjer-		
		ding —	6 ¹ / ₂	Fjerdings.
Flæsk	— 1	Lis-		
		pund —	13	Lispund.
Faarekroppe	— ¹ / ₂	—	6 ¹ / ₂	Kroppe.
Gaasekroppe	— ¹ / ₂	—	6 ¹ / ₂	Kroppe.
Sild	— ¹ / ₂	Ol —	6 ¹ / ₂	Ol.
Smør	— 4	Pund —	52	Pund.
Humle	— 1	Skpr. —	13	Skpr.
Fransk Salt	— 1	Fjer-		
		ding-		
		kar — 3	Skpr. 1	Fjerdingsk.

Brændselstræ

til Brygning

og Bagning — 2 Læs — 26 Læs.

Mælk — 32 Potter — 240 Potter.

Kaal som forbemeldt.

Lignet og lagt Indtægten mod Udgiften, da bliver fornævnte Hans Nielsen de fattige skyldig paa dette Aars Regnskab:

Byg	25 ¹ / ₂ Skp.	} Eller i Penge 16 Daler 1 Mark 6 Skilling.
Havre	1 Skp.	
Lam	1	
Gaas	1	
Høns	2	

Formedelst at Kornet falder dette Aar saa dyrt, bliver han paa Regnskabet noget skyldig; de Aaringer, Kornet er ringe paa Penge (d. v. s. er billigt), skal de (d. v. s. de fattige) vel efter fornævnte Anordning blive ham skyldige, hvorfor jeg agter, at ingen Regnskab skal tilforn være blevet givet for det visse anderledes, end at i de tvende Kirkeværgers Overværelse hver fjerde Uge deres "Rancion" som forbemeldt er dem blevet raa givet af Forstanderen, saa at den anden Nytte af Gaardens Avl, som iøvrigt kunde være, er blevet til Forstanderens Underhold, hvoraf de fattige vel ingen Skade havde lidt, dersom saadan en til Forstander ellers efter "Ordinantzen" havde været forordnet, som ingen Børn havde, saa at hans Formue, som han der kunde samle og efterlade, blev til de fattiges Bedste, Hospitalets Forbedring og de fattiges Tal, som dér i Fremtiden kunde underholdes, til Formering.

Derimod bliver de fattige deres Forstander skyldige: Penge — 6 Skilling og Rug — 2 Skpr. eller $7\frac{1}{2}$ Mark.

Beregnet og anslaaet er fornævnte V a r e r i Penge som følger:

1 Skp. Rug	. 3 Mark. 12 Skilling.
1 Skp. Byg .	. 2 Mark. 6 Skilling.
1 Skp. Havre	„ Mark. 20 Skilling.
1 Lam	. 3 Mark. „ Skilling.
1 Gaas	1 Mark. „ Skilling.
2 Høns	„ Mark. 12 Skilling.
1 Fjerding Oksekød . .	5 Mark. „ Skilling.
1 Lispund Flæsk	. 4 Mark. „ Skilling.
1 Faarekrop	3 Mark. „ Skilling.
1 Gaasekrop	„ Mark. 20 Skilling.
1 Ol Sild .	. 2 Mark. „ Skilling.
1 Pund Smør .	„ Mark. 4 Skilling.
1 Skp. Humle . .	„ Mark. 24 Skilling.
1 Skp. Fransk Salt	3 Mark. 12 Skilling.
1 Læs Brænde	„ Mark. 16 Skilling.

Mælk og Kaal uberegnet, saavel som 24 Læs Brænde, som dem til den Dag i Dag aarligt er blevet givet af Klosterets Skove frit til deres Køkken og “Wintterwerme” (d. v. s. Varme).

Dernæst angaaende fornævnte Hospitals uvisse Indtægter og Udgifter, som fornævnte Kirkeværger oppebærer og igen udgiver til Hospitalshusets Bygning /: angaaende de andre Huse skal Forstanderen holde dem ved Hævd og Magt paa sin egen Bekostning eller staa til Rette derfor :/ og anden ekstraordinær Behov til de fattige, som kan være Stedsmaal (d. v. s. Fæstepenge, Indfæstning)

eller andet sligt, er dette Aar intet falden. Beholdning af de forrige Aaringers Regnskaber af saadant: 7 Slettedaler $1\frac{1}{2}$ Mark 5 Skilling 2 Album.

Ringsted Herredstings og Merløse Herredstings Bøsser gav dette Aar: 3 Skilling, saaledes som det af deres Bevis er at erfare.

Landstingsbøssen aabnes hvert Fjerdingaar af Kirkeværgerne og uddeles til de fire i Hospitalet og den femte, som gaar med Bøssen, til Hjælp til "Smaaflickerie och andenn Forfrischning", saavel som hvad der dér i Herrederne tigges og samles til dem. Og saaledes er hidtil /: som de beretter :/ ikke blevet antegnet, hvad det kunde være om Aaret.

Udgivet er til tvende deres Ligkister og Begravelse, som dette Aar /: er uddøde :/ er bekostede: 4 Daler 16 Skilling.

Endvidere til Juleved (Brændsel i Julen) er der udgivet for 4 Læs: 4 Mark 10 Skilling.

Saa bliver endnu til dem i Behold hos fornævnte Kirkeværger: 2 Slettedaler 6 Skilling $\frac{1}{2}$ Album, foruden hvad dem kan tilkomme hos "Mads Møller i Ortuede" af det Hus, som "Anne Per Ibssens" boede i, og hvad det kan være bedre, end Pantet var, da han det annammede /: som formenes at skulle blive seks eller otte Slettedaler :/, hvilket fornævnte Kirkeværger skal indtale for Retten og føre det til Indtægt i følgende Aars Regnskab, de fattige til Bedste.

Af "Inuentarium" er her slet intet uden fire gamle Sengesteder og "enn Kackelloffuen aff Potter".

Hospitalet eller St. Jørgensgaard her i Ringsted svarer under Klosteret til Herredstinget, som det altid har gjort; den samme Indkomst, Rettighed og Lejlighed, som det mig berettes at have nydt i mine Formænds Tid, har det endnu, skønt aldeles ingen andre Breve eller Fundatser derpaa vises end gammel Hævd og Brug. — — —

Dermed er fornævnte Hospitals Regnskab dette Aar klargjort. Og efterdi det var Kongelig Majestæts naadigste Befaling, at jeg nogle Aars Regnskaber med Jordebogen samt al anden Hospitalets Indkomst, Lejlighed og Inventarium skulde Hans Majestæt underdanigst tilskikke, og mig ingen af de forrige Aaringers Regnskaber er enten forekomme eller efterladte, hvoraf jeg nogen Underretning kunde have, videre end hvad Kirkeværgerne efter deres underskrevne Fortegnelses Lydelse i de Maader, som forbemeldt, om dette Aar har overgivet, hvorefter dette Regnskab underdanigst saaledes forfattet er, at jeg haaber, at der af alt dette Hospitalets ringe Lejlighed, Indkomst, Jordebog og Inventarium noksom kan vides, hvorledes det behager den høje Øvrighed, at der dermed fremdeles skal forholdes.

Til Vitterlighed har jeg ombudet bemeldte Hr. Peder Krage med mig at forsegle og underskrive.

“Datum Ringsted Closter denn 2 Juni Anno 1631.

Jørgen Seefeldt
Christoffersen. Mpp.

Peder Krage
mpp.”

Under begge Underskrifter har vedkommende trykt deres Segl, og vi bemærker, at i Overensstemmelse

med Sognepræstens Navn fører han en Krage i sit Skjold. "M p p." betyder "med egen Haand" ³⁰).

Saaledes lyder Jørgen Seefelds udførlige Redegørelse, hvoraf blandt andet fremgaar den overraskende Kendsgerning, at St. Jørgensgaard, skønt beliggende inde i Ringsted Købstad og under Tilsyn af denne Bys Kirkevænger, dog laa under Herredstinget, d. v. s. under Landsognenes Jurisdiktion, hvilket igen betyder, at Hospitalet ikke var delagtig i Købstadsrettighederne. Dette mærkværdige Forhold bestod selv efter, at St. Jørgensgaards Saga som Fattigstiftelse var endt, ja lige til Begyndelsen af det nittende Aarhundrede, da den blev lagt under Købstaden, hvorefter andensteds. Endvidere siges det, at St. Jørgensgaard i Ringsted "svarer under Klosteret til Herredstinget, som det altid har gjort". Her er Hans Velbyrdighed Lensmanden imidlertid forkert underrettet, idet St. Jørgensgaard oprindeligt har været under Opsyn fra Roskildegaaards Lensmand. Først i Aaret 1598 skete der en Forandring i dette Forhold, thi i Forleningsbrevet, dateret den 3. Oktober nævnte Aar, men fra den sidst forledne 1. Maj at regne, for Peder Basse til Sørup paa Roskildegaaards Len siges, at med St. Jørgens Hospital i Ringsted, der hidtil har ligget under Roskildegaaard, maa han herefter ikke befatte sig, da det fra nu af skal ligge under Ringsted Kloster, saaledes at Lensmanden dér sammen med Borgmestre og Raad i Ringsted kan have dagligt Tilsyn med Hospitalforstanderen og de fattige, saa alt kan gaa rigtigt til i Hospitalet ³¹). — —

Den anden Mand, til hvem Kongen havde hen-

vendt sig, Biskop Hans Resen, affattede den 29. Oktober 1631 sine Oplysninger i et Brev: "Om de try ssmåa Hospitaler i Nestved, Kallundborrig och Ringsted", hvori han siger:

"Haffuer jeg bespurdt mig i Visitatz, och icke fundit Fundatzer hoss dem, men nogle Jordbøgger, aff huilke de haffue fremsendt Copier till Cantzeliet, med vider Beskede etc. Ved jeg icke heller, at noget ellers er, ssom kand forhiindre ssame Hospitaler att transfereris hid for Bye, naar ligesaa mange rette fattige eller flere fra huer Sted fremsendis och bliffue bedre underholdene met christelig Tilssiun, ssom det her forordnet er. Huor till Gud giffue sin Naade ved Jesum Christum vor Herre." 29. Oktober 1631.

Hans Povlsen Resen³²⁾:

Alle disse Overvejelser, Forespørgsler og Oplysninger resulterer den 16. December 1631 i en "Fundatz paa Kallundborg, Nestved och Ringsted Hospitalers Godtz, som er perpetuerit och lagtt thill Kiøbenhafnss Hospital", hvoraf vi gengiver, hvad der siges for Ringstedhospitalets Vedkommende:

„Noch vdi vor Kiøbsted Ringsted till fire fattige Hospitalslemmer deriss Vnderholdning der sammesteds er lagtt och perpetuerit dette effterschreffne Godtz, nemlig S: Iørgens Hospitals Gaard, samptt effterfylgende Godtz och Indkomme, som er først vor Anpartt aff Kørntienden vdi Allinde; magle Sogen vdi Ringsted Herritt Rug 2 $\frac{1}{2}$ Pund, Biug 3 Pund 8 Schiepper. Noch udi Hømb Sogen och Bye en Gaard, Niels Andersen paboer, schylder

aarligen 1½ Pund Biug, 1 Lam, 1 Gaass, 2 Høns, 1 Schieppe Haffre. Noch vdi Tockerup en Gaard, Peder Jørgensen paboer, schylder aarligen 1½ Pund Biug, 26 Skilling Erridtzpenge." Alle disse Ting med vísse og uvisse Indtægter har Kongen Kristian den Fjerde "aff synderlig Betenckende naadigst ... for gott anseet att legge och perpetuere till Hospitalhusitt vden for vor Kiøbsted Kiøbenhaffn, som nu kaldis Wartoe" og vil det hermed til fornævnte Hospital for os og vore Efterkommere til evig Tid have liggende. Dog skal der fra Ringsted altid underholdes fire trængende Personer i Vartov, til en Begyndelse de, som nu er rette Hospitalslemmer, og som da skal fremskikkes til København med Vartov Bønders Vogne. Naar nogen af dem dør, skal Forstanderen i Vartov tilkendegive Lensmanden, Provsten, Borgmestre og Raad i Ringsted, at de kan tilforordne andre i Stedet, idet disses Overflytning ligeledes besørages af Hospitalsforstanderen eller hans Tjenere. Kunde mest "vedtøfftige och elendige" maa fremskikkes. Forbigaas nogen, ved at bedrestillede sendes ind, skal disse "vuedtøfftige" returneres. Men befindes nogen af de fattige Stakler at være saa ussel, at han ikke kan taale Overflytningen til Vartov, skal der gives ham en "Quota" af Vartov til Underhold dér at nyde, hvor han nu er liggende.

Denne Fundats er givet i København den 16. December 1631 og betegner Slutningen paa St. Jørgensgaards Hospitals iøvrigt ikke synderlig glørværdige Tilværelse³³).

Paa den omtalte Oversendelse af fattige til Vartov skal vi meddele et enkelt Eksempel.

Den 25. November 1653 sendte Frederik den Tredje Brev til Sjællands Biskop Dr. Laurids og Hospitalsforstanderen i Vartov saalydende:

“Vor synderlig Gunst tilforn. Vi bede eder och naadigste ville, att I udi Vartoes Hospitall lader indtage nerverende Berendtt Meyer aff Ringsted och hannem den Ringstedske Seng, som nu der inde ledig skall were, men saa vell som Underholdning lige vid andre Hospitalslemmer der sammesteds lader forordne. Hafniæ 25 Novembris 1653³⁴).”

Om selve Bygningernes Endeligt hører vi da antagelig i et Brev, dateret København den 19. November 1644: Paa Jørgen Seefelds Forestilling tillades Mageskifte mellem en Vartov tilhørende “affbrentt Gaardtz Jord och Eyendomb, St. Jørgens Gaard kaldett liggendes vdj vor Kiøbsted Ringsted” og en Haraldsted Kirke tilhørende Kirkegaard i Tune, saaledes at Haraldsted Kirke faar St. Jørgensgaard og Ejendom med Undtagelse af “Skadtz Allerups Gaard”, der bliver ved Vartov, som faar Tune Kirkegaard. Jørgen Seefeld havde støttet sine Ønsker om Mageskiftet med følgende Motivering: St. Jørgensgaards Jord laa spredt mellem Klosterets Jord og kunde passende drives af Klosteret, der saa kunde yde Haraldsted Kirke Landgilde deraf; desuden var Skelpælene væk, da man ikke havde taget Grænserne saa nøje, medens St. Jørgensgaard dreves under Klosteret. Af dette Brev fremgaar, at en Ildebrand har hærget det gamle Hospitals Bygninger³⁵). — — — —

Det var selvfølgelig kun faa af Landets fattige, der kunde finde Ophold i Hospitalerne, dertil

var disse for faa og for smaa; men de var paa en Maade ogsaa kun Statens Bidrag til den fremtidige Fattigforsørgelse, et Vederlag til de fattige for det inddragne Kirkegods. Hvad der derudover behøvedes, maatte det blive den enkelte Bys Sag at sørge for. En kommunal Fattigforsørgelse var da ogsaa blevet krævet af alle Reformationens ledende Mand. Den danske Kirkeordinans af 1539 søger at gennemføre en Fattigpleje i Lighed med den, der fandtes i de første kristne Menigheder; de nye Bisper skulde sammen med Lensmand, Præster og Byraad i hver Købstad indsætte to eller flere "flittige Dannemænd, som elske Guds Ord, eftersom skrevet staar Act. 6 og 1. Timot. 3," som Fattigforstandere; ofte blev det, som i Ringsted, Kirkeværgerne, der fik dette Hverv. Endvidere skulde der i hver Købstad oprettes en "fattige Folks Kiste" eller "en menig Kiste for de fattige", der bestyredes af Fattigforstanderne og indeholdt de til de fattiges Underhold bestemte Midler. Disse indkom af saa ubestemte Indtægtskilder som Tiender, Sjølegaver og andre frivillige Ydelser; men desuden foreskrev Kirkeordinansen en regelmæssig, ugentlig Indsamling paa Helligdagene, der tidligt synes at være henlagt til Kirkerne. Endnu maa det nævnes, at der dengang ligesom nu tilfaldt Fattigkassen en Del Bøder; ofte fandtes der derfor Fattigbøsser ved Tingstederne, se for Eksempel foranstaaende Regnskab 1630—1631 fra St. Jørgens Hospital i Ringsted. Bortset herfra bestod altsaa Fattigvæsenets Indtægter ogsaa efter Reformationen i frivillige Gaver; en tvungen Fattigskat kendtes ikke. Det eneste nye var

en, omend mangelfuld Organisation i Fattigplejen. Resultatet blev, at det middelalderlige Tiggeruvæsen vedblev at florere og blev Genstand for en omfattende, dels organiserende, dels forebyggende Lovgivning. — — —

Her vil vi da forlade Ringstedts Fattigvæsen; thi først i en senere Tid finder vi igen Efterretninger om et saadant. — — —

KILDER OG HENVISNINGER:

- 1) I Almindelighed henvises til cand. theol. M. H. Nielsens to Afhandlinger: Fattigplejen i Danmark før Reformationen (i Aarbcg for dansk Kulturhistorie 1895, 67—90) og Fattigvæsenet i Danmark 1536—1708 (smst., 1897, 69—124).
- 2) Danske Magazin IV, 322—324.
- 3) Kr. Erslev: Testamenter fra Danmarks Middelalder 1901, Nr. 4.
- 4) smst., Nr. 16.
- 5) smst., Nr. 17.
- 6) smst., Nr. 28.
- 7) Repertorium Diplomaticum Regni Dani-
nici mediævalis, Nr. 4910.
- 8) smst., Nr. 5663.
- 9) smst., Nr. 4622.
- 10) smst., Nr. 4994.
- 11) smst., Nr. 5622.
- 12) Kong Frederik den Førstes danske Regi-
stranter ved Erslev og Mollerup 1879, 271.
- 13) Danske Kancelliregistranter 1535—1550 ved
Erslev og Mollerup, 78.
- 14) Kancelliets Brevbøger 1576—1579 (Brev af
26. September 1577).
- 15—16) smst., 1576—1579 (Breve af 30. Maj 1579).
- 17) smst., 1584—1588 (Brev af 27. Januar 1585).
- 18) Indkomne Breve til Danske Kancelli: **Kopi**

- af Brev af 5. Februar 1599, indsendt den 5. Januar 1620 af Aksel Urne; RA.
- 19) Kancelliets Brevbøger 1609—1615 (Brev af 10. Marts 1610).
- 20) Indkomne Breve til Danske Kancelli: Kopi af Brev af 21. December 1614, indsendt den 5. Januar 1620 af Aksel Urne; RA.
- 21) s m s t.: Brev af 5. Januar 1620 fra Aksel Urne til Niels Friis til Krastrup; RA.
- 22) s m s t.: Regnskab for St. Jørgensgaards Hospital for Aaret 1617—1618, indsendt den 5. Januar 1620 af Aksel Urne; RA.
- 23) s m s t.: Regnskab for samme Hospital for Aaret 1618 til 1619, indsendt den 5. Januar 1620 af Aksel Urne; RA.
- 24) s m s t.: Jordebog for samme Hospital fra ca. 1619, indsendt den 5. Januar 1620 af Aksel Urne; RA.
- 25) s m s t.: Memorial fra ca. 1630—1640 fra Jørgen Seefeld til Iver Vind; RA.
- 26) Danske Magazin, 4. Række II, 160.
- 27) Ringsted Klosters Lens Regnskaber 1570 til 1571; RA.
- 28) Sjællandske Tegnelser 1628—1631, fol. 532; RA.
- 29) s m s t., fol. 533; RA.
- 30) Indkomne Breve til Danske Kancelli: Brev, indsendt den 2. Juni 1631 af Jørgen Seefeld; RA.
- 31) Kancelliets Brevbøger 1596—1602 (Brev af 3. Oktober 1598).
- 32) Indkomne Breve til Danske Kancelli: Brev, indsendt den 29. Oktober 1631 af Biskop Hans Povlsen Resen; RA.
- 33) Sjællandske Register 1625—1631, fol. 601—603; RA.
- 34) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium V, 366.
- 35) s m s t.. V, 272—273.

BY OG BORGER I MIDDELALDEREN OG DET 16. AARHUNDREDE.

FORMAALET med nærværende Afsnit er at give et Billede af Ringsted By og dens Indvaanere i Middelalderen og det 16. Aarhundrede, for det førstnævnte Tidsrums Vedkommende jo rigtig nok kun i meget grove og spredte Træk; thi Kilderne flyder kun sparsomt. Ved et Billede af Byen og dens Borgere maa, nærmere forklaret, forstaaes for det første en Redegørelse for Byens og tildels ogsaa den nærmeste Omegns, kort sagt Landskabets Udseende, for det andet en Skildring af Borgernes Levemaade og Erhverv.

Hvad vi ved om Ringsted Bys og Omegns Udseende i Middelalderen er kun lidt. Egnen er en Højslette, og paa dens højeste Parti har Ringsted fundet sin Plads. Nu er Egnen skovløs; kun i Herredets Yderkanter møder vi Skovene. I Middelalderen og senere gennem det 16. og 17. Aarhundrede har de skovbevoksede Strækninger imidlertid været langt større end nu til Dags, hvilket tildels vil kunne eftervises ved det Middel, der er givet os i Hænde med Stednavneforskningen. Ogsaa paa anden Vis kan vi skaffe os Underretning om Skovenes Størrelse og Beliggenhed, nemlig dels gennem Undersøgelse af, hvad der findes af skriftlige Efterretninger, for Eksempel Breve, Regnskaber og sligt, men endelig sidst, dog ikke mindst, gennem botaniske Relikt-

undersøgelser. Paa dette sidste Felt har Fr. Heide gjort et stort og anerkendelsesværdigt Arbejde ved rationel Undersøgelse af saa godt som hele Egnens Plantevækst og botaniske Forhold overhovedet. Resultatet af sine Reliktundersøgelser sammenholdt med, hvad der findes af de førnævnte skriftlige Kilder, har Fr. Heide offentliggjort i Tidsskrift for Skovvæsen¹⁾.

Vor Viden om Ringstedborgernes Næringsveje og Levemaade i Middelalderen og det 16. Aarhundrede har vi fra Kilder som kongelige Breve og Forordninger, og endelig er vor Hovedkilde Lensregnskaberne fra Ringsted Kloster; thi det er jo saadan, at uden Forbindelsen med Ringsted Kloster havde Ringsted By vel forlængst maattet give Afkald paa Købstadnavnet. Paa Klosteret havde de fleste Ringstedborgere deres Gang, enten som Fæstebønder under Klosteret eller ogsaa som Købmænd, Haandværkere og Arbejdere.

A.

RINGSTEDEGNET OG RINGSTED BY CA. 1600.

Hvis man i vore Dage fra St. Bendts Kirketaarn lader Blikket glide ud over Ringstedegnen, den midtsjællandske Højslette, mødes det kun af aabne, skovløse, opdyrkede Strækninger, gennemtrukket med Staaltraadshegn. Træer, fritstaaende eller i Skove, findes der — bortset fra Havernes Frugt — og Læbæltetræer — ikke meget af; Gærder og levende Hegn er kun sparsomt til Stede. Men tager man sig for at gennemgaa Egnen Gærde for Gærde og Hegn for Hegn, træffer man der en

Vegetation, der tydeligt tilkendegiver Fortidens Skove. Paa sine systematiske botaniske Ekskursioner i Ringstedegnen i 1914—1915 fandt Fr. Heide flere og flere uomtvistelige Tegn paa Skov, og ved at sammenholde Resultaterne af disse Undersøgelser med, hvad det historiske Materiale fortæller os, kan vi da danne os et paalideligt Billede af Fortidens midtsjællandske Højslette.

I de allerældste Tider, i Fyrre- og Egesko-venes Perioder, har den aabne Højslette ikke været til; alt har været Skov. Efterhaanden fik Menneskene dog ogsaa her et Ord at sige; der opstod Bebyggelser, og Skovene, der oprindeligt havde været én stor sammenhængende Skov, blev ved Marker-nes Fremtrængen splittet i flere mindre Skovpartier, der stadig formindskedes. Men i Middelalderen og helt ned i gennem de følgende 2—3 Aarhundreder stod disse Skovstykker som Minder over en svunden uberørt Urskov; nu er de forsvundne. I det følgende vil vi da omtale hvert Skovstykke for sig, først hvorledes det har set ud, dernæst hvorfra vi har vor Viden, og endelig hvad der nu er tilbage af Spor.

I. **Munkehave skov** laa tæt uden for Klosteret, strakte sig mod Nord halvvejs ud til Benløse, gik om Vest for Klosteret, hvor en mindre Del, **Møllelykken**, bredte sig om Have Mølle; denne har muligvis faaet Navn af Munkehave skoven, som paa denne Kant sikkert har strakt sig over paa den anden Side af Aaen, og selvom den næppe har dækket Læbanken Vest for Aaen har den dog indesluttet det Gærde, der nu strækker sig fra Torped Kommunehus til Aaen. **Nørrehaven** var

ogsaa en Del af Munkehaveskov og laa umiddelbart Nord for den nuværende St. Bendtsgade, dengang Klosterstræde. En tredje Part var Hestemarken, et indhegnet Stykke Skov, der brugtes som Hestefold; det laa Nord for Nørrehaven.

Det første historiske Dokument om Skov ved Ringsted træffer vi allerede i Aaret 1135, da Erik Emune ved sit Gavebrev skænkede Ringsted Kloster Halvdelen af Ringsted Lund²). I Aaret 1148 fik det af Sven Grathe Thislund Skov³). Paa dette tidlige Tidspunkt, i Midten af det 12. Aarhundrede er det imidlertid det sandsynligste, at Ringsted Lund og Thislund Skov er et og det samme; et sprogligt Vidnesbyrd om denne sidste findes antagelig i Tidselbro og Tidselaa (1751: "Tislebroe"⁴), samt de i Nærheden beliggende Lundsagre⁵). Den 21. Juli 1171 fremsatte Bisp Absalon sin sjællandske Kirkeret og — som det siges i dennes Indledning — i "ringstathælund"⁶). Disse Vidnesbyrd om Skov ved Ringsted gælder sikkert alle den senere Munkehaveskov, der da har strakt sig helt ud til Passet mellem Gørlev Sø og Haraldsted Sø; i Tidens Løb maatte den dog vige for de fremtrængende Marker, og i Slutningen af det 16. Aarhundrede naaede den kun halvvejs til Benløse, men var endnu vel ved Magt. I Zittauer Rathsarchiv, Zittau, fandt Troels-Lund et Haandskrift, en Beskrivelse af en Rejse, som "der fahrende Schüler" Michael Franck havde gjort til Danmark i 1590, og den tyske Students Skildring af Munkehaveskov er højst interessant ved de mange livlige Enkeltheder, den giver. Han skriver nemlig:

„Sonsten hat es umb diesz kloster (d. v. s. Ringstädt) schöne gelegenheit gehabt von Mühlen, fließenden wäzern, teichen, fischereyen und Holzungen. Ein schönes lustiges Hölzlein oder Wäldlein hat es darneben hart am kloster gehabt, ganz und gar mit einem Zaun umbfangen, darinnen man in sommerszeiten spazieren gehen und sich erlustigen können. Die baume sind mehrentheils gewesen von Eichen, Bucheichen, Aspen und Hasselbaumen, darinnen auch viel Wildpret von hinden, Reheböcken, wilden Schweinen, kaninchen, und sehr viel Eichhörnlein darinnen gewesen. In dieses lustwäldlein (har han ofte spadseret, spillet og moret sig med Lensmanden Dr. Johan Knopperts Broder og Svoger med Boldspil og lignende), und ob wohl neben dem Holz ein gericht und galgen gestanden mit hirsch geweih, dasz niemandts das wild nesen noch an denselbigen sich vergreifen, so haben wir doch oft unser lust mit dem Eichhörnlein Jagen gehabt, denn es trefflichen viel darinnøn geben⁷⁾.”

Her giver Michael Franck jo et smukt Billede af Munkehaveskov og af Klosterets Omgivelser i det hele taget, med Møller (Have Mølle og Høm Mølle), Vandløb (Aaen), Damme, Fiskeparker og Lunde. I Munkehaveskov, der var indhegnet fuldstændigt med et Gærde, og som bestod af Ege- og Bøgetræer, Aspe og en Underskov af Hasselbuske, rørte sig et rigtigt Dyreliv; thi her færdedes Hjorte, Vildsvin og Egern. Efter Francks Mening er der dog ét, som ikke er i Harmoni med alt det andet, og det er Galgen med Hjortetakkerne. Denne sidste Oplysning hjælper os til at afgrænse Munke-

haveskov, idet den udfyldes af en anden historisk Efterretning:

Adelsmændene Eske og Kristoffer Krafse (Krause) til Assendrup har haft deres Skytte inde paa Kongens Vildtbane i Bedsted Skov; Kongens Jæger overraskede ham med et Dyr og vilde anholde ham. Skytten var imidlertid bevæbnet med to lange Bøsser og satte sig derfor til Modværge, idet han skød Hesten bort under Jægeren. Han blev dog overmandet og ført til Ringsted, hvor han "haardt og pinligt" blev forhørt om, hvor mange Gange han tidligere havde været paa saadanne Udflugter. I et harmdirrende Brev af 4. Februar 1588 befaler Kongen da de tre Adelsmænd Aksel Gyldestjerne, Arild Hvitfeld og Niels Parsberg at lade Skytten hænge i en Galge midtvejs mellem Ringsted og Benløse; de to lange Bøsser skulde hænges ved Siden af Synderen, og over Galgen skulde anbringes et Hjortegevir⁸⁾.

Sammenholder man nu, hvad disse to Beretninger fortæller os om Galgens Plads, faar vi, at Munkehaveskov omkring Aar 1590 har strakt sig halvvejs til Benløse.

Vildttyveriet florerede i denne Tid; derfor finder vi ogsaa i Bestallingen for Las Jæger af 1. December 1585 følgende Bestemmelse: Hvis han griber nogen i at gaa eller ride med lange Rør (Bøsser) i Kronens Enemærkeskove uden for Alfarvej, skal han føre dem til Ringsted, for at de enten kan give Besked eller blive anholdte; hvis de ikke vil følge med ham, maa han skyde et Lod i dem⁹⁾.

Om Skoven umiddelbart omkring Ringsted fortæller ogsaa Jens Lauritsøn Wolf, idet han

i sin "Encomion Regni Daniæ" 1654 siger, at Byen er berømt "ocsaå for den Steds lystige Beleylighed (kønne Beliggenhed) med herlig Skou trint omkring oc herlig Fiske-Vand" ¹⁰).

I Skovene opfødedes i hine Tider Svin af Olden, og de Svin, der saaledes i store Flokke drev rundt, kaldtes Oldensvin. I Munkehaveskov, hvortil kun Klosterets Svin havde Adgang blev i 1653 7 Svin ernæret af Olden ¹¹); men Aaret efter var Antallet 50 Svin ¹²); Oldenhøsten kunde jo variere.

Munkehaveskov og mange andre Skove rundt om i Landet fik deres afgørende Knæk paa Svenskekrigens Tid; dog har Borgerne sikkert ikke i denne Nødens Tid staaet tilbage for Svenskerne i Ødelæggelsesarbejdet. I Rigsarkivet findes et Dokument, læst paa Ringsted Byting den 5. November 1660; det indeholder en Skildring, ikke alene af Skovene, men ogsaa af, i hvilken Grad de er blevet hærget. Den 6. September 1660 var nemlig otte Mænd blevet stævnet af Herredsfogden i Svenstrup i Ringsted Herred Niels Knudsen til at besigtige Kongens og Ringsted Klosters Skove og opgøre, hvad Skade Skove og Vildtbaner har lidt i Krigen, og hvorledes de nu er ved Magt. De Skove, hvorom det drejede sig, var følgende: Munkeskoven og den Skovpart til de to Gaarde i Ørslev, som Hans Hansen i Bjerrede havde i Tilsyn. Nordrupskov, som Hans Jensen i Nordrup havde i Tilsyn. Klippedeskov, Kohaven, Skivedevænge og Indelukke, som Knud Jørgensen i Klippede havde i Tilsyn. Bedsted Oredrev og Humleoredrev, som Hans Bach i Kongsted havde i Til-

syn. Ørslev og Bringstrup Skove, som Ole Kristoffersen i Ørslevunderskov havde i Tilsyn. Allindemagleskov, som Nilavs Lauritsen havde i Tilsyn. Haraldsted Skov, som Niels Olsen i Haraldsted havde i Tilsyn. Valsømagle og Ortved Skove, som Peder Høj i Valsømagle havde i Tilsyn. Ordrup Skov, Vænget bag Tostrup, samt hvad Skov, der hørte til Gaardene i Søtofte og Kyringe, som Laurits Hansen i Ordrup havde i Tilsyn. Munkehave, Enemærkerne ved Klosteret, Kærehave, Hjemskov og Søskoven ved Benløse.

Om M u n k e h a v e s k o v lyder da de otte Mænds Kendelse: Der er blevet hugget i selve Munkehaveskov 486 hele Egetræer, 64 Aske og 52 Bøge; af Egestævninger fandtes 1238 spærstore og 165 bjælkestore at være afhugget; desuden var 25 Egetræer afbrændt og 25 Elmetræer afhugget. I H e s t e m a r k e n var der omhugget 430 Asketræer og 302 Egetræer, 421 spærstore Egestævninger og 72 bjælkestore; endelig var 7 Egetræer afbrændt. I M ø l l e l y k k e n var helt hugget væk fra Roden 35 Asketræer og 2 Elmetræer og 90 Egestævninger. I K l o s t e r h a v e n var der omhugget 37 Asketræer og 11 Elmetræer, samt afbrændt 23 Asketræer. Desuden var overalt Underskoven ganske udplyndret¹³).

Selvom Underskoven nok har rettet sig efter dette knusende Slag, har Overskoven vist efter denne Omgang været i fortsat Tilbagegang. Den 2. April 1664 solgte Kongen Hestemarken og Nørrehaven til Borgmester Klaus Poulsen i Ringsted; han gav 500 Rigsdaler for Jorden med de derpaa staaende Egetræer¹⁴). Klaus Poul-

sen er da sikkert den, der har fjernet de sidste Spor af Skov fra de to nævnte Strækninger.

Da Kongen den 7. Juli 1664 overdrog Ringsted Kloster til Hofslagter Niels Olufsen, nævnedes i Skødet bl. a. Munkehave og -skov¹⁵). Endnu i 1698 eksisterede Munkehave skov, thi i nævnte Aar indberettes: "Et lidet Indlucke til Ringsted Closter beliggende kaldis Munckehaufve, bestaar af nogle gamle tophugne Egestumper, god Under-skov af Buske og Tjørne"¹⁶). Fra dette Tidspunkt af er det imidlertid forbi med Munkehave skov; vi hører ikke senere derom. Men for den opmærksomme Iagttager er der endnu paa Skovens Grund Spor at finde. Syd for Klosteret staar en mægtig fritstaaende Ask, ligesom ogsaa den gamle Klosterallé for største Delen bestaar af Asketræer. Ved Sorø Landevej lidt Syd for Torped Skole findes en stor Skovæblebusk. Paa en Vejskrænt ved Have Mølle bemærkes et tæt Krat af Blomme. Hinsides Møllen afgrænsedes Vejen af Slaaen med Underbund af Guldstjerne. Det foran omtalte Gærde fra Torped Kommunehus til Aaen husede Slaaen, Ask, Hassel, Tjørn, Benved, Kornel, Korbær, Hunderose, Æblerose, Tørstetræ, Guldstjerne, Bingelurt, Lærkespore, Gul Anemone og tidligere ogsaa Hvid Anemone, altsammen utvivlsomme Indicier paa forsvundet Skov¹⁷).

II. Søskoven ved Benløse har strakt sig langs Sydkysten af Haraldsted Sø. Af denne Skov, hvoraf der under Svenskekrigen var hugget 37 Egetræer, 8 Bøgetræer og 192 spærstore Stævninger¹⁸), og som nævnes i Skødet til Hofslagteren¹⁹), er der endnu Spor: Besskov Huse 2 km Vest for

Benløse hentyder aabenbart dertil, og den lille Lund tæt Vest herfor igen er vel en Rest deraf. Langs Sydsiden af Søen findes endnu et smalt Bælte Kratskov; mod Øst er Bevoksningen mere spredt; men overfor Vrangskov er Krattet større og mere tæt; her noteres velvoksne Ege- og Bøgetræer, og forøvrigt Ask, Tjørn, Hassel, Æl, Hyld, Druehyld, Etbær, Bingelurt, Kodriver, Storkonval, Kvalkved, Røn, Æblerose, Vedbend, Blaa og Gul Anemone, Benved, Tørstetræ, Korsved, Skovjordbær, Kornel, Skovsyre, Hundeviold, Engelsød, Blaa-toppet Kohvede, Korbær, Alm. Mangeløv, Dunet Gedeblad, Druemunke²⁰).

III. Sigersted Hjemskov har strakt sig Vest for Torped, ned Øst for Sigersted og maaske ad Skellerød til. Under Svenskekrigen var der her omhugget 3 Egetræer fra Roden, 64 spærstore Egestævninger og 21 bjælkestore, samt afbrændt 2 Egetræer²¹). I 1698 siges om denne Skov: "Siersted Hiemskov bestaaende udi nogle gamle forfurnede Ege- og Bøgestumper, som udi forige Feide tider Toppene ganske afhugne blev"²²). Paa et Kort fra 1787 ses Syd for Bringstrup Betegnelserne store og smaa Hjemskovsagre; men ingen Skovrester er afsat²³). Dog fortæller Bringstruppræsten Seyer Mahling Beyer os i 1791, at Bringstrup og Sigersted Sogne nu ingen Skov har mere; "men ved endeel der endnu værende Kratsteder og Underskov kiendes sande Spor til, at der have været de største Eege- og Bøgeskove, og at endnu i disse Sogners Byer, Bringstrup, Sigersted, Skiellerød og Egerup, findes Huse og Gaarde opbygte af de der forhen opvoxede

Træer, forsikre og paavise gamle Folk. Traditionerne beretter ellers, at en anseelig Skov har været paa Hiemskov Agrene ad Skiellerød og Sigersted, ligesom og mellem Sigersted og Alsted." Iøvrigt meddeler han, at Sogdenes Jordforbedring er sket ved Oprydning af de paa Markerne værende mangfoldige smaa Kratskove og Buske; i Hjemskovs Krat findes Benved og Grævling²⁴).

Hele denne Strækning er gennemløbt, uden at der er fundet andet end to Skovæblebuske i en Vejgrøft, som begge er af tvivlsom Oprindelse, hvilket ogsaa Stednavnet Pilevang Gaard tæt Øst for Sigersted er²⁵).

IV. Bringstrup Skov har strakt sig Nord og Vest om Bringstrup, maaske ogsaa mod Syd til Hjortholms Møse. Om denne Skovstrækning ved vi, at der dér under Svenskekrigene var omhugget 9 og afbrændt 15 Egetræer, samt omhugget 121 Egestævninger af Spærstørrelse og 37 af Bjækestørrelse; derimod var Underskoven sluppet saa temmelig helskindet ud af Trængslerne²⁶). I 1698 nævnes, at "Blyskov er gammel og ung Egeskov"²⁷), og paa Kortet fra 1787 over Bringstrup ses der ca. 500 Alen Nord for Byen paa Blyskovs Mark et Skovparti ca. 850 Alen langt (Nordvest-Sydøst) og ca. 600 Alen bredt; Agrene Vest for denne Skov betegnes "Skovstykkerne", og rundt omkring ses mindre Skovpletter²⁸). Paa et Kort fra ca. 1790 over Egerup ses ca. 160 Alen Sydøst for Byen Betegnelsen "Blyskovs Ager"²⁹). Seyer Mahling Beyer fortæller 1791, at Skov findes nu ikke i Bringstrup Sogn; men paa Skovagrene ved Bringstrup vokser Benved, og i Hjort-

holms Mose træffes Grævlingen³⁰). Af Spor af Skoven træffer vi i vore Dage Stednavnet Blyskov Gaard og Bakke; i Landstingsmand Ole Hansens Eng Vestsydvest for Bringstrup Kirke er der opgravet talrige Stammer af Eg. Gærderne her i Egnen mangler Kratvegetation, blot ses lidt Pil, Rose og Slaaen, men ingen Rester af Eg eller Benved. Syd for Blyskov Bakke staar paa et Gærde en enlig høj Korsved³¹).

V. Egerup Skov har strakt sig Vest og antagelig ogsaa Nord for Egerup. 1730 indberettes: "Egerup Grund, lille Bøgeskovs Mark, bestaar af nogle faa gamle Egestumper og Tiørnekrat, udi en Runddel af $\frac{1}{2}$ Frd. Veys (d. v. s. $\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej i Diameter)"³²). Paa Kortet fra ca. 1790 finder vi Nord for Byen Betegnelserne "Skaus Eng" og "smoe Skaus Eng" og Syd derfor Søllerøds Ager; 700 Alen Øst for Egerup findes to Skovstykker henholdsvis 350×450 og 400×400 Alen (Nord-Syd, Øst-Vest)³³). Om Skoven her ved Egerup siger Bringstruppræsten: "Egerup Bye har sit Navn af en fordem derværende Eege Skov, som nu ganske er opryddet, og hvoraf ikke sees mere Spor, end et lidet Krat af Eege Buskasie"³⁴). Nu er Navnet Søllerødgaard det eneste Spor af Skov³⁵).

VI. Ørslevunderskov Skovs Beliggenhed kendes ikke; muligt har den strakt sig mellem Ørslevunderskov og Ørslevvester. I denne Skov var der i Aarene 1658—1660 afhugget fra Roden 105 Asketræer og 51 Egetræer, afbrændt 46 Egetræer og hugget 452 spærstore og 186 bjælkestore Egestævninger³⁶). Skoven nævnes

i Skødet til Hofslagteren 1664, idet der tales om 12 Gaarde i Ørslevunderskov med Skovtilliggender³⁷). Seyer Mahling Beyer fortæller: "Ørslev. At denne Bye har det Tillægsord: Underskov, er formedelst en der værende liden Kratskov, som og at skille det fra det andet tæt derved liggende Ørslev Vester"³⁸). Nu kan ingen botaniske Spor af denne Skov paavises. — Disse tre sidstnævnte Skove, Bringstrup, Egerup og Ørslevunderskovs Skove, har muligvis i ældre Tid udgjort en sammenhængende Skov; men allerede paa Svenskekrigenes Tid var de skilt³⁹). —

Terrænet lige Syd for Ringsted synes ikke at have været synderligt skovrigt. Først ude ved Nordrup og Mulstrup vides der at have været Skov; disse ligger dog for langt ude til at kunne behandles her.

VII. Balstrup Egede nævnes ofte i de historiske Kilder, for Eksempel i Ringsted Klosters Lens Regnskaber. Heraf er intet Spor tilbage udover maaske en Gruppe Hyld og en Del Skovæble langs Vejen til Stakhavegaard⁴⁰).

VIII. Bedsted Skov, der sikkert har været af en ret anselig Størrelse, har omfattet de nuværende Nordgaards- og Adamshøjsskove og derfra strakt sig mod Syd. Endvidere har den omfattet nogle Engstrækninger, hvor bl. a. Ringstedborgerne har haft Græsgang til deres Kvæg. I Ringsted Stadsret siges, at "the mue althidt haffue fri Fegangh och Gressgangh til deris Qvegh i wor och Cronens Skow Besteht"⁴¹). Den samme Bedsted Skov nævnes i Bestallingen af den 12. August 1574 for Kongens Skovrider Gert von

Bremen⁴²). Den 1. Juli 1590 meddeles i et Brev, at Kongens Skovrider Søren Jæger hemmeligt er blevet skudt i Kronens Enemærkeskov Bedsted⁴³). Ogsaa i Skødet til Hofslagteren træffer vi Bedsted Skov⁴⁴), ligesom ogsaa i Lensregnskaberne. Undersøger man Gærderne Syd for Nordgaardsskov og Røvertykken, træffer man her iøjnefaldende Spor af Skov. Her vokser Skovplanter som Anemoner, Dunet Gedeblad, Kaprifolium, Hassel, Skovæble, Røn, Jordbær, Eg, Pil, Soløje, Gyldebris, Lyng, Engelsød og Alm. Mangeløv.

Mellem Kærehave og Lille Kærehave har der allerede i det 16. Aarhundrede været dyrket Jord, hvorfor disse to Lunde uden Tvivl i lange Tider har været adskilte⁴⁵).

Det Billede, vi nu paa Grundlag af de ovenfor givne Oplysninger — der iøvrigt kunde suppleres med mange flere — kan danne os af Ringstedegnen omkring Aar 1600, bliver da et skovrigt, livligt Landskab uden den noget ensformige Tone, Egnen har i vore Dage. Sikkerlig har Datidens Mennesker kunnet give Jens Lauritsen Wolff Ret i, at Ringsted har en herlig Beliggenhed med herlig Skov trindt omkring og herligt Fiskevand. — — —

Hvad vi ved om Lokalteter i selve Ringsted By før Aar 1600, er nærmest forsvindende lidt. Vore faa Oplysninger i den Henseende skal vi derfor fremsætte i al Korthed; noget Helhedsbillede kan vi ikke paa Grundlag deraf danne os; først for en senere Tids Vedkommende flyder Kilderne mindre sparsomt.

I Næstved Klosters Gavebog finder vi

en Del interessante Notitser, hvoraf den første lyder saaledes:

“Ringstæde I. Jens Perssen i Næstuet gaff oc skøthæ Closter een gard i Ringstæde, liggendis østen fran Radhuset po samme sidæ oc wæsten næst op til byss rændhæ. Her foræ haffde forscrefne Jens och husfru II. Wærdzskaff i litle Næstwet. MCDXXXIII (1433).”

Her har vi den tidligste Efterretning om et Raadhus i Ringsted og om en “Byens Rende”, antagelig et Stræde eller en Smøge. I de følgende Notitser oplyses, at Næstved Kloster tilskoddede en Gunde Skrædder den samme Gaard for i 1483 at faa den tilbage af ham:

“II. Closter skøthæ Gunde skrædere forscrefne gard. MCDLIX (1459).”

“III. Gunde skrædere, noster prebendarius, gaff Closter samme gard. MCDLXXXIII (1483).”

“IV. Gunde skøttæ oss samme gard. Anno supra.”

En anden Efterretning sammesteds giver højst interessante Oplysninger:

“V. Per smed kallet Litle skøttæ po tingæ tiil Lasse Lauritzen sin gard, liggendis i Ringstæde i Sancti Bentz Sogn po then nørre sidæ po all gaden, som man gaar fran Sanctæ Hanses Kirke oc tiil torggaden, emellem hegnesgard westen op til oc Lasse Magnssens gard østen op til liggendis. MCDXCIII (1493).”

Her faar vi altsaa at vide, at den omtalte Gaard laa mellem Hegns gaarden (Vest for) og Lasse Mogensens Gaard (Øst for) paa Nordsiden af St. Hansgade, der dengang kaldtes Algade;

endvidere erfares, at der i Ringsted har været en Torvegade. Om Gaardens videre Skæbne fortælles os, at Næstved Kloster ogsaa kom i Besiddelse af denne Gaard mod aarlig at yde Lasse Lauritsen 3 Pund Byg og 1 Pund Rug:

“VI. Lasse Lauritzen forscrefne logbød forscrefne sin gard tiil næstæ arffuingæ at køffue. MDI (1501.)”

“VII. Lasse Lauritzen gaff Closther forscrefne gardh, oc ther foræ fik arlig rænttæ aff Closter III. pund byg oc I. pund rw. MDII (1502.)”

“VIII. Lasse Lauritzen sköttæ oss forscrefne gard. MDII (1502.)”

Om en tredje Gaard, liggende mod Vest ved Siden af Lasse Lauritsens — det maa altsaa være den ovenfor omtalte Hegnsgaard —, fortælles, at Graabrødrene i Køge har tilskødet en Møller Mads Pedersen den, hvorefter den er gaaet over i Næstved Klosters Besiddelse:

“IX. Grobrødre i Køgæ sköttæ Mattis Perssen mølleræ een gard liggendis i Ringstæde, wæsten næst op til forscrefne Lasse Lauritzens gard. MDXVIII (1518.)”

“X. Mattis Møllære forscrefne sköttæ Closther forscrefne gard. MDXIX (1519.)”⁴⁶⁾ — — —

Ved et aabent Brev af 17. August 1566 fik Mads Laugsen, Landstingsskriveren ved Sjællandsfars Landsting, for sin Tjeneste en Ringsted Kloster tilhørende Gaard i Ringsted, beliggende Øst for Klosteret nærmest Kirkegaarden, med dertil hørende Boder, Jordsmon og Haverum, en Slaade Jord i Aamarken, kaldet “Jahanne Dauitz Slade”, Provstens Slaader i Østermark og

Aa marken og en Slaade Jord i Benløse Mark, samt Kronens Part af Tienden af St. Hans Sogn i Ringsted, altsammen uden Afgifter⁴⁷). — —

Den 6. Januar 1576 fik Jakob Jørgensen Skøde paa den Kronens Grund i Ringsted, hvorpaa den da af Anders Reff (Ræv) beboede Gaard stod; der skulde derefter ikke svares Jordskyld af Jorden; men Jakob Jørgensen skulde opføre god Købstadsbygning derpaa, saa der kunde svares Kronen og Byen sædvanlig Tynge deraf⁴⁸). — —

Om Raadhuset i Ringsted ved vi, at det i de nærmeste Par Aar efter 1578 har undergaaet en væsentlig Forbedring, idet Borgmestre og Raad den 22. Maj nævnte Aar fik Lov til i de to næste Aar at oppebære al den Told, der kunde tilfalde Kronen paa de Markeder, der i den Tid holdtes i Byen, og anvende den til at forbedre deres Raadhus med⁴⁹). — —

Den samme Gunst fik Byen den 24. Maj 1581 Lov at nyde indtil videre mod nu at anvende Tolden til med det første at lægge god Stenbro igennem og ved Byen og til at holde den i Stand⁵⁰). Den 2. Juni 1597 ophævedes denne Bestemmelse⁵¹). — — —

Den 5. Februar 1582 blev et Hus i "Siøgaden" i Ringsted, tilhørende Klosteret, tilskødet Anne Mortens, Ladegaardskvinde i Klosterets Ladegaard⁵²). — —

Ved et aabent Brev lejede Kongen den 10. Maj 1596 til Povl Olufsen, Raadmand i Ringsted, hans Hustru og deres Arvinger en Ringsted Kloster tilhørende Jord, nærmest Øst op til Klosterets

Kaalhave, 83 Alen lang (Syd-Nord), 23 Alen bred (Øst-Vest) paa den nordøstre Side og 28 Alen i Kvarter bred paa den søndre Side. De skal svare den Afgift, som der hidtil efter Ringsted Klosters Jordebog er ydet af Jorden, i aarlig Leje til Lensmanden paa Ringsted Kloster, senest til hver 1. Maj; sker det ikke, og kommer de til at restere med Afgiften i 3 Aar, skal de have forbrudt Jorden og de Bygninger, der er satte derpaa. De skal selv bruge Jorden og maa ikke uden Kongens Tilladelse overlade den til fremmede eller Udarvinger. De maa frit sætte Bygninger paa Jorden; men vil de engang i Fremtiden sælge disse, skal de først tilbyde dem til Lensmanden paa Klosteret paa Kongens Vegne⁵³). — — —

Af disse faa, spredte Efterretninger kan man selvsagt ikke danne sig noget Billede af det 16. Aarhundredes Ringsted; sikkert har Byen været som alle de andre Smaabyer, idet den ikke selv har været synderlig bemærkelsesværdig; et talende Vidnesbyrd herom er det, at Jonas Koldingensis i sin Danmarksbeskrivelse fra 1594 nok nævner Ringsted, men kun for dens Kongebegravelser Skyld⁵⁴). — — —

B.

RINGSTEDBORGERNE OG DERES ERHVERV TIL ca. 1600.

Det, der prægede Borgernes daglige Liv og deres Haandtering i Middelalderen og det 16. Aarhundrede, var Gilde- og Lavsvæsenet. Det gen-

nemsyrede hele Borgerens Tilværelse i det nævnte Tidsrum, i Glæde som i Sorg, til Hverdag og til Fest. Fra Ringsted savner vi dog for denne Tids Vedkommende enhver Efterretning om de Gilder og Lav, der — i Lighed med, hvad der fandtes i alle andre Købstæder — utvivlsomt har eksisteret her. Kun et enkelt Brudstykke af en Gildeskraa, det er alt, hvad vi har af Minder om de Ringstedkøbmænds og -haandværkeres Organisationer før 1600. Men ved vi kun lidt om Ringstedskomagerne, -skrædderne, -smedene, -bagerne etc. som *Stand*, kender vi saa meget des mere til de enkelte Haandværkere: hvad de hed, hvad de fik for deres Arbejde, deres Kaar i det Hele taget, altsammen takket være de bevarede *Lensregnskaber* fra Ringsted Kloster fra det 16. Aarhundredes sidste Halvdel.

Den, der i særlig høj Grad har sat sit Præg paa Middelalderens Gildevæsen, er Hertug *Knud Lavard*. Til Minde om ham blev der stiftet en Mængde Gilder; ialt har man kunnet konstatere 32 *St. Knudsgilder*: 1 paa Gulland, 1 i Halland, 6 i Skaane, 9 paa Sjælland, 5 paa Møn, Falster og Fyn, 6 i Nørrejylland og 4 i Sønderjylland⁵⁵). Allerede *Valdemar den Store*, Helgenens Søn, kunde ca. 1177 tage et nylig oprettet *St. Knudsgilde* i *Visby* under sin Beskyttelse, ønske at blive Medlem af det og paalægge det hvert Aar — ligesom de andre *St. Knudsgilder* — at indsende en Afgift til *St. Knuds Helligdom* i *Ringsted*⁵⁶). Ca. 1190 tog *Knud VI* alle *St. Knudsgilder* under sin Beskyttelse⁵⁷). Hvad var da mere naturligt, end at den By, der husede Helgenens jordiske Lev-

ninger, ogsaa havde sit St. Knudsgilde? Her var jo aabenbart den Levnedsbekrivelse af Knud Lavard forfattet omkring Aar 1170, som nu er havnet i Tyskland, nemlig den bekendte "Vita"; at denne har været i Ringsted ved Middelalderens Slutning, ses deraf, at fra denne By stammer en Skolekomedie: "Ludus de sancto Kanuto duce" (udgivet af S. Birket Smith), der i Reformationstiden er digtet med "Vita" som Kilde⁵⁸).

Fra en Gildeskraa for et St. Knudsgilde i Ringsted stammer da antagelig to Brudstykker, en Begyndelse og en Slutning, som findes trykt i Westphalens *Mönumenta Cimbr.*⁵⁹); den kielske Historiker maa derfor have kendt en nu forsvunden Skraa for et St. Knudsgilde. Historikeren P. Hasse mener, at Dateringen 1231 (se nedenfor) er et Falsum; men det er der ingen Grund til at tro. Naar man er tilbøjelig til at henhøre Gildeskraaen til Ringsted, skyldes det, at der paa Bornholm er opløjet et Signet (nu i Nationalmuseets anden Afdeling), som bærer følgende Indskrift: "Sigillum convivii sancti Kanvti Ringstadensis". I Analogi med, hvad vi finder paa et Segl fra St. Knudsgildet i Malmø ("Sigillum convivii s[anc]ti Canuti Malmog[iensis]"), tør vi maaske henhøre "Ringstadensis" til "convivii", og vi faar da et "Segl fra St. Knudsgildet i Ringsted". At Signetet er fundet paa Bornholm, er sikkert en ren Tilfældighed, i hvert Fald kendes intet St. Knudsgilde paa denne Ø⁶⁰).

Da Gildeskraaens Slutningsbestemmelse omtaler Oldermænd i Flertal ("aldermænnis"), maa

det være Oldermænd fra flere St. Knudsgilder, der har været forsamlet i Ringsted. — Begyndelsen af Skraaen lyder saaledes:

“Statuta, skra, convivii s[ancti] Kanuti Rynckstadiensis in sylva Haralstæd martyrisati, quæ homines, senes et discreti, olim invenerunt ad utilitatem ejusdem convivii et convivas in prosperitate et necessitate servandas statuerunt.”

I Oversættelse:

“Bestemmelser, Skraa, for Gildet (helliget) St. Knud i Ringsted, der blev myrdet i Haraldsted Skov; og dem har gamle og forstandige Mænd engang fundet paa til Gavn for det samme Gilde og besluttet, at Gildebrødrene skal holde dem i Medgang og Modgang.”

Slutningens Ordlyd er denne:

“Ista statuta fuerunt inventa et compilata in Rynckstæte ab aldermænnis de convivio s[ancti] Kanuti a[nno] d[omino] millesimo ducentesimo trigesimo primo.”

I Oversættelse:

“Disse Bestemmelser blev udfundet og samlet i Ringsted af Oldermænd for St. Knudsgildet i det Herrens Aar 1231”⁶¹).

Saa meget ved vi om Gilder og Lav i Ringsted før 1600, og det er jo ikke store Sager.

Lad os i Forbindelse med Knud Lavard gøre opmærksom paa, at Skomagerne i Danmark særlig synes at have sluttet sig til Hertugen; Skomagerne i Slesvig var saaledes med til at hævne hans Mord. Er det mon da en Tilfældighed, at

Ringsted, den By, hvor han blev skrinlagt som Helgen, i Tidernes Løb udviklede sig til at blive en med Skomagere overordentlig velforsynet By? ⁶²⁾

Til Oprettelse af Gilder og Lav skulde man i Ringsted have Bystyrelsens Samtykke; det hedder herom i Kristoffer af Bayerns Privilegium for Ringsted af 2. Januar 1441: "och ingen schall emoed derriss (d. v. s. Borgmesters og Raads) Vilge gøre eller begynnde Gilde eller nogen Sambfund under sin Hoffuidlod (under Straf af at miste hele sin Hovedlod, d. v. s. hele sin Ejendom.). ⁶³⁾ — —

I en lille Købstad som Ringsted har det ikke været H a n d e l, der har været Hovednæringsvejen; dertil var Byen altfor uheldigt beliggende, uden bekvem Adgang til Havet. Det, hvorved Ringstedborgerne tjente til Livets Ophold, har været H a a n d v æ r k e t; og her var Mulighederne ikke saa ringe; et stort Opland i Forbindelse med en Hovedkunde som Ringsted Kloster bevirkede, at Ringsted først og fremmest blev en Haandværkerby. Desuden var — som i alle andre Provinsbyer — A v l s b r u g e t en vigtig Indtægtskilde.

Her var Ringstedborgerne dog til en vis Grad uheldigt stillede; thi medens andre Byer havde deres eget Jordtilliggende, Byens Jorder eller B y m a r k e r n e, stod Ringsted Købstad uden noget saadant. Allerede Sven Grate havde, straks efter at han var blevet Konge, skænket Halvdelen af Byens Marker til Ringsted Kloster sammen med en Eng og et Møllested ⁶⁴⁾; den 8. September 1164 gav Valdemar den Store Klosteret Resten af Byens Jorder tilligemed Tienden af samtlige Bymarker ⁶⁵⁾. Saa-

ledes var Ringsted berøvet sine Jorder, og Følgen blev, at naar Borgerne vilde drive Avlsbrug, maatte det blive som Fæstere under Klosteret; de Jordstykker, de da lejede, var i Reglen de saakaldte Slaader og Fjerdinger⁶⁶). Allerede i Ringsted Stadsret bruges Udtrykket "fæste", idet der nemlig bestemmes: "Item om nogher Byeman festher Iord wnder annen syn Byeman mod hanss Wilie, som pane Ringstæthæ March ligger, bøthe therfohre som gammelt Wilkor er, och Borghestere och Rathmen ther pane finner"⁶⁷). Om disse Jorder, Ringstedborgerne havde i Fæste, tales der i et kongeligt Missive af 28. Februar 1571 til Abbeden i Ringsted Kloster: Da nogle Borgere i Ringsted i tidligere Abbeders Tid har faaet nogle Slaader Jord af Klosterets Ejendom, liggende blandt Klosterets Jorder og i dets Mark, i Leje for en saa ringe Afgift, at Klosteret kunde have større Fordel ved selv at dyrke dem, skal Abbeden straks igen lægge dem under Klosteret⁶⁸). At det ikke gik saa strengt til med Udførelsen af denne Befaling, skal vi straks faa at se.

Samme Aar havde imidlertid Superintendenten (Biskoppen) for Sjælland indberettet til Kongen, at Sognepræsten i Ringsted skulde have nogen Tiende af Borgerne sammesteds, men ikke fik den saa redeligt, som det burde ske; den 15. Juli 1571 skriver Kongen da til Abbeden paa Ringsted Kloster, Magister Iver Bertelsen, at da Borgerne jo brugte noget af Klosterets Ejendom til Byen og svarede en vis Landgilde deraf, hvori ogsaa ovennævnte Tiende skulde være medregnet, skulde han, for at enhver kunde faa sin Part, lade 13 Oldinge

sætte denne Ejendom for Landgilde og indskrive i Jordebogen, hvor meget der aarlig skulde svares af hver Fjerding Jord, samt sørge for, at Brugerne af Ejendommen gav Tiende efter Recessen, og at Tienden blev delt i tre Parter, en til Kronen, en til Kirken og en til Præsten⁶⁹).

Denne Ordre var Magister Iver Bertelsen meget efterrettelig til stor Fortrydelse for Borgerskabet: dette klagede derfor til Kongen over, at Iver Bertelsen havde tiltalt dem for Tienden af det Korn, de avlede paa den Jord, de havde i Leje af Klosteret, skønt Ordinansen fritager Købstæderne for Tienden til Kronen. Den 2. April 1573 bevilgede Kongen da, at Ringsted med Hensyn til Tiende skulde behandles som de andre Købstæder efter Ordinansen, hvorefter Tienden skulde deles i to Dele, en til Byens Sognekirke og en til Præsten⁷⁰).

Vi har her set, at Regeringen i hine Tider kunde komme til at "udstede Brev mod Brev", i dette Tilfælde Brevet af 15. Juli 1571 mod den omtalte Ordinans, noget der i et moderne Regeringsmaskineri vilde eller burde være utænkeligt.

Hvor omhyggeligt man i Praksis gennemførte Bestemmelsen fra 1571 om at lægge alle Slaaderne under Klosterets eget Brug, ses tydeligt af et aabent Brev, udstedt den 25. Februar 1578 paa Ringsted Kloster — altsaa antagelig efter en personlig Henvendelse fra Byen; der siges deri, at de Borgere i Ringsted, der bruger Klosterets Jorder, herefter maa være fri for den Forhøjelse af Landgilden, som Magister Iver Bertelsen, medens han var Abbed i Klosteret, har paalagt dem,

særlig da de nu, efter at Byen er henlagt under Klosteret, besværes med mere Ægt og Hold, end da den laa under Roskildegaard⁷¹). Som man ser, er Ordren ikke blot ikke udført; men her nedsættes oven i Købet Afgifterne af Jorderne, en Bestemmelse, der traadte i Kraft for alles Vedkommende med Undtagelse af en enkelt, og den ene var selve Ringsteds Borgmester; det fremgaar af et Brev til Lave Beck paa Ringsted Kloster af 22. Juni 1593; heri siges, at Kristoffer Jensen, Borgmester i Ringsted, har berettet, at hans Landgilde — som de andre Borgeres — var blevet forhøjet i afdøde Iver Bertelsens Tid; men medens de andre Borgere for kort Tid siden, i Kongens Faders (d. v. s. Frederik den Andens) Tid, har faaet deres Landgilde nedsat, har han ikke nydt en saadan Gunst. Han har derfor anmodet om, at ogsaa hans Landgilde maa blive formindsket med, hvad den er blevet forhøjet over Billighed; derfor skal Lave Beck undersøge Sagen, nedsætte Landgilden saa meget, som den er forhøjet over Billighed, og som han kan finde det rimeligt efter Kongens Faders Brev, og lade det forandre i Jordebogen⁷²).

Nedenfor har vi hidsat en Fortegnelse over, hvilke Ringstedborgere der har fæstet Jord, Slaader og Fjerdinger, under Ringsted Kloster, og hvilke Afgifter de har maattet svare deraf; Fortegnelsen omfatter Aarene 1566—1567, 1579—1580, 1585—1586 og Navne og Tal er hentet fra de Jordebøger, der hører til Ringsted Klosters Lens Regnskaber for de nævnte Aar. Stavemaaden er moderniseret.

UDDRAG AF RINGSTED KLOSTERS JORDE-
BOG.

1566—1567 ⁷³⁾ :	1579—1580 ⁷⁴⁾ :	1585—1586 ⁷⁵⁾ :
Ringsted:	Fjerdinger:	Fjerdinger:
Jep Købmand:	Bernt Smed:	Hans Jensen (2):
1½ Pd. Byg.	2 Pd. Byg.	2 Pd. Byg.
Rasmus Smed,	Laurits Jensen:	Anne Eggerts:
naar	3 Pd. Byg.	1 Pd. Byg.
Jorden bruges:	Peder Nielsen:	Oluf Smed (2):
14 Skpr. Byg,	2 Pd. Byg.	2 Pd. Byg.
4 Tdr. Havre.	Jørgen Kælder-	Kristoffer
Anne Eggerts:	svend:	Frantsen,
1½ Pd. Byg,	1 Pd. Byg.	Agermand (3):
14 Tdr. Havre.	Anders Nielsen:	3 Pd. Byg.
Hr. Peder	1 Pd. Byg.	Jens Lau-
Madsen:	Povl Møller:	ritsen (2):
1½ Pd. Byg,	2 Pd. Byg.	2 Pd. Byg.
3 Tdr. Havre.	Jens Hedebo:	Laurits
Rasmus Jyde:	2 Pd. Byg.	Jensen (3):
1½ Pd. Byg.	Jens Lauritsen:	3 Pd. Byg.
Gamle Anders	2 Pd. Byg.	Jens Jyde (2):
Smed:	Anne Eggerts:	2 Pd. Byg.
3 Pd. Byg.	1 Pd. Byg.	Rasmus Smed:
Jens Lauritsen:	Stig Skædder:	1 Pd. Byg.
1½ Pd. Byg.	1 Pd. Byg.	Anders Kælder-
Jens Smed:	Peder Jensen:	svend:
3 Pd. Byg.	3 Pd. Byg.	1 Pd. Byg.
Kristoffer Sadel-	Oluf Smed:	Jørgen Kælder-
mager:	2 Pd. Byg.	svend:
8 Tdr. Havre.		1 Pd. Byg.

1566—1567 ⁷³⁾ :	1579—1580 ⁷⁴⁾ :	1585—1586 ⁷⁵⁾ :
<p>Ringsted: Laurits Sørensen: 1¹/₂ Pd. Byg. Peder Hammer- sen: 1¹/₂ Pd. Byg. Oluf Jyde: 3 Pd. Byg. Niels Jørgensen: 1¹/₂ Pd. Byg. Tyge Smed: 3 Pd. Byg. Peder Jyde, naar Jorden bruges: 14 Skpr. Byg. Hans Skrædder: 3 Pd. Byg. Mogens Dansk: 1¹/₂ Pd. Byg. Rasmus Nielsen: 2¹/₂ Pd. Byg. Oluf Duen: 1¹/₂ Pd. Byg. Niels Fynbo: 1¹/₂ Pd. Byg. Klaus Remme-</p>	<p>Fjerdinger: Oluf Eggertsen: 1 Pd. Byg. Tyge Smed: 2 Pd. Byg. Laurits Søren- sen: 1 Pd. Byg. Peder Hammer- sen: 1 Pd. Byg. Oluf Duen: 1 Pd. Byg. Jens Jyde: 1 Pd. Byg. Hans Smed: 2 Pd. Byg. Oluf Jyde: 1 Pd. Byg. Erik Nielsen: 1 Pd. Byg. Rasmus Nielsen: 2 Pd. Byg. Niels Juel: 1 Pd. Byg. Lars Søgade: 1 Pd. Byg.</p>	<p>Fjerdinger: Niels Lollik: 1 Pd. Byg. Jens Hedebo (2): 2 Pd. Byg. Stig Nielsen (2): 2 Pd. Byg. Laurits Søgade: 1 Pd. Byg. Tyge Smed (2): 2 Pd. Byg. Jakob Peder- sen (2): 2 Pd. Byg. Jens Hugger: 1 Pd. Byg. Kristen Mor- tensen: 1 Pd. Byg. Niels Madsen: 1 Pd. Byg. Oluf Eggertsen: 1 Pd. Byg. Berent Smed (2): 2 Pd. Byg. Hans Smed (2): 2 Pd. Byg.</p>

1566—1567 ⁷³⁾ :	1579—1580 ⁷⁴⁾ :	1585—1586 ⁷⁵⁾ :
<p>Ringsted: snider, naar Jorden bruges: 1 Pd. Byg.</p> <p>Peder Skrædder i Kærup, naar Jorden bruges: 1 Pd. Byg.</p> <p>Mads Skriver: 1½ Pd. Byg.</p> <p>Laurits Jensen: 1½ Pd. Byg.</p> <p>Jørgen Kælders- svend: 1½ Pd. Byg.</p> <p>Jens Hemming- sen: 2½ Pd. Byg.</p> <p>Niels Pedersen: 1½ Pd. Byg.</p> <p>Berndt Smed: 3 Pd. Byg.</p> <p>Hemming Smed: 3 Pd. Byg.</p> <p>Niels Smed: 3 Pd. Byg.</p>	<p>Fjerdinger: Anders Kælders- svend: 1 Pd. Byg.</p> <p>Slaader: Bernt Smed: 3 Tdr. Havre.</p> <p>Anders Kælders- svend: 6 Tdr. Havre. 1½ Pd. Byg,</p> <p>Hr. Peder: 3 Tdr. Havre.</p> <p>Peder Smed, naar Jorden bruges: 4 Tdr. Havre.</p> <p>Peder Jensen, naar Jorden bruges: 14 Skpr. Byg.</p> <p>Oluf Eggertsen, naar Jorden bruges: 1 Pd. Byg.</p> <p>Laurits Ibsen,</p>	<p>Fjerdinger: Kristoffer Smed (2): 2 Pund Byg.</p> <p>Slaader: Anne Eggerts: 1 Pd. Byg. 1½ Td. Havre.</p> <p>Rasmus Smed, naar Jorden bruges: ½ Pund Byg.</p> <p>Anders Kælders- svend: 1½ Pd. Byg. 6 Tdr. Havre.</p> <p>Hr. Peder: 3 Tdr. Havre.</p> <p>Peder Sørensen, Grovsmed, naar Jorden bruges: 6 Tdr. Havre.</p> <p>Peder Ottesen, naar Jorden bruges: 14 Skpr. Byg, 2 Tdr. Havre.</p>

1566—1567 ⁷³⁾ :	1579—1580 ⁷⁴⁾ :	1585—1586 ⁷⁵⁾ :
Ringsted:	Slaader:	Slaader:
Peder Knivsmed: 3 Pd. Byg.	naar Jordan bruges: 16 Skpr. Byg.	Oluf Eggertsen: 1 Pd. Byg, 1½ Td. Havre.
Jens Skrædder: 3 Pd. Byg.	Anne Eggerts: 1 Pd. Byg, 1½ Tdr. Havre.	do., naar Jordan bruges: 1 Pd. Byg.
Hemming Olsen: 1½ Pd. Byg.	Oluf Eggertsen: 1 Pd. Byg, 1½ Tdr. Havre.	Bernt Smed: 3 Tdr. Havre.
Peder Andersen i Kværkeby: ½ Pd. Byg. 2 Tdr. Havre.	Rasmus Smed: 1 Pd. 8 Skpr. Byg.	Laurits Ibsen, Skomager, naar Jordan bruges: 16 Skpr. Byg.
Niels Jensen i Tolstrup: ½ Pd. Byg, 3 Tdr. Havre.	Niels Smed, naar Jordan bruges: 1 Pd. Byg.	Kristoffer Jen- sen, Borg- mester, naar Jordan bruges: 1 Pd. Rug, 1½ Pd. Byg, 2 Tdr. Havre.
Anders Kælder- svend: 6 Skpr. Byg, 3 Tdr. Havre.	Kristoffer Sadel- mager, naar Jordan bruges: 1 Pd. Rug, 1 Pd. Byg, 2 Tdr. Havre.	Peder Andersen i Kværkeby: ½ Pd. Byg, 2 Tdr. Havre.
Rasmus Fynbo i Torped, naar Jordan bruges: 3 Tdr. Havre.	Af en Jord "bagh Dom- meregaarden": ½ Pd. Byg.	Rasmus Peder- sen i Kærup: ½ Pd. Byg, 3 Tdr. Havre.
Husleje:	Havemølle; Povl	

1566—1567 ⁷³⁾ :	1579—1580 ⁷⁴⁾ :	1585—1586 ⁷⁵⁾ :
Husleje:	Slaader:	Kaalhaver:
Tyskemargrete: 2 Mark.	Møller, naar Jorden bruges:	Hr. Peder Mad- sen:
Jens Brygger: 2 Mark.	2 Tdr. Havre.	1 Sildegarn.
Hr. Hans Olsen i Bringstrup:	Peder Andersen i Kværkeby:	Gamle Hans Bager:
$1\frac{1}{2}$ Pund Peber.	$1\frac{1}{2}$ Pd. Byg, 2 Tdr. Havre.	1 Sildegarn.
Kristoffer Pe- dersen:	Rasmus Peder- sen i Kærup:	Jens Lauritsen: 1 Sildegarn.
5 Mark.	$1\frac{1}{2}$ Pd. Byg,	Kristoffer Jensen Borgmester:
Rasmus Bødker: 4 Mark.	3 Tdr. Havre.	1 Sildegarn.
Hans Esrom: 1 Mark.	Husleje:	Husleje.
Hans Kræmmer 14 Skilling.	Povl Skrædder: $1\frac{1}{2}$ Mark.	Povl Skrædder: 2 Mark.
Jens Smed: 2 Mark.	Niels Remme- snider:	Bernt Smed: $3\frac{1}{2}$ Mark,
Hans Væver: 4 Mark.	$2\frac{1}{2}$ Mark, 4 Skilling.	2 Skilling,
Sidse Smeds: 1 Pd. Peber.	4 Skilling.	2 Album.
Søren Humle- mand:	Peder Klejn- smed:	Peder Klejn- smed:
3 Mark.	2 Mark.	$2\frac{1}{2}$ Mark,
Anders Kælder- svend:	Niels Hjulmand: 3 Mark.	2 Skilling,
6 Mark.	Niels Mogensen: 2 Mark.	2 Album.
	Hans Væver: 4 Mark.	Niels Mogensen: $2\frac{1}{2}$ Mark, 2 Skilling, 2 Album.

1566—1567 ⁷³⁾ :	1579—1580 ⁷⁴⁾ :	1585—1586 ⁷⁵⁾ :
<p>Husleje:</p> <p>Hans Thomsen: 1½ Mark.</p> <p>Mogens Hakkel- sesskærer: 1½ Mark.</p> <p>Mads Sko- mager: 3½ Mark.</p> <p>Kirsten Mælke- deje: 1½ Mark</p> <p>Valborg Al- sings: 2 Mark.</p> <p>Mikkel Portner: 2 Mark.</p> <p>Niels Mogensen: 2 Mark.</p> <p>Lars Humle- mand: 20 Skilling.</p> <p>K a a l h a v e r :</p> <p>Ellen Mar- quards: 1 Sildegarn.</p>	<p>Husleje:</p> <p>Simon Tøffel- mager: 6 Mark.</p> <p>Peder Brygger: 2 Mark.</p> <p>Jørgen Skriver: 14 Skilling.</p> <p>K a a l h a v e r :</p> <p>Hr. Peder: 1 Sildegarn.</p> <p>Gamle Hans Bager: 1 Sildegarn.</p> <p>Jens Lauritsen: 1 Sildegarn.</p> <p>Kristoffer Jensen: 1 Sildegarn.</p> <p>Erik Nielsen: 1 Sildegarn.</p>	<p>Husleje:</p> <p>Oluf Lade- gaardsfoged: 5 Mark, 5 Skilling, 1 Album.</p> <p>Jakob Thorsen: 2½ Mark, 2 Skilling, 2 Album.</p> <p>Jørgen Skriver, Borgmester: 2½ Mark.</p> <p>Dette Aars Jor- debog er for- ringet paa for- skellig Vis; bl. a. findes føl- gende Post: "Eth Byggested wdi Rinnsted, som kallis Hauffbo, och nu er øde" har tilforn givet i Landgilde: 4 Mark.</p>

1566—1567 ⁷³⁾ :	1579—1580 ⁷⁴⁾ :	1585—1586 ⁷⁵⁾ :
<p>Kaalhaver:</p> <p>Kirsten "Gerirs": 1 Sildegarn.</p> <p>Jens Lauritsen: 1 Sildegarn.</p> <p>Gamle Hans Bager: 1 Sildegarn.</p> <p>Kristoffer Sadelmager: 1 Sildegarn.</p> <p>Niels Bager hvert andet Aar: 1 Sildegarn.</p> <p>Jens Juel: 1 Sildegarn.</p> <p>Rasmus Sværdfejer: 2 Sildegarn.</p> <p>Jens Brygger: 1 Sildegarn.</p> <p>Hans Thomsen: 1 Sildegarn.</p> <p>Anders Kældersvend: 1 Sildegarn.</p>		

1566—1567 ⁷³⁾ :	1579—1580 ⁷⁴⁾ :	1585—1586 ⁷⁵⁾ :
Kaalhaver: Rasmus Smed: 1 Sildegarn.		
Ialt:	Ialt:	Ialt:
Penge: 47 Mark 2 Skilling.	Penge: 24 Mark 2 Skilling.	Penge: 21½ Mark.
Byg: 5 Læster 3 Pd. 11 Skpr.	Rug: 1 Pd. Byg: 4 Læster	Rug: 1 Pd. Byg: 3½ Læst 2½ Pd.
Havre: 40 Tdr.	14 Skpr.	6 Skpr.
Peber: 1½ Pd.	Havre: 28 Tdr.	Havre: 30 Tdr.
Sildegarn: 13.	Sildegarn: 5.	Sildegarn. 4.

I det følgende vil vi omtale de enkelte Ringstedhaandværkere, Fag for Fag, og hvor ingen Kilde er angivet, er denne det paagældende Aars Regnskab for Ringsted Klosters Len.

I. Af Bager e kender vi disse:

Unge Hans Bagers Hustru fik i 1576—1577 et Barn, og da dette blev døbt, fik hun 2 Mark af Lensmanden i Faddergave. Ellers ved vi kun om Unge Hans Bager, at han i samme Aar havde lejet Eng af Klosteret; Lejen var 1 Lam.

Gamle Hans Bager kender vi fra alle de tre Jordebøger ovenfor, i Følge hvilke han har lejet Kaalhaver; Eng har han ogsaa haft i Leje, nemlig i 1576—1577 for en Afgift af 3 Lam.

Niels Bager fik 4 Mark til "Bryllups Skienck" af Lensmanden i Aaret 1576—1577, da han hjemførte sin Brud fra Have Mølle. 1570—1571 købte han Brænde for $\frac{1}{2}$ Td. Havre i Høed Skov hos Jakob Skriver i Kværkeby. Samme Aar, som han fejrede sit Bryllup, havde han lejet Eng for en Afgift af 4 Gæs. I Aaret 1585—1586 gav han i Engleje 1 Lam, og for 5 Læs Ved, han købte hos Jens Hansen i Haraldsted, betalte han 1 Mark; endelig var 14 Mark Prisen for 1 Pund Rug, han købte samme Aar. Endvidere kender vi Niels Bager fra Jordebogen 1566—1567.

Rasmus Hansen Bager kender vi kun fra Aaret 1585—1586, da han for ialt 20 Læs Brænde, købt hos Jens Hansen i Haraldsted, gav 2 Tdr. Havre og i Oldengæld for 10 Oldensvin, han havde haft gaaende i Haraldsted Skov, afleverede 1 Svin; maaske er han dog identisk med den Rasmus Hansen, der nævnes som Borger i 1584 (se foran Side 111 og 112) og som Raadmand i 1610 (se foran Side 116 og 118.). — — —

II. Smedene er rigt repræsenterede; her nævnes først de, der udtrykkelig angives at være Klejnsmede, Kedelsmede og Knivsmede; thi hvad der saa bliver tilbage af Smede, er antagelig da udelukkende Grovsmede.

Mads Mule Klejnsmed modtog den 5. December 1570 Betaling for, hvad han havde udført for Klosteret siden den 1. Maj samme Aar; det

var lidt af hvert: Bue til Nøglen til Kordøren (6 Skilling); 1 Bidsel, som Rasmus Skriver rider med (10 Sk.); 1 ny Nøgle og "Feer" til Laasen paa Folden (5 Sk.); 1 ny Nøgle til Anders Pedersen og 1 do. til "den Dørr paa Stuenn" (10 Sk.); 1 ny Laas og Nøgle til Døren paa det nye Hus "paa Kiergaarden" (20 Sk.); 1 Laas med ny Nøgle og Reparation af Fjederen (12 Sk.); 2 nye "Handkloffuer", d. v. s. Haandklør, Haandtag, hvortil han selv har leveret Jernet ($2\frac{1}{2}$ Mark); 1 ny Tang og Skrue (5 Sk.); 1 Hage i en Taskelaas til Kældersvenden (3 Sk.) og mange andre Ting, for Eksempel 1 Jern til "Seyerverckitt" (12 Sk.). Samme Aar havde Klosteret en Modregning til ham, idet han havde købt 26 Skpr. Malt for 13 Mark.

Mikkel Klejnsmed havde i Aaret 1576—1577 ogsaa arbejdet for Klosteret, nemlig: han havde beslaaet Vindueskarmene paa Kongens Sal (8 Sk.), repareret Klosterets Smørvægt (4 Sk.) og ellers leveret en Del Laase og Nøgler.

Peder Klejnsmed havde ogsaa i Aaret 1576—1577 haft sin Gang paa Klosteret, idet han havde leveret 2 Hundekobler (6 Sk.), 4 Vinduesjern og 4 Kroge (3 Sk.), Bloklaase, almindelige Laase, Bidselstænger, Hesteskrabere (d. v. s. Strigler), Kistelaase, Hængelaase, Vindueshængsler og -jern, Nøgler, Sporer, Bøssereparationer, "Hauel-skudsforme", Kindkæder og mange andre Ting. Tilsammen har han og Mikkel Klejnsmed tjent dette Aar 12 Mark 6 Skilling paa Klosteret. Samme Aar havde Peder Klejnsmed købt $\frac{1}{2}$ Pd. Malt for 4 Mark. 1585—1586 fabrikerede han 4 store nye Laase til Led og Bomme paa Kongens nye Vej

mellem Haraldsted og Egerup (12 Mark) og iøvrigt Jerntene, Jernaksler, forskellige Laase, blandt andet en til "Himmeligheds Dørrenn vdtill Prattillhaffuenn" (d. v. s. W. C. -Døren), ellers Nøgler, Strigler, Kistebeslag og Skruer, ialt for 32¹/₂ Mark. Ogsaa fra Jordebøgerne 1579—1580 og 1585—1586 kender vi Peder Klejnsmed.

Anders Kedelsmed fik i 1566—1567 for nogle Kedler, han havde repareret i Klosterets Stegers, 4 Mark.

Niels Kedelbøder fik i 1576—1577 for samme Slags Arbejde, ogsaa i Klosterets Stegers, 8 Skilling.

Peder Knivsmed kender vi fra Jordebogen 1566—1567; samme Aar finder vi ham opført under Rubrikken "Tiendelam og -gæs" med 1 Lam og 1 Gaas. 1570—1571 købte han Brænde i Nordrup Ore hos Knud Hemmingsen i Nordrup for 1 Td. Havre, medens han i Engleje i 1585—1586 gav 3 Gæs.

Gamle Anders Smed, som vi kender fra Jordebogen 1566—67, købte i 1570—1571 Brænde i Slimminge Ore for 2 Mark og 1 Td. Havre og i Høed Skov for 1 Td. Havre.

Bernt Hansen Grovsmed nævnes i alle tre Jordebøger ovenfor; 1566—1567 fik han i Grovsmedeløn for 1 Langjern til Høm Mølle og for andre Ting ialt 14 Mark; 1570—1571 købte han Havre, 4 Tdr. for 1¹/₂ Daler 1 Mark, og Brænde fra Høed Skov for 2 Tdr. Havre. Den 18. Maj 1579 gav han for 1 Pund Malt 6 Mark. 1585—1586 havde han leveret nogle Hestesko, Dørhængsler og Søm for 4 Mark; men dette Beløb

maatte han af med for en "fordnett" Bøg, han fik hos Niels Knudsen i Allindemagle samme Aar, medens han for 40 Læs Ved, købt hos Jens Hansen i Haraldsted, kun gav 4 Tdr. Havre. En Bernt Hansen nævnes som Raadmand i 1584 (se foran Side 111 og 112.).

Hans Smed afleverede 1566—1567 1 Tiendegaas og købte i 1570—1571 Brænde i Nordrup Ore for 1 Td. Havre. Ogsaa han har været en af Klosterets Fæstere, idet han nævnes i Jordebøgerne 1579—1580 og 1585—1586. Det sidstnævnte Aar har han desuden betalt 1 Lam og 2 Gæs i Engleje og købt 40 Læs Brænde i Haraldsted for 4 Tdr. Havre.

Unge Hans Smed, der i Aaret 1570—1571 gav 1 Svin og 1 Td. Havre i Oldengæld, er muligvis identisk med ovenstaaende Hans Smed.

Hemming Smed, der 1566—1567 gav 1 Tiendelam og 1 Tiendegaas, nævnes ogsaa i samme Aars Jordebog.

Jens Fynbo Smed, antagelig lig den Jens Smed, der nævnes i Jordebogen 1566—1567, kørte den 7. Februar 1571 en Ægt til Roskilde og erholdt derfor $3\frac{1}{2}$ Mark; det var saa fine Herskaber, han kørte for, som Hr. Jørgen Lykke og Hr. Peder Munk; den 24. Marts samme Aar kørte han atter den samme Strækning, men denne Gang for kun 3 Mark. 1570—1571 købte han 4 Skpr. Mel for 2 Mark.

Om en anden Jens Smed har vi indirekte Oplysninger, idet hans Kone, eller vel snarere Enke, Sidse Jens Smeds, nævnes i Jordebogen 1566—1567; samme Aar har hun givet 1 Tiendelam.

Kristoffer Smed nævnes i Jordebogen for Aaret 1585—1586, ellers kender vi intet til ham.

Niels Smed ses at have faaet 4 Mark 4 Skilling i Aaret 1566—1567, hvorfor siges ikke, men velsagtens for udført Arbejde; samme Aar gav han 1 Tiendelam og 1 Tiendegaas. 1570—1571 købte han Brænde i Nordrup Ore for 1 Td. Havre; men den 23. Februar 1577 solgte han til Klosteret 1 Lispund Tælle (smeltet) for 1½ Mark 6 Skilling. Iøvrigt nævnes han i Jordebøgerne 1566—1567 og 1579—1580.

Oluf Hansen Smed købte 1585—1586 10 Læs Ved i Haraldsted Skov for 2 Mark, hvilket ogsaa hans Kollega og Navnefætter

Gamle Oluf Smed, der findes opført i Jordebøgerne 1579—1580 og 1585—1586, gjorde; en Gammel saavel som en Ung Oluf Smed nævnes som Borgere i 1610 (se foran Side 115 og 116.).

Peder Sørensen Grovsmed købte 1570—1571 2 unge Øg af Klosteret for 39 Mark. 1576—1577 havde han for Klosteret smedet 6 Skippund 2½ Lispund Jern om til Hjulringe, Hesteko, Jernpigge til Fiskerne, Hængsler og Stabler, Hammel og andet Vognbeslag, Søm, Skuffejern, Økser, Jernvægge (-kiler), Humlehakker, Plovjern, Dørklinker og andet; for hvert Skippund, han har udsmedet, har han faaet 7½ Mark og for hvert Lispund 6 Skilling, ialt 45½ Mark 7 Skilling. 1576—1577 købte han 6 Skpr. Malt for 2 Mark; samme Aar og i 1579—1580 og 1585—1586 ses han for en aarlig Afgift af 1 Lam at have lejet Eng i Bedsted; i det sidstnævnte Aar havde han 2 Øg og 2 Kalve gaaende paa Græsgang i Humleore, hvorfor han gav

3 Skpr. Havre, og 12 store og smaa Svin gik paa Olden i Haraldsted Skov, 1 Svin var Betalingen herfor. Sammen med Anders Kældersvend købte han i samme Aar 1585—1586 25 Læs Brænde i Haraldsted for $2\frac{1}{2}$ Td. Havre. Peder Grovsmed kender vi ogsaa fra Jordebøgerne 1579—1580 og 1585—1586, og maaske er han lig den Peder Sørensen, der nævnes som Raadmand i 1584 (se foran Side 111 og 112.).

Rasmus Smed findes opført i alle tre Jordebøger ovenfor; den 26. Oktober 1570 købte han 1 Td. Bajsalt for $5\frac{1}{2}$ Mark 4 Skilling, den 3. November samme Aar ligesaa; men denne Gang var Prisen 6 Mark. 1585—1586 gav han i Engleje 1 Lam 2 Gæs.

Tyge Smed, der ligeledes nævnes i de tre Jordebøger, gav i 1566—1567 1 Tiendelam og 1 Tien-degaas; 1570—1571 købte han Brænde i Nordrup Ore for $1\frac{1}{2}$ Td. Havre og betalte 2 Svin i Oldengæld. 1576—1577 solgte han til Klosteret 2 Lispund 10 Bismemark Tælle for 4 Mark 4 Skilling og i 1585—1586 en Vedøkse (Brændeøkse) for 2 Mark. Sidstnævnte Aar gav han 2 Skpr. Havre for 2 Foler, han hævde paa Græsgang i Humleore.

Willum Smed nævnes 1585—1586 som Klosters Smed.

Disse Smede er alle fra det 16. Aarhundredes sidste Halvdel; men allerede i Middelalderen træffer vi to Mænd, hvis Navne — i alt Fald — tyder paa, at de har ernæret sig som Smede, nemlig Borgmester Hemming Smed (1420 og 1440; se foran Side 83, 90 og 92) og Borger Jakob (eller Jep) Smed (1378; se foran Side 88.). — — —

III. Et Haandværk, som ogsaa har haft en fyldig Repræsentation i Ringsted, er Skomagernes Fag.

Hans Andersen Skomager, der købte 15 Læs Brænde i Haraldsted for 3 Mark og gav 1 Lam i Engleje i 1585—1586, er muligvis identisk med den

Hans Jyde Skomager, der for et Par Støvler, han havde syet til Abbedens Dreng Anders i 1566—1567, fik $2\frac{1}{2}$ Mark.

Jens Skriver Skomager syede i 1566—1567 et Par Støvler til Ridefogden for 1 Daler, og i Aaret 1570—1571 gav han 1 Gaas, fordi hans Grise fik Lov at gaa i Munkehaven.

Jep Andersen Holst Skomager leverede en Del Fodtøj til Klosteret i Aaret 1566—1567, saaledes den 1. Juli 1566 et Par Sko til Ridefogden for 1 Mark; Klosterets Folk fik som en Del af deres Løn i Reglen et Par Sko eller to; i nævnte Aar havde Jep Holst da leveret, hvad hertil skulde bruges, nemlig 120 Par à 1 Mark, ialt 40 Daler, og desuden 9 Par lange Støvler til Svendene (18 Daler), 4 Par Knæstøvler til Stalddrengene (4 Dlr.), 3 Par Fiskerstøvler à $2\frac{1}{2}$ Daler ($7\frac{1}{2}$ Dlr.) og endelig har han "forføddet" 4 Par Fiskerstøvler (2 Dlr.); Jep Holst's Svend har aabenbart profiteret af denne store Levering, idet han ses at have faaet $\frac{1}{2}$ Daler i Drikkepenge. Størstedelen af de tjente Penge maatte Jep Holst imidlertid af med igen, idet han i samme Aar købte for 62 Daler af Klosteret: $\frac{1}{2}$ Td. Køkkenfedt (4 Daler), 3 Ottinger do. (3 Dlr.), 16 Kohuder og 4 unge Studehuder à $\frac{1}{2}$ Dlr. (10 Dlr.) og 45 Oksehuder (45 Dlr.). I Ol-

dengæld betalte han i 1570—1571 1 Svin og i 1576—1577 købte han 16 Skpr. Malt for 5 Mark 5 Skilling. 1579—1580 købte han 8 Kohuder (16 Mark) og 3 Studehuder ($7\frac{1}{2}$ Mark), og i Engleje betalte han samme Aar 1 Lam og i 1585—1586 1 Lam 2 Gæs.

Jørgen Kort Skomager syede den 4. Juli 1566 et Par Sko til Abbedens Dreng Anders Pedersen for 1 Mark og gav i 1570—1571 i Oldengæld 4 opmaalte Skpr. Havre.

Kristoffer Skriver Skomager syede i 1566—1567 et Par Støvler til Klosterets Stalddreng Søren for $1\frac{1}{2}$ Daler.

Laurits Ibsen Skomager kender vi fra Jordebøgerne 1579—1580 og 1585—1586, og vi ved, at han i 1566—1567 gav 1 Tiendelam. I Aaret 1576—1577 købte han Brænde hos Peder Jørgensen i Kværkeby for 1 Td. Havre, og for 14 Oksehuder gav han $2\frac{1}{2}$ Mark Stykket eller ialt 35 Mark og for 16 Kohuder 2 Mark Stykket eller ialt 32 Mark. Det var jo et større Indkøb af Læder; men han havde ogsaa dette Aar Brug for en Del, thi alene til Klosteret syede han i samme Aar 7 Par Støvler og 94 Par Sko og "forføddede" 3 Par Støvler, hvortil han selv leverede Læder, for ialt $72\frac{1}{2}$ Mark 3 Skilling; vi skal nævne enkelte af Posterne: den 24. August 1576 fik han for 1 Par Støvler til Abbedens Dreng 20 Skilling (det bemærkes, at de ikke var helt nye); for 1 Par Sko til en af Jægerdrengene ved Navn Broder Jensen var Betalingen 12 Skilling ligesom for et Par Sko til Frants Bysvend; en stor Del af Skoene var af Klosteret givet til fattige Peblinge "i Guds Navn";

endelig havde Laurits Skomager leveret 2 Kalveskind til Abbedens Vogn for 15 Skilling. 1579—1580 købte han 2 Pd. Rug for 5 Mark, 16 Studehuder à $2\frac{1}{2}$ Mark (ialt 40 Mark) og 2 gamle Bøgestumper hos Hans Ibsen i Kværkeby for 1 Td. Havre og 4 Høns. 1585—1586 havde han atter en større Levering af Fodtøj til Klosteret: 37 Par Ankelsko og 2 Par Knæstøvler, der udgjorde en Del af Klosterets Folkeløn, for $49\frac{1}{2}$ Mark; 4 Par Sko til nogle fattige Arbejdere for $4\frac{1}{2}$ Mark, endelig 25 Par Sko til fattige Peblinge, som selv intet formaede, for 22 Mark 6 Skilling. Antagelig hertil er det, han har købt Huder samme Aar: 2 Studehuder à 4 Mark 4 Skilling (ialt $8\frac{1}{2}$ Mark), 6 do. à 6 Mark (36 M.) og 5 Kohuder à 4 Mark (20 M.); han nævnes her som Raadmand. Samme Aar købte Laurits Skomager 15 Læs Ved i Haraldsted for 3 Mark og gav i Engleje 2 Lam. Ved Hyltingen 1584 var Borgeren Laurits Ibsen en af Ringsted Købstads Repræsentanter (se foran Side 111 og 112.).

Mads Skomager nævnes i Jordebogen 1566—1567; derudover vides intet om ham.

Peder Nielsen Skomager købte Brænde i Nordrup Ore i 1570—1571 for $1\frac{1}{2}$ Td. Havre og gav i Oldengæld 1 Svin og 1 Td. Havre. Antagelig er det den samme Peder Nielsen, som lejede Eng i 1576—1577 for en Afgift af 1 Lam 2 Gæs, og som nævnes i Jordebogen 1579—1580.

Peder Ottesen Skomager fik den 31. December 1570 for 35 Par Ankelsko og 2 Par Knæstøvler ialt 45 Mark 6 Skilling, nemlig for hvert Par Sko 18 Skilling og for hvert Par Støvler 3 Mark;

i det samme Aar 1570—1571 leverede han endvidere 2 Par Fiskerstøvler og 2 Par Ankelsko for 16 Mark 4 Skilling, 5 Par Knæstøvler og 1 Par Ankelsko for 16 Mark 2 Skilling, 1 Par Knæstøvler for $6\frac{1}{2}$ Mark og endelig for 1 Par Støvler til Peder Smed, da denne kom med Kongen til Falster, 6 Mark. Samme Aar købte Peder Ottesen 13 Studehuder à 4 Mark (52 Mark), 15 Kohuder à $2\frac{1}{2}$ Mark ($37\frac{1}{2}$ Mark), 1 Pd. Mel à 7 Skilling Skæppen ($9\frac{1}{2}$ Mark 4 Skilling) og 1 Otting Køkkenfedt for 3 Mark. Den 4. August 1576 fik han og Søren Pedersen 1 Td. 1 Otting Smør, som de havde tilgode fra 1575—1576; den 13. August kvitterede Peder Ottesen for Modtagelsen. 1579—1580 købte han atter Studehuder, denne Gang 2 à $2\frac{1}{2}$ Mark, eller 5 Mark ialt. Hos Niels Knudsen i Allindemagle købte han i 1585—1586 10 Læs Ved for 2 Mark; endelig nævnes han i samme Aars Jordebog.

Rasmus Fynbo Skomager syede i 1566—1567 et Par Støvler til Hans Brunsvig paa Ringsted Kloster for 1 Daler.

Simon Skomager købte i Aaret 1579—1580 3 Studehuder à $2\frac{1}{2}$ Mark ($7\frac{1}{2}$ Mark) og 3 Kohuder à 2 Mark (6 Mark); han er sikkert identisk med den Simon Tøffelmager, der nævnes i samme Aars Jordebog.

Søren Jyde Skomager leverede i 1566—1567 for $1\frac{1}{2}$ Daler et Par Støvler til Jakob Stald-dreng. 1570—1571 solgte han 3 Fjerdingskar "Hunning" (Honning) til Lensmanden for 18 Mark; en Søren Skomager nævnes 1610 (se foran Side 115 og 116.). — — —

IV. Et Fag, der var temmelig nær beslægtet med Skomagerfaget, var Sadelmagernes Haandtering; Datiden kaldte dette Haandværks Udøvere baaede Sadelmagere og Remmesnidere, mest det sidste.

Jørgen Remmesnider, der i 1566—1567 gav 1 Tiendegaas, solgte i 1576—1577 8 Skind til Abbeden til Brug for dennes 2 Dreng og til "Strumper" og fik derfor 3½ Mark 7 Skilling 1 Hvid.

Klaus Remmesnider, som vi kender fra Jordebogen 1566—1567, fik i det samme Aar i Remmesniderløn af Klosteret efter sit eget Registers Lydelse 69 Mark 5 Skilling 2 Hvid, men købte 9 Skpr. Mel for 4½ Mark og 1 Pd. 4 Skpr. Malt for 4 Daler 2 Mark. 1570—1571 havde han udført en Del Sadelmagerarbejde for Klosteret: den 8. Januar 1571 havde han bødet 2 Tømmehovedlag med Næselag og 2 Remmer for Jørgen Vognsvend (Kusk) og havde selv lagt Ringe til (8 Hvid), et Selelæder til Kristen Vognsvend (4 Hvid), 1 Par Seler til Abbedens egne Vognheste (2 Mark 4 Skilling), 4 nye Tømmer til Kongens Vognheste og 16 Grimeskafter med bredt Læder paa Næsen (2½ Mark) og mange andre Ting. Samme Aar købte han 3 Studehuder for 12 Mark, 8 Skpr. Rug og Mel for 4 Mark, 1 Pd. Byg for 11 Mark og den 27. December 1570 1 Fjerding Køkkenfedt for 6 Mark. 1576—1577 købte han ½ Pd. Malt for 4 Mark og 5 Skpr. do. for 1½ Mark. Klaus Remmesnider er død i Foraaret 1577 — mellem Februar og Maj —; thi medens han siges at have solgt 9½ Alen Vadmel til Lens-

manden for $1\frac{1}{2}$ Mark $1\frac{1}{2}$ Skilling den 9. Februar, er det hans Enke Ludse Klaus Remmesniders, der den 23. April modtog $12\frac{1}{2}$ Mark $1\frac{1}{2}$ Skilling som Betaling for, hvad hendes salig Husbond havde udført for Klosteret og leveret det nævnte Aar 1576—1577: Grimer, Gjorder, Tømmer, Seler, Halskobler, Sværte, 1 Lerpotte (1), Remmer, Hovedlag, Hundekobler, Tilberedning af Huder og andet Arbejde.

Kristoffer Remmesnider eller Sadelmager, der findes opført i Jordebøgerne 1566—1567 og 1579—1580, købte i 1570—1571 en Del Brænde: i Humleore for 3 Mark, i Slimminge Ore for samme Beløb og i Høed Skov for $\frac{1}{2}$ Td. Havre. 1585—1586 fik han for en Del Sadelmagerarbejde som Seletøj, Grimer etc. 34 Mark 4 Skilling.

Niels Jørgensen Remmesnider, der nævnes i Jordebogen 1579—1580, købte i samme Aar 2 Studehuder for 5 Mark og fik i 1585—1586 20 Skilling for en Rem. Maaske er han identisk med den Niels Jørgensen, der er opført i Jordebogen 1566—1567, og som gav en Tiendegaas samme Aar. — — —

V. For Garverne, Skinderne som de kaldtes, kender vi kun een Repræsentant fra Tiden før 1600, nemlig

Oluf Skinder, der i 1576—1577 gav 4 Mark for $\frac{1}{2}$ Pd. Malt, og som i 1585—1586 fik 20 Skilling for at overtrække tre Bænkedyner med Klæde. — — —

VI. Ogsaa Skrædderne har haft deres Gang

paa Ringsted Kloster, og vi kender derfor en Del Repræsentanter for denne Haandtering.

Hans Skrædder gav i 1566—1567 en Tien-degaas og findes opført i Jordebogen for samme Aar.

Jakob Tysker Skrædder syede i samme Aar 2 Par Bukser til Abbedens Dreng og en ulden Skjorte til Mads Kort; han fik for dette Arbejde 10 Skilling.

Jens Skrædder, der gav 1 Tiendelam i 1566—1567 og nævnes i Jordebogen for samme Aar, købte i 1570—1571 Brænde i Nordrup Ore for 1 Td. Havre. Maaske har Borgmesteren Jens Skrædder virkelig drevet Skrædderprofessionen, og han er da sikkert lig den ovenstaaende Jens Skrædder. Han solgte 1570—1571 2 Stude for 36 Mark, købte 3 Pd. Byg for 30 Mark og Brænde i Nordrup Ore for 3 Mark 4 Skilling og gav 2 Svin i Oldengæld.

Jørgen Skrædder afleverede 1566—1567 et Tiendelam, og 2 Lam gav han i Engleje 1576—1577, i 1585—1586 3 Gæs; sidstnævnte Aar solgte han 49 Mark Tælle for 6 Mark 2 Skilling.

Kristen Skrædder syede i 1566—1567 for en Betaling af 4 Skilling 2 Par Bukser og 2 Par Hoser til Abbedens Dreng.

Mads Skrædder i "Dommerregaarden" fik i 1585—1586 1½ Mark for at sy 2 Sengedynevaar, 2 Dundynevaar og 3 Hoveddynevaar.

Poul Olsen Skrædder fik for i Aaret 1576—1577 at sy Klæder til Abbeden og hans Dreng 10 Mark og 1 Pd. Malt, saaledes som det var blevet fortinget med ham. Den 8. Maj 1579 købte han

1 Pd. Malt for 6 Mark og 1585—1586 20 Læs Brænde i Haraldsted for 2 Tdr. Havre. Samme Aar solgte han 1 Skippund Stangjern for 24 Mark og endvidere en Del Voks til Lys "thenn Thiid thenn enngilske Greffe kom hiid til Closterritt", ialt 11 Mark Voks à 6 Skilling (4 Mark 2 Skilling); endelig solgte han dette Aar nogle Søm for 1 Mark. Poul Skrædder nævnes i Jordebøgerne 1579—1580 og 1585—1586.

Stig Skrædder, der nævnes i Jordebogen 1579—1580, gav i Aaret 1566—1567 et Tiendelam og købte i 1570—1571 Brænde i Nordrup Ore for 1 Lam og 1 Td. Havre. Muligvis er Stig Skrædder den samme Person som den Stig Nielsen, der nævnes i Jordebogen 1585—1586.

Thomas Skrædder har for at arbejde for Mester Frants (Magister Frants Andersen) og hans Dreng faaet 7 Mark 6 Skilling i Skrædderløn for Aaret 1570—1571.

Hans Thomsens Kvinde kan maaske ogsaa henregnes til Skrædderne, idet hun i samme Aar ses at have faaet 4 Mark, "for thed hun syde Corthiner (d. v. s. Gardiner, Omhæng) till Kongens Seng".

Allerede i Middelalderen træffer vi i Ringsted en Mand med Navnet Skrædder, nemlig den Borgmester Jep Skrædder, der nævnes 1436 og 1440 (se foran Side 83, 90 og 92); men uvist er det, om Navnet ogsaa angiver hans Haandværk. — — —

VII. Af Hattemagere i hin Tids Ringsted kender vi kun en enkelt, nemlig den

Anders Hattemager, der i 1570—1571

købte Brænde i Høed Skov for $\frac{1}{2}$ Td. Havre og gav $\frac{1}{2}$ Svin i Oldengæld. I Aaret 1585—1586 købte han 10 Læs Ved i Haraldsted for 2 Mark. —

VIII. Derimod kender vi noget mere til Glarmestrene; allerede i Aarene 1404—1417 nævnes en Jens (eller Hans) Glarmester, dels som Borger i Ringsted, dels som Forstander ved St. Jørgens Hospital der sammesteds (se foran Side 88 flg. og 188 flg.). I det her omhandlede Tidsrum træffer vi igen en

Jens Glarmester. Den 10. November 1570 fik han Betaling for en Del Glarmesterarbejde, han havde udført for Klosteret: 50 Ruder, han bødede, à $1\frac{1}{2}$ Hvid (25 Skilling); 2 nye Vinduer og 1 repareret i Skriverstuen (12 Skilling); Borgestuevinduerne (6 Skilling); 1 Vindue i Anders Pedersens Kammers (6 Skilling); 3 do. i Stegerset (3 Mark); 1 do. i Stuen over Porten (1 Mark) og 2 do. i Præstestuen (17 Skilling). Den 3. Februar 1571 fik han 2 Mark for 1 Vindue i Stegerset og 1 paa Stuen; ellers havde han i samme Aar 1570—1571 leveret 2 nye Vinduer, 1 til Niels Fadéburssvends Kammers og 1 til det lille Kammer paa Drengestuen, og repareret 1 Vindue paa Stuen over Porten; for dette Arbejde erholdt han 3 Mark 2 Skilling. 1579—1580 købte han 1 Pund Malt for 8 Mark og i 1585—1586 5 Læs Ved i Haraldsted for 3 Skpr. Havre; sidstnævnte Aar havde han — paa Akkord — bødet Klosterets Vinduer for 38 Skilling. Om en eller anden Tragedie i Jens Glarmesters Liv turde maaske følgende Post i samme Aars Regnskab være Vidnesbyrd: Der var givet Store Jørgen i Ørslevøster 1 Mark, "for

hannd førde Jens Glarmesterre i Ringstedt fanngett fra Slauelsse och hiid til Closterett”.

Laurits Hansen Glarmester solgte i 1576—1577 100 Kobbernagler til Klosteret til at bøde Kedlerne i Stegerset med for $1\frac{1}{2}$ Mark 1 Skilling og leverede 40 Nagler af Klosterets eget Kobber for 3 Skilling 1 Hvid. Samme Aar fik han i Glarmesterløn af Klosteret $4\frac{1}{2}$ Mark 1 Skilling, nemlig for 78 Ruder, han havde repareret, de 60 i den store Mellemstue, 16 i Stuen over Porten og 2 i Fadeburet, 12 Skilling; for 4 nye Vinduer til Skriverstuen af hans eget Glas og Bly 3 Mark; for 60 Ruder i Kongens Sal af Klosterets Glas og Bly 5 Skilling og endelig for $\frac{1}{2}$ Lispund Bly 8 Skilling. I samme Aar købte han 2 Skpr. Mel for $10\frac{1}{2}$ Skilling 2 Penninge og $3\frac{1}{2}$ Skp. Malt for 1 Mark $2\frac{1}{2}$ Skilling 2 Penninge. 1585—1586 reparerede han $102\frac{1}{2}$ Rude og fik 2 Hvid for hver, ialt 4 Mark 4 Skilling 1 Hvid. — — —

IX. Af Vævere kender vi disse fire, hvoraf den ene, som man vil se, er en Kvinde:

Anders Væver fik i 1585—1586 8 Mark 7 Skilling for at væve 45 Alen Drejl, nemlig 3 Skilling pr. Alen.

Hans Skotte Væver, der nævnes i Jordebøgerne 1566—1567 og 1579—1580, vævede førstnævnte Aar 25 Alen Sækkelærred à 2 Skilling, ialt 3 Mark 2 Skilling. 1570—1571 fik han 6 Mark for 48 Alen Hørlærred og 20 Skilling for 40 Alen Blaarlærred.

Maren Pedersen fik i 1566—1567 for at væve 44 Alen hvidt Vadmel 29 Skilling 1 Hvid, nemlig 2 Hvid pr. Alen.

Sander Væver vævede i 1576—1577 35 Alen Hørlærred for 1 $\frac{1}{2}$ Mark og 40 Alen Blaarlærred for 13 Skilling, ialt 2 Mark 5 Skilling. — — —

X. Bryggere har der ogsaa dengang været i Ringsted; vi kender to. Det maa dog bemærkes, at i hin Hjemmebrygningens Tid har Betegnelsen Brygger vel snarest betegnet en Mand, der — særlig kyndig i Brygning — gik rundt og hjalp Folk dermed.

Jens Brygger, der findes opført i Jordebogen 1566—1567, købte i 1570—1571 Brænde i Nordrup Ore for 1 Td. Havre.

Peder Bryggers Eksistens kender vi kun, fordi han nævnes i Jordebogen 1579—1580. — —

XI. Bødkerne var talrigere i hin Tid end nu; thi man brugte jo i større Udstrækning Trækar, -ballier og -spande. Vi kan meddele Navnene paa to Udøvere af dette Haandværk:

Peder Bødker, der i 1579—1580 gav 1 Lam og 3 Gæs i Leje for nogen Eng i Bedsted, og

Rasmus Bødker, der nævnes i Jordebogen 1566—1567. — — —

XII. En Hjulmand kender vi lidt til, nemlig:

Niels Hjulmand fik 1576—1577 i Løn for paa egen Kost at holde 5 Vogne vedlige med Klosterets Tømmer 1 Pund Malt; af Vognene tilhørte de 2 Abbeden, medens de andre 3 var Klosterets Postvogne. Den 31. December 1579 købte han paa Klosteret 1 Otting Smør for 3 Mark. Endelig nævnes han i Jordebogen 1579—1580. — — —

XIII. Kun een eneste finder vi udtrykkelig benævnt som Snedker, nemlig den

Jørgen Snedker, der den 5. December 1570

fik 4 Mark for en ny Vognfading til Abbeden. Den 16. Marts det følgende Aar modtog han Betaling for udført Arbejde, ialt 12 Mark, nemlig for 1 Kandeskab med 1 Underbord i Underskorstensstuen i Abbedens Kammers (3 Mark), for 1 do. med 1 Underbord i Kakkkelstuen i Abbedens Kammers (3 M.), for 3 Ligkister, leveret i 1565 (2 M.) og for andet Arbejde (4 M.). Samme Aar 1570—1571 købte han 8 Skpr. Malt for 4 Mark. —

XIV. Et andet Haandværk var Savskæreri, hvoraf vi kender en Udøver:

Jørgen Savskærer arbejdede i 1585—1586 i sit Fag for Klosteret i 17 Dage à 4 Skilling, ialt 4 Mark 4 Skilling; deraf var de 13 Dages Arbejde paa den nye Bro over Gørlev Aa. Samme Aar havde han endvidere paa Akkord skaaret en Del Egeplanker og lejet Eng for en Afgift af 2 Gæs, medens han i Oldengæld for 5 Svin i Haraldsted Skov gav $\frac{1}{2}$ Svin. — — —

Det er ikke vor Hensigt her at give en fuldstændig Fortegnelse over samtlige Borgere i Ringsted og deres Haandteringer. Vi skal derfor blot i al Korthed nævne nogle af de Indtægtskilder, hvorfra andre Ringstedborgere hentede deres Fortjeneste til det daglige Brød. Det var fornemmelig Daglejerarbejde af følgende Art:

XV. Agermænd: Kristoffer Frantsen Agermand (1585—1586.).

XVI. Blegkvinder: Kirsten Jens'es (1585—1586.).

XVII. Brolæggerere: Jep Basse (1566—1567) og Niels Madsen (1585—1586.).

XVIII. Fiskere: Anders Fisker (1585—1586),

Klaus Fisker (1566—1567) og Peder Fisker (1570—1571.).

XIX. Grynkvinder og Grynmalere: Johanne Jørgens (1566—1567), Karen Drukkens (1585—1586), Maren Hemmingsen (1566—1567), Maren Malers (1566—1567), Mogens Hakkelsesskærer (1570—1571) og Tyre Mads'es (1585—1586.).

XX. Hakkelsesskærere: Jørgen Lauritsen (1585—1586) og Mogens Hakkelsesskærer (1566—1567.).

XXI. Kalkekvinder og Kalkslagere: Jep Nielsen (1566—1567), Mads Sørensen (1566—1567) og Sidse Murers (1566—1567.).

XXII. Lergravere og Lerklinere: Anders Lund (1576—1577), Niels Holst (1576—1577), Niels Mogensen (1576—1577) og Søren Hansen (1576—1577.).

XXIII. Malere: Niels Maler (1570—1571 og 1585—1586.).

XXIV. Murere: Hans Olsen (1570—1571), Jørgen Pedersen (1566—1567) og Niels Murmester (1566—1567.).

XXV. Plantekvinder: Bodil Mikkelsdatter (1566—1567), Johanne Jørgens (1566—1567), Karen Jørgens (1566—1567), Kirsten Niels'es (1566—1567), Kirsten Olufs (1570—1571), Kirsten Rumands (1570—1571), Maren Gott (1570—1571), Maren Hemmings (1570—1571), Maren Jyde (1570—1571), Maren Rumands (1566—1567) og Niels Mogensens Kvinde (1566—1567.).

XXVI. Saamænd og Tærskere: Esben Jensen (1570—1571), Hans Boesen (1585—1586), Hans Thomsen (1566—1567), Jens Hansen (1585—

1586), Jørgen (1570—1571), Kristen Kristensen (1585—1586), Kristoffer Nielsen (1566—1567), Lars Fynbo (1566—1567), Niels Jyde (1576—1577), Niels Mogensen (1566—1567, 1576—1577 og 1585—1586), Oluf Tærsker (1570—1571) og Rasmus Sværdfejer (1566—1567.).

XXVII. Skovhuggere: Jørgen Pedersen (1570—1571), Oluf Tærsker (1570—1571) og Søren Humlemænd (1576—1577.).

XXVIII. Slagtekvinder og Slagtere: Anne Fynbo (1566—1567), Karen Drukkens (1585—1586), Kirsten Laurits'es (1566—1567), Mogens Nielsen (1576—1577), Niels Madsen (1585—1586), Store Jørgen (1570—1571) og Tyre Mads'es (1585—1586.).

XXIX. Spindekvinder og Spindere: Anne Hans'es (1576—1577 og 1585—1586), Anne Madsdatter (1585—1586), Bodil Mogensdatter (1585—1586), Gertrud Murers (1585—1586), Jens Bryggers Kvinde (1576—1577), Johanne Jørgens (1570—1571), Karen Amme (1585—1586), Kirsten Gregersen (1566—1567), Kirsten Hansdatter (1585—1586), Kirsten Rumands Datter (1570—1571), Mette Laurits'es (1585—1586), Sidse Niels Malers (1585—1586) og Store Povl (1570—1571.).

XXX. Tjørnemænd: Jens Sørensen (1566—1567) og Lars Fynbo (1566—1567.).

XXXI. Tømrere: Hans Hugger (1576—1577), Hans Thomsen (1566—1567 og 1570—1571), Jens Hugger (1566—1567, 1570—1571, 1576—1577, 1579—1580 og 1585—1586), Jep Hugger (1579—1580), Jørgen Lauritsen (1585—1586), Klement Ibsen (1566—1567), Laurits, Jens Huggers Dreng (1566—1567), Laurits Andersen (1585—1586), Oluf

Jyde (1570—1571), Rasmus Jensen (1585—1586) og Søren Tømrersvend (1566—1567, 1570—1571 og 1576—1577.).

XXXII. Tørvearbejdere: Anders Lund (1576—1577) og Niels Mogensen (1585—1586.).

XXXIII. Vogtere: Enevold Jensen (1585—1586.)⁷⁶).

Endelig kan vi nævne en Poul Badskær; men han vil blive nærmere omtalt i et senere Afsnit om Lægevæsenet i Ringsted.

Ligeledes vil vi gøre de to Spillemand, Jørgen Madsen og Søren Spillemand, og Jørgen Vægter til Genstand for Omtale andensteds, medens vi her skal meddele yderligere et Par Efterretninger om Ringstedborgernes Forbindelse med Landvæsen.

Om en Kvægpest, der maaske har været den frygtelige Mund- og Klovesyge, hører vi i Aaret 1562; thi den 28. April dette Aar udgik der fra Esrom Kloster tre Kongebreve derom. I det ene af disse, der er stilet til Indbyggerne paa Sjælland, fortælles: Da der sidste Vinter er død mange Svin og meget andet Kvæg i Landsbyerne og andensteds paa Sjælland, særlig fordi de døde Dyr ikke straks er blevet ført ud af Byen og skilt fra det øvrige Kvæg, befales det — for at forebygge, at der til Sommer, naar der bliver stærkere Varme, opstaar Pestilens eller anden farlig Sygdom, baade blandt Mennesker og Dyr — straks at lade alt dødt Kvæg bringe udenfor Byen og der nedgrave saa dybt, at andre Kreaturer ikke kan forgives deraf. Hvis nogen overbevises om Forsømmelighed heri, skal

han bøde 3 Mark danske Penge til sit Herskab og og 1 Tønde Øl til sine Bymænd.

Et andet Brev var til Lensmændene om, at de skulde lade ovenstaaende bekendtgøre paa Herredstingene og paasé Overholdelsen deraf.

Endelig var den tredie Skrivelse rettet til Købstæderne — Ringsted indbefattet — og var af samme Indhold som den første, blot med den Forskel, at her i Byerne sattes Bøderne til 3 Mark danske Penge, hvoraf Halvparten gik i Kronens Kasse, medens Resten tilfaldt Byen. Endvidere var der den Bestemmelse mere, at den, der hemmeligt kastede dødt Kvæg ud paa Gader og Stræder (sic!) for anden Mands Port, Dør eller Have, skulde bøde 6 Mark for hver Nat, det havde ligget der. Byfogden skulde have Fuldmagt til eventuelt at inddrive Bøderne ved Udpantning, og for sin Ulejlighed dermed skulde han have 8 Skilling⁷⁷).

Det var jo nogle skrappe Forholdsregler, men de har sikkert været nødvendige, dobbelt nødvendige, fordi dét at miste sine Kreaturer i Datiden betød det samme som en Formueformindskelse paa et tilsvarende Beløb; thi der var jo ikke noget, der hed Assuranceselskaber, hvor man kunde holde sig sikret imod og skadesløs for slige Tab.

Den næste Efterretning drejer sig heller ikke om noget særligt lysteligt, idet den handler om Misvækst, Kornmangel og deraf følgende Aagerpriser i Aaret 1578. Den 17. Juli skrev Kongen nemlig et Brev til Lensmændene rundt om i Landet — ogsaa til Bendt Gregersen paa Ringsted Kloster — af følgende Indhold: Da der er stor Mangel paa Korn paa Landet og i Køb-

stæderne, og da de, der har noget at sælge, forlanger saa høj en Pris derfor, at Fattigfolk ikke godt kan købe det, har Kongen for nylig befalet dem (d. v. s. Lensmændene) at sælge det Korn, som de kan undvære fra Slottet, til fattige Folk til en rimelig Pris. Det befales dem nu paany straks at sælge det Korn, som de kan afsé fra Slottet og ikke har faaet Ordre til at sende andensteds hen, til Bønderne for en moderat Betaling. I Købstæderne skal de tage Sognepræsten til sig og undersøge, hvor mange fattige husarme der findes, optegne disses Navne paa klare Registre, i Forening med Præsten beregne, hvormeget enhver af de fattige efter sine Vilkaar behøver til sin Underholdning til St. Bartholemæi Dag (d. v. s. den 24. August), og derefter straks uddele disse Rationer og indskrive det i Regnskabet⁷⁸). Saaledes hjalp Kongen de fattige over en svær Tid.

Midt i 1580erne rasede der en stor Strid mellem Ringsteds Indvaanere og Benløsebønderne, en Strid, der sikkert i høj Grad har sat Sindene i Bevægelse i Datidens Ringstedborgerskab, saa meget mere som Tvistighederne berørte Borgernes økonomiske Interesser. Men vi vil lade Kilderne selv tale.

I Aaret 1584 indbragte Borgerne i Ringsted en Supplikats, en Ansøgning til det danske Kancelli; den drejede sig om nogen Græsgang og Fædrift, som nogle af dem havde haft paa Benløse Mark, naar "Hafleberg" Mark laa i Fælle. Nu havde Benløse Bymænd imidlertid forment dem dette, og derfor henvendte Ringstedfolkene sig til Regeringen. Denne sendte den 24. De-

cember samme Aar Ansøgningen til Lensmanden paa Ringsted Kloster Kristian Machabæus med Ordre til ham om at kalde baade Ringsted Bys Fuldmægtige og Benløses Repræsentanter for sig, undersøge, hvórledes Sagen forholdt sig og dernæst sende Kongen klar Besked derom. Samtidig berørte Brevet ogsaa to andre Forhold: Da Borgmestre og Raad i Ringsted har anmodet om at faa nogen Jord frit eller andet Vederlag for deres Tjeneste og Besvær, men Kongen ikke ved, hvad han kan give dem, hvis han skulde blive til Sinds at unde dem noget udover det, deres Forgængere har haft, skal Lensmanden overveje Sagen og meddele Kongen, hvad de nu har, og hvad der yderligere kan udlægges dem frit. Ligeledes skal han sende Kongen Erklæring om den Ejendom, som efter Borgmestre og Raads Erklæring tidligere har hørt til Byen, men nu er lagt under Klosteret ⁷⁹).

Lensmanden har aabenbart taget Initiativet til en Underhandling og Formidling mellem de tvende Kontraparter; thi Ringstedborgerne og Benløsebønderne enedes om en Ordning, som saa fik kongelig Stadfæstelse i et aabent Brev, dateret Kronborg den 15. Marts 1585. Heri siges: Eftersom der har begivet sig "nogen irringe och trette" imellem vore Undersaatter, Borgere udi vor Købstad Ringsted, som boendes er udi Nørregade fra Kornbroen, paa den ene Side og vore og Kronens Bønder og Tjenere, udi Benløse boendes, paa den anden Side, om Græsgang paa Benløse Mark, naar Haglbjergs Mark er Fællid, og dem siden er gaaet nogle Forhandlinger og Bevillinger imellem, da har vi, paa det at der

kan være Venlighed og Rolighed imellem vore Undersaatter i Ringsted og Benløse, stadfæstet forskrevne Forhandling og Forordning at skulle holdes, naar og saa ofte som "Haflebergs" Mark er Fællede.

Den omtalte Ringsted — Benløse'ske Overenskomst lyder saaledes i to Punkter:

1. Først at ingen Mand eller Kvinde udi Ringsted andre end de, udi Nørregade boendes er nordfra, skal drive eller lade drive noget af deres Kvæg, lidet eller stort, paa Benløse Fællede; ej heller skal Nørregades Mænd have Lov at uddrive mere eller andet Kvæg, lidet eller stort, paa Benløse Fællede end deres Malkkekøer og Faar og dertil to Heste eller Øg, om de staar for en hel Vogn udi Byens Tynge; men dersom de staar ikke uden for en halv Vogn, da tillades ej mere end en Hest eller et Øg, og dersom nogen af Nørregades Mænd eller Kvinder fordrister sig til at uddrive mere eller andet af sit Kvæg, som foran skrevet staar, da skal den, det gøres vorder, for sin Person dermed have forbrudt sin Rettighed udi og til foran skrevne Fædrift og ej efter den Dag nyde nogen Græsgang til noget af sit Kvæg paa Benløse Mark og derforuden straffes af Borgmester og Raadmænd sammesteds for Ulydighed.

2. Hvis og herimod sker, og nogen Mand eller Kvinde, som ikke udi Nørregade boendes er, uddriver deres Kvæg, det være sig, hvad som helst det være eller nævnes kan, paa Benløse Fællede, skal det være Benløse Mænd frit for det at indtage, og skal dem vederfares Ret derfor efter Loven, som om det var inddrevet udi deres Korn eller

Vang, (saaledes som det Brev, om samme Forhandling dem imellem er gjort og givet, ydermere indeholder og udviser.)⁸⁰).

Denne Overenskomst, hvis første Punkt handler om Nørregadeboerne, og hvis anden Artikel bestemmer med Hensyn til de øvrige Ringstedborgere, viser altsaa, at man ligelig har delt Stridens Æble, Græsningen paa Benløse Fæled, imellem sig. Hoc modo bellum finitum est!

Vi kan skaffe os at vide, hvor stor Korntienden af Ringsted Sogn var omkring Aar 1600. Vi ved nemlig, at den 21. Januar 1597 fik Kirkeværgerne ved St. Bendts Kirke i Ringsted kongeligt Stadfæstelsesbrev paa for Livstid at maatte oppebære Kirkens Part af nævnte Korntiende, nemlig ialt 11 Pund Rug, 11 Pund Byg, 10 Tønder Havre og 2 Skæpper Boghvedegryn. Nu blev Tien- den i Købstaderne altid delt i to lige store Dele, en til Kronen og en til Kirken; derved faar vi, at den samlede Korntiende for Ringsted Sogn bliver 22 Pund Rug, 22 Pund Byg, 20 Tønder Havre og 4 Skæpper Boghvedegryn, hvoraf altsaa de to Kirkeværger Poul Olufsen og Klaus Pedersen oppebar Halvdelen.⁸¹) — — —

Endnu har vi ikke omtalt, hvad vi kan erfare om Handelen i Ringsted Købstad. Vi skal ikke komme ind paa en nøjere Beskrivelse af Datidens Handelsliv, men blot prøve at trække det nødvendige Omrids op i grove Træk.

Købstæderne var smaa Reder, og som Forholdene dengang laa, stod Byerne i Begyndelsen handelsmæssigt set temmelig isolerede, uden nogen egentlig Forbindelse med hinanden, idet

enhver havde nok i sit, og man nøjedes med at ordne Forholdene indadtil, i selve Byen. Man drog de skarpe Skel mellem de forskellige Erhverv og passede paa, at enhver Borger holdt sig indenfor den Haandtering, han nu engang saa at sige var født til. Da var Talemaaden "Skomager, bliv ved din Læst!" ikke en Henstilling, men en Befaling, og var man den uefterrettelig, hang Straffen over Hovedet paa én, saaledes som vi udtrykkelig finder det udtalt i Ringsted Stadsret, idet der deri bestemmes følgende: "Item om nogher Byeman gør annen sin Byemand Forkiøb (d. v. s. gør Indgreb i hans Næring), bothæ och ther fore som Borghe-mestere och Rathmen worthæ omsette at (bliver enige om at) hand bothe schall"⁸²).

Snart fremtvang imidlertid saavel ydre som indre Omstændigheder en anden Retning i dansk Købstadspolitik. Det mægtige nordtyske Kræmmerforbund, Hans estæderne, var paa Færde overalt, trængte sig paa, udnyttede alle Chancer og blev med sin Konkurrence en stadig voksende Fare for dansk Handelsliv. Desuden var der hos de danske Landadelsmænd stærke Tilbøjeligheder til for egen Regning at drive Handel ude omkring paa Landet ved at holde omvandrende Bissekræmmere, idet de profiterede af Privilegier i Retning af Fritagelse for Told og Sise, noget der ganske vist kun gjaldt for deres eget Forbrug. Disse to voksende Hindringer for Byhandelens Udvikling nødvendiggjorde et Sammenhold mellem Købstæderne, for at man gennem et Samvirke kunde tage sine Forholdsregler. Hertil kom saa, at der i selve Byerne viste sig Tendenser i Retning af at udviske

de skarpe Grænser, der var mellem de forskellige Erhverv. Nok sagt, Forholdene krævede, at der blev grebet ind med ordnende Haand fra Regeringens Side, og det skete i Aaret 1422.

Den 15. Februar nævnte Aar gav Kong Erik af Pommern Byen København et Privilegium, hvori bestemmes, at ingen maa bruge anden Næringsvej end den, han bruger i Kraft af sit Lav, og at Borgmestre og Raad skal have Tilsyn med, at han bruger sin egen Haandtering paa forsvarlig Maade. I samme Privilegium behandles de brændende Spørgsmaal i al Almindelighed: Vider, gode Venner, at ofte og ideligen har Kæremaal været for os af vore gode Mænd i Riget, saaledes endog nu "sidherst wi wore j Ringstede" af vort Raad, Kleresi og Ridderskab "vm gemmerlicht oc vskiellicht regiment meth køpmanscap oc hantering, ther then ene scal berghe sik aff meth then annen oc serdeles j wore køpstædher. Sammelethis haue oc wore burghere oc køpstædhemæn til oss tiit oc offte talet oc for oss kært oc serdeles atter nw sidherst j Ringstædhe", at det, som de skulde have deres Indtægt af, nu forhandles ude paa Landet (det saakaldte Forprang.)⁸³).

Da Ringsted Købstad fik sit Privilegium af Kong Kristoffer af Bayern den 2. Januar 1441, blev der ogsaa deri fastslaaet nogle Bestemmelser om Handelen der i Byen: Ingen Gæst eller Købsvend, der ikke var blevet bosiddende Borger, skal det være tilladt at købe Kvæg og Svin, det være sig dødt eller levende, eller saltede Huder der i Byen til Udførsel⁸⁴).

Alle de, som vil besøge Byens Markeder og Torve

for at øve Købmandskab der, og alle andre, som har Gods eller Indtægt i Ringsted, skal betale Skatter og Afgifter som Byens Borgere, saaledes som Raadet bestemmer det, dog med Retfærdighed og Billighed, saa der sker enhver hans Ret⁸⁵). For at undgaa Snyderier skal Køber og Sælger bøde tre Mark hver, hvoraf den ene Halvdel tilfalder Kongen, den anden Byen, hvis de handler uden at veje Varerne⁸⁶).

Ogsaa paa anden Maade søgte Kongerne at raade Bod paa Købstædernes kommercielt set vanskelige Stilling, som naar Kristoffer af Bayern den 9. December 1447 gav Ringstedborgerne den Forrettighed, at de skulde have fuld Toldfrihed, hvor som helst de kom i Riget, Skaane Høstmarked dog undtagen⁸⁷).

Femogtyve Aar senere tog Kong Kristian den Første Initiativet til en for Købstædernes Samvirke meget vigtig Reform. I et Brev af København den 25. Februar 1472, hvori han indskærper de gamle Regler mod Forprang paa Landet, siger han nemlig, at han har forstaaet, at det desværre fortsætter med de sjællandske Købstæders "store vbodelighe skathe oc øtheleggelse". For at der kan findes paa Raad herimod, tillader han, at de maa holde et Møde sammen og udsende dertil hvert Aar fra hver Købstad en Borgmester, en Raadmand og en Borger til Ringsted Dagen efter, at Markedet er holdt ved St. Hansdags-tide, for at forhandle med hverandre om Købstædernes Forbedring og Bestand, hvilket er Kongen og Riget meget magtpaaliggende. Hvis nogen Købstad skulde unnlade at sende Repræsentanter til

Mødet, skal de andre have Ret til at idømme den en Bøde⁸⁸).

Saaledes var Ringsted blevet et Midtpunkt for Købstædernes Interessesfællesskab, og i dette og det følgende Aarhundrede mødtes her, Aar efter Aar, Købstædernes Repræsentanter til forstaaende Drøftelse af deres fælles Tarv og Vanskeligheder. —

For at lette Handelen mellem Rigets Købstæder indbyrdes forsøgte flere Gange Indførelse af en s Maal og Vægt for hele Landet i Stedet for det gældende indviklede System, efter hvilket de forskellige Landsdele havde forskellige Maal og Vægtenheder. Vi skal blot nævne et af disse Forsøg, nemlig det Møde i København den 17. April 1575, hvortil Købstæderne — deriblandt Ringsted — fik Befaling den 15. Marts samme Aar hver at sende en Borgmester og en Raadmand, for at de kunde deltage i en Forhandling om Indførelse af en s Maal og Vægt⁸⁹). —

Et meget vigtigt Led i Handelslivet var Afholdelsen af Markeder. Disse regelmæssigt tilbagevendende Begivenheder, hvor Omsætningen foregik under forøget Tryk, tilsat visse oplivende Momenter, der løftede disse Dage — thi Markederne varede sædvanligvis mere end en Dag — op i et højere Plan, ud over det trivielle Hverdagslivs Ensformighed. Da kom der til Bys, ikke blot Købmænd fra andre Byer; men endog udenlandske Kræmmere, særlig tyske, lod sig se. Gøglere optraadte for et stort og maabende Publikum, og naar Bølgerne gik rigtig højt, kunde der opstaa store Slagsmaal, hvor der vankede braadne Pander,

Kindheste, Næsestyvere og hvad andet, der nu engang hørte til et regulært Slagsmaal.

Hvor stor en Betydning man gav disse Markeder og deres Evne til at drage Folk sammen vidt omkring fra, forstaar man deraf, at Møder, hvor vigtige Beslutninger skulde træffes, ofte henlagdes til, sattes i Forbindelse med Markederne; vi har saaledes lige hørt om Købstadmøderne, at de henlagdes til Dagen efter St. Hansmarkedet i Ringsted.

Markederne holdtes paa følgende Tider i Ringsted: St. Hansmarkedet omkring den 24. Juni, Augustmarkedet eller St. Laurentiimarkedet omkring den 10. August og St. Dionysii-markedet omkring den 9. Oktober. Om der har været flere end disse tre Hovedmarkeder, ved vi ikke; eet ved vi imidlertid: at der til Ringsted er blevet henlagt et Marked, som vist aldrig er blevet afholdt. Det hænger saaledes sammen:

Den 28. April 1575 udstedte Kongen en Forordning, i Følge hvilken alle Markeder, der blev holdt ude omkring paa Landet paa Sjælland, og som ikke havde 20 Aars Hævd og Alder, skulde afskaffes, og henlægges til nærmeste Købstad skulde alle andre Landmarkeder⁹⁰). Nu havde der imidlertid hidtil været holdt et Marked ude i Vigersted Sogn, i Landsbyen Snekkerup, paa Helligkors Dag; dette skulde i Henhold til Forordningen henlægges til Ringsted, som var den nærmeste Købstad; men det gik anderledes; thi der kom en Mand i Vejen med en Slæde. Manden var Kongen, Frederik den Anden, og Slæden var det aabne Brev, han udstedte den 8. September 1575,

hvori han siger, at da han har erfaret, at Helligkorsmarkedet i "Sneckerup" i Ringsted Herred i Henhold til Forordningen er blevet henlagt til Ringsted Købstad, som nok ellers har Markeder nok, medens Køge Købstad bedre kunde trænge til et saadant til Hjælp til Køgeborgernes Næring og Indtægt, saa er det Kongens Vilje, at det omtalte Marked for Eftertiden skal holdes i Køge paa Helligkors Dag og ikke i Ringsted. Byfogder og Lensmænd skal alvorlig holde Øje med, at dette Paabud overholdes, og Undersaatterne skal føre, hvad Gods og Varer de har at afhænde, til Køge og dér bruge deres Handel med Køb og Salg, som de tilforn har gjort i Snekkerup⁹¹).

Et Par Efterretninger om Handelen paa Markederne i Ringsted finder vi i Ringsted Klosters Lens Regnskaber:

I Aaret 1566 købte Abbeden paa St. Laurentiimarkedet den 10. August 40 Alen "Vadmil" for 4 Skilling pr. Alen eller ialt 10 Mark. Samme Aar var Prisen "for enn Sadill som Abbeden kiøbtte wdj Dyonisii Marcket" den 9. Oktober 7 Mark⁹²).

Til St. Hansmarkedet i Aaret 1570 havde Klosteret lejet Lægter ud, antagelig til at bygge Kramboder af; det havde deraf en Indtægt paa ialt 2 Mark 3 Skilling⁹³). Af Bernt Brede, "enthysk Kremmerre, som stod her y Ringsted med enn Krambodt in Augusto" paa St. Laurentiimarkedet 1585 købte Abbeden 1 Ris Papir for 8 Mark. Samme Aar købte Kristian Machabæus ogsaa paa Markederne — det vides ikke — i Ringsted 2 Messinglysestager for 3 Mark, 2 smaa Hegler til at hegle Hør paa for 4 Mark,

1 grov Hegle for 1 Mark, 1 Rivejern for 4 Skilling, 2 skaanske Kurvesenge for 6 Mark og desuden forskellige Slags Urtefrø til at saa i Klosterets Have for 3 Mark⁹⁴).

I Regnskabet 1576—1577 findes følgende Poster⁹⁵):

Modtaget St. Hans Dag (1576) paa Markedet af dem som købte og solgte paa Klosterets Grund . . .	2 $\frac{1}{2}$ Mark	4 Skilling
Modtaget St. Laurentii Dag (samme Aar) paa Markedet af dem som handlede med Heste og Øg paa Klosterets Grund . . .	7 Mark	5 $\frac{1}{2}$ Skilling.
I alt Markedstold . . .	10 Mark	1 $\frac{1}{2}$ Skilling.

Om Markedstolden har vi allerede hørt andensteds, nemlig da vi omtalte, at Byen oppebar denne fra 1578—1597, mod at Raadhuset blev forbedret, og at der blev lagt god Stenbro igennem og ved Byen⁹⁶).

Ogsaa paa Torvedagene i Ringsted ser vi gentagne Gange, at Klosteret har købt ind, mest Fjerkræ, men ogsaa andre Varer. Vi skal blot nævne, at Abbeden Kristian Machabæus i Aaret 1585—1586 paa Torvedagen købte 2 Par unge Høns "paa Ringstedt Gade" for 6 Skilling; en Dag gav han for 10 Snese Æg 24 Skilling, medens han for samme Beløb en anden Gang i samme Aar fik 12 Snese Æg⁹⁷).

At Abbeden ogsaa i det mere private Liv kunde slaa en Handel af med Borgerne, ser vi deraf, at han

i samme Aar 1585—1586 har købt Lys adskillige Steder i Ringsted for 2 Mark, engang da han var i særligt Betyk for denne Vare⁹⁸). — — — —

Hvad vi ved om Købmændene i Ringsted er overordentlig lidt, hvad enten det gælder Standen som Helhed eller dens enkelte Medlemmer.

Første Gang vi hører en bestemt Købmand nævnt, er i Aaret 1425, da en Jacobus Johannis mercator (paa Dansk: Jep Hansen Købmand), i Følge Gravskriften over ham, afgik ved Døden Tirsdagen før St. Hansdag, d. v. s. den 19. Juni 1425⁹⁹).

Fra Slutningen af det 16. Aarhundrede kender vi et Par Købmand, nemlig gennem Efterretninger i Ringsted Klosters Lens Regnskaber.

Hans Mortensen Kræmmer (eller Købmand), der nævnes i Jordebogen for Aaret 1566--1567, har vi allerede haft Lejlighed til at omtale foran, idet han gennem en Aarrække var Indehaver af Borgmesterværdigheden i Ringsted (se Side 99--101.). Til de dér meddelte Oplysninger kan da føjes følgende:

I Aaret 1566—1567 solgte Hans Kræmmer en Del "Suaaell, Lauuirber, Spensgrønnt" (d. v. s. Svovl, Laurbær og Spanskgrønt) til Klosteret for 3 Mark 4 Skilling; det skulde bruges til at kurere nogle af Klosterets Heste med, fordi de "vaare skabbede"¹⁰⁰). Den 31. Januar 1571 solgte han til Magister Iver Bertelsen en Del "Kramtraadt" for 4 Skilling og den 2. Marts mere af samme Vare for 2 Skilling¹⁰¹). 1585—1586 solgte han 150 Bismemark Tælle à 7 Hvid, eller ialt 21½ Mark 6 Skilling. Samme Aar købte han hos Niels Knud-

sen i Allindemagle 10 Læs Brænde for 1 Tønde Havre¹⁰²).

Jep Købmand, der nævnes i Jordebogen 1566—1567, solgte i samme Aar 1 "Thremmidt" Humle 19 Skæpper for 4 Daler 1 Mark; en Tremmel er vistnok 12 Skæpper¹⁰³). 1576—1577 levede han en Del Tælle til Klosteret (3 Lispund, 5 Lispund 11 Bismermark, 1 Lispund 10 Bismermark) for ialt 17½ Mark, og den 14. Oktober 1576 solgte han 1 Tønde Lønborgsalt for 8 Mark. Samme Aar gav han i Engleje 1 Lam 3 Gæs¹⁰⁴).

Jørgen Kræmmer nævnes i Aaret 1576—1577, da han i Fællesskab med Mads Jyde gav 1 Lam 3 Gæs i Engleje¹⁰⁵), og i 1579—1580, da han alene gav 1 Lam 1 Gaas herfor¹⁰⁶). —

Endelig ved vi, at Klosteret havde sin egen Købmand Peder Jyde¹⁰⁷). — — — —

Inden vi slutter dette Afsnit, skal vi blot meddele et Par Efterretninger, blandt andre om Borger væbningen i Ringsted.

Den 6. Maj 1583 modtog Lensmanden paa Sorø og Antvorskov Klostre Peder Reedtz, ligesom flere andre Lensmænd, et Brev fra Kongen med følgende Indhold: Da der er Krig og Oprør udenlands, har Kongen for at kunne gøre alvorlig Modstand, hvis noget uformodet skulde indtræffe, hvad han dog ikke venter, besluttet at mønstre Indbyggerne i Købstæderne, og befaler derfor Peder Reedtz at begive sig ved første Lejlighed til Købstæderne — deriblandt Ringsted —; i Forvejen skal han underrette Borgemestrene og Raadet om sin Ankomst, derefter mønstre Borgerne, føre Tilsyn med, at disse er forsynede med Harnisker

og gode Vaaben, foreholde dem, at de altid skal være i tilbørlig Rustning, og sluttelig sende Kongen Besked om alt. Samtidig fik Borgerne i Ringsted Brev fra Kongen om det samme¹⁰⁸).

Det har imidlertid ikke været saa overvældende godt med denne Borgervæbning, som det kunde være ønskeligt. Det erfarer vi af et Kongebrev af 2. August 1598, der — lidt skarpt i Formen — er stilet til samtlige Rigets Lensmænd, saaledes ogsaa til Lave Beck paa Ringsted Kloster, der havde Ringsted Købstad i Befaling. Brevet er af følgende Indhold:

Kongen har bragt i Erfaring, at Borgerne i Købstæderne her i Riget ikke er saaledes stafferede med Vaaben og Værger, som de burde være, ej heller rigtig takserede for, hvad Slags Vaaben og Værger de skal holde og have i Forraad, og det af den Grund, at man hidtil kun har brudt sig lidt derom, og at enhver næsten har raadet sig selv og holdt de Vaaben, han lystede. For at Kongen for al forefaldende Lejligheds Skyld kan vide Borgerne i Købstæderne tilbørligt stafferede med Vaaben og Værger, saa de kan være rede, om det gøres behov, skal Lensmændene med det første kalde Borgerne i de Købstæder, de har i Befaling, for sig — Lave Beck altsaa Ringstedborgerne — og takser dem saaledes, at enhver holder de Vaaben og Værger, som han af yderste Formue kan afstedkomme, og saa vidt muligt ordne det saaledes, at hvor der er 100 Mand, skal de 60 være Skytter, hver med Stormhue; de 20 skal være bevæbnede med lange Spidser (d. v. s. Spyd) og fuld Rustning, som dertil hører, medens de

resterende 20 skal have Hellebarder. Naar Borgerne nu saaledes er takserede, skal Lensmændene mønstre dem og inden Mikkelsdag (den 29. September) indsende en rigtig Fortegnelse over dem til Kancelliet. De skal ligeledes lade optegne, hvor mange Harnisker, Bøsser, lange Spidser og Hellebarder der mangler, og give alle dem, der mangler Vaaben, Ordre til inden Paaske 1599 at skaffe Penge til de Vaaben, de mangler. Kongen vil saa siden for en billig Penge skaffe dem disse Vaaben, da han i Udlandet har bestilt forskellige Slags Vaaben, som ved første Lejlighed vil blive ham sendt. Til Slut befales det Lensmændene, nøje at paasé, at Borgerne bliver takserede af yderste Formue, og at der ikke bliver set igennem Fingre med nogen¹⁰⁹). — Dette Brev er den sidste Efterretning, vi har om Borgervæbningen i Ringsted i dette Aarhundrede. — — —

Allerede i tidligere Afsnit har vi haft Lejlighed til at omtale Enkeltpersoner blandt Ringsteds Borgerskab (se for Eksempel foran Side 152); ogsaa i senere Afsnit, saaledes ved Omtalen af Ringsteds Retsvæsen, vil vi faa Lejlighed dertil. Vi skal derfor til Slut blot nævne, at en Ringstedborger Jakob Andersen i Aaret 1592 var Fuldmægtig i en Arvesag, der strakte sig saa langt som til Arboga i Sverige¹¹⁰). — — — — —

Vi har i nærværende Afsnit søgt at vise, hvad Kilderne kan fortælle os om Byens og Egnens Udseende, om Borgernes Erhvervsliv, om Prisforholdene og Levefoden i en af det 16. Aarhundredes smaa Købstæder. Meget af Borgernes Dagligliv vilde imidlertid kunde rekon-

strueres af disse Oplysninger; men dette fordrede, en Bredde i Fremstillingen, som Pladsen i dette Arbejde aldeles ikke tillader; det vil derfor blive gjort andensteds.

Det maa imidlertid bringes i Erindring, at netop for det 16. Aarhundredes Vedkommende er et stort Arbejde blevet gjort af afdøde Professor Troels-Lund i hans "Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarhundrede" paa at give os et Indblik i Livet i hin Tid, ogsaa hos den jævne Befolkning, og paa at lade os mærke Grundtonen, der laa derover. Maatte da disse Oplysninger, vi her har meddelt, blive et — omend ringe — Bidrag til Underbyggelse af Troels-Lunds Fremstilling. — — —

I det følgende Afsnit, hvormed vi har tænkt at slutte vor Skildring af Ringsted før Aar 1600, vil vi da beskæftige os med Kongehyldingerne og de andre Begivenheder i Ringsted, der har givet Byens Hverdagsliv lidt Kolorit. — — —

KILDER OG HENVISNINGER:

- 1) Fr. Heide: Skovene omkring Ringsted i ældre Tider (i Tidsskrift for Skovvæsen XXVII, Række B, Side 99—118).
- 2) Afskrift Nr. 2 i Diplomatarium Ringstadsense; RA.
- 3) smst., Afskrift Nr. 3; RA.
- 4) Sager vedr. Vejvæsen (1 Pk) i Svenstrup Godsarkiv (VII, 43).
- 5) Denne Agerbetegnelse findes — efter Meddelelse af Pastor Severinsen, Bringstrup — paa ældre Kort; jeg har ikke selv undersøgt Sagen.
- 6) P. G. Thorsen: Valdemars sællandske Lov og Absalons sællandske Kirkelov (Nordiske Oldskrifter Nr. 13), 1852.

- 7) Danske Magazin, 5. Række I, 269—271.
- 8) Kancelliets Brevbøger 1584—1588 (Brev af 4. Februar 1588).
- 9) smst., 1584—1588 (Brev af 1. December 1585).
- 10) Jens Lauritsøn Wolf: Encomion Regni Daniæ, Kiøbenhaffn 1654, 529.
- 11) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1653—1654; RA.
- 12) smst., 1654—1655; RA.
- 13) Kommissionen af 13. December 1660 til at besigtige Kongens Slotte, Klostre og Gaarde; RA.
- 14) Kronens Skøder ved A. J. West (Skøde af 2. April 1664).
- 15) smst., (Skøde af 7. Juli 1664).
- 16) De danske Skoves Tilstand 1698—1740 (Specification paa Skovene i Sjælland, Ringsted Amt); RA.
- 17) Fr. Heide: Anf. Sted, 111.
- 18) Kommissionen af 13. December 1660 etc.; RA.
- 19) Kronens Skøder (Skøde af 7. Juli 1664).
- 20) Fr. Heide: Anf. Sted, 111—112.
- 21) Kommissionen af 13. December 1660 etc.; RA.
- 22) De danske Skoves Tilstand 1698—1740 etc.; RA.
- 23) Udskiftningskort over Ringsted Herred; Matrikulkontorets Arkiv.
- 24) Seyer Mahling Beyer: En geografisk-historisk og oconomisk, physisk, antiquarisk Beskrivelse over Bringstrup og Sigersted Sogne, Sorøe 1791, 113—115, 126.
- 25) Fr. Heide: Anf. Sted, 112.
- 26) Kommissionen af 13. December 1660 etc.; RA.
- 27) De danske Skoves Tilstand 1698—1740 etc.; RA.
- 28) Udskiftningskort over Ringsted Herred; Matrikulkontorets Arkiv.
- 29) smst.; Matrikulkontorets Arkiv.

- 30) Seyer Mahling Beyer: Anf. Sted.
- 31) Fr. Heide: Anf. Sted, 112—113.
- 32) De danske Skoves Tilstand 1698—1740; RA.
- 33) Udskiftningskort over Ringsted Herred; Matrikulkontorets Arkiv.
- 34) Seyer Mahling Beyer: Anf. Sted.
- 35) Fr. Heide: Anf. Sted, 113.
- 36) Kommissionen af 13. December 1660 etc.; RA.
- 37) Kronens Skøder ved A. J. West (Skøde af 7. Juli 1664).
- 38) Seyer Mahling Beyer: Anf. Sted.
- 39) Fr. Heide: Anf. Sted, 113.
- 40) smst., 114.
- 41) se foran Side 46 (Afsnittet: Ringsted Stadsret og Privilegier).
- 42) Kancelliets Brevbøger 1571—1575 (Brev af 12. August 1574).
- 43) smst., 1588—1592 (Brev af 1. Juli 1590).
- 44) Kronens Skøder ved A. J. West (Skøde af 7. Juli 1664).
- 45) Fr. Heide: Anf. Sted, 115—116.
- 46) *Scriptores Rerum Danicarum* IV, 383.
- 47) Kancelliets Brevbøger 1566—1570 (Brev af 17. August 1566).
- 48) smst., 1576—1579 (Brev af 6. Januar 1576).
- 49) smst., 1576—1579 (Brev af 22. Maj 1578).
- 50) smst., 1580—1583 (Brev af 24. Maj 1581).
- 51) smst., 1596—1602 (Brev af 2. Juni 1597).
- 52) smst., 1580—1583 (Brev af 5. Februar 1582).
- 53) smst., 1593—1596 (Brev af 10. Maj 1596).
- 54) Jonas Koldingensis: *Daniæ Descriptio*, 1594 (Frankfurt a. M.), 113—114.
- 55) C. Nyrop: *Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen I*, 1899—1900, 259.
- 56) Afskrift Nr. 7 i *Diplomatarium Ringstadsense*; RA. — Se C. Nyrop: Anf. Sted, 3—5.
- 57) C. Nyrop: Anf. Sted, 5—6.

- 58) Hans Olrik: Knud Lavards Liv og Gærning, 1888, 11—13.
- 59) E. J. Westphalen: Monumenta Cimbriæ III, 1743, præfatio, 4, Note.
- 60) C. Nyrop: Anf. Sted, 17—18.
- 61) E. J. Westphalen og C. Nyrop: Anf. Steder.
- 62) C. Nyrop: Skomagere (i Dania VIII) 1901, 198—199.
- 63) se foran Side 57 (i Afsnittet: Ringsted Stadsret og Privilegier).
- 64) Afskrift Nr. 3 i Diplomatarium Ringstadsense; RA.
- 65) smst., Nr. 10; RA.
- 66) Jordernes Beliggenhed, Navne, Størrelse etc. skal omtales andensteds.
- 67) se foran Side 49 (i Afsnittet: Ringsted Stadsret og Privilegier).
- 68) Kancelliets Brevbøger 1571—1575 (Brev af 28. Februar 1571).
- 69) smst., 1571—1575 (Brev af 15. Juli 1571).
- 70) smst., 1571—1575 (Brev af 2. April 1573).
- 71) smst., 1576—1579 (Brev af 25. Februar 1578).
- 72) smst., 1593—1596 (Brev af 22. Juni 1593).
- 73) Ringsted Klosters Lens Regnskaber 1566—1567: Jordebogen; RA.
- 74) smst., 1579—1580: Jordebogen; RA.
- 75) smst., 1585—1586: Jordebogen; RA. (Tallet i Parantes angiver Antallet af de Fjerdinger, vedkommende har i Brug).
- 76) De enkelte Haandværk er nævnt i følgende — iøvrigt vilkaarlige — Orden:
Bagere	Side 249.
Klejnsmede	Side 250.
Kedelsmede	Side 252.
Knivsmede	Side 252.
Grovsmede	Side 252.
Skomagere	Side 256.
Sadelmagere og Remmesnidere .	Side 260.
Skindere	Side 261.
Skræddere	Side 261.

Hattemagere	Side 263.
Glarmestre	Side 264.
Vævere	Side 265.
Bryggere	Side 266.
Bødkere	Side 266.
Hjulmænd	Side 266.
Snedkere	Side 266.
Savskærere	Side 267.
Agermænd	Side 267.
Blegkvinder	Side 267.
Brolæggere	Side 267.
Fiskere	Side 267.
Grynkvinder og Grynmalere	Side 268.
Hakkelseskærere	Side 268.
Kalkekvinder og Kalkslagere	Side 268.
Lergravere og Lerklinere	Side 268.
Malere	Side 268.
Murere	Side 268.
Plantekvinder	Side 268.
Saamænd og Tærskere	Side 268.
Skovhuggere	Side 269.
Slagtekvinder og Slagtere	Side 269.
Spindekvinder og Spindere	Side 269.
Tjørnemænd	Side 269.
Tømrere	Side 269.
Tørvearbejdere	Side 270.
Vogtere	Side 270.
- ⁷⁷⁾ Kancelliets Brevbøger 1561—1565 (Breve af 28. April 1562).
- ⁷⁸⁾ smst., 1576—1579 (Brev af 17. Juli 1578).
- ⁷⁹⁾ smst., 1584—1588 (Brev af 28. December 1584).
- ⁸⁰⁾ Sjællandske Registre XII, fol. 395; RA. Sml. Secher: Corpus Constitutionum Daniæ (Forordning af 15. Marts 1585) og Kancelliets Brevbøger 1584—1588 (Brev af samme Dato).
- ⁸¹⁾ Kancelliets Brevbøger 1596—1602 (Brev af 21. Januar 1597).
- ⁸²⁾ se dette Værks Side 49 flg. (Afsnittet Ringsted Stadsret og Privilegier).

- 83) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium I, 149.
- 84) se dette Værks Side 55 flg., § 3 (Afsnittet Ringsted Stadsret og Privilegier).
- 85) smst., Side 56 § 5.
- 86) smst., Side 57 § 12.
- 87) smst., Side 58.
- 88) O. Nielsen: Københavns Diplomatarium I, 205.
- 89) Kancelliets Brevbøger 1571—1575 (Brev af 15. Marts 1575).
- 90) Secher: Corpus Constitutionum Daniæ (Forordning af 28. April 1575).
- 91) smst. (Forordning af 8. September 1575).
- 92) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1566—1567; RA.
- 93) smst., 1570—1571; RA.
- 94) smst., 1585—1586; RA.
- 95) smst., 1576—1577; RA.
- 96) se dette Værks Side 95 og 97 (Afsnittet Købstadstyret i Ringsted til 1619).
- 97) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1585—1586; RA.
- 98) smst., 1585—1586; RA.
- 99) se dette Værks Side 85 (Afsnittet Købstadstyret i Ringsted til 1619).
- 100) Ringsted Klosters Lens Regnskab 1566—1567; RA.
- 101) smst., 1570—1571; RA.
- 102) smst., 1585—1586; RA.
- 103) smst., 1566—1567; RA.
- 104) smst., 1576—1577; RA.
- 105) smst., 1576—1577; RA.
- 106) smst., 1579—1580; RA.
- 107) smst., 1566—1567, 1570—1571 og flg. Regnskaber; RA.
- 108) Kancelliets Brevbøger 1580—1583 (Breve af 6. Maj 1583).
- 109) smst., 1596—1602 (Brev af 2. August 1598).
- 110) smst., 1588—1592 (Brev af 12. September 1592).

KONGEHYLDINGER OG ANDRE BEGIVEN- HEDER FØR AAR 1600.

Som allerede tidligere nævnt fandtes Tingstedet for Sjællandsfarernes Landsting i Ringsted. Denne Omstændighed har givet Anledning til, at forskellige Begivenheder derfor har fundet Sted her i Midtsjællands Købstad. Vi har foran omtalt en Del af disse Tildragelser, saaledes ogsaa Knud den Sjettes Hylding Dagen efter St. Hansdag 1170 (se foran Side 66—68.).

Denne Kongehylding var den første af den Art; thi ingen Konge havde hidtil — som Valdemar den Store — vovet at udpege til og fastslaa som sin Efterfølger den, han ønskede, skulde arve hans Kongeværdighed.

Om en anden, mindst ligesaa mærkelig Kongehylding i Ringsted paa de Sjællandsfarers Landsting hører vi godt to Hundredaar senere. Da Kong Oluf, Dronning Margrethes Søn, døde i Sommeren 1387, skete der det i Danmarkshistorien hidtil ukendte, at hans Moder, der i Forvejen var Danskernes Hersker af Gavn, ogsaa blev det af Navn; thi allerede kort Tid efter Kong Olufs Død blev hun hyldet paa Landstingene rundt om i Landet. Hyldingsdokumentet fra den mærkelige og højtidelige Handling i Ringsted ses at være udstedt af blandt andre Rigens Drost Henning Podebusk, Landsdommeren ved Sjællandsfars

Landsting Jens Truelsen og endelig Mikkel Rud paa Skjoldenæs, alle tre hørende til det danske Ridderskab, og der siges i Hyldingsakten, at Sjællænderne valgte Dronning Margrethe "tel there fulmechtighe fruwe ok tel husbunde ok tel gantze righens af danmark formyndere y alle mathe". Om Tiden og Stedet for Hyldingen fortæller Dokumentet, at den fandt Sted i "wors herre føthelsø aar thusende thryhunderde fiiresinnetiughe aar a thet siuende aar pa then othensdagh nest fore sente bertelmeusdagh y sente bentts kirke y ringsteth & pa siælentsfare landsthing", d. v. s. den 21. August 1387 i St. Bendts Kirke og paa de Sjællandsfarers Landsting. Aktstykket, det interessante Vidnesbyrd om denne i dansk Historie mærkelige Begivenhed, findes endnu i Original med velbevarede Segl¹).

Af Hensyn til Tronfølgespørgsmaalet lod Kong Erik af Pommern i Aaret 1423 forespørge ved skriftlige og mundtlige Budskaber paa Landstingene rundt om i Landet, om der var blevet valgt nogen anden Konge i Danmark siden Kong Kristoffer den Andens Tid end dennes Søn Valdemar Atterdag, Dronning Margrethes Søn Oluf og Kongen selv, Erik af Pommern, hvilket Landstingene alle besvarede benægtende. For Sjællandsfars Landstings Vedkommende var Dokumentet dateret: "to Ringstede na god bord veerteynhundert in deme dreevndetwentichsten jare innen den achte daghen des festes visitationis marie des midwekens", d. v. s. oversat fra Plattysk: i Ringsted Onsdag den 7. Juli Aar 1423 efter Guds Byrd. Som Tingsvidner ved denne Begivenhed

“uppe Ringstede landesdinge in Seland” kan nævnes Borgmesteren i Ringsted Hemming Nielsen (ved en Trykfejl staar der Side 83 1422 for 1423), Landsdommer og Ridder Erland Nielsen og Abbed Peder i Ringsted Kloster²).

I Foraaret 1467 blev Kong Kristian den Førstes Søn Hertug Hans hyldet paa Ringsted Landsting³); i Sommeren 1487 blev hans Søn Kristian (den Anden) hyldet sammesteds som Danmarks tilkommende Konge⁴). Under Grevefejden modtog Grev Kristoffer af Oldenborg her i Sommeren 1534 — efter at Sjælland og Smaaøerne var kommet i hans Magt inden Udgangen af Juli — almindelig Hylding i Kong Kristian den Andens Navn⁵); men hans Magt blev brudt, og Aaret efter, i August Maaned 1535, kunde hans Modstander Kong Kristian den Tredie lade sig hylde paa samme Sjællandsfars Landsting⁶). I Foraaret 1542 blev Hertug Frederik (den Anden) hyldet i Ringsted⁷). Den sidste Begivenhed af den Art i Ringsted fandt Sted i Sommeren 1584, da Frederik den Andens Søn Hertug Kristian (den Fjerde) blev kaaret til Danmarks Konge. Denne Kongehylding skal vi gøre til Genstand for nærmere Omtale.

Den har en Forhistorie; thi allerede den 24. April 1580 havde Rigsraadet paa en Herredag i Odense “af god Vilje og velberaad Hu” valgt Kongens Søn Hertug Kristian til Faderens Efterfølger som Konge i Danmark og Norge. Ved en Revers til Rigsraadet, udstedt samme Dag, lovede Frederik den Anden da, at denne dets Bevilling ikke skulde komme Rigsraadet eller dets

Efterkommere til nogen Skade paa deres frie Valg, men at Danmarks Rige skulde vedblive at være et frit Valgrige som fra Arilds Tid af, og at det heller ikke skulde blive til Skade for Rigsraadets, Adelen og deres Efterkommeres Privilegier; Kongens Søn skulde, naar han kom til Lavalder, lade sig hylde paa Landstingene i Danmark og Oslo og ved sin Regeringstiltrædelse stadfæste Rigsraadets og Adelen's Privilegier og give en Haandfæstning⁸).

Samme Dag fik den i Odense forsamlede Adel, der havde lovet i tilbørlig Tid at hylde Hertug Kristian til Faderens Efterfølger, en lignende Revers af Kongen⁹). Det var imidlertid ikke alle Adelsmændene, der havde været nærværende i Odense og givet Løfte om Hylding. I Følge kongelig Befaling af 20. Maj samme Aar skulde derfor disse mødes i forskellige Købstæder med nogle Rigsraader, den sjællandske og lolland-falsterske Adel saaledes med Rigsraaderne Ejler Grubbe, Kristoffer Valkendorf og Sten Brahe i Ringsted den 13. Juni førstkommende. Her skulde de høre om den i Odense tagne Beslutning og forholde sig derefter; Kongen vilde sende en Sekretær til dem med en Kopi af det i Odense be-seglede Brev, hvorefter deres Brev saa skulde skrives¹⁰).

Dette skete ogsaa; saaledes udstedte Adelen paa Sjælland og Lolland-Falster deres Brev den 14. Juni 1580 i Ringsted; Dateringen er denne: "Ringsted thend xiiij Junij Aar Mdlxxx." Blandt Udstederne er Erik Basse til Sørup og Lave Beck til Førslev¹¹). — Atter udsteder Frederik

den Anden en Revers, nemlig den 14. Juni og af samme Indhold som Reverserne af 24. April¹²⁾.

Men endnu ikke den 2. November havde alle Adelsmændene faaet beseglet Hyldingsbrevet; dette skulde derfor ske i Aarhus den 25. i samme Maaned¹³⁾. —

Saa gik der en tre-fire Aar, og Tiden nærmede sig, da Frederik den Anden kunde lade Sønnen hylde rundt om paa Landstingene. Den 10. Januar 1584 udsender Kongen da en efter Datidens Forhold sand Syndflod af Breve til Adel, Gejstlighed, Borgere og Bønder om, at da Kongen nu efter Rigsraadets Betænkning har bestemt at lade sin Søn hylde i hver Landsdel, skulde de møde personlig eller ved deres Repræsentanter paa de fastsatte Tider og Steder¹⁴⁾.

For Sjællands Vedkommende, herunder ogsaa Møen og Lolland-Falster, skulde Hyldingen foregaa i Ringsted den 8. Juli.

Vi er saa heldige at have bevaret udmærkede og detaillerede Oplysninger om Højtideligheden i Ringsted, nemlig en "Beretning om Gejstlighedens Deltagelse i Prinds Christians Hylding i Ringsted 1584"¹⁵⁾. Ved at sammenholde denne med, hvad vi kan erfare af Kongens Breve, faar vi et godt Begreb om, hvorledes Hyldingen gik for sig.

Paa Torvet stod en Forhøjning, et "Pallatz" kaldtes det i Datiden. Oprindeligt havde det været Meningen, at det skulde lægges udenfor Klosteret paa Marken tværs overfor Klosterets Port; men det blev ombestemt¹⁶⁾. Forhøjningen var opbygget "aff fyrretreer med rygstycker runden om"; op til den førte en Trappe saa bred, at fire-seks Personer

paa een Gang kunde gaa opad den ved Siden af hinanden. Uden om Forhøjningen var sat et stærkt Rækværk, skjult af og behængt med Tæpper af rødt engelsk Klæde; ligeledes var selve Forhøjningens Gulv belagt med Klæde af samme Slags og Farve. Her fandtes en Bænk for Kongen og Hertug Kristian, og dertil hørte to "røde fløyels dyner", d. v. s. Fløjlsputer¹⁷). "Pallatzet", der var bygget paa samme Maade som det tilsvarende i Odense, var efter kongelig Ordre af 30. Januar opført efter Anvisning af "Petter Reidtz" og paa Klosterets (d. v. s. Kongens) Bekostning; Abbeden Magister Kristian Machabæus skulde skaffe Tømmer og Lægter; derimod skulde Kristoffer Valkendorf, Kongens Rentemester, sørge for det røde engelske Klæde¹⁸).

Den 18. Juli og Dagene lige før er' de da stimlet sammen i Ringsted, alle de mange, som skulde møde dér, og dertil sagtens en Mængde nysgerrige.

Først og fremmest var der Adelsmændene fra hele Sjælland, Møen og Lolland-Falster; de havde faaet Tilsigelse fra Kongen gennem Stiftslensmændene til at møde personlig frem ved Hyltingen hver og en. Dernæst mødte Gejstlighedene op med selve Superintendenten (d. v. s. Biskoppen) for Sjællands Stift, Dr. Poul Madsen, i Spidsen; alle Prælater og Kanniker i Domkapitlet skulde give personlig Møde med Kapitlets Segl; desuden maatte hvert Herred sende Herredsprovsten og to Præster med Fuldmagt fra de øvrige Præster. Ogsaa Borgerstanden fik sine Repræsentanter, idet hver Købstad skulde sende Borgmestrene, to Raadmænd og fire fornemme Borgere

med Byens Segl og med Fuldmagt fra de øvrige Borgere. Endelig havde Bønderne gennem Lensmændenes Kundgørelser paa Herredstingene faaet Ordre til fra hvert Herred at sende Herredsfogden, fire Sandemænd og fire andre lovfaste Dannemænd med Herredsseglet og Fuldmagt fra de menige Herredsmænd¹⁹).

Naar alle disse blev samlet sammen, og der dertil kom en Del af Nysgerrighed, kunde det alligevel blive en temmelig stor Forsamling efter hine Tiders Maalestok; alene Herredsprovsterne og Præsterne udgjorde en Skare paa 83; deres Fuldmagter er nemlig bevarede, saaledes at vi kender ikke blot disse 83 Præster ved Navn, men ogsaa de øvrige, de hjemmeblevne Præster, af hvem de havde faaet Fuldmagt. For Ringsted Herreds Vedkommende nævner Fuldmagten, der er dateret Ringsted den 23. Juni, som de udvalgte Provsten Peder Madsen og Præsterne Hans Nielsen og Søren Nielsen; de øvrige Præster i Herredet var Tøger Pedersen ("Theogarus Petri") i Valsølle og Jystrup, Jens Nielsen, Niels Hermansen, Thordt Stub, Laurits Madsen, Niels Kristensen og Niels Lauritsen²⁰).

Hvad Gejstligheden angaar, havde den allerede paa et forudgaaende Landemode faaet Instruktioner af Bispen Poul Madsen, hvorledes den havde at optræde ved Hyldingen; for at der ingen utidig Forfængelighed skulde finde Sted med Hensyn til deres Titler, naar de skulde sværge Hyldingseden, skulde de nævne sig efter denne Formel: "ego Magister Claudius, pastor Ec-

clesiarum etc.” (Jeg Magister Klaus, Sognepræst o. s. v.); ogsaa méd Hensyn til deres Paaklædning var der givet Bestemmelser; Præsterne maatte saaledes ikke bære Kapper og Hatte. Alle Provsterne og Præsterne skulde forsamles hos Provsten Hr. Peder Madsen i Ringsted, hos hvem Bispen var indlogeret, og herfra skulde de følges med denne og Universitetets Rektor og de “høylærde” hen til Torvet, til “Pallatzet”. Her stod de saa og ventede.

Da kommer Kong Frederik den Anden ridende ud fra Klosteret. Ved hans Side rider den syvaarige Hertug Kristian paa en lille brun Hest; to Adelsmænd holder ved Hestens Bidsel, og to andre gaar ved hver sin Side af Hertugens Sadel. Da de to Fyrster naar hen til Palladset, stiger de af Hestene, gaar op paa Forhøjningen og kommer til Sæde dér. Da raaber den kongelige Herold (præco) Absalon (vistnok den kongelige Sekretær Aksel Juel til Meilgaard) højt “aff et register”, at alle Stater (d. v. s. Stænder) skal komme frem og sværge Hyldest. Først kommer alle Herremændene op, ti—tolv ad Gangen, idet de oprabes ved Navn; “med høy røst, opracte fingre oc med knæfald” gør de Jurament, d. v. s. aflægger Hyldingseden. Derefter opkalder Herolden Prælaterne, Kannikerne og Klerkene fra Roskilde Domkapitel; ogsaa de aflægger Eden. Saa kommer Turen til Universitetets Rektor, til Bispen og til Professorerne ved Københavns Universitet, de saakaldte “Højlærde”, Dernæst bliver Herredsprovsterne og Præsterne kaldt op, fire Provster og otte Præster ad Gangen. Endelig kommer Raden til Købstædernes Repræsen-

tanter, Borgmestrene og Raadmænd, selvfølgelig først og fremmest dem fra København. Til sidst kommer Herredsfogderne, fire ad Gangen og med hver Foged to Bønder. Alle sammen lover de ved Gud og hans hellige Ord den unge Herre, "Her Christian den fjerde", Troskab, Huldskab og Mandskab og det foruden Argelist. For at de alle kan komme til at sværge med de samme Ord, fremsiger Kongens Kansler Niels Kaas først "Juramentens" Ord for hvert af Holdene, efterhaanden som de kommer op paa Forhøjningen for at sværge²¹).

Endelig har de alle faaet aflagt Hyldingseden, og dermed er Højtideligheden forbi. Idet Kongerne skal til at stige til Hest igen, bliver dog efter Tidens Skik det fine røde engelske Klæde, hvormed „Palladset" og Rækværket er smykket og beklædt, prisgivet til den forsamlede Mængde; der opstaar straks et forfærdeligt Slagsmaal om det, og ved denne Plyndring af "Palladset" bliver mange saaret, idet det rundt om regner med Næsestyvere, Kindheste og Knippelslag, saaledes at mange slet ikke faar Part i Klædet, men tværtimod maa nøjes med tørre Hug og Saar; stundom kommer det til Blodsudgydelse, i den Grad bliver Lidenskaberne ophidsede. Det hele ser meget farligt ud; men det hører nu engang med til Ceremoniellet ved slige Lejligheder. Endelig faar dog ogsaa Slagsmaalet en Ende, og nu skal Fyrsterne til at trække sig tilbage til Klosteret med deres Følge. Da falder det pludselig ind med et saa kraftigt Regnskyl, som man ikke har set det i Mands Minde. Man optager det som et godt og lykkespaaende Varsel for den

unge udvalgte Konges Fremtid. Da de høje Herskaber er forsvundet ind i Klosteret, drager ogsaa de øvrige hver til sit²²).

De kongelige Gæster beholdt man ikke i Ringsted saa længe. Frederik den Anden, hans Dronning Sofie, Hertug Kristian og Kongens øvrige Børn kom først til Ringsted den 7. Juli, Dagen før Hyldingen, og allerede samme Dag som denne havde fundet Sted, drog Dronningen til Roskilde med Børnene, dog ikke den lille Konge; han og Faderen blev i Ringsted til næste Dag, da saa Frederik den Anden satte Kursen mod Frederiksborg, Sønnen mod Roskilde²³).

Inden vi forlader denne Begivenhed, skal vi blot nævne, at Ringsted Købstads egne Repræsentanter ved den Lejlighed var Borgmestrene Kristoffer Jensen og Jørgen Hansen Skriver, Raadmændene Peder Sørensen og Bernt Hansen, samt Borgerne Jens Lauritsen, Hans Ibsen, Laurits Ibsen og Rasmus Hansen, og iøvrigt henvise til deres Fuldmagt af 20. Juni 1584 fra Menigheden i Ringsted²⁴). — —

Ved denne Lejlighed havde Ringsted jo haft Besøg af saa celebre Gæster som Medlemmer af selve Kongehuset. Det var dog langt fra den eneste Gang i dette det 16. Aarhundrede. Kongen og hans Familie laa jo i denne Tid stadig paa Rejser fra den ene kongelige Gaard til den anden, og til Kronens Ejendomme hørte ogsaa Ringsted Kloster. Vi skal her blot nævne nogle faa Eksempler paa disse Kongebesøg, der som Regel sjældent var af længere Varighed end en Dag, eller rettere en Nat.

Fredagen den 17. Oktober 1550 skrev Kong Kri-

stian den Tredie til Abbeden paa Ringsted Kloster, at han agtede sig til Klosteret Tirsdagen den 21. i samme Maaned; Abbeden skulde derfor sørge for Øl og Mad, Hø og Havre²⁵).

Natten mellem Fredagen den 23. og Lørdagen den 24. Oktober 1551 overnattede Kristian den Tredie atter i Ringsted Kloster²⁶).

Den 17. September 1561 kom Frederik den Anden til Ringsted Kloster og med et mægtigt Følge, hvilket man kan slutte deraf, at Lensmanden paa Roskildegård havde faaet Ordre den foregaaende Dag til at stille 100 Vogne for at føre Kongens Folk og Gods fra Roskilde til Ringsted Kloster den nævnte Dag²⁷).

Den 25. August 1577 skrev Frederik den Anden til Abbeden i Ringsted, at han med det første vilde komme til Klosteret og opholde sig dér og i Sorø og Antvorskov Klostre en fem-seks Ugers Tid; derfor skulde Abbeden sørge for at have alt i Orden med Hensyn til Kongens og hans Folks Underhold og Kongens Hestes Foder, og han skulde give de Borgere og Bønder, hvor Hofsindernes Heste skulde indstaldes, Ordre til at være forsynede med Mad, Øl, Hø, Havre og Strøelse²⁸).

Et halvt Aars Tid efter Hyldingen 1584 overnattede Frederik den Anden atter i Ringsted med sin Dronning Sofie og sine Børn, nemlig Natten mellem 10. og 11. December 1584²⁹).

Ogsaa mange andre Honoratiores har gæstet Ringsted paa Gennemrejse. — I Sommeren 1557 var Kristian den Tredies Svigersøn Kurfyrst August af Sachsen paa Besøg i København, og da han i September begyndte at tænke paa

at vendé hjem igen, vilde han lægge Ruten gennem Sjælland, Fyn, Slesvig og Holsten. Derfor gav hans Svigerfader Ordre til, at Byerne paa Ruten — deriblandt ogsaa Ringsted — skulde sørge for at have Forraad af Fetalje, Vin, Tyskøl, Hø, Havre, Straafoder og andet, saa Kurfyrsten og hans Følge, der vilde beløbe sig til over 500 Heste, kunde faa et fyrsteligt Underhold³⁰). Hvad Hoffolkenes Herberge hos Borgerne kostede, skulde Abbeden paa Klosteret betale³¹).

I Sommeren 1561 vilde Frederik den Anden gøre sin Raad Dr. Hieronymus Thenners Bryllup med den kongelige Livlæge Dr. Cornelius Hamsforts Datter Magdalene. Brylluppet skulde staa paa Københavns Slot, hvortil Bruden skulde drage med sit Følge; derved kom hendes Vej til at falde gennem Ringsted, hvor hun og hendes Følge af Slægt og Venner fik Herberge og god Beværtning paa Klosteret, saaledes som Kongen havde beordret Abbeden den 31. Juli³²).

Omkring den 28. Maj 1564 overnattede en Del Adelsmænd fra Nørrejylland og Fyn i Ringsted paa Vej til Frederiksborg, til Kongen. Kort Tid efter — lige efter Pinsen — fik Ringstedborgerne Lejlighed til at se Hertug Adolf den Anden af Sønderjylland, Frederik den Andens Farbroder; han havde ligeledes Frederiksborg til Maal for sin Rejse³³).

Ogsaa Historikeren Arild Huitfeldt har gæstet Ringsted: i November 1577³⁴), i Februar³⁵) og Marts 1578³⁶), og i Juni Maaned drog det skotske Gesandtskab, der skulde til Audiens hos Frederik den Anden paa Antvorskov Klo-

ster den 26. i samme Maaned i Anledning af Spørgsmaalet om Orkenøerne og Shetlandsøerne, gennem Ringsted³⁷).

Endelig har det sikkert ogsaa vakt Røre i Byen, da de mange fremmede Herrer, Fyrster og Adelsmænd, der skulde til Kristian den Fjerdes Kroning i København i Sommeren 1596, overnattede dér, paa Klosteret og ude i Byen hos Borgerne³⁸). — —

Disse faa Eksempler kunde suppleres med mange flere; men det er uden Betydning i denne Sammenhæng. Heller ikke skal her omtales de Adelsmøder, der i forskellig Anledning holdtes i Ringsted³⁹). Derimod skal nævnes nogle alvorlige Begivenheder, der har fundet Sted i Byen i dette Aarhundrede, Brand og Mord. Vi har erfaret, at Ilden allerede 1241 (eller 1242) og 1300 har hærget Ringsted.

I Aaret 1551 har den røde Hane atter galet over Ringsted. Den 11. Juni udgik der nemlig kongelige Breve til Abbederne i Ringsted og Sorø Klostre, hvori det siges, at da Ringsted for en stor Del er afbrændt, og Borgerne har beklaget sig over ikke at kunne bekomme Bygningstømmer, skal Abbederne undsætte dem dermed af Klosterets Skove, dels for en moderat Pris, dels for intet. Samme Dag fik Byens Indbyggere Brev om Fritagelse for Kronens Tyng i nogen Tid paa Grund af den store Ildebrand, der havde hærget Byen; samtidig fik de Meddelelse om Brevene til de to Abbeder, der forøvrigt begge hed Hr. Niels⁴⁰).

Tidlig paa Aaret 1590 var det galt igen; for

sidste Gang i dette Aarhundrede sved Byen af. Borgmestre og Raad kunde — antagelig omkring 1. Marts — indberette til Kongen, at en stor Del af Borgerne for nogen Tid siden, nemlig den 19. Februar, havde lidt megen Skade ved Ildbrand; derfor begærede de, at Byens Borgere saa meget som muligt maatte blive forskaanet for Ægtkørsler, for at de kunde hjælpe deres Medborgere med at rense Brandstederne, køre Tømmer, med at faa deres Gaarde genopbyggede og i det hele taget hjælpe dem paa Fode igen. Den 4. Marts skriver Kongen derfor til Dr. Johan Knoppert paa Klosteret og befaler ham at forskaane Borgerne i Ringsted saa meget som muligt for Ægtkørsler, indtil de brandlidte er kommet til Næring igen og har faaet deres Huse genopbyggede, og at paase, at de Borgere, der ingen Skade har lidt, hjælper de brandlidte med at rense deres Grunde og køre Tømmer. Samme Dag som dette Missive udstedtes et kongeligt aabent Brev, hvorved Borgerne — fordi den bedste Del af deres By var brændt — fik Bevilling paa Fritagelse for at betale Byskat i de næste tre Aar; dog skulde de af Borgerne, som intet Tab havde lidt, betale deres Part af Byskatten, og det derved indkomne Beløb fordeles mellem de brandlidte. Disse sidste maatte i de samme tre Aar være fri for at have Bøsseskytter og Baadsmænd i Borgeleje; men de skulde til Gengæld være forpligtede til, hver efter sin Evne, at genopføre deres Huse og Gaarde med gode Købstadbygninger⁴¹). — — —

Under Grevens Fejde hændte der paa Ringsted Landsting en Begivenhed af en meget uhyggelig

Karakter. Det var Fru Anne Meinstrups Mord den 20. Januar 1535.

Da det i Slutningen af 1534 var begyndt at knibe for Alvor for Grev Kristoffer af Oldenburg og hans Medanfører Grev Johan af Hoya, etablerede de en formelig Klapjagt paa Adelen paa Sjælland. Den 19. Januar 1535 drog de to Grever saaledes af Sted fra Roskilde tilligemed to Fæniker københavnske Borgere for at møde mandsstærke op den følgende Dag, Onsdagen den 20. Januar, St. Fabiani og Sebastiani Dag, paa Sjællandsfarernes Landsting i Ringsted; thi paa denne Dag, den anden Onsdag efter Helligtrekonger, holdtes det første almindelige Ting, "Søgneting", efter Julehelgen, og paa dette Ting plejede Adelen at møde op. Herom fortæller Historikeren A. Heise⁴²):

Hvor mange af dem, der mødte dennegang, er uvist. Hvem der derimod var mødt, var Fru Anne Meinstrup, Holger Eriksen Rosenkrantz's Enke, nu 60 Aar gammel, ledsaget af sine Jomfruer, Døtrebørnene Sofie og Anne Glob. Hendes Gaard Valsø laa jo i Nærheden; men hvad vilde hun paa Landstinget under disse Forhold, hun som allerede tidligere havde ytret saa stor Frygt for Borgere og Bønder? Hun havde Grevens Brev, Segl og Lejde, siges i en samtidig Kilde; men herved forstaas næppe andet end det Beskærmelsesbrev, som Greven havde udstedt til hende den 7. September 1534. Hun vilde sikkert søge Beskyttelse hos den Mand, der havde paataget sig at beskytte hende. Der er forskellige Beretninger om Grunden til, at hun blev dræbt. En samtidig Beretning meddeler, at hun havde nægtet at sværge Greven Troskab;

men dette havde hun jo forlængst gjort; en anden, at hun skulde have sagt, at Kong Kristian (den Anden) aldrig skulde blive Herre i sine Riger igen, saa længe hun levede⁴³). Hvis det er Tilfældet, maa Raseri have grebet den gamle Fru Anne, thi en saadan Ytring var jo ligefrem dum i al sin Afmægtighed. Men disse forskellige Beretninger viser kun, at hun maa have sagt noget, der har sat Lidenskaberne i Oprør; men ikke hvad. Noget maa der have været, thi selvom de danske Underhandlere paa Hamburgmødet 1536 siger, at hun ikke havde sagt et eneste uvenligt Ord, saa klager de dog tillige over, at hun „for nogle faa Ords Skyld” ikke maatte nyde Grevens Lejde. Med adelig Stolthed har hun sikkert optraadt, hun, Kristian den Andens svorne Fjende, hvis Søn kort forinden var faldet i Slaget ved Svenstrup (i Klementsfejden). Den mindste uforsigtige Ytring var under disse Forhold nok til at sætte de københavnske Borgere, som var til Stede, i Raseri. Uden at Greven kunde forhindre det, blev hun nedhugget for hans Fødder; en Sværdfejer og en Borger ved Navn Mikkel Skræp angives som “de første Anfængere til Mordet”. Med Raseri kastede de sig over den myrdede Kvindes Lig og plyndrede det under de raaeste Udtryk. Selv Jomfruerne Anne og Sofie Glob var paa et hængende Haar nær blevet nedhugget; Sværmen lagde allerede Haand paa dem, rev Klæderne af dem og vilde have myrdet dem; men nogle Adelsmænd fra Grevens Følge fik reddet dem op i Ringsted Kirkes Klokketaarn. Fru Anne Holgers Mord spillede en stor Rolle i de følgende Aars Stridskrifter og diplomatiske Forhandlinger; naar det

demokratiske Parti kørte op med Tyge Krabbe ved Helsingborg, svaredes straks med Fru Annes Mord. Da Lybekkerne var blevet slaaet paa Øksnebjerg den 11. Juni (samme Aar) udstedte Hertug Albrecht (af Mecklenburg) og Grev Kristoffer et Opraab til Sjællænderne om at gøre kraftig Modstand mod Hertug Kristian (den Tredie), thi de vidste jo nok, hvad der ventede dem, der havde brændt Gaarde af, "og mange vare med at ihjelslaa Fru Anne Holgers". Da København overgaves i Juli 1536, udstedtes der almindelig Amnesti, undtagen for Ambrosius Bogbinder og Fru Anne Meinstrups Mordere⁴⁴). Disse to blev henrettet. At ogsaa Ambrosius Bogbinder ansaas for Deltager i Mordet, ses af følgende Optegnelse af en ubekendt samtidig:

"Anno Domini Tusind fem hundrit femten och XX. sancti Phabiani och Sebastiani Dag, Ambrosius Bogebinder och Greffue Christoffers Folck sloge Frue Anne Holgers yhiel y Ringsted, och waar hun X. och halfftrydsinstiue Aar gammel"⁴⁵).

Saaledes endte Fru Anne, tre Dronningers Hofmesterinde, sit Liv. — — —

En Begivenhed, som sikkert har sat Sindene i Ringsted i stærk Bevægelse, fandt Sted i Sommeren 1590. I egentlig Forstand ligger Begivenheden uden for Byen og angaar mere Klosterets Historie end selve Købstadens; men da den ogsaa tangerer denne sidste paa et enkelt Punkt, har vi taget den med her alligevel. Det var nemlig Skovrideren Søren Jægers Drab.

Oprindelig havde Søren Jæger tjent Kongen som Jæger; men da han ikke længere kunde

være i denne Tjeneste med daglig Opvartning, blev han kongelig Skovrider paa Ringsted Kloster ved et Brev af 22. December 1587, hvori der nærmere gøres Rede for hans Bestilling. Han skulde have Bolig og Underholdning i Klosteret, 10 Daler i aarlig Løn, en sædvanlig Hofklædning, dertil Foder og Maal paa en Hest. Til Gengæld skulde han beride Klosterets Skove for at holde Øje med, at ingen skød eller ødelagde Dyr deri. Greb han nogen heri, skulde han føre dem til Ringsted og overlevere dem til Abbeden; men var Krybskytterne ham for stærke, skulde han opdage, hvem de var eller tilhørte, og meddele Abbeden det. Da nogle af Kronens Bønder imod Kongens Forbud holdt Geder, skulde han, hvis han opdagede saadanne i Skovene, faa at vide, hvem de tilhørte, og underrette Abbeden derom. Endelig skulde han paase, at ingen huggede i Skovene uden Abbedens Tilladelse eller Skovfogedernes Udvisning⁴⁶).

Den 7. August 1589 fik Abbeden paa Klosteret, Dr. Johan Knoppert, et kongelig Missive om at give Søren Jæger Maanedskost af Klosteret, for at han ikke — ved at skulle passe Tiden for Maaltiderne — skulde forsømme sin Bestilling, at beride Skovene⁴⁷).

Da indtraf Katastrofen Aaret efter. I Sommeren 1590 indberettede Dr. Johan Knoppert, at Kongens Skovrider Søren Jæger, der havde Tilsyn med Kronens Vildtbane og Enemærkeskove i Ringsted Klosters Len, for kort Tid siden hemmelig var blevet skudt i Kronens Enemærkeskov "Beested", og at man endnu ikke havde kunnet

opdage, hvem der havde gjort det. Den 1. Juli skrev Kongen da et Sendebrev fra Koldinghus til Johan Knoppert, hvori han meddelte, at han ikke noksom kunde forundre sig over, hvem der havde turdet driste sig til en saadan ubluelig Modvillighed, og befalede Abbeden strengelig at gøre sig den største Umage for at faa noget bestemt at vide herom; han skulde stævne alle Bymænd i alle Sogne og Landsbyer omkring Skoven til Tinge og under deres højeste Ed forhøre enhver om, hvad han vidste om denne Ugerning. Naar han fik noget bestemt at vide, skulde han lade Gerningsmanden fængsle eller forvare med god vederhæftig Borgen, lade ham tiltale og forfølge paa Tinge paa det allerstrengeste og derefter lade ham straffe, paa det at andre kunde se sig i Spejl deri og afholde sig fra saadan utilbørlig Dristighed. Endvidere skulde han sende Regeringsraadet Besked om Sagen. Samme Dag skrev Kongen ogsaa Missiver til Lensmændene Kristoffer Valkendorf i Vordingborg, Niels Parsberg paa Roskildegaard og Kristen Friis paa Antvorskov om, at de i deres Len, særlig paa Grænsen imod Ringsted Klosters Len, med allerstørste Flid skulde lade udspørge, hvem der havde begaaet Drabet paa Skovrideren i Ringsted Klosters Len, og hvis de kunde opspørge det, lade Manddraberen paa-gribe og sende til Ringsted Kloster, for at han kunde komme til at udstaa sin velfortjente Straf, da Kongen paa ingen Maade vilde lade saadan Modvillighed gaa ustraffet hen. Hvad de kunde opspørge, skulde de meddele Dr. Johan Knoppert⁴⁸).

Søren Jæger havde imidlertid været gift, og hans

Enke søgte Foretræde for Regeringen og berettede, at Borgmestre og Raad i Ringsted krævede 22 Daler af hende for hendes afdøde Mands, den ihjelskudte Søren Jægers Lejersted, d. v. s. Begravelsesplads. Hun anmodede om, at disse Penge maatte eftergives hende; derfor fik hun et kongeligt Brev af 2. Juli med sig hjem til Dr. Johan Knoppert. Heri siges, at da hendes Mand Søren Jæger i en rum Tid havde tjent baade Kongen (Kristian den Fjerde) og Kongens Fader (Frederik den Anden) og havde mistet Livet i Kongens Tjeneste, skulde Dr. Knoppert sørge for, at der blev ham fri Begravelse til Del. Han skulde betale Søren Jægers Hustru hendes Mands resterende Løn og gøre sig al mulig Anstrengelse hos Borgemestre og Raad i Ringsted for, at hun saa meget som muligt kunde blive fri for Byens Tyngde, særlig blive helt fri det første Aar⁴⁹). Som man ser, lader det ikke til, at Ringsteds Magistrat — til en Begyndelse i hvert Fald — har vist nogen hensynsfuld, glørværdig Opførsel mod den stakkels Skovriderenke. Iøvrigt har vi ingen Efterretning om denne opsigtsvækkende Drabssags videre Forløb. — — —

KILDER OG HENVISNINGER:

- 1) Hyldinger 4, Pergament i RA; sml. Repertorium Diplomaticum Regni Danici mediævalis Nr. 3598.
- 2) Hyldinger 9a, Pergament i RA; sml. Repertorium Nr. 6032.
- 3) se Monumenta Historiæ Danicæ, udg. af Holger Rørdam, I, 1873, 602 (Henrik Smiths danske Aarbog).

- 4) se C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Historie 1497—1536, I, 1864, 239.
- 5) se A. Heise i Danmarks Riges Historie III, a, 349.
- 6) se smst., 374.
- 7) se Monumenta Historiæ Danicæ, udg. af Holger Rørdam, I, 1873, 295 (en dansk Aarbog 1286—1549).
- 8) Kancelliets Brevbøger 1580—1583 (Breve af 24. April 1580).
- 9) smst., 1580—1583 (Brev af 24. April 1580).
- 10) smst., 1580—1583 (Brev af 20. Maj 1580).
- 11) Hyldinger 32, Pergament i RA; sml. Kancelliets Brevbøger 1580—1583 (Brev af 14. Juni 1580, Anm.).
- 12) Kancelliets Brevbøger 1580—1583 (Brev af 14. Juni 1580).
- 13) smst., 1580—1583 (Brev af 2. November 1580).
- 14) smst., 1584—1588 (Breve af 10. Januar 1584).
- 15) Ny kirkehistoriske Samlinger IV, 400—402 (Forhandlinger paa Roskilde Landemode, Tillæg Nr. 18, udg. af Holger Fr. Rørdam).
- 16) Kancelliets Brevbøger 1584—1588 (Brev af 30. Januar 1584; se Anm.: Blev dette forandret i Brevet igen, at Palladsen skulde sættes og oprettes paa Torvet udi Ringsted).
- 17) Ny kirkehistoriske Samlinger IV, 401.
- 18) Kancelliets Brevbøger 1584—1588 (Breve af 30. Januar 1584).
- 19) smst., 1584—1588 (Breve af 10. Januar 1584).
- 20) Ny kirkehistoriske Samlinger IV, 402—405 (Forhandlinger paa Roskilde Landemode, Tillæg Nr. 19, udg. af Holger Fr. Rørdam).
- 21) smst., IV, 400—402 (Tillæg Nr. 18).
- 22) smst., IV, 402. Beretningen om Slagsmaalet lyder saaledes: „Homagio præstito ac facto juramento, iisque descendentibus, in prædam datum est pannum, quo ornatum, circumdatum et stratum erat pallatium, in qua direptione multi sunt vulnerati, colaphis cæsi, fustibus obruti, multi præda ommissa verbera et vulnera receperunt, interdum ad sangvinis effusionem ventum est.

Longo abhinc tempore ingens æstus et intensus fuerat ardor, adeo ut viderentur nascentia terræ periclitari. His nunc ceremoniis absolutis, Regeqve cum Principe et comitatu ex pallatio descendente ac in monasterium se conferente, ingens pluvia decidit, abundantiosem et intensiorem non vidi unqvam. Qvod bonum præsagium principi fuit electo, et fælix qvasi omen, ut fortunam habeat mitem, utqve ex votis omnia ipsi respondeant. Qvod ipsi tribuat trinitas alma. Amen. Hinc singuli in sua se contulerunt loca.“ (Afskrift ved Synodalierne i Universitetsbiblioteket, E donatione variorum 34. 4to). — Dette Slagsmaal var ingenlunde nogen Uregelmæssighed; overalt hvor Kongen var til Stede i højtidelige Anledninger, synes der ligefrem paa denne Vis at være etableret Slagsmaal for at adspredde det høje Selskab; se for Eks. Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede VI, 1908, 200—201.

23) Otto Carøe: Kong Frederik II's Kalenderoptegnelser for Aarene 1583, 1584 og 1587; i Historisk Tidsskrift 4. Række III, 1872—1873, 563. — Frederik den Anden skriver den 7. Juli 1584: „Y dach dro wye tyl Rynchstet“, den 8. Juli: „Y dach bleff mint sønt her hullit; sam[m]e dach dro mint Soffye och burn tyl Rosschy“ og den 9. Juli: „Y dach dro ieg tyl Frederssbor och mint sønt tyl Rosschyl.“

24) se nærværende Værks Side 111—112 (Afsnittet om Købstadens Selvstyre, Tillæg I).

25) Danske Magazin 4. Række VI, 225.

26) Kancelliets Brevbøger 1551—1555 (Brev af 17. Oktober 1551).

27) smst., 1561—1565 (Brev af 16. September 1561).

28) smst., 1576—1579 (Brev af 25. August 1577).

29) Otto Carøe: Kong Frederik II's Kalenderoptegnelser for Aarene 1583, 1584 og 1587; i Historisk Tidsskrift 4. Række III, 1872—1873, 568. — Frederik den Anden skriver den 10. December 1584: „Y dach dro ieg met mint Soffye och bunn tyl Rynchstet“ og den 11. December: „Y dach dro wye tyl Sur“ (d. v. s. Socr, Sorø Kloster).

- ³⁰⁾ Kancelliets Brevbøger 1556—1560 (Brev af 13. September 1557).
- ³¹⁾ smst., 1556—1560 (Brev af 27. September 1557).
- ³²⁾ smst., 1561—1565 (Brev af 31. Juli 1561).
- ³³⁾ smst., 1561—1565 (Brev af 19. Maj 1564).
- ³⁴⁾ H. F. Rørdam: Regnskab over Arild Hvitfeldts personlige Udgifter 1577—1578; i Danske Magazin 5. Række IV, 334. — Hvitfeldt skriver: „Giffuet vdj Ringsted, som Hestene fortherthe xxvii β. Giffuet abbedens dreng ibidem j M.“
- ³⁵⁾ smst., 339. — Hvitfeldt skriver: „Giffuet the dreng, ther giorde ild wdj Ringsted j M.“
- ³⁶⁾ smst., 340. — Hvitfeldt skriver: „Giffuet fadebursuenden wdj Ringsted j M. Giffuet tho dreng, som giorde ild j M.“
- ³⁷⁾ Kancelliets Brevbøger 1584—1588 (Brev af 16. Juni 1587).
- ³⁸⁾ smst., 1593—1596 (Breve af 23. Juli 1596).
- ³⁹⁾ Meddelelse om disse Adelsmøder, Rettertingsmøder o. lign., der rettelig hører hjemmæ i en Fremstilling om Landstinget, vil blive givet i et Afsnit om dette.
- ⁴⁰⁾ Kancelliets Brevbøger 1551—1555 (Breve af 11. Juni 1551).
- ⁴¹⁾ smst., 1588—1592 (Breve af 4. Marts 1590).
- ⁴²⁾ A. Heise: Familien Rosenkrantz's Historie II, 1882, 221—223. — Sml. A. Heise i Danmarks Riges Historie III, a, 368.
- ⁴³⁾ se Monumenta Historiæ Danicæ, udg. af Holger Rørdam I, 1873, 372; Roskildeaarbogen 1448—1549 siger: „MDxxxv wor ffrue Anne Holgers ihielslagen j Ringstede paa landtzinget sanctj Sebastianj dag aff nogre Kiøbmenhaffns borgere, forthj att hun skulde have sagt, at koning Christiern skulde aldriig faa sine rige igien, emen hun leffuede.“ — Se ogsaa smst., 2. Række II, 1887, 219 (Mogens Madsens Regum Daniæ series): „Eodem anno (1535), Januarij die XX. cæditur Ringstadii in publico foro judiciali à civibus qvibusdam Hafniensibus et rusticis eodem convenientibus Anna qvæ-

dam Holgeri, Matriona Nobilis, qvød Christianum diceret, jamtum captivum, se viva, nunquam denuo regnaturum.“

- ⁴⁴⁾ se smst., I, 1873, 628 (Henrik Smiths danske Aarvog): Samme aar (1535) paa Fabiani och Sebastiani dag bleff fru Anne Holgers yhielslagen paa Ringstedz landzting aff bønderne; derfor bleff der och nogre affliffuede siden.“
- ⁴⁵⁾ Fortegnelse paa det merkværdigste i Greve Christoffers Feide 1534, 1535, 1536, Opskreven af en ubekendt samtidig; i Danske Magazin III, 1747, 304.
- ⁴⁶⁾ Kancelliets Brevbøger 1584—1588 (Brev af 22. December 1587).
- ⁴⁷⁾ smst., 1588—1592 (Brev af 7. August 1589).
- ⁴⁸⁾ smst 1588—1592 (Breve af 1. Juli 1590).
- ⁴⁹⁾ smst., 1588—1592 (Brev af 2. Juli 1590).

EFTERSKRIFT.

Hermed er det 16. Aarhundrede da flyet til Jorde for Ringsted Købstads Vedkommende. Med velberaad Hu har jeg her ved Aar 1600 gjort et Indsnit i Fremstillingen; thi netop i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede kommer der nye Linier i Købstadlovgivningen og i Købstædernes Erhvervsliv. Ogsaa begynder med det nye Aarhundrede Grundlaget for Fremstillingen, Kildematerialet, at antage en mindre sparsom, spredt og tilfældig Karakter, saaledes at Byens Historie ikke i den Grad, som det er Tilfældet for det 16. Aarhundredes Vedkommende, maa udledes af, bygge paa, hvad der er fælles for alle danske Købstæder.

Naar Tidsgrænsen er sat ved Aar 1600, betyder det ingenlunde, at Tilbageføringer ikke vil finde Sted, tværtimod; Ringsted Latinskolevæsen, der — for at nævne et Eksempel — vil blive behandlet under eet, begynder sin Tilværelse omkring det 16. Aarhundredes Midte.

Som Svar paa adskillige Forespørgsler skal jeg med Hensyn til Ringsted Kloster meddele, at dets Historie indtil Reformationen vil blive behandlet under et Afsnit om Kirke og Gejstlighed i Ringsted, hvorimod dets Historie efter Sekularisationen, der jo næsten udelukkende er Jordegods-historie, ikke vil blive behandlet i Ringsted Køb-

stads Historie. Derimod er det min Hensigt med Tiden at give en Fremstilling af Ringsted Klosters Historie 1536—1664.

Sluttelig maa jeg henvise til den i Forordet lovede Redegørelse ved mit Arbejdes Afslutning.

Ringsted, i Marts 1922

ARTHUR G. HASSØ.

NAVNEREGISTRE
TIL
RINGSTED KØBSTADS HISTORIE
FØRSTE BOG.

PERSONREGISTER.

Forkortelser: B. = Borger; R. = Ringsted; R. Kl =
Ringsted Kloster.

A.

- Abel, Konge: 9.
Absalon, Bisp.: 24, 67—70, 220.
Adam af Bremen: 31.
Adolf II, Hertug af Sønderjylland: 304.
Adser, Ærkebisp.: 61 flg.
Agnes, Erik Glippings Dronning: 72.
Aki, oldd. Mandsnavn: 15.
Aksel, se Gyldenstjerne, Juel, Urne.
Albrecht, Hertug af Mecklenburg: 309.
Aleg, oldd. Mandsnavn: 13.
Aleksander III, Pave: 67.
Alfast, Peder, Raadmand i R.: 87, 90. — Peder, B. i R.:
88 flg. — Se Arfast.
Alfvard, angelsachs. Mandsnavn: 39. — Møntmester i
R.: 39—41.
Allerup, Skat: 213.
Alsings, Valborg, B. i R.: 247.
Ambrosius, se Bogbinder.
Amme, Karen, Spindekvinde i R. Kl.: 269.
Anders, Fisker i R. Kl.: 267. — Hattemager i R.: 263 flg.
— Kedelsmed i R.: 252. — Kældersvend paa R. Kl.:
242, 244—246, 248, 255. — Gamle A., Smed i R.:
242, 252. — Væver i R.: 265. — Nielsen, B. i R.:
242. — Pedersen, Abbedens Dreng i R. Kl.: 251,
256 flg., 264. — Se Fugl, Lund, Ræv.
Anne Eggerts, B. i R.: 242, 244 flg. — Hanses, Spin-
dekvinde i R. Kl.: 269. — Madsdatter, Spindekvinde i
R. Kl.: 269. — Mortens, Ladegaardskvinde i R. Kl.:
233. — Per Ibsens i Ortved: 208. — Se Fynbo,
Glob, Meinstrup.

- Arfast, Peder, Borgmester i R.: 83. — Se Alfast.
 Arild, se Huitfeldt.
 Aslak, Bonde fra Balstrup: 60.
 Assing, Severin, Forstander i St. Jørgens Hospital: 189.
 Astrid (Asfrid, Estrid), oldd. Kvindenavn: 16.
 Atte, oldd. Mandsnavn: 15.
 August, Kurfyrst af Sachsen: 303 flg.

B.

- Bach, Hans, Skovfoged i Kongsted: 223.
 Bal(g), oldd. Mandsnavn: 15.
 Balder, oldd. Mandsnavn: 15.
 Bang, se Hvide.
 Basse, Erik, til Sørup: 297. — Jep, Brolægger i R.: 267.
 — Peder, til Sørup: 210.
 Beck, Joakim, Rentemester: 156. — Lave, til Førslev,
 Lensmand paa R. Kl.: 102 flg., 190, 241, 285, 296; Pro-
 viantmester: 159.
 Bendt Gregersen, Abbed i R. Kl.: 90, 126, 271. — Ja-
 kobsen, B. i R.: 88.
 Benedikt af Nurcia: 185.
 Berengaria (Bengerd), Valdemar Sejrs 2. Dronning: 71.
 Bernt Hansen, Raadmand i R.: 111 flg., 253, 302; Grov-
 smed i R.: 242—246, 252 flg. — Meyer, Hospitalslem
 fra R.: 213. — Se Brede.
 Beyer, Seyer Mahling, Sognepræst til Bringstrup-Sigersted
 Sogne, Forfatter: 226—229.
 Bilde, Peder, til Svanholm og Øster Vallø, Stiftslens-
 mand og Lensmand paa Roskildegaard: 91, 110, 126,
 165.
 Birger, svensk Konge: 72.
 Bjørn, Andersen, Lensmand paa Københavns Slot: 164.
 Block, Niels, B. i R.: 203.
 Bodil, Mikkelsdatter, Plantekvinde paa R. Kl.: 268. —
 Mogensdatter, Spindekvinde paa R. Kl.: 269.
 Bogbinder, Ambrosius, Borgmester i København: 309.
 Brahe, Jørgen, til Tøstrup: 165. — Sten, Ridder og Rigs-
 raad: 296.
 Brandt Hansen, Raadmand i R.: 203.

- Brede, Bernt, tysk Kræmmer: 281.
 Bremen, Gert von, kgl. Skovrider paa R. Kl.: 229 flg.
 Breng, oldd. Mandsnavn: 15.
 Brock, Lave, til Estrup og Vemmetofte: 170.
 Broder Jensen, Jægerdreng paa R. Kl.: 257.
 Brun, Jens, Raadmand i R.: 82, 87; B. i R.: 88. — Jep,
 Raadmand i R.: 88.
 Brunsvig, Hans, tjenende i R. Kl.: 259.
 Bryske, Iver, Ridder: 76.
 Bugge, Sophus, Historiker: 25.
 Børge, se Trolle.

C.

- Cecilie, se Litle.
 Christensen, J. V., Redaktør og Historiker: 20, 41.
 Clausen, H. V., Mag., Historiker: 21.
 Cornelius, se Hamsfort.
 Cølestinus III, Pave: 70.

D.

- Dagmar, Valdemar Sejrs 1. Dronning: 71.
 Dansk, Mogens, B. i R.: 243.
 Degn, Gerike, Raadmand i R.: 87, 90, 106; B. i R.: 89;
 Byskriver i R.: 104—106; Landsdommer for Sjælland:
 105 flg.
 Dorotea, Kristoffer af Bayerns Dronning: 121 flg.
 Dresselberg, Vilhelm, til Vindinge, Lensmand paa
 R. Kl.: 136, 192 flg.
 Drukkens, Karen, Grynkvinde og Slagtekvinde paa R.
 Kl.: 268 flg.
 Duen, Oluf, B. i R.: 243.
 Duko, Knud VI's Kapellan: 70.

E.

- Egil (Egel), oldd. Mandsnavn: 16.
 Ejler, se Grubbe.
 Eke, oldd. Mandsnavn: 15.
 Eleonore, Valdemar den Unges Dronning: 71.
 Ellen Marquards, B. i R.: 247.

- Emmike Ottesen: 149 flg.
 Enevold Jensen, Vogter paa R. Kl.: 270.
 Engel (Ingild), oldd. Mandsnavn: 16.
 Erik, Konger: Ejegod: 39 flg., 60. — Emune: 33, 61—63, 119, 146, 220. — Lam: 63 flg. — Plovpenning: 9, 72. — Glipping: 9, 45, 47, 51 flg., 86. — Menved: 72. — af Pommern: 76, 277, 294.
 Erik af Sønderhalland, Søn af Knud, Hertug af Lolland: 72.
 Erik Andersen, Byfoged i R.: 138. — Nielsen, B. i R.: 243, 247. — Se Rud.
 Erland Nielsen, Ridder, Landsdommer for Sjælland: 295.
 Erling Skakke: 68.
 Esben Jensen, Saamand paa R. Kl.: 268.
 Eske, se Krause.
 Eskil (Asketil), oldd. Mandsnavn: 16. — Ærkebisp: 63, 66 —69. — Se Gjøre, Oxe.
 Esrom, Hans, B. i R.: 246.
 Euerdt Skepper: 189.

F.

- Fikke, se Moltke.
 Filath, oldd. Mandsnavn: 18.
 Fjalín, oldd. Mandsnavn: 13.
 Franck, Michael, tysk Student: 220 flg.
 Francke, Greger(s): 167, 176.
 Frants, Bysvend i R.: 107 flg., 257. — Andersen, Mag., Abbed i R. Kl.: 263.
 Frederik, Konger: I: 130, 147, 167. — II: 23, 103, 171, 190, 193, 198, 241, 280, 295, 297, 300, 302—304, 312. — III: 58, 213.
 Freja, Gudinde: 29.
 Frethær, oldd. Mandsnavn: 13.
 Frig(a), Gudinde: 29.
 Friis, Kristen, Lensmand paa Antvorskov: 311. — Niels, til Krastrup: 193, 198.
 Frode IV hin Frøkne, Konge: 26.
 Frøj, Gud: 29, 33.

- Fugl, Anders, Byfoged i R.: 133.
 Fynbo, Anne, Slagtekvinde paa R. Kl.: 269. — Jens, Smed i R.: 253. — Lars, Saamand og Tjørnemand paa R. Kl.: 269. — Niels, B. i R.: 243. — Rasmus, Skomager i R.: 259. — Rasmus, i Torped: 245.

G.

- Gerike, se Degn.
 Gert, se von Bremen.
 Gertrud Murers, Spindekvinde paa R. Kl.: 269.
 Gjøe, Eskil, til Skjørringe: 170.
 Glarmester, Hans, Forstander for St. Jørgens Hospital i R.: 88, 188, 264. — Jens, B. i R.: 88 flg., 189, 264. — Jens, Forstander for St. Jørgens Hospital i R.: 88 flg., 188 flg., 264.
 Glob, Anne: 307 flg. — Sofie: 307 flg.
 Godvine, angelsachs. Mandsnavn: 39.
 Gott, Maren, Plantekvinde paa R. Kl.: 268.
 Greger(s), se Francke.
 Grubbe, Ejler, Rigsraad og Ridder: 296.
 Gunde, se Skrædder.
 Gyde, Peder Ibsens, B. i R.: 135 flg. — Se Hvide.
 Gyldenstjerne, Aksel: 222. — Mogens, Rigsraad: 164.

H.

- Hagen, Sunnives Søn: 61.
 Halkel, isl. Høvding: 11.
 Hamsfort, Cornelius, Dr., kgl. Livlæge, Historiker: 304. — Magdalene, hans Datter: 304.
 Hans, Konge: 58, 86, 90, 147, 159, 166 flg., 175, 200, 295.
 Hans, Gamle, Bager i R.: 246—248, 250. — Unge, Bager i R.: 249. — Hugger (d. v. s. Tømrer) i R.: 269. — Skrædder i R.: 243, 262. — Smed i R.: 243, 253. — Unge, Smed i R.: 253. — Væver i R.: 246. — — Andersen, Skomager i R.: 256. — Boesen, Saamand paa R. Kl.: 268. — Brodersen, Raadmand i R.: 88. — Hansen, Skovfoged i Bjerrede: 223. — Hansen, St. Jørgensgaards Bonde i Tokkerup: 198. — Ibsen, Byskri-

ver i R.: 106. — Ibsen, B. i R.: 111 flg., 115 flg., 135, 302. — Ibsen, Skovfoged i Kværkeby: 258. — Jensen, B. i R.: 242. — Jensen, Skovfoged i Nordrup: 223. — Jørgensen, Hospitalslem i R.: 192. — Lauritsen, Byfoged i R.: 138. — Laursen, B. i R.: 115 flg. — Mortensen, Købmand og Borgmester i R.: 99—101, 246, 283. — N., St. Jørgensgaards Værge i R.: 189. Nielsen, Forstander i St. Jørgens Hospital i R.: 194, 198, 204. — Nielsen, Præst i R. Herred: 299. — Olsen, Præst i Bringstrup: 246. — Olsen, Murer i R.: 268. — Pedersen, B. i R.: 102. — Poulsen, B. i R.: 116, 118. — Sørensen, B. i R.: 115 flg. — Sørensen, Forstander i St. Jørgens Hospital: 190—193. — Thomsen, B. i R.: 247 flg. — Thomsen, Saamand i R. Kl.: 268. — Thomsen, Tømrer i R.: 269. — Thomsens Kvinde: 263. — Se Bach, Brunsvig, Esrom, Glarmester, Jyde, Mørup, Pottemager, Rensen, Skotte.

Harald, oldd. Mandsnavn: 13.

Harald Blaaland, Konge: 26.

Harald Kesia: 61.

Haringe, urnord. Mandsnavn: 11.

Hasi, oldd. Mandsnavn: 16.

Hasse, P., tysk Historiker: 236.

Hasten, oldd. Mandsnavn: 16.

Havard, isl. Høvding: 11.

Hedebo, Jens, B. i R.: 242 flg.

Heide, Fr., Forfatter: 218 flg.

Heise, A., Historiker: 307.

Helge, Bisp af Oslo: 67 flg.

Helge Hundingsbane: 11, 25 flg.

Hemming, Smed i R.: 244, 253. — Nielsen, Borgmester i R.: 83, 295. — Olsen, B. i R.: 245. — Se Podedbusk, Smed.

Herinc, oldhøjtysk Mandsnavn: 11.

Herman, se Kræmmer.

Hieronimus, se Thenner.

Hildebrand, B. E., svensk Historiker: 38.

Hodbrodd, Helge Hundingsbanes Modstander: 25.

Hogne: 26.

Holger, se Rosenkrantz.

Holst, Jep Andersen, Skomager i R.: 256. — Mads, B. i R.: 115 flg. — Niels, B. i R.: 115 flg. — Niels, Lerkliner paa R. Kl.: 268.

Huitfeldt, Arild, Historiker: 222, 304. — Poul: 158.

Hvide, Gyde Skjelm Bangsdatter: 188. — Skjalm: 60. — Skjelm Bang: 188.

Høj, Peder, Skovfoged i Valsømagle: 224.

I.

Ingeborg, Erik Menveds Dronning: 72.

Ingjald, Frode IV hin Frøknes Søn: 26.

Ingvor Jensen, B. i R.: 116, 118. — Jensen, Byfoged i R.: 137 flg.

Innocent II, Pave: 63.

Iver Bertelsen, Mag., Lensmand paa R. Kl.: 102, 239—241, 283. — Se Bryske, Vind.

J.

Jakob, Stalddreng paa R. Kl.: 259. — Andersen, B. i R.: 115 flg., 286. — Erlandsen, Ærkebisp: 73. — Jørgensen, B. i R.: 233. — Kristensen, B. i R.: 138. — Pedersen, Byskriver i R.: 104—106. — Pedersen, B. i R.: 243. — Thorsen, B. i R.: 247. — Se Sehested, Skriver, Smed, Tysker, Ulfeldt, Vintz.

Jens, Brygger i R.: 246, 248, 266. — Bryggers Kone, Spindekvinde paa R. Kl.: 269. — Glarmester i R.: 264 flg. — Hugger (d. v. s. Tømrer) i R.: 243, 269. — Skrædder i R.: 245, 262. — Smed i R.: 242, 246, 253. — — Andersen, St. Jørgensgaards Tjener: 200. — Brunsen, Borgmester i R.: 83, 90. — Hansen, Skovfoged i Haraldsted: 101, 106, 134, 250, 253. — Hansen, Saamand i R. Kl.: 268. — Hemmingsen, Borgmester i R.: 83. — Hemmingsen, B. i R.: 244. — Jakobsen, Raadmand i R.: 87. — Jakobsen, B. i R.: 88 flg. — Kristensen, B. i R.: 152, 174. — Lauritsen, B. i R.: 111 flg., 242, 246—248, 302. — Lauritsen, Byfoged i R.: 133 flg. — Nielsen, Byfoged i R.:

- 133 flg. — Nielsen den Yngre, Raadmand i R.: 82, 87 flg., 90. — Nielsen den Ældre, Borgmester i R.: 82 flg., 90. — Nielsen den Ældre, B. i R.: 88 flg. — Nielsen, Præst i Ringsted Herred: 299. — Pedersen, B. i R.: 174. — Pedersen, B. i Næstved: 231. — Sørensen, Tjørnemand paa R. Kl.: 269. — Truelsen, Landsdommer for Sjælland: 294. — Se Brun, Fynbo, Glarmester, Hedebo, Juel, Jyde, Kyndig, Skriver, Skrædder, Sul, Wolff.
- Jep, Hugger (d. v. s. Tømrer) i R.: 269. — Købmand i R.: 242, 284. — Hansen, Købmand, Raadmand i R.: 85, 283. — Nielsen, Byfoged i R.: 130 flg., 133. — Nielsen, Kalkslager paa R. Kl.: 268. — Olsen, B. i R.: 115 flg. — Pedersen, St. Jørgensgaards Bonde i Høm: 198. — Stigsen, Borgmester i R.: 99, 133. — Stigsen, B. i R.: 133. — Se Basse, Brun, Holst, Skrædder.
- Joakim, se Beck.
- Johan, Alkymisten, Markgreve af Brandenburg: 121. — den Milde, Greve af Holsten: 74. — Greve af Hoya: 307. — Se Knoppert.
- Johanne Jørgens, Gryn-, Plante- og Spindekvinde paa R. Kl.: 268 flg.
- Johannes, Abbed i R. Kl.: 64.
- Jonas, se Koldingensis.
- Jonsson, Arngrim: 26 flg.
- Juel, Aksel, til Meilgaard, kgl. Sekretær: 300. — Jens. B. i R.: 248. — Niels, B. i R.: 243.
- Juris (Jøris), oldd. Mandsnavn: 16.
- Jyde, Hans, Skomager i R.: 256. — Jens, B. i R.: 242 flg. — Mads, B. i R.: 284. — Maren, Plantekvinde paa R. Kl.: 268. — Niels, Saamand paa R. Kl.: 269. — Oluf, B. i R.: 243. — Oluf, Tømrer i R.: 269 flg. — Peder, B. i R.: 243. — Peder, Klosterets Købmand: 284. — Rasmus, B. i R.: 242. — Søren, Skomager i R.: 259.
- Jæger, Søren, kgl. Skovrider paa R. Kl.: 230, 309—312.
- Jørgen, St.: 188.
- Jørgen, Kældersvend paa R. Kl.: 242, 244. — Købmand

i R.: 284. — Remmesnider i R.: 260. — Saamand i R. Kl.: 269. — Savskærer i R.: 267. — Skrædder i R.: 262. — Snedker i R.: 266 flg. — Store, Slagter i R.: 269. — Store, fra Ørslevøster: 264. — Vognsvend paa R. Kl.: 260. — Vægter paa R. Kl.: 270. — Jørgensen, Ridefoged paa R. Kl.: 137. — Lauritsen, Hakelsesskærer paa R. Kl.: 268. — Lauritsen, Tømrer i R.: 269. — Madsen, Spillemand i R.: 270. — Nielsen, Landstingsskriver i R.: 103, 136. — Nielsen, Raadmand i R.: 103, 112, 114, 116, 118. — Nielsen, Borgmester i R.: 193. — Pedersen, Murer i R.: 268. — Pedersen, Skovhugger i R. Kl.: 269. — Se Brahe, Kort, Lykke, Rud, Seefeld, Skriver.

K.

Kaas, Niels, kgl. Kansler: 301.

Kak, oldd. Mandsnavn: 16.

Kalf Maanason, Skjald: 26.

Karen Jørgens, Plantekvinde paa R. Kl.: 268. — Se Amme, Drukkens.

Kari, oldd. Mandsnavn: 16.

Karl, oldd. Mandsnavn: 16.

Kasper, se Miltnits.

Kirsten, Mælkedeje i R. Kl.: 247. — „Gerirs“ (Gregers?), B. i R.: 248. — Gregersen, Spindekvinde i R. Kl.: 269. — Hansdatter, Spindekvinde i R. Kl.: 269. — Jens'es, Blegekvinde i R. Kl.: 267. — Laurits'es, Slagtekvinde i R. Kl.: 269. — Niels'es, Plantekvinde i R. Kl.: 268 — Olufs, Plantekvinde i R. Kl.: 268. — Se Ruman ds.

Kirstine, Jomfru: 189 flg. — Oluf Smeds, B. i R.: 101.

Klaus, Fisker i R. Kl.: 268. — Remmesnider i R.: 243, 260 flg. — Gjordsen, Frederik I's Kansler: 130, 147, 175. — Pedersen, Byfoged i R.: 134. — Pedersen, Raadmand i R.: 190. — Pedersen, Kirkeværg for St. Bendts Kirke i R.: 275. — Poulsen, Borgmester i R.: 224 flg.

Klementt Ibsen, B. i R.: 245. — Ibsen, Tømrer i R.: 269.

- Knoppert, Johan, Dr., Lensmand paa R. Kl.: 98, 151, 170, 221, 306, 310—312.
- Knud, Konger: den Store: 37 flg., 40 flg. — den Hellige: 26, 39 flg., 60, 71. — Magnus' Søn: 64 flg. — VI: 66—68, 70 flg., 73, 186, 235, 293.
- Knud, Hertug af Lolland: 72.
- Knud Lavard: 9, 34, 45, 60—69, 71, 73, 235—237.
- Knud Hemmingsen, Skovfoged i Nordrup: 101, 252. — Jørgensen, Skovfoged i Klippede: 223. — Pedersen, B. i R.: 88, 116, 118. — Se Porse.
- Knuth, E. C., Greve, Stiftsbefalingsmand for Sjælland: 54.
- Koldingensis, Jonas, Forfatter: 234.
- Kort, Jørgen, Skomager i R.: 257. — Mads, tjenende i R. Kl.: 262.
- Krabbe, Tyge, Slotshovedsmand paa Helsingborg: 309.
- Krag(e), Peder, Sognepræst i R.: 190, 193, 204, 209.
- Krause, Eske, til Assendrup: 222. — Kristoffer, til Assendrup: 222.
- Kristen, Skrædder i R.: 262. — Vognsvend paa R. Kl.: 260. — — Kristensen, Saamand i R. Kl.: 269. — Mortensen, B. i R.: 243. — Nielsen, B. i R.: 115 flg. — Se Friis.
- Kristian, Konger: I: 58, 166, 200, 278, 295. — II: 87, 159, 172, 295, 308. — III: 58, 150, 295. — IV: 94, 111—114, 116 flg., 192, 212, 295—298, 300—302, 305, 312.
- Kristian, udvalgt Konge. Kristian IV's Søn: 94, 112—114, 116—118.
- Kristian, se Machabæus.
- Kristoffer, Konger: I: 72 flg. — II: 74, 294. — af Bayern: 43, 53 flg., 58, 84, 121 flg., 238, 277 flg.
- Kristoffer, Søn af Valdemar den Store og Tove: 71.
- Kristoffer, Greve af Oldenburg: 295, 307, 309.
- Kristoffer, Remmesnider eller Sadelmager i R.: 242, 245, 248, 261. — Smed i R.: 244, 254. — Frantsen, Agermand i R. Kl.: 242, 267. — Jensen, Borgmester i R.: 102 flg., 111 flg., 190, 241, 245 flg., 302. — Jensen, B. i R.: 115 flg., 247. — Nielsen, Saamand i R.

Kl.: 269. — Pedersen, Skovfoged i Kærup: 102. —
Pedersen, B. i R.: 246. — Sørensen, Skriver paa R.
Kl.: 152, 174. — Se Krause, Skriver, Valken-
dorf.

Kræmmer, Herman, B. i R.: 89.

Kuld, Oluf, Proviantskriver paa Københavns Slot: 158.

Kyndig, Jens, Borgmester i R.: 83.

L.

Lars, Humlemænd paa R. Kl.: 247. — Se Fynbo.

Las, Jæger: 222.

Lasse Lauritsen: 231 flg. — Mogensen: 231.

Laurits, Jens Huggers Dreng: 269. — — Andersen,
Tømrer i R.: 269. — Frantsen, B. i R.: 115 flg. —
Hansen, Skovfoged i Ordrup: 224. — Hansen, Glar-
mester i R.: 265. — Ibsen, B. i R.: 111 flg., 258, 302.
— Ibsen, Skomager i R.: 244 flg., 257 flg. — Jensen,
Raadmand i R.: 115 flg. — Jensen, B. i R.: 115 flg.,
242, 244. — Jensen, Byfoged i R.: 135. — Madsen,
Præst i R. Herred: 299. — Sørensen, B. i R.: 243. —
Se Scavenius, Skomager, Søgade.

Lave, se Beck, Brock.

Leug, urnord. Mandsnavn: 11.

Liofvine, angelsachs. Mandsnavn: 39.

Litle, Cecilie, Sevi Jonsøns Datter: 188. — Per Smed.
kaldet L.: 231. — Sevi Jonsøn: 188.

Lollik, Niels, B. i R.: 243.

Ludse, Klaus Remmesnider i R.'s Kone: 261.

Lund, Anders, Lergraver i R. Kl.: 268; Tørvegraver: 270.

Lund, Troels —, Historiker: 220, 287.

Lykke, Jørgen: 253.

M.

Machabæus, Kristian, Lensmand paa R. Kl.: 105, 133,
273, 281 flg., 298.

Mads, Skomager i R.: 247, 258. — Skrædder i R.: 262.
— — Jensen, B. i R.: 174. — Kristiansen, B. i R.:
88. — Laugsen, Landstingskriver i R.: 232. — Peder-
sen, Møller: 232. — Pedersen, Skovfoged i Valsø: 102.

- 136 flg. — Sørensen, Kalkslager i R.: 268. — Se Holst, Jyde, Kort, Mule, Møller, Skrivers.
- Magdalene, se Hamsfort.
- Magnus, Kong Niels' Søn: 60—62, 64.
- Magnus, Abbed i R. Kl.: 77.
- Maren, Hemmingsen, Gryn- og Plantekvinde i R. Kl.: 268. — Malers, Grynkvinde i R. Kl.: 268. — Pedersen, Væverske i R.: 265. — Se Gott, Jyde, Rumbands.
- Margrete, Dronning, Valdemar Atterdags Datter: 120 flg., 185, 293 flg. — svensk Dronning, Erik Menveds Søster: 72.
- Margrete, Tyske —, B. i R., 246.
- Marine Ficksdatter: 189 flg.
- Martin, Mandsnavn: 17.
- Meinstrup, Anne: 307—309.
- Mette Laurits'es, Spindekvinde i R. Kl.: 269.
- Michael, se Franck.
- Mikkel, Klejnsmed i R.: 251. — Portner i R.: 247. — Se Rud, Skræp.
- Miltnits, Kasper: 162.
- Mogens, Hakkelseskærer og Grynmaler i R. Kl.: 247, 268. — Nielsen, Slagter i R.: 269. — Se Dansk, Gyldenstjerne.
- Moltke, Fikke Kortsøn, Ridder, til Kyse: 120 flg.
- Mourits Ingvorsen, Forstander i St. Jørgens Hospital i R.: 193 flg. — Olsen, Lensmand: 109, 153. — Pedersen: 189.
- Mule, oldd. Mandsnavn: 17.
- Mule, Mads, Klejnsmed i R.: 250 flg.
- Munk, Peder: 253.
- Møller, Mads, i Ortved: 208.
- Mørup, Hans Laursen, B. i R.: 115 flg.

N.

- Nicolaus, Skriver: 70.
- Niels, Konge: 60—62.
- Niels, Abbed i R. Kl.: 151, 305. — Abbed i Sorø Kloster:

150, 305. — Bager i R.: 248, 250. — Fadeburssvend i R. Kl.: 264. — Hjulmand i R.: 246, 266. — Kedelbøder i R.: 252. — Maler i R.: 268. — Murermester i R.: 268. — Smed i R.: 244 flg., 254. — — Andersen, St. Jørgensgaards Bonde i Høm: 204—211. — Hansen, B. i R.: 115 flg. — Hemmingsen, Raadmand i R.: 88. — Henriksen: 149 flg. — Hermansen, Præst i R. Herred: 299. — Ibsen, B. i R.: 115 flg. — Ibsen, Byfoged i R.: 138 flg. — Jensen, i Tolstrup: 245. — Jørgensen, B. i R.: 243, 261. — Jørgensen, Remmesnider i R.: 246, 261. — Klausen, B. i R.: 115 flg., 137. — Knudsen, Herredsfoged i R. Herred: 223. — Knudsen, Skovfoged i Allindemagle: 253, 259, 283 flg. — Kristensen, Præst i R. Herred: 299. — Lauritsen, Præst i R. Herred: 299. — Madsen, B. i R.: 243. — Madsen, Slagter i R.: 269. — Mørgensen, B. i R.: 246 flg. — Mørgensen, Lerkliner i R.: 268. — Mørgensen, Saamand i R. Kl.: 269. — Mørgensen, Tørvegraver i R. Kl.: 270. — Mørgensens Kvinde, Plante-kvinde i R. Kl.: 268. — Mortensen, Byskriver i R.: 106. — Mortensen, B. i R.: 115 flg. — Olsen, Skovfoged i Haraldsted: 224. — Olufsen, Hofslagter: 225. — Pedersen, Byskriver i R.: 106. — Pedersen, B. i R.: 244. — Se Block, Friis, Fynbo, Holst. Juel, Jyde, Kaas, Lollik, Parsberg.

Nilaus Lauritsen, Skovfoged i Allindemagle: 224.

Norbage, Sven, Bisp i Roskilde: 34.

Nore, oldd. Mandsnavn: 17.

O.

Odin, Gud: 21, 29 flg., 33.

Ole Kristoffersen, Skovfoged i Ørslevunderskov: 224.

Oluf, Konger: Hunger: 39 flg. — Margretes Søn: 120 flg., 293 flg.

Oluf, Ladegaardsfoged i R. Kl.: 247. — Gamle O., Smaed i R.: 242, 254. — Skinder i R.: 261. — Skovhugger i R. Kl.: 269. — Tærsker i R. Kl.: 269. — — Daniel(sen?), B. i R.: 89. — Eggertsen, B. i R.: 137, 243—245. — Hansen, Smed i R.: 254. — Sørensen,

B. i R.: 115 flg. — Se Duen, Jyde, Kuld, Smed.

Orm, Prior i R. Kl.: 63.

Ottar (Otter), oldd. Mandsnavn: 17.

Otto, se Rud.

Oxe, Eskil, Rentemester: 153.

P.

Pain, Abbed i R. Kl.: 69.

Parsberg, Niels, Lensmand paa Roskildegaard: 222, 311.

Peder, Abbed i R. Kl.: 295. — Abbedens Dreng: 101. — Brygger i R.: 247, 266. — Bødker i R.: 266. — Fisker i R. Kl.: 268. — Klejnsmed i R.: 246, 251 flg. — Knivsmed i R.: 245, 252. — Andersen, i Kværkeby: 245 flg. — Bodilsøn, Ridder: 61. — Hammersen, B. i R.: 243. — Hansen, Renteskriver: 157. — Ibsen, Byfoged i R.: 135 flg. — Jakobsen, Raadmand i R.: 87. — Jakobsen, B. i R.: 88 flg. — Jensen, B. i R.: 242, 244. — Jørgensen, St. Jørgensgaards Bonde i Tokkerup: 204, 212. — Jørgensen, Skovfoged i Kværkeby: 257. — Kristensen, Skriver paa R. Kl.: 103, 136. — Kristensen, Raadmand i R.: 115 flg. — Madsen, Byskriver i R.: 104. — Madsen, Sognepræst for R. og Provst for R. Herred: 242, 244, 246 flg., 299 flg. — Nielsen, B. i R.: 89, 242, 258. — Nielsen, Skomager i R.: 258. — Olafsen, til Karise: 188. — Ottesen, B. i R.: 244. — Ottesen, Skomager i R.: 258 flg. — Pedersen, B. i R.: 116, 118. — Sunesøn, Bisp i Roskilde: 69. — Sørensen, Raadmand i R.: 111 flg., 255, 302. — Sørensen, Grovsmed i R.: 244, 254 flg., 259. — Se Alfast, Arfast, Basse, Bilde, Høj, Jyde, Krag(e), Litle, Munk, Reedtz, Skrædder, Uth.

Podebusk, Henning, Ridder, Rigens Drost: 293.

Pontoppidan, Erich, Forfatter: 22.

Porse, Knud, Hertug: 74.

Pottemager, Hans, B. i R.: 115 flg.

Poul, Badskær i R.: 270. — Møller i Have Mølle: 242,

245 flg. — Skrædder i R.: 246. — Store, P., Spinder i R.: 269. — — Jensen, Borgmester i R.: 83. — Jensen, Raadmand i R.: 87, 90. — Jensen, B. i R.: 88 flg. — Madsen, Dr., Bisp for Sjælland: 298 flg. — Olsen, Skrædder i R.: 262 flg. — Olufsen, Raadmand i R.: 103, 233. — Olufsen, Kirkevæрге for St. Bendts Kirke i R.: 275. — Se Huitfeldt.

R.

Radulf, tysk Ridder: 65.

Rasmus, Bødker i R.: 246, 266. — Smed i R.: 242, 244 flg., 249, 255. — — Hansen, B. i R.: 111 flg., 250, 302. — Hansen, Raadmand i R.: 116, 118, 250. — Hansen, Bager i R.: 250. — Jensen, Tømrer i R.: 270. — Nielsen, Skovfoged i Haraldsted: 102, 136. — Nielsen, B. i R.: 243. — Pedersen, B. i R.: 245. — Pedersen, i Kærup: 246. — Vincentsen, B. i R.: 115 flg. — Se Fynbo, Jyde, Sværdfegeer.

Reedtz, Peder, Lensmand paa Sorø og Antvorskov Klostre: 284, 298.

Reinhardt, C. E. F., Historiker: 76.

Resen, Hans, Forfatter: 43, 53, 81. — Hans Poulsen, Bisp for Sjælland: 203, 211.

Richiza, Valdemar den Stores Datter: 71.

Ring, oldd. Mandsnavn: 11, 13.

Ring, Konge: 11.

Robert, se Styrte.

Rodengar, Knud VI's Mundskænk: 70.

Rosenkrantz, Holger Eriksen: 307.

Rud, Erik: 170. — Jørgen, Ridder: 76. — Mikkell, Ridder, til Skjoldenæs: 294. — Otto: 170.

Rumands, Kirsten, Plantekvinde i R. Kl.: 268. — Kirsten R.'s Datter, Slagtekvinde i R. Kl.: 269. — Marren, Plantekvinde i R. Kl.: 268.

Ræv, Anders, B. i R.: 233.

S.

Sander, Væver i R.: 266.

Saxo, Historieskriver: 11, 22, 61, 68, 70.

- Scavenius, Laurits, Bisp for Sjælland: 213.
- Seefeld, Jørgen Kristoffersen, Lensmand paa R. Kl., Landsdommer for Sjælland: 58, 128, 199 flg., 203, 209 flg., 213.
- Sehested, Jakob: 168.
- Severin, se Assing.
- Sevi Jonsøn, se Litle.
- Sidse Jens Smeds, B. i R.: 246, 253. — Murers, Kalkekvinde i R.: 268. — Niels Malers, Slagtekvinde i R.: 269.
- Sigar, oldd. Mandsnavn: 13.
- Sigmund, oldd. Mandsnavn: 17.
- Sigmund, Helge Hundingsbanes Fader: 25.
- Sigrun, Hognes Datter: 25.
- Simeon (Simon), hebr. Mandsnavn: 17.
- Simon, Skomager i R.: 259. — Tøffelmager i R.: 247, 259.
- Skat, se Allerup.
- Skjalm, se Hvide.
- Skjelm, se Hvide.
- Skomager, Laurits, Raadmand i R.: 103. — Søren, B. i R.: 115 flg., 259.
- Skotte, Hans, Væver i R.: 265.
- Skriver, Jakob, Skovfoged i Kværkeby: 101, 250. — Jens, Skomager i R.: 256. — Jørgen Hansen, Borgmester i R.: 98, 101 flg., 111 flg., 116—117, 190, 247, 302. — Kristoffer, Skomager i R.: 257. — Mads, B. i R.: 244. — Rasmus, tjenende i R. Kl.: 251.
- Skrædder, Gunde, B. i Næstved: 231. — Jens, Borgmester i R.: 100, 262. — Jep, Borgmester i R.: 83, 90, 92, 263. — Peder, i Kærup: 244.
- Skræp, Mikkell, Borger i København: 308.
- Smed, Hemming, Borgmester i R.: 83, 90, 92, 255. — Jakob, B. i R.: 88, 255. — Gamle Oluf S., B. i R.: 115 flg., 254. — Unge Oluf S., B. i R.: 115 flg., 254. — Se Litle.
- Smith, S. Birket, Historiker: 236.
- Sofie, Dronninger: Valdemar den Stores: 70 flg. — Frederik II's: 308 flg.

- Sofie, Erik Plovpenning's Datter: 72.
 Sofie, se Glob.
 Steenstrup, Johs., Prof., Historiker: 22 flg.
 Stefan, svensk Ærkebisp: 66—68.
 Sten, se Brahe.
 Stenkil (Stenketil), oldd. Mandsnavn: 17.
 Stig, Skrædder i R.: 242, 263. — Nielsen, B. i R.: 243, 263.
 Stub, Thordt, Præst i R. Herred: 299.
 Styrt, Robert, B. i Næstved: 99 flg.
 Sul, Jens, Byfoged i R.: 133.
 Sune, Knud VI's Marsk: 70. — Jakobsen, B. i R.: 88.
 Sven, oldd. Mandsnavn: 17.
 Sven, Konger: Tveskæg: 26, 36. — Estridsen: 26 flg., 34. — Grate: 33, 63—65, 119, 146, 220, 238.
 Sven Aggesøn, Historieskriver: 31.
 Sven, se Norbagger.
 Sverker, Konge: 64.
 Sværdfeger, Rasmus, B. i R.: 248. — Rasmus, Tærsker i R. Kl.: 269.
 Sweistrup, C., Byfoged i R.: 54.
 Søgade, Laurits, B. i R.: 243.
 Sølv, oldd. Mandsnavn: 19.
 Søren, Humlemænd i R. Kl.: 246. — Skovhugger i R.: 269. — Spillemand i R.: 270. — Tømrersvend i R.: 270. — — Hansen, Lerkliner i R.: 268. — Nielsen, Præst i R. Herred: 299. — Pedersen, B. i R.: 259. — Se Jyde, Jæger, Skomagere.

T.

- Tetz (Tet, Tete), Mandsnavn: 18.
 Thenner, Hieronymus, Dr.: 304.
 Thietmar af Merseburg: 31.
 Thomas, Skrædder i R.: 263. — Bertelsen, B. i R.: 137. — Jensen, Bysvend i R.: 108.
 Thordt, se Stub.
 Thorup, N., Byfoged i Næstved: 54.
 Tole, oldd. Mandsnavn: 19.

- Tolf (Torlef), oldd. Mandsnavn: 18.
 Tor, Gud: 29, 33.
 Torsten, oldd. Mandsnavn: 18.
 Tove, Valdemar den Stores Elskerinde: 71.
 Troels, oldd. Mandsnavn: 18.
 Trolle, Børge, Rigsraad: 165.
 Tvinulf, oldd. Mandsnavn: 18.
 Tyge, Smed i R.: 243, 255.
 Tyge, se Krabbe.
 Tyre Mads'es, Grynkvinde i R. Kl.: 268. — Mads'es,
 Slagtekvinde i R. Kl.: 269.
 Tysker, Jakob, Skrædder i R.: 262.
 Tøger, Pedersen. Præst i Valsøllille og Jystrup, R. Her-
 red: 299.

U.

- Ulf, oldd. Mandsnavn: 18.
 Ulf (Ulif), Møntmester i R.: 37 flg.
 Ulfeldt, Jakob, Landsdommer for Sjælland, Lensmand
 paa R. Kl.: 128.
 Unni, oldd. Mandsnavn: 19.
 Urne, Aksel, Lensmand paa R. Kl.: 193, 198.
 Ussing, Henrik, Dr. phil.: 21.
 Uth, Peder, Staldmester hos Roskildebispens: 188.

V.

- Valborg, se Alsings.
 Valdemar, Konger: I den Store: 45, 51, 62—71, 119,
 235, 238, 293. — II Sejr: 9, 27, 70—72, 119, 171. —
 III den Unge: 71. — V Atterdag: 74—76, 294.
 Valdemar, Kristoffer I's Søn: 72.
 Valkendorf, Kristoffer, Rigsraad: 296; Rentemester:
 298; Lensmand paa Vordingborg: 311.
 Vikar, oldd. Mandsnavn: 13.
 Vilhelm, se Dresselberg.
 Vind, Iver: 199.
 Vintz, Jakob, Hovedsmand: 168.

W.

Westphalen, tysk Historiker: 236.

Willum, R. Kl.'s Smed: 255.

Wolff, Jens Lauritsen, Forfatter: 222, 230.

Worsaae: 27.

Æ.

Ægidius, Valdemar Sejrs Kapellan: 70.

Ø.

Øther, oldd. Mandsnavn: 13.

STEDREGISTER.

Forkortelser: S. = Sogn; H. = Herred. Stednavnene Ringsted, Sjælland og Danmark er ikke taget med. Ringsted Kloster og andre Lokalteter i Ringsted Købstad meddeles for sig selv, efter Registeret.

A.

- Aachen: 185.
Aagerup, Vigersted S., Ringsted H.: 15.
Aarløse, Terslev S., Ringsted H.: 12.
Adamshøjsskov, Kværkeby S., Ringsted H.: 229.
Allerslev Sogn, Voldborg H.: 195.
Allindelille, Haraldsted S., Ringsted H.: 19.
Allindelille Old, Haraldsted S., Ringsted H.: 19.
Allindemagle, A. S., Ringsted H.: 19, 253, 259, 284.
Allindemagle Skov, A. S., Ringsted H.: 224.
Allindemagle Sogn, Ringsted H.: 16, 190 flg., 193—
195, 198, 204, 211.
Almstofte, Sneslev S., Ringsted H.: 63.
Alsted, A. S., Alsted H.: 14, 227.
Alsted Herred: 12.
Amager: 63.
„Angherthorp“ (?): 120 flg.
Antvorskov Hospital, St. Peders Lands., Slagelse
H.: 187.
Antvorskov Kloster, St. Peders Lands., Slagelse H.:
187, 284, 303 flg., 311.
Arabien: 36.
Arboga, Sverige: 286.
Arasnæs Skov: 65.
Arts Herred: 63.
Asien: 36.
Assendrup, Aversi S., Tybjerg H.: 222.
Atterupgaard, Jystrup S., Ringsted H.: 15 flg.

B.

- Balstrup, Ringsted Lands., Ringsted H.: 15, 60.
 Balstrup Eggede, Ringsted Lands., Ringsted H.: 136, 229.
 Bedsted, Kværkeby S., Ringsted H.: 101 flg., 106, 133 flg., 137, 254.
 Bedsted Oredrev, Kværkeby S., Ringsted H.: 223.
 Bedsted Skov, Kværkeby S., Ringsted H.: 46, 51, 222, 229 flg.
 Benløse, B. S., Ringsted H.: 12, 21, 65, 219 flg., 222, 224—226, 272—274.
 Benløse Kirke, B. S., Ringsted H.: 69.
 Benløse Mark og Fælle, B. S., Ringsted H.: 233, 272—275.
 Benløse Sogn, Ringsted H.: 16, 69.
 Benløse Søskov, B. S., Ringsted H.: 224—226.
 Besskov Huse, Ringsteds Lands., Ringsted H.: 225.
 Bjerre, Svallerup S., Arts H.: 63, 65.
 Bjerrede Terslev S., Ringsted H.: 223.
 Bjerrum: 20.
 Bjeverskov Herred: 120.
 Blyskov, Bringstrup S., Ringsted H.: 227.
 Blyskovs Ager, Bringstrup S., Ringsted H.: 227.
 Blyskovs Bakke, Bringstrup S., Ringsted H.: 228.
 Blyskovs Gaard, Bringstrup S., Ringsted H.: 228.
 Blyskovs Mark, Bringstrup S., Ringsted H.: 227.
 Bornholm: 236.
 Brandenburg: 121.
 Bringstrup, B. S., Ringsted H.: 15, 226 flg., 246.
 Bringstrup Kirke, B. S., Ringsted H.: 228.
 Bringstrup Skov, B. S., Ringsted H.: 224, 227, 229.
 Bringstrup Sogn, Ringsted H.: 15, 17, 226 flg.
 Broby: 14.
 Brøndby: 14.
 Byzantz: 36.
 Bøgeskov Mark, Lille, Bringstrup S., Ringsted H.: 228.

D.

- Dalby: 14.
 Delmenhorst: 113.
 Ditmarsken: 113.
 Dragsholms Slot, Faarevejle S., Odsh.: 58.

E.

- Egerup, Bringstrup S., Ringsted H.: 15, 226—228, 252.
 Egerup Skov, Bringstrup S., Ringsted H.: 228 flg.
 Egtved Gaard og Fællid, Haraldsted S., Ringsted H.: 19.
 Ejlstrup Huse, Ringsted Lands., Ringsted H.: 15 flg.
 Engelholm, Slot, Sverige: 161.
 England: 37, 41.
 Englerup, Sigersted S., Ringsted H.: 16.
 Enø, Ø ved Karrebæksminde: 120 flg.
 Eskildstrup, Snesev S., Ringsted H.: 16.
 Esrom Kloster, Esbønderup S., Holbo H.: 270.
 Estland: 74, 76.
 Estrup, Allindemagle S., Ringsted H.: 16.
 Europa: 187.

F.

- Fakse Herred: 120.
 Falster: 75, 165, 235, 259, 296—298.
 Farendløse, F. S., Ringsted H.: 12, 21.
 Farendløse Sogn, Ringsted H.: 18.
 Femern: 74.
 „F(i)litstorp“ (?), Ringsted H.: 18.
 Fjenneslev, Kirke-, F. S., Alsted H.: 13.
 Fjenneslevmagle, F. S., Alsted H.: 13.
 Flakkebjerg Herred, Øster: 120.
 frankiske Rige, det: 36.
 Frederiksborg: 302, 304.
 Frederiksborg Slot: 164, 203.
 Frierslev, F. S., Ringsted H.: 13.
 Frierslev Sogn, Ringsted H.: 16.
 Fyn: 31, 74, 170, 235, 304.
 Føllesløv: 18.

- Førslev, F. S., Ringsted H.: 13.
 Førslev Hovedgaard, F. S., Øster Flakkebjerg H.
 190, 296.
 Førslev Sogn, Ringsted H.: 17.

G.

- Gjørslev, G. S., Bjeverskov H.: 13.
 Glim, G. S., Sømme H.: 63.
 Grathehede: 65.
 Gulland: 166, 235.
 Gumperup, Karrebæk S., Øster Flakkebjerg H.: 120 flg.
 Gundestrup, Grevinge S., Odsh.: 189.
 Gørlev, Ringsted H.: 13.
 Gørlev Aa (= Tidselaa), Ringsted H.: 267.
 Gørlev Sø og Mose, Ringsted H.: 13, 33, 220.

H.

- Haglbjergs Mark, se Benløse Mark.
 Halkelststadir, Gaard paa Island: 11.
 Halland: 65, 68, 71, 235.
 Halmstad, Sverige: 159, 167, 176.
 Halsted Kirke, Nørre H., Lolland: 69.
 Halsted Kloster, Nørre H., Lolland: 69.
 Hansestæderne: 276.
 Haraldsborg, Slot, ved Roskilde: 122.
 Haraldsted, H. S., Ringsted H.: 14, 62, 101 flg., 106.
 134, 136, 224, 250, 252 flg., 255 flg., 258, 263 flg.
 Haraldsted Kirke, H. S., Ringsted H.: 61, 213.
 Haraldsted Skov, H. S., Ringsted H.: 19, 61, 224.
 237, 250, 254 flg., 267.
 Haraldsted Sogn, Ringsted H.: 16.
 Haraldsted Sø, Ringsted H.: 19, 24, 33, 220, 225 flg.
 Haslev, H. S., Ringsted H.: 13.
 Haslev Sogn, Ringsted H.: 18.
 Hastrup, Terslev S., Ringsted H.: 16.
 Havardsstadir, Gaard paa Island: 11.
 Havbyrd, Ringsted Lands., Ringsted H.: 20.
 Have Mølle, Ringsted Lands., Ringsted H.: 64, 119,
 219, 221, 225, 245, 250.

- Hedeby (Slesvig): 37.
 Helsingborg, Sverige: 130, 309.
 Helsingør: 106, 163.
 Herlufsholm: 76.
 Hindsgavl: 74.
 Hjelmsøllille, Tybjerg S., Tybjerg H.: 18, 20.
 Hjelmsømagle, Sneslev S., Ringsted H.: 18, 20.
 Hjemskov, se Sigersted.
 Hjortholms Mose, Bringstrup S., Ringsted H.: 227 flg.
 Hof Kirke, i Halland, Sverige: 65, 69.
 Hof Sogn, i Halland, Sverige: 68.
 Holbo Herred: 120.
 Holstebro: 153.
 Holsten: 113, 116, 304.
 Humleøre, Vigersted S., Ringsted H.: 102, 134, 223,
 254 flg., 261.
 Hvidøre: 163.
 Høed, Valsøllille S., Ringsted H.: 20.
 Høed Skov, Kværkeby S., Ringsted H.: 20, 101, 250,
 252, 261, 264.
 Høgekøbing: 28.
 Høm, H. S., Ringsted H.: 20, 195, 198, 204, 211.
 Høm Mølle, H. S., Ringsted H.: 221, 252.
 Høm Sogn, Ringsted H.: 211.
 Høsten Torp: Frerslev Sogn, Ringsted H.: 16.

L

- Indelukket, Nordrup S., Ringsted H.: 223.
 Isefjorden, 32.
 Island: 11, 30.
 Isøre: 32.

J

- Jonstrup, Hovedgaard i Bjeverskov H.: 120 flg.
 Jylland: 26, 31, 64, 74, 146.
 Jystrup, J. S., Ringsted H.: 16, 299.
 Jystrup, Ny, J. S., Ringsted H.: 16.
 Jystrup Sogn, Ringsted H.: 15—18.

K.

- Kagstrup, Ørslev S., Ringsted H.: 16.
 Kallundborg: 22, 58, 163, 203, 211.
 Karise, K. S., Faxe H.: 188.
 Karrebæk, K. S., Øster Flakkebjerg H.: 120 flg.
 Karrebæksmind, K. S., Øster Flakkebjerg H.: 120.
 Kastrupgaard, Haraldsted S., Ringsted H.: 16.
 Kimmerslev, K. S., Ramsø H.: 13.
 Klippede, Nordrup S., Ringsted H.: 223.
 Klippede Skov, Nordrup S., Ringsted H.: 223.
 Kohaven, Nordrup S., Ringsted H.: 223.
 Koldinghus: 151.
 Kongens Eng, i Balstrup Egede, Ringsted Lands.,
 Ringsted H.: 136.
 Kongsted, Kværkeby S., Ringsted H.: 223.
 Konstantinopel: 36.
 Korsevad, Ringsted Lands., Ringsted H.: 135.
 Korsevad Bro, Ringsted Lands., Ringsted H.: 135.
 Korsør: 74.
 Krastrup: 193.
 Kronborg: 162, 273.
 Kufa, El: 36.
 Kværkeby, K. S., Ringsted H.: 14, 20, 101, 245 flg.,
 250, 257 flg.
 Kyringe, Stenmagle S., Alsted H.: 224.
 Kyse, Hovedgaard, Øster Flakkebjerg H.: 120.
 Kærehave, Store og Lille, Ringsted By og Lands.,
 Ringsted H.: 224, 230.
 Kærup, Benløse Sogn, Ringsted H.: 16, 102, 244—246.
 København: 24, 37, 57 flg., 94, 106, 109, 116—118, 122,
 125, 129, 131 flg., 136, 148, 150, 160, 162—164, 167,
 170, 176, 192, 211—213, 277—279, 301, 303, 305, 309.
 Københavns Slot: 131, 149, 158, 161, 163, 166 flg.,
 172, 304.
 Københavns Universitet: 300.
 Køge: 232, 281.

L.

- Ladegaard, Store, Slaglille S., Alsted H.: 12.
 Laholm, Sverige: 162.

- Lejre, Allerslev S., Voldborg H.: 26, 31.
 Linde, Bjeverskov eller Fakse H.: 120 flg.
 Lolland: 69, 72, 74 flg., 165, 296—298.
 Lund: 28, 30, 37, 40, 66.
 Lundsagre, ved Gørlev Sø. Ringsted H.: 220.
 Lyngø, L. S., Alsted H.: 65.
 Læbanken, ved Ringsted Aa. Ringsted Lands., Ringsted H.: 219.

M.

- Malmø: 84, 106, 163, 178, 236.
 Meilgaard, Glæsborg S., Randers Nørre H.: 300.
 Mecklenburg: 309.
 Menstrup, Marvede S., Øster Flakkebjerg H.: 120 flg.
 Merløse Herred: 208.
 Middelhavet: 36.
 Mortenstrup, Jystrup S., Ringsted H.: 16.
 Mulstrup, Nordrup S., Ringsted H.: 17, 229.
 Munkehaveskov, Ringsted Lands., Ringsted H.: 137, 219—225.
 Munkeskov, Terslev S., Ringsted H.: 223.
 Møen: 65, 75, 165, 235, 297 flg.
 Mølleby: 14.
 Møllelykken, Ringsted Lands., Ringsted H.: 219, 224.

N.

- Nordgaardsskov, Ringsted Lands., Ringsted H.: 229 flg.
 Nordrup, N. S., Ringsted H.: 17, 101, 223, 229, 252.
 Nordrup Ore, N. S., Ringsted H.: 100, 252—255, 258, 262 flg., 266.
 Nordrup Skov, N. S., Ringsted H.: 223.
 Nordrup Sogn, Ringsted H.: 17.
 Norge: 30, 68, 113, 121.
 Nyborg: 109.
 Næsby (ved Stranden), Stillinge S., Slagelse H.: 23.
 Næsby (ved Susaaen), N. S., Tybjerg H.: 22 flg.
 Næsby Aa (= Ringsted Aa): 24.

Næstved: 22, 54, 75, 99, 109, 120 flg., 203, 211, 231.
 Næstved Kloster: 230—232.
 Næstved, Lille: 231.
 Nørre Herred, Lolland: 69.
 Nørrejylland: 235, 304.

O.

Odense: 30, 37, 43, 73, 295 flg.
 Odsherred: 189.
 Oldenburg: 113, 295, 307.
 Oldhuse, Haraldsted S., Ringsted H.: 19.
 Onterød, Terslev S., Ringsted H.: 19.
 Ordrup, Tostrup S., Merløse H.: 224.
 Ordrup Skov, Tostrup S., Merløse H.: 224.
 Orkenøerne: 305.
 Ortved, Vigersted S., Ringsted H.: 20, 208.
 Ortved Skov, Vigersted S., Ringsted H.: 224.
 Oslo, Norge: 67 flg.
 Ottestrup, Ørslev S., Ringsted H.: 17.

P.

Pilevang Gaard, Sigersted S., Ringsted H.: 227.
 Præstø: 164, 178.

R.

Rendsburg: 125.
 Ribe: 37, 201.
 „Ricyebyrig“, By i England: 38.
 Rom: 65 flg.
 Roskilde: 24, 27, 33 flg., 37, 40 flg., 60 flg., 63, 65,
 75 flg., 110, 122, 126, 149, 170, 253, 302 flg., 307.
 Roskilde Domkapitel: 300.
 Roskilde Domkirke: 27.
 Roskildeggaard: 210, 241, 303, 311.
 Rygen: 67.
 Rørvig: 32.
 Røvertykken, Kværkeby S., Ringsted H.: 230.

S.

- Sachsen: 303.
 Saltø, Borg og By, Øster Flakkebjerg H.: 120 flg.
 Sandby, S. S., Tybjerg H.: 14.
 Shetlandsøerne: 305.
 Sigersted, S. S., Ringsted H.: 14, 21 flg., 25, 226 flg.
 Sigersted Hjemskov, S. S., Ringsted H.: 224, 226 flg.
 Sigersted Hjemskovsagre, store og smaa, S. S., Ringsted H.: 226 flg.
 Sigersted Sogn, Ringsted H.: 16, 20, 226.
 Simendrup, Førslev S., Ringsted H.: 17, 190.
 Skåäng, Vagnhärad S., Södermanland, Sverige: 11.
 Skaane: 31, 37, 74, 235.
 Skaane Marked: 58, 278.
 Skandinavien: 10.
 Skee, Haraldsted S., Ringsted H.: 19.
 Skee Old, Haraldsted S., Ringsted H.: 19.
 Skellerød, Sigersted S., Ringsted H.: 19—21, 226 flg.
 Skelskør: 109.
 Skivedevænge, Nordrup S., Ringsted H.: 223.
 Skjoldenæs, Slot, nu Skjoldenæsholm: 122, 294.
 Skotland: 99.
 Skovagrene, Bringstrup S., Ringsted H.: 227.
 Skovby: 14.
 Skovkloster, nu Herlufsholm: 76.
 Skovs Eng, Bringstrup S., Ringsted H.: 228.
 Skovs Eng, Smaa-, Bringstrup S., Ringsted H.: 228.
 Skovstykkerne, Bringstrup S., Ringsted H.: 227.
 Skuderløse, Testrup S., Ringsted H.: 12.
 Slagelse: 37 flg., 40 flg., 74, 104, 170, 265.
 Slaglille, S. S., Alsted H.: 12.
 Slangerup (Gaard og Huse), Ringsted Lands., Ringsted H.: 17.
 Slangerup, Nordsjælland: 41.
 „Slauløsebo“, nu St. Ladegaard, Slaglille S., Alsted H.: 12.
 Slesvig: 43, 51, 72, 113, 116, 122, 237, 304.
 Slimminge Ore, Kværkeby S., Ringsted H.: 252, 261.

- Snekkerup, Vigersted S., Ringsted H.: 17, 280 flg.
 Sneslev, S. S., Ringsted H.: 13.
 Sneslev Sogn, Ringsted H.: 16, 20, 63.
 Sofiendal, Terslev S., Ringsted H.: 17.
 Sorø 24, 76.
 Sorø Kloster: 150, 284, 303, 305.
 Sorø Landevej: 135, 225.
 Stakhavegaard, Ringsted By og H.: 229.
 Stenkelstrup, Terslev S., Ringsted H., nu Sofiendal:
 17.
 Stockholm: 38.
 Storeheddinge: 164, 178.
 Stormarn: 113.
 „Suddathorp“: 26.
 Susaaen: 22—24.
 Svalmstrup, Valsølille S., Ringsted H.: 17.
 Svenstrup, Borup S., Ramsø-Tune H.: 223.
 Svenstrup, S. S., Hornum H.: 308.
 Svenstrup, Lille, Bringstrup S., Ringsted H.: 17.
 Sverige: 31, 72, 157—159, 161, 172, 286.
 Søborg, Slot og Købstad, Holbo H.: 27, 119 fg.
 Søborg Sogn, Holbo H.: 120.
 Södermanland, Sverige: 11.
 Søllerødgaard, Bringstrup S., Ringsted H.: 19, 228.
 Søllerøds Ager, Bringstrup S., Ringsted H.: 228.
 Sønderhalland, Sverige: 72.
 Sønderjylland: 76, 235, 304.
 Sørup, Veterslev S., Ringsted H.: 17, 20, 210, 296.
 Søsken, se Benløse.
 Sotofte, Tostrup S., Merløse H.: 224.

T.

- Taarnborg, T. S., Slagelse H.: 74.
 Terslev, T. S., Ringsted H.: 13.
 Terslev Sogn, Ringsted H.: 16—18.
 Testrup, T. S., Ringsted H.: 18.
 Testrup Sogn, Ringsted H.: 18.
 Thislund Skov, Ringsted H.: 33, 64, 119, 220.
 Thisted: 109.

- Tidselaa, Ringsted H.: 33, 220.
 Tidselbro, Ringsted H.: 33, 220.
 Tjustrup Sø: 22.
 Tokkerup, Allerslev S., Voldborg H.: 195, 198, 204,
 212.
 Tollerød, Terslev S., Ringsted H.: 19.
 Tolstrup, Ringsted Lands., Ringsted H.: 18, 245.
 Torped (Ringsted Torp), Ringsted Lands., Ringsted H.:
 18, 226, 245.
 Torped Kommunehus, Ringsted Lands., Ringsted
 H.: 219, 225.
 Torped Skole, Ringsted Lands., Ringsted H.: 225.
 Tostrup, Jystrup S., Ringsted H.: 18.
 Tostrup, Hyllinge S., Ø. Flakkebjerg H.: 120 flg.
 Tostrup Vænge, Tostrup S., Merløse H.: 224.
 Troelstrup, Haslev S., Ringsted H.: 18.
 Tune, T. S., Ramsø-Tune H.: 213.
 Tvilum Kloster, T. S., Gjern H.: 73.
 Tvindelstrup, Farendløse S., Ringsted H.: 18.
 Tybjerg Herred: 20.
 Tyskland: 10, 110, 236.

U.

- Ulstrup, Terslev S., Ringsted H.: 18.
 Upsala: 31, 66, 68.

V.

- Vagnshärads Sogn, Södermanland, Sverige: 11.
 Valby: 37.
 Valsø, Hovedgaard: 307.
 Valsølille, V. S., Ringsted H.: 20, 299.
 Valsølille Sogn, Ringsted H.: 17, 20.
 Valsømagle, Haraldsted S., Ringsted H.: 20, 102,
 136 flg., 224.
 Valsømagle Skov, Haraldsted S., Ringsted H.: 224.
 Vartov Hospital, København: 201, 203, 211—213.
 Vetterslev, V. S., Ringsted H.: 13.
 Vetterslev Sogn, Ringsted H.: 18.
 Viborg: 28, 30, 37, 40, 43.

- Vigersted, V. S., Ringsted H.: 14.
 Vigersted Sogn, Ringsted H.: 15, 17, 20, 280.
 Vindinge, Hovedgaard, Fuirendal S., Ø. Flakkebjerg
 H.: 192.
 Visby, Gulland: 235.
 Voldborg Herred: 195 flg.
 Vollerslev, V. S., Bjeverskov H.: 13.
 Vordingborg: 69, 164, 178, 311.
 Vrangeskov, Haraldsted S., Ringsted H.: 226.
 Vrangstrup, V. S., Tybjerg H.: 22.
 Vrangstrup Kirke, V. S., Tybjerg H.: 22.

Z.

Zittau, Tyskland: 220.

Ø.

- Øksnebjerg, Fyn: 309.
 Øland: 66.
 Ørbæk, Jylland: 37.
 Ørslev, Ø. S., Ringsted H.: 13, 120 flg., 223.
 Ørslev Sogn, Ringsted H.: 16 flg.
 Ørslevunderskov, Bringstrup S., Ringsted H.: 13,
 224, 228 flg., 264. ..
 Ørslevunderskovens Skov, Bringstrup S., Ringsted
 H.: 224, 228 flg.
 Ørslevvester, Gyrringe S., Ringsted H.: 13, 228 flg.
 Ørslevøster = Ørslevunderskov.
 Østersøen: 66.

LOKALITETER I RINGSTED.

- Algade (nu St. Hansgade): 231.
 Bendtsgade, St., (tidligere Klosterstræde): 220.
 Bendts, St., Kirke: 9, 28, 34, 61, 68—72, 100, 218, 275,
 294, 308.
 Bendts, St., Sogn: 231, 275.
 Byens Rende: 231.
 Bymarkerne: 49, 52, 64, 119, 238. — Aamarken: 198,
 232 flg. — Fjerdinger: 239. — Johanne Davids Slaade:

232. — Mellemmarken: 198. — Slaaderne: 239. —
 Stubbemarken: 198.
- Dommergaarden: 245, 262.
- Hansgade, St.: 231.
- Hans, St., Kirke: 34, 69, 231.
- Hans, St., Kirkegaard: 135.
- Hans, St., Sogn: 233.
- „Hauffbo“: 247.
- Hegnsgaard: 231 flg.
- Helliggejsthus (= St. Jørgensgaard): 194, 197.
- Hestemarken: 220, 224.
- Jørgensgaard, St.: 184—216, 264. — Kapel: 199, 202.
- Kirkegaarden: 232.
- Klosterhaven: 224.
- Knudsgade, St.: 24.
- Køgevej: 24.
- Munkehaven: 256.
- Nørregade: 274 flg.
- Nørrehaven: 219 flg., 224.
- Raadhuset: 95, 97, 231, 233, 283.
- Ringsted Aa (se Næsby Aa): 135, 219, 221, 225.
- Ringsted Kloster: 9, 28, 33 flg., 45, 51, 63—65,
 68—73, 77, 91, 95, 98, 100—105, 107 flg., 119 flg.,
 125 flg., 128 flg., 133—138, 146, 151 flg., 164, 170, 185,
 189 flg., 192 flg., 199 flg., 203, 207, 209 flg., 213, 218—
 221, 223—225, 229, 232—235, 238—242, 249—267, 271,
 273, 281—285, 295, 297 flg., 300—306, 309—311. —
 „Kiergaarden“: 251. — Ladegaarden: 233. — Prattel-
 haven: 252.
- Ringsted Lund (se Thislund Skov): 33, 63, 69, 119,
 220.
- Søgade: 233.
- Teknisk Skole: 34.
- Torvegade: 231 flg.
- Torvet: 24.
- Østermark: 233.

FORTEGNELSE OVER BENYTTET KILDE- OG LITTERATURMATERIALE.

TRYKT MATERIALE.

- Adami gesta Hammeburgensis ecclesiae. Editio altera. 1876.
- Allen, C. F., De tre nordiske Rigers Historie 1497—1536, 1. Bd. 1864.
- Beyer, Seyer Mahling, En geografisk-historisk og oeconomic, fysisk, antiquarisk Beskrivelse over Bringstrup og Sigersted Sogne. Sorøe 1791.
- Brate, E., Skåängstenen. (I Nordisk Familiebok.) 1917.
- Bugge, Sophus, Helgedigtene i den ældre Edda. 1896.
- Christensen, J. V., Tider og Skikkelser i Midtsjællands Historie. 1. og 2 (Af Ringsteds Saga) Bd.
- Clausen, H. V., Efterskrift (i Fortid og Nutid I, 1915.)
- Corpus Constitutionum Daniæ, 1558—1660, udg. ved V. A. Secher. I (1558—1575) 1887—88. II (1576—1595) 1889—90. III (1596—1621) 1891—94.
- Danske Kancelliregistranter 1535—1550, udg. af Kr. Erslev og W. Møllerup. 1881—82.
- Danske Magazin, (1. Række:) III, 1747; IV, 1750. (2. Række: Nye D. M.): VI, 1836. 3. Række: V, 1857; VI, 1860. 4. Række: I, 1864; II, 1873; IV, 1878; V, 1884; VI, 1886. 5. Række: I, 1887—89; IV, 1898—1901.
- Diplomatarium Christiæni I. En Samling af Aktstykker, Diplomer og Breve. Ved Hans Knudsen. Udg. af C. F. Wegener. 1856.
- Diplomatarium Norvegicum, ved Chr. C. A. Lange og Carl R. Unger. II, 1852.
- Eine ungedruckte Lebensbeschreibung des Herzogs Knud Laward von Schleswig. Hrsg. von Georg Waitz (i Abhandl. d. hist.-philol. Cl. d. kön. Ges. d. Wiss. zu Göttingen, VIII, 1858).

- Erslev, Kr., Roskildes ældste Mønter (i Aarb. f. nord. Oldkyndighed 1875).
- Erslev, Kr., Vore Bynavnes ældste Former, oplyste ved danske Mønter (i Danske Samlinger, 2. R. III, 1873—74).
- Fornmannasögur, 11. Bd., 1829.
- Hauberg, P., Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146 (i Vid. Selsk. Skrifter, 6. R., hist.-phil. Afd., 5. Bd., 1906).
- Heide, Frits, Skovene omkring Ringsted i ældre Tider (i Tidsskr. f. Skovvæsen XXVII, Række B, 1915).
- Heise, A., Danmarks Riges Historie IIIa.
- Heise, A., Familien Rosenkrantz's Historie II, 1882.
- Huitfeld, Arrild, Danmarckis Rigis Krønike. Kiøbenhaffn 1652, IV.
- Jacobsen, P. V., Borgeleje, Nathold og Gæsteri (i Hist. Tidsskr. II, 1841).
- Jacobsen, P. V., Fremstilling af det danske Skattevæsen under Kongerne Christian III og Frederik II, 1833.
- Kancelliets Brevbøger vedr. Danmarks indre Forhold. 1551—60 i Uddrag udg. ved C. F. Bricka, 1885—88. 1561—1620 i Uddrag udg. ved L. Laursen, 1893—1920.
- Kirkehistoriske Samlinger, 2. R. V, 1869—71.
- Koldingensis, Jonas, Daniæ Descriptio, Frankfurt a. M. 1594.
- Kong Frederik I's danske Registranter, udg. ved Kr. Erslev og W. Møllerup, 1879.
- Kong Frederik II's Kalenderoptegnelser for Aarene 1583, 1584 og 1587. Udg. af Otto Carøe (i Hist. Tidsskr. 4. R. III, 1873).
- Kong Valdemar den Andens Jordebog. Liber census Daniæ. Udg. og oplyst af O. Nielsen, 1873.
- Kronens Skøder, ved A. J. West. II (1648—88), 1908.
- Københavns Diplomatarium, udg. af O. Nielsen. I, 1872.
- Løffler, Gravmonumenterne i Ringsted Kirke, 1891.
- Mackeprang, M. Dansk Købstadstyrelse fra Valdemar Sejr til Kristian IV (1619), 1900.

- Mackeprang, M., De danske Købstæders Skattevæsen til ca. 1600 (i Hist. Tidsskr. 7. R. III, 1900—02).
- Madsen, E., Sjællandske Stednavne (i Ann. f. nord. Oldkyndighed 1863).
- Monumenta Germaniæ historica III.
- Nielsen, M. H., Fattigplejen i Danmark før Reformationen (i Aarb. f. dansk Kulturhistorie 1895).
- Nielsen, M. H., Fattigvæsenet i Danmark 1536—1708 (i Aarb. f. dansk Kulturhistorie 1897).
- Nielsen, O., Olddanske Personnavne, 1883.
- Nygaard, Sig., Danske personnavne og stednavne (i Hist. Tidsskr. 7. R. I, 1897—99).
- Nyrop, C., Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen. I, 1899—1900.
- Nyrop, C., Skomagere (i Dania VIII, 1901).
- Oldnordiske Sagaer XI, 1829.
- Olrik, Hans, Knud Lavards liv og gærning, 1888.
- Petersen, Henry, Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro, 1876.
- Pontoppidan, Erich, Danske Atlas. I, 1763.
- Rasmussen, Gisselfeld.
- Reinhardt, C. E. F., Valdemar Atterdag, 1880.
- Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen med Udtog af hidtil utrykte. Udg. ved Kr. Erslev, William Christensen og Anna Hude. I—IV, 1894—1912.
- Rørdam, Holger Fr., Monumenta historiæ Danicæ. Historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie, især fra det 16. Aarhundrede. I, 1873 og 2. Række II, 1887.
- Rørdam, Holger Fr., Forhandlinger paa Roskilde Landemode (i Ny kirkehistoriske Samlinger IV, 1867—68).
- Saxonis Grammatici Historia Danica. Rec. et commentariis illustravit Petrus Erasmus Müller. Opus absolutit Joannes Matthias Velschow. Partis I vol. II, Havnæ 1839.
- Scriptores rerum Danicarum mediævi. I, 1772. II, 1773. IV, 1776. VI, 1786.

- Severinsen, P., Sigarsagnet (i Aarb. f. hist. Samf. f. Sorø Amt. VI).
- Steenstrup, Johs., De danske Stednavne, 1918.
- Steenstrup, Johs., De ældste Stednavnes Bygning (i Vid. Selsk. Skrifter 7. R., hist.-fil. Afd. 1. Bd., 1909).
- Steenstrup, Johs., Mænds og Kvinders Navne, 1918.
- Steenstrup, Johs., Om Susaaens Sejlbarhed (i Hist. Tidsskr. 7. R. VI).
- Suhm, P. Fr., Historie af Danmark. X (1241—86), 1809.
- Suhm, P. Fr., Samlinger til den danske Historie. II, 1. Hæfte, 1781.
- Testamenter fra Danmarks Middelalder, udg. af Kr. Erslev, 1901.
- Thorkelin, Diplomatarium Arnæ-Magnæanum. I.
- Thorsen, P. G., i De danske Runemindesmærker I.
- Thorsen, P. G., Valdemars sællandske Lov og Absalons sællandske Kirkelov. (Nordiske Oldskrifter Nr. 13), 1852.
- Trap, Danmark. 4. Udg., 11. Hæfte, 1920.
- Troels-Lund, Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarhundrede. VI, 1908.
- Ussing, Henrik, Stednavnene i Sorø Amt (i Aarb. f. hist. Samf. f. Sorø Amt. IV, 1915).
- Westphalen, E. J., Monumenta Cimbriæ. III, 1743.
- Wimmer, Ludvig, i Aarb. f. nord. Oldkyndighed, 1874.
- Wolf, Jens Lauritsøn, Encomion Regni Daniæ. Kiøbenhavn 1654.
- Worsaae, Kongegravene i Ringsted Kirke, 1858.

UTRYKT MATERIALE.

- Afskrifter af Købstædernes Privilegier, indsendt i Henhold til kgl. Missive af 29. Juli 1648; Litra J.: Ringsted. RA.
- Breve: Aksel Urne til Niels Friis til Krastrup 5. Januar 1620. Indkomne Breve til Danske Kancelli; RA.
- Jørgen Kristoffersen Seefeld til Danske Kancelli 2. Juni 1631. Indkomne Breve til Danske Kancelli; RA.
- Hans Poulsen Resen til Danske Kancelli 29. Oktober 1631. Indkomne Breve til Danske Kancelli; RA.
- Byfogedregnskaber fra Ringsted: Niels Ibsens Regnskab 28. November 1616—3. Oktober 1617. RA.
- Hans Lauritsens Regnskaber 8. December 1617—8. December 1619. RA.
- Erik Andersens Regnskab 8. December 1621—16. Maj 1622. RA.
- De danske Skoves Tilstand 1698—1740; Specification paa Skovene i Sjælland: Ringsted Amt. RA.
- Diplomatarium Ringstadense, Afskrifter Nr. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 19, 22. Papirhæfte i RA.
- Diverse Korrespondance 1700—1800, 1 Pk. i Ringsted Raadstuearkiv D. Landsarkivet.
- Forleningsbrev for Fikke Kortsøn Moltke af 16. Januar 1387. Arne-Magnæanske Diplomsamling: Danmark I, 17; Universitetsbiblioteket.
- Hyldingsdokumenter: Dronning Margrete, 21. August 1387. Hyldinger 4; RA.
- Erik af Pommern, 7. Juli 1423. Hyldinger 9a; RA.

- Kristian IV, 14. Juni 1580. Hyldinger 32; RA.
 Fuldmagt fra Ringsted, 20. Juni 1584. Hyldinger 45; RA.
 Fuldmagt fra Ringsted, 7. Maj. 1608. Hyldinger 66a; RA.
 Fuldmagt fra Ringsted, Marts 1610. Hyldinger 81a; RA.
- Indberetning fra Kommissionen af 13. December 1660 til at besigtige Kongens Slotte, Klostre og Gaarde. RA.
- Jordebog for St. Jørgens Hospital ca. 1619, indsendt 5. Januar 1620 af Aksel Urne til Danske Kancelli. Indkomne Breve til Danske Kancelli; RA.
- Kopi af Brev af 5. Februar 1599 (Forlig mellem Lave Beck til Førslev og Forstander i St. Jørgensgaard Hans Sørensen), indsendt 5. Januar 1620 af Aksel Urne til Danske Kancelli. Indkomne Breve til Danske Kancelli; RA.
- Kopi af Brev af 21. December 1614 fra Vilhelm Dresselberg til Mourits Ingvorsen, indsendt 5. Januar 1620 af Aksel Urne til Danske Kancelli. Indkomne Breve til Danske Kancelli; RA.
- Memorial ca. 1630—1640 fra Jørgen Kristoffersen Seefeld til Iver Vind. Indkomne Breve til Danske Kancelli; RA.
- Regnskaber fra St. Jørgens Hospital i Ringsted for Aarene 1617—1618 og 1618—1619, indsendt 5. Januar 1620 af Aksel Urne til Danske Kancelli. Indkomne Breve til Danske Kancelli; RA.
- Rentemesterregnskaber 1554, 1555, 1556, 1557 og følgende Aar til 1581. Rentekammerarkivet; RA.
- Resen-Atlas Danicus, et Bind Forarbejder dertil. Arne-Magnæanske Samling 361 fol.; Universitetsbiblioteket.
- Ringsted Klosters Lens Regnskaber med tilhørende Jordebøger og Bilag: 1566—1567. — 1570—1571. — 1576—1577. — 1579—1580. — 1585—1586. — 1602—1603. — 1607—1608. — 1609—1610. — 1610—1611. — 1611—1612. — 1612—1613. — 1613—1614. —

1614—1615. — 1617—1618. — 1618—1619. — 1619—
1620. — 1653—1654. — 1654—1655. — RA.

Sjællandske Registre: XII, 1579—1588. — XVIII,
1625—1631. — XXII, 1648—1650. — RA.

Sjællandske Tegnelser: XVII, 1588—1590. —
XXIV, 1628—1631. — XXXI, 1648—1650. — RA.

Udskiftningskort over Ringsted Herred:
1787 og ca. 1790. Matrikulkontorets Arkiv.

TRYKFEJL OG RETTELSESR.

Side	15	Linie	1 f. n.:	Ehilsthorp, læs: Egilsthorp.
„	24	„	14 f. o.:	kommen, læs: kommende.
„	25	„	7 f. o.:	fjælde«, læs: fjælde«).
„	25	„	15 f. o.:	ok Sigarsletterne, læs: og Sigarsletterne.
„	25	„	17 f. o.:	ok Himmelvang, læs: og Himmelvang.
„	83	„	8 f. n.:	1422, læs: 1423.
„	88	„	5 f. o.:	Ringsæde, læs: Ringstæde.
„	102	„	13 f. o.:	(8 Tdr. Byg), læs: (8 Tdr.) Byg.
„	196	„	5 f. o.:	Regnskabet, læs: Regnskabets.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

Titelblade	1
Tilegnelse	3
Forord	5
I. Købstadens Historie i Oldtid og Middelalder	7
Ringsted og Midtsjælland	9
Kilder og Henvisninger	23
Ringsted som Kongestad i Oldtid og Mid- delalder	24
Kilder og Henvisninger	28
Da Ringsted var Midtpunkt for Asadyr- kelsen	29
Kilder og Henvisninger	35
Da der blev slaet Mønt i Ringsted	36
Kilder og Henvisninger	42
Ringsted Stadsret og Privilegier	43
Kilder og Henvisninger	59
Begivenheder i Byens Liv	60
Kilder og Henvisninger	77
II. Ringsted By i det 16. Aarhundrede	79
Købstadstyret i Ringsted til 1619	81
A. Købstadens Selvstyre	82
Tillæg I. Hyldingsfuldmagter 1584, 1608 og 1610	111
B. Kronens Kontrol	118
Kilder og Henvisninger	141
Skatteydelse i Middelalderen og det 16. Aar- hundrede	146
Tillæg II. Fortegnelse over Ringsted Købstads Skatteydelse indtil Aar 1600	175
Kilder og Henvisninger	179
St. Jørgensgaard og Ringsteds Fattigvæsen	184
Kilder og Henvisninger	215

By og Borger i Middelalderen og det 16. Aar-	
hundrede	217
A. Ringstedegnen og Ringsted By ca.	
1600	218
B. Ringstedborgerne og deres Erhverv	
til ca. 1600	234
Kilder og Henvisninger	287
Kongehyldinger og andre Begivenheder før	
Aar 1600	293
Kilder og Henvisninger	312
Efterskrift	317
Navneregister til Ringsted Købstads	
Historie, første Bog	319
I. Personregister	321
II. Stedregister	340
Fortegnelse over benyttet Kilde- og	
Litteraturmateriale	353
I. Trykt Materiale	353
II. Utrykt Materiale	357
Rettelser	360
Indholdsfortegnelse	361

